

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ŞEM'Î MUSTAFA EFENDİ'NİN ŞERH-İ BOSTÂN'I
(TRANSKRİPSİYONLU METİN) [200b-321a]**

Yüksek Lisans Tezi

Mutlu METİN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Yakup POYRAZ

Samsun, 2014

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ŞEM'Î MUSTAFA EFENDİ'NİN ŞERH-İ BOSTÂN'I
(TRANSKRİPSİYONLU METİN) [200b-321a]**

Yüksek Lisans Tezi

Mutlu METİN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Yakup POYRAZ

Samsun, 2014

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

07 / 08 / 2014

Mutlu METİN

TEZ KABUL VE ONAYI

Mutlu METİN tarafından hazırlanan “Şem’î Mustafa Efendi’nin Şerh-i Bostân’ı (Transkripsiyonlu Metin) [200b-321a]” başlıklı bu çalışma, 07/08/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

Üye : Yrd. Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Yakup POYRAZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

__ / __ / ____

Enstitü Müdürü

ÖZET

Şem'î Mustafa Efendi'nin Şerh-i Bostân'ı (Transkripsiyonlu Metin) [200b-321a]
Mutlu METİN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Ağustos/2014

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yakup POYRAZ

Şem'î Mustafa Efendi'nin *Şerh-i Bostân*'ı, Fars edebiyatının ünlü şairlerinden Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Bostân* adlı şaheserini Türkçe açıklamak için kaleme aldığı şerhtir. Şem'î Mustafa Efendi 16. yüzyılda yazdığı eserinde her mısra'ı ayrı ayrı şerh etmiş ve gerekli durumlarda kelimelerin gramer özelliklerini ve anlamlarını açıklayıcı derkenar şeklinde dipnotlar düşmüştür.

Tezimizin ilk bölümünde, Şem'î Efendi'nin şerh metodu hakkında bilgi verilerek, şerh metnimizin muhtevası kısaca incelenmiştir.

Tezimizin ikinci bölümü ise metin bölümüdür. Arap harfleriyle yazılan *Bostân* şerhinin 200b ile 321b varakları Latin harflerine aktarılmıştır. Bu kısımda eserin Sadi tarafından oluşturulmuş on bâbinden altı bâbı vardır. Bunlar: Rıza, Kanaat, Şükür, Terbiye, Tövbe, Münacat-Hatm-i Kitap. Metnimizin derkenarlarında verilen gramer bilgilerinden ve kelime anlamlarından oluşan bölüm de metnin arkasına eklenmiştir.

Bu çalışmayla daha önce üzerinde herhangi bir akademik çalışma yapılmamış Şem'î Mustafa Efendi'nin *Şerh-i Bostân*'ı günümüz harfleriyle yayınlanarak bilim dünyasına sunulacak. *Bostân* adlı Doğu klâsiğinin Türkçe şerhleri Anadolu'da geleneksel olarak nasıl yorumlandığı ve şerhlerin nasıl yapıldığı anlaşılacak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Divan edebiyatı, 16.yüzyıl, şerh geleneği, mesnevi.

ABSTRACT

Şem'î Mustafa Efendi's Şerh-i Bostân (Transcriptionel Text) [200b-321a]

Mutlu METİN

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature, Master Degree, August/2014

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Yakup POYRAZ

Şem'î Mustafa Efendi's *Şerh-i Bostân* is a commentary which is written to explain in Turkish the masterwork named *Bostân* by Sa'dî-i Şîrâzî, one of the famous poets in Persian literature. Şem'î Mustafa Efendi expounded respectively each line of the work which he wrote in the sixteenth century and also glossed in such a way that explaining the grammatical features and meanings of the words where necessary.

In the first part of our thesis, we provide information about work of Şem'î Efendi's commentary. His text is analyzed briefly by being given information about the commentary method in the text.

The second part of our thesis is a text part. 200b and 321b leaves of *Şerh-i Bostân* which are written in Arabic are transferred to Latin alphabet. In this part, there are six section of ten created by Sadi. *These are Consent, Contentment, Gratitude, Nurture, Repentance, Prayer-Epilogue of Book*. The part which is composed of grammar knowledge and vocabulary meanings which are provided in our text's postscript is added to the following part of the text.

With this work, Şem'î Mustafa Efendi's *Şerh-i Bostân*, on which any academic research has not been done so far, will be presented science world by being published in our today's alphabet and also will be understood how Turkish expos of East classics named *Bostân* are made and how they are interpreted in Anatolia traditionally.

Key words: Divan literature, 16th century, commentary tradition, masnavi.

ÖNSÖZ

Türk edebiyatının öksüz çocukları gibi duran el yazma eserlerine maalesef çok az bir ilgi vardır. Onlar kütüphanelerin tozlu raflarında yokluğa mahkûm edilmiş vaziyette kendilerini varlığın aydınlığına kavuşturacak araştırmacıları beklemektedir. Değerli hocalarımızın da cesaretlendirmesi ile ateşe su taşıyan karınca misali bu alanda çalışmaya yöneldik. Yüksek lisans çalışmamızda Fars edebiyatının önemli bir klâsiği olan Bostân ve onun Türk edebiyatında önemli bir şerhi olan Şem'î Mustafa Efendi'nin *Şerh-i Bostân* adlı eseri üzerinde çalışma yapmak bizim için bir kıvanç vesilesi olmuştur.

Kur'an tefsirlerine dayanan ve ilk başlarda dînî ve tasavvûfî eserlerin daha iyi anlaşılması amacıyla gelişen şerh çalışmaları, sonraki dönemlerde edebî eserlerin, özellikle de, şiirlerin anlaşılması için yapılmış ve bu amaçla yüzlerce eser şerh edilmiştir.

Çalışmamıza esas olan *Şerh-i Bostân*, 16. yüzyıl Osmanlı şerh geleneği içinde yer alan önemli bir eserdir. Yazma eser kütüphanelerinde günümüze ulaşmayı bekleyen bu eserin bugüne kadar Latin harflerine çevrilerek yayınlanmamış olması, eseri tez konusu olarak seçmemizin başlıca sebebi olmuştur.

Eser, çok hacimli olduğu için bu çalışmayı kıymetli arkadaşım Hidayet Verim ile birlikte yüklendik, iki ayrı yüksek lisans tez çalışması olarak ele aldık. Hidayet Verim eserin 1b-200b varaklarını çalıştı. Biz ise geri kalanını (200b-321a) çalıştık.

Tezimin her aşamasında bana bilgi ve sabırlarıyla yol gösteren kıymetli hocalarım Yavuz Bayram, Dursun Ali Tökel ve Yakup Poyraz'a en içten saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Değerli dostum Hidayet Verim'e de teşekkür ediyorum.

Bu kusurlu çalışmanın daha güzel çalışmalara vesile olması dileğiyle...

07/08/2014

Mutlu METİN

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	i
TEZ KABUL VE ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜSLUP VE İÇERİK İNCELEMESİ

1.1. Şem’î Mustafa Efendi’nin Şerh Metodunun Genel Özellikleri.....	6
1.1.1. Kelime Bilgisi.....	7
1.1.2. Konuyu Açıklayıcı Alıntılarda Bulunma	8
1.1.2.1. Ayet.....	9
1.1.2.2. Hadis ve Kelâm-ı Kibârlar	9
1.1.2.3. Manzum Parçalar	10
1.1.3. Edebi Bilgilerden Bahsedilmesi	10
1.1.3.1. Vezin ve Kafiye	10
1.1.3.2. Edebî Sanatlar	11
1.1.4. Çeşitli Dil Kuralları	12
1.1.5. Bostân’a Ait Nüshalardaki Farklılıklara Temas Edilmesi.....	13
1.1.6. Diğer Şârihlerin Görüşlerine Yer Verilmesi.....	14
1.1.7. Genel Kültür Öğelerine Değnilmesi.....	15
1.1.7.1. Folklorik Unsurlar	15

1.1.7.2. Halk Hekimliği ve Tıbbi Bilgiler.....	15
1.1.7.3. Özel Adlar ve Kavramlar.....	16
1.1.7.3.1. Kişiler.....	17
1.1.7.3.2. Yerleşim Yerleri.....	18
1.1.7.3.3. Coğrafi Adlandırmalar.....	19
1.1.7.3.4. Hayvanlar.....	19
1.1.7.3.5. Bitkiler.....	21
1.2. Şem’î Mustafa Efendi’nin Dil Özellikleri.....	22
1.2.1. Atasözü ve Deyimler.....	22
1.2.1.1. Atasözü.....	22
1.2.1.2. Deyimler.....	23
1.2.2. Arkaik (Eskicil) Kelimeler.....	24
1.2.2.1 Arkaizm Nedir.....	25
1.2.2.2. Şem’î Efendi’nin Arkaik Kelimeleri Kullanma Sebepleri.....	25
1.2.2.3. Şerh-i Bostân’da Geçen Arkaik Kelimelerin Özellikleri.....	25
1.2.2.4. Şerh-i Bostân’da Geçen Türkçe Arkaik Kelimeler.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

2.1. Nüsha Tanıtımı.....	36
2.2. Metni Okumada Dikkat Edilen Hususlar.....	37
2.3. Şerh-i Bostân’ın (200b-321a) Transkripsiyonlu Metni.....	41
2.4. Derkenarlar (200b-321a).....	177

SONUÇ	234
--------------------	-----

KAYNAKÇA	236
-----------------------	-----

KISALTMALAR

Ar. : Arapça

a.s./a.m: Aleyhisselâm (Osmanlıca metinde .م.ع şeklinde yazılmış olduğunda “a.m.” diye transkribe ettik.

age. : Adı geçen eser

agm. : Adı geçen makale

bkz. : Bakınız

çev. : Çeviren

çoğ. : Çoğulu

d. : Doğumu, doğum yılı

düz. : Düzenleyen

e. : Edat

Far. : Farsça

f. : Fiil

H. : Hicri

Haz. : Hazırlayan, hazırlayanlar

Hız. : Hazret-i

is. : İsim

KTB : Kültür ve Turizm Bakanlığı

M. : Miladi

nu. : Numara

ö. : Ölümü, ölüm yılı

S. : Sayı

- s. : Sayfa
sf. : Sıfat
s.a.v. : Sallallahu aleyhi vesellem
ss. : Sayfadan sayfaya
TDE : Türk Dili ve Edebiyatı
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
trc. : Tercüme yılı, tercüme eden
trm. : Terim olarak
vb. : Ve benzeri
vd. : Ve diğerleri
vr. : Varak

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

آ	: A, a, Ā, ā, E, e	ص	: Ş, ş
ء	: ʾ	ض	: Đ, đ, Ž, ž
ب	: B, b	ط	: Ṫ, ṫ
پ	: P, p	ظ	: Ż, ż
ت	: T, t	ع	: ʿ
ث	: Ṡ, ṡ	غ	: Ğ, ğ
ج	: C, c	ف	: F, f
چ	: Ç, ç	ق	: K̇, k̇
ح	: Ḣ, ḣ	ك	: K, k, G, g, Ñ, ñ
خ	: Ḣ, ḣ	گ	: G, g
د	: D, d	ل	: L, l
ذ	: Ż, ż	م	: M, m
ر	: R, r	ن	: N, n
ز	: Z, z	و	: V, v, ʷ, O, o, Ö, ö U, u, Ü, ü, Ū, ū
ژ	: J, j	ھ	: H, h, A, a, E, e
س	: S, s	ي	: Y, y, I, ı, İ, i, Ī, ī
ش	: Ş, ş		

GİRİŞ

Edebiyat gerek manzum ve gerekse mensur türde verilmiş eserlerle milletlerin yaşayışını, inançlarını, gelenek ve göreneklerini, kültür seviyesini gösteren, malzemesi dil olan sanat dalıdır. Başlangıcından günümüze Türk Edebiyatı çok zengin bir içeriğe sahiptir. Bu zenginlikleri kapsayan edebiyatımız içerisinde çok önemli bir yere sahip olan altı yüz yıllık Osmanlı Devleti bünyesinde doğup gelişen Divan Edebiyatı'nın yeri ve önemi yadsınamayacak derecede büyüktür. Divan Edebiyatı başlangıcından başlayarak günümüze kadar gelmiş; günümüzdeyse geçmişin tanıtılması, dolayısıyla yaşatılması, geçmişle günümüz arasında bağlantı kurulması açısından büyük önem kazanmıştır. Bu nedenle gelecek nesillerin Divan Edebiyatı eserlerinden istifade etmelerinin sağlanması gerekmektedir. Bu eserlerin anlaşılması veya yanlış anlaşılmasının önüne geçilmesinde ise şerhlerin payı oldukça büyüktür.

Klasik edebiyatımız içinde müstakil bir yer oluşturacak kadar çok sayıda eser ve çeşitlilik arz eden şerhler üzerinde bazı çalışmalar yapılmakta ise de şerh edebiyatımızın büyük bir kısmı kütüphanelerde yokluğa mahkûm edilmiş bir vaziyette kendisini aydınlığa kavuşturacak ve istifadeye sunacak gayretli araştırmacıları beklemektedir.

Tezimizin konusu 16. yüzyılda Şem'î Mustafa Efendi tarafından kaleme alınan *Şerh-i Bostân* eseridir. Şerh; muhtelif ilim dallarında yazılmış bir eseri, bir yazı ya da risaleyi daha anlaşılır hâle getirmek maksadıyla kaleme alınmış yazı ya da esere denir. Şerh yazan kişiye ise şârih adı verilir. (Erdoğan, 1997: 286-287) Klâsik edebiyatımızda o kadar çok şerh yazılmıştır ki bunların tasnif ve incelemeleri bir tarafa ciddî olarak tespitleri dahi yapılmamıştır. Ayrıca bu şerhler o kadar farklı, çeşitli konularda yazılmıştır ki buna şaşırılmamak mümkün değildir. Felsefeden astronomiye, tıptan edebiyata, fıkıh ve hadisten münazara ve konuşma adabına, tasavvuftan lügatlere, gramer kitaplarına, dualardan latifelere kadar uzanan birçok alanda şerhler yazılmıştır.

Bu alanda ilk akademik çalışmaları başlatan merhûm Âmil Çelebioğlu şerhlerin önemi konusunda şöyle der: “Eski şerhlerde ileri sürülen fikirlerin, yorumların isabeti, metodu haklı veya haksız ne kadar münakaşa ve tenkit edilirse edilsin onlar günümüzde kaybolan veya değişen kültür dünyamız ve kültür tarihimiz, hattâ tefekkür tarihimiz açısından değerlendirilmemiş en zengin ve ansiklopedik kaynaklarımız olmakla ayrı bir ehemmiyeti hâizdir.” (Çelebioğlu, 1989: 28). Ayrıca bu şerhler Klâsik Edebiyatımız ve Tasavvuf Edebiyatı için birer anahtar vazifesi görebilir ve şerhler vasıtasıyla bu edebiyatı ve mahsullerini daha iyi anlayabiliriz.

Şerh yazma Klâsik edebiyatımızda adeta bir gelenek haline gelmiştir. Bazı şairlerin yazmış olduğu şiirler ya da risaleler daha sonra gelen yahut aynı çağda yaşayan şairler ve âlimlerce şerh edilmiştir. Bu, bazen o eserin muğlâk ifadelerini ortaya çıkarma, bazen de bizzat şârihin eseri kendisinin anlaması arzusuyla olmuştur. Birçok sûfî şairin de, şeyhleri tarafından kaleme almış olan şiirleri şerh ettiğini görüyoruz.¹

Kütüphaneleri taradığımızda en fazla şerh edilen eserleri şöyle sıralayabiliriz; Kırk hadis mecmuaları, evrâd mecmuaları, Hilye-i Nebî mecmuaları, Esmâ-i Hüsnâ risaleleri, Mevlânâ'nın Mesnevî'si, Sadî'nin Bostân ve Gülistân'ı; en çok şerh edilen kasîdeler ise, Kasîde-i Bürde, Kasîde-i Bür'e, Kasîde-i Taiyye, Kasîde-i Mimiyye. Bu eserlerin sayısını daha da çoğaltmak mümkündür.

Şerhlerin yazılış sebeplerine gelince, bunun için tek bir sebep söylemek eksik olur. Muhtelif sebepleri olabilir. En geçerli sebepleri şöyle sıralayabiliriz: Konunun diğer insanlar tarafından anlaşılması, zor anlaşılması yahut yanlış anlaşılması. Yine taliplerin arzuları ve şârihin kendi bildiği ve anladığını diğer insanlarla paylaşmak istemesi de şerhlerin yazılma sebepleri arasında sayılabilir. (Erdoğan, 1997: 287)

Üzerinde çalıştığımız eser, kaynaklarda Şem'î Mustafa Efendi olarak tanıtılan müellifin, Fars edebiyatının ünlü şairlerinden Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Bostân* adlı şaheserine 16. yüzyılda yazdığı şerhtir. Eserin müellifi Şem'î Mustafa Efendi, 16.yüzyılda yaşamış, devrin büyükleri adına eserler şerh etmiştir.

Yaşadığı dönemde üç ayrı pâdişâhın saltanat yıllarına şâhit olan Şem'î Efendi, eserlerinden Şerh-i Gülistân, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız ve Şerh-i Dîvân-ı Şâhî'yi II. Selim'in saltanatında; Şerh-i

¹ Türk Edebiyatında yapılmış şerhler hakkında detaylı bilgi için bkz.: Kortantamer, 1994; Doğan, 1995; Yeniterzi, 1999; Ceylan, 2000; Mengi, 2000; Kartal, 2001; Yılmaz, 2007; Okatan, 2013.

Bahâristân, Şerh-i Pend-i Attâr, Tuhfetü'l-âşıkîn, Şerh-i Bostân ve Mesnevî Şerhi'nin ilk beş cildini III. Murad'ın saltanatında; Şerh-i Mantiku't-Tayr, Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr, Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr ve Şerh-i Mahzen-i Esrâr'ı ise III. Mehmed'in saltanatında kaleme almıştır. Eserlerini sunduğu kişilerin başta devrin pâdişâhları, vezirleri ve saraya yakın kişileri olması, Şem'î Efendi'yi yaşadığı dönemin önde gelen müelliflerinden kılmuştur. Müderris ve aynı zamanda mutasavvıf bir şahsiyet olan Şem'î Efendi'nin şerh eserlerinde onun mutasavvıf kişiliğinin; kelâm ve fıkha dâir eserlerinde de medrese âlimi kimliğinin yansımalarını bulmaktayız. (Öztürk, 2011: 92)

Şeyda Öztürk'ün elde ettiği bilgilere göre Şem'î Efendi'nin eserleri şunlardır:

- 1-Şerh-i Gülistân
- 2-Şerh-i Dîvân-ı Hâfız
- 3-Şerh-i Dîvân-ı Şâhî
- 4-Şerh-i Bahâristân
- 5-Şerh-i Pend-i Attâr
- 6-Tuhfetü'l-Âşıkîn
- 7-Şerh-i Bostân
- 8-Şerh-i Mesnevî
- 9-Şerh-i Tuhfetü'l-ahrâr
- 10-Şerh-i Mantiku't-tayr
- 11-Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr
- 12-Şerh-i Mahzen-i Esrâr
- 13-Terceme-i Akâid-i Lâmiyye alâ Mezheb-i Mâtürîdiyye
- 14-Terceme-i Kasîde-i Nûniyye
- 15-Terceme-i Şürûtü's-Salât. (Öztürk, 2011: 90-91)

Yapılacak çalışmada müellifin *Şerh-i Bostân* adlı eseri transkripsiyon çalışmasıyla bilim dünyamıza kazandırılacak ve üzerinde çalışmalar yapılması için bir zemin hazırlanmış olacaktır.

Eski Türk Edebiyatı olarak adlandırılan dönemde yazılan eserlerin çoğunluğu Türkçedir; fakat bunlar Arap harfleriyle yazılmıştır. Türkiye'de 1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı "Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında Kanun"un kabul edilmesiyle o güne kadar kullanılan Osmanlı-Arap alfabesinin yerine, Latin alfabesinin Türkçeye uyarlanmış bir biçimi kullanılmaya başlanmıştır. Tabii ki Latin alfabesini benimsememizin önemli bazı nedenleri vardı; fakat bu durum zamanla bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Yüzyıllarca önemli şair ve edebiyatçı

yetiştiren, edebi ve tarihi metinleri içine alan hatırı sayılır bir arşive sahip olan bu milletin evlatları artık atalarının yazdıklarını okuyamaz ve anlayamaz hale gelmiştir. Eski, artık onlar için anlaşılması güç bir şey olarak görülmeye başlanmıştır.

Günümüzde de üniversitelerimizde Eski Türk Edebiyatı alanında hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinin ve birçok akademik çalışmanın Arap harfleriyle oluşturulmuş el yazmalarının Latin alfabesine çevrilmesi teşkil etmektedir (transkripsiyon ve edisyon-kritik çalışmaları). Tüm bu değerlendirmelerin ışığında Şem'î Mustafa Efendi'nin *Bostân* şerhinin bugüne kadar herhangi bir araştırmaya konu edilmemiş olması, araştırmamızın temel dayanağını teşkil etmiştir.

Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız, *Şerh-i Bostân* adlı Arap Alfabetiyle yazılmış eseri günümüz alfabesiyle transkripsiyonlu metnini hazırlayarak, bilim dünyasına kazandırmaktır. Bu çalışmayla Osmanlı devrinde medreselerde Farsça öğretimi vesilesiyle okunan kitapların en önde gelenlerinden olan ve birçok tercüme ve şerhi bulunan *Bostân* adlı ünlü Doğu klâsiğinin, bir Türk edebiyatçısı olan Şem'î Mustafa Efendi gözüyle algılanışı ve anlaşılması görülmüş olacaktır. Çalışma, şerh geleneğimiz hakkında da yeni bilgiler sunmayı amaçlamaktadır.

Eser, Farsça bir eserin Türkçe şerhi olması sebebiyle dil olarak hem zengin hem de günümüze göre biraz ağır dille yazılmış bir metin özelliği taşımaktadır. Bu çalışma sayesinde çok önemli bir Doğu klâsiği olan *Bostân* adlı eserin Türk algısı ve bakış açısıyla Anadolu'da nasıl algılandığı ve anlaşıldığı görülmüş olacaktır. O dönem kullanılan dil yapılarını ve deyimleri görebileceğimiz gibi ayrıca geçen beş asırlık süreçte kullanım dışında kalan kimi eskicil (arkaik) kelimeleri ve dil yapılarını da görme fırsatımız olacaktır.

Çalışmamız, Sâ'dî-i Şirâzî'nin yazdığı *Bostân* adlı eserin 16. yüzyılda, Şem'î Mustafa Efendi tarafından yazılmış şerhinin Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan 05 Ba 595 arşiv numaralı yazma nüshasının konu bütünlüğü bozulmadan 200b ile 321b varakları ile sınırlıdır. Bu kısımda eserin Sa'dî tarafından oluşturulmuş on bâbından altı bâbı vardır. Bunlar: Rıza, Kanaat, Şükür, Terbiye, Tövbe, Münacat-Hatm-i Kitap. Eserde yer alan ferâğ kaydında “*kad veka'a'l-ferâğu min şerhi hâza'l-kitâbi bi 'avnillâhi'l-meliki'l-vehhâb el-muhtâc ilâ rahmetillâhi'l-ganî fi evâyl-i şafêri'l-muzaffer fi sene 981 ihdâ ve semânin ve tis'a mi'e*” ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelere göre *Şerh-i Bostân*, Hicrî 981 (1573) senesinin Safer ayı başlarında tamamlanmıştır. Metnimizin derkenarlarında verilen

gramer bilgilerinden ve kelime anlamlarından oluşan bölüm de metnin arkasına eklenmiştir.

Eser, transkribe edilerek günümüz alfabesiyle yazıya aktarıldı ve transkripsiyon harfleriyle bilgisayar ortamında yazıya geçirildi. Eserin müellifi hakkındaki bilgiler şair tezkirelerinden, diğer temel kaynaklardan veya her gün yeni bilgilere ulaşma imkânı sağlayan, doğruluğu ve bilimselliği sabit olan sanal ortamlardan elde edildi. Eldeki bilgilerle eserin transkripsiyonlu metni temel alınarak gerekli şekil ve muhteva incelemeleri yapıldı.

Bu eseri çok hacimli olduğu için kıymetli arkadaşım Hidayet Verim ile birlikte iki ayrı yüksek lisans tezi olarak çalıştık. İlk bölümler Hidayet Verim’de olduğu için temel giriş konularından olan şair Sa’dî, eserleri ve *Bostân*; şârih Şem’î Efendi ve eserleri; şerh geleneği ve Türk edebiyatında *Bostân* şerhleri hakkında bilgileri tekrara düşmemek adına Hidayet Verim’in Önsözü’ne havale edilmiştir.

Onun için çalışmamızı kısa bir giriş ve iki ana bölüm olarak tasarladık. Birinci Bölümde, *Şerh-i Bostân* üzerine üslup ve içerik incelemesi yapıldı. İkinci Bölümde ise transkripsiyonlu metin ve metinde yer alan derkenarlar verildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜSLUP VE İÇERİK İNCELEMESİ

1.1. Şem’î Mustafa Efendi’nin Şerh Metodunun Genel Özellikleri

Şem’î Mustafa Efendi, şerhlerinde kelimelerin lügat, mecaz ve metinde kazandıkları anlamlarını verdikten sonra müellifin asıl söylemek istediği manaya ulaşma şeklinde yorumlanabilecek klâsik şerh yöntemine uymaya çalışmıştır. Şem’î, metinlerdeki her kelimeyi tek tek şerh etmemiştir. O, şerhlerinde manayı ön plana çıkarmayı hedeflediği için mana açısından derin olan kelime ya da beyitleri şerh etmiş, diğerlerinin tercümesini vermekle yetinmiştir. Şerhinde, mısra ya da beyitlerin çoğu zaman birebir tercümelerinin yapılması kimi zaman da tercüme ile yetinmeyip kast edilen mananın izah ve açıklamasını yapması onun öne çıkan şerh özellikleridir.

Birebir yaptığı tercümelere örnekler:

[şeb-i zeyt-i fikret hemî suhtem] Bir gice fikr zeytini yakardum. (200b)

[kazâra çunân ittifâk uftâd] Nâgâh ancılayın ittifâk düşdi. (203a)

[der-i deyr muhkem bubestem şebî] Bir gice deyrüñ kapusını muhkem bağladum. (283b)

Şem’î, şerh ettiği beyitlerden ne anlaşılması gerektiğini çoğu zaman dile getirmiştir. Şerhin bir gereği olarak beyitlerde geçen kelimelerden, olaylardan ya da şahıslardan aslında neyin kastedildiğini açmıştır.

[mekün hâne der rāh-i seyl iy gulām] Ey gulām seyl yolunda hâne bünyād eyleme rāh-i seylden murād dünyādur, seylden murād mevtdür ki cümlesüne irüşür. (227a)

[ki bûd enderîn şehr pîri kühûn] ki bu şehirde ki murād Şîrâz’dur, bir köhne pîr var idi. (229a)

[**yeke tıfl ber dâred ez raşş bend**] Raşşdan murâd bunda Rüstem'ün esbidür ki Rüstem aña qarinedür. (234b)

[**zi lâ havlem ân dīv peyker bicest**] Benüm lâhavlemden ol şeytân şüretlü zengî şıçradı ve kaçdı. Lâhavleden murâd lâhavle velâ kuvvete illâ bi'l-lâhi'l 'aliyyi'l-'azîmdür. (239a)

[**ço ferhunde hūy in hikāyet şinid**] Çün mübârek hūylu ki murâd Dāvud Tāyī Hazreti'dür rahmetullāhi 'aleyh ol şūfiden bu hikāyeti eşitdi. (240b)

Şem'î Efendi, yukarda belirtilen genel şerh özelliklerinin yanında diğer bazı farklı şerh özellikleri de zaman zaman eserinde kullanmıştır. Aşağıda bu farklı özelliklere değinilecektir.

1.1.1. Kelime Bilgisi

Şem'î Efendi, *Şerh-i Bostân*'da Bostân'da geçen kelimelerin anlamlarını ve bu kelimelerle ilgili bazı bilgileri gerek metinde gerekse derkenârlarda vermek sûretiyle metin merkezli bir kelime öğretim yöntemi uygulamıştır:

Nebîd aşlı nebîzdür ki hürmadan olan şarâbdur ammâ 'Acem şarâb ma' nâsına isti' mâl eyler. (318b)

Sūmenât Hindūsitân'da bir şehriñ ismi ve büt ve kilisâ ma' nâsına daği gelür. (279a)

Şârihin metindeki kelimelerle ilgili verdiği bilgiler ışığında kelime öğretimine dair şerhte bulunan hususlar şunlardır:

1- Bazı eş yazımlı kelimelerin anlamları, müfret ve cemî halleri ve bu hallerindeki harekeleri belirtilerek bu kelimelerin ayırt edilmesi ve karşılaştırmalı bir şekilde öğretilmesi sağlanmıştır. Örneğin;

Nevşet feth-i nūn iledür. (254b)

Çeşmânda olan elif ve nūn cem' içündür. (280)

2- Bazı kelimelerin farklı hareke ve harflerle fasih, galat ve meşhûr olma durumları belirtilmiştir, örneğin:

Pegâh pā-i aşliyye ile irken ma' nâsınadır ki bā-i Fārisi ile meşhûrdur. (221a)

3- Bazı kelimelerin farklı harekelerle lugat olmaları belirtilmiştir:

Besic bā-i Fārisī ve bā-i ʿArabī ile ve cīm-i Fārisī ve cīm-i ʿArabī ile lūgātdür. (309b)

4- Anlamları farklı, yazılışları benzer olan bazı kelimelerin harekeleri ve anlamları belirtilmiştir:

Ḳasm ḳāfuñ fetḥi ile neceş eylemek maʿnāsınadır ki bunda murād odur. Ḳısm ḳāfuñ kesri ile naşib ve pāy maʿnāsınadır. (225b)

6- Metinde geçen bazı kelimelerin metinde hangi anlamınının daha açık olduğu vurgulanmış, câiz ve uygun olan diğer anlamlar da belirtilmiştir:

Kemter ʿadem-i şarf maʿnāsına daḥi olmak cāyizedür ki maʿnā böyle olur dost senüñ cānuña ayak ḳomaz ve senüñ ile dostlık eylemez. (302b)

Pelelek ve pelārek bir niçe maʿānaya gelür ammā bunda peykān maʿnāsına rüşendür ve tīg maʿnāsına daḥi olmak mümkündür. (204b)

Pişde olan pey ecel maʿnāsına daḥi olmak cāyizedür ki maʿnā böyle olur nişkerden ötri ācı tekāzi ola. (224a)

7- Metindeki bazı kelimelerde câiz olan ve kullanılan harekeler belirtilmiştir:

Bülendde bānk fetḥ ü zammı cāyizedür. (201b)

Zuleyhā zānuñ zammesi ile faşihdür. (307b)

Zurḳ zamm-ı zā ile kebūd maʿnāsınadır. (239a)

8- Metinde geçen kelimelerin anlamlarının verilmesinin yanında gramer yapıları da belirtilerek doğru anlamın verilmesi ve öğrenilmesi amaçlanmıştır:

Aşlında kitābdur ḳāfiye için elif yāya ḳalb olunmuşdur. (257a)

Guvā aşlında guvāhdur. (257a)

1.1.2. Konuyu Açıklayıcı Alıntılarda Bulunma

Şemʿî Efendi şerhlerinde konuyu daha çok vuzuha kavuşturmak amacıyla o konuyla ilgili ayet veya hadis iktibaslarına ya da diğer şairlerin şiirlerinden beyitler alıntılama özen gösterir.

1.1.2.1. Ayet

Şârih sık sık ayetlerden iktibas yoluna gitmiş, ayetleri genellikle anlattığı durumu desteklemesi için kullanmış, bazı durumlarda ise müellifin asıl kastettiği anlamın bir ayet olduğunu vurgularken ayetleri zikretmiştir. Şem’î, ayetlerin büyük çoğunluğunu anlattığı durumu örneklendirmek ya da anlattıklarına şahit göstermek amacıyla zikretmiştir. Ayetler bazen tam olarak yazılmış bazen de ayetin bir kısmının yazılmasıyla yetinilmiştir.

[be nîrû-yi ħod ber neyfrâstem] Anı kendi kuvvetimle kaldurmam belki Haĸ Te’âlâ Ĥazreti cânibinden ref’ iylediler bu âyet-i kerîme bu ma’ nâyı işbât ider. *Vemâ ramayte iz ramayte velâkinne ‘llâhe ramâ* (Enfâl, 17: Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.) (285b)

[ki taĸvîm pârin neyâyed bekâr] Zîrâ eski taĸvîm işe yaramaz taĸvîm lügatta şüret ma’nâsınadır neteki bu Āyet-i Kerîme anı beyân ider. *Leĸad ħalaĸne’l insâne fi aĸseni taĸvîm* (Tîn, 4: Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.) (252b)

[sereş kered u çon dest-i Mûse sifid] Ĥazret-i Mûsa’nuñ a.m. desti gibi ol püserüñ başını sepîd eyledi ya’ nî kâkülünü tırâş etdi. Ĥazret-i Musa’nuñ bir mu’ cizesi yed-i beyzâ idi *vaĸmum yedeke ilâ cenâĸike taĸruc beyzâ’e min ĸayri sū’in...* (Tâhâ, 22-23: Sana büyük mucizelerimizden birini daha göstermemiz için elini koynuna sok ki bir başka mucize olarak, alaca hastalığı gibi bir hastalık sebebiyle olmaksızın bembeyaz bir hâlde çıksın.) (229b)

1.1.2.2. Hadis ve Kelâm-ı Kibârlar

Şem’î, şerhinde hadis ve kelâm-ı kibârlara da yer vermiş ve önemli sayıda hadisi iktibas etmiştir.

[ebedbaĸtî vû nîkbaĸtî ĸalem] Şeĸâvet ve sa’ âdete ĸalem gitmişdür murâd ĸazâda şaĸî olana şeĸâvet ve sa’ id olana sa’ âdet taĸdîr olundu dimekdür. *Eşşakiyyü şakiyyün fi baĸni ümmihi essa’ idü sa’ idün fi baĸni ümmihi* (Hadis-i Şerif: Said / mü’min ana karnında iken said, şaĸî / kâfir de ana karnında iken şakîdir.) (208a)

[sükûni bedest âver iy bişebât] Ey şebatsız sükün ve ĸarâr ele getir. *El ĸanâ’atü kenzün lâ yefnâ* (Hadis-i Şerif: Kanaat tükenmez hazinedir.) (217b)

[Eger Hâkperestî zi deryâ beset] Eger Hâk Teâlâ Hâzreti'ne 'azze ismihü ihlâş ile 'ibâdet idici iseñ ve eger temâm tevekkülün var ise sâirlerün çapularından saña kâfidür. *Hasbiyallâhü ve ni'me'l-vekîl* (Hadis-i Şerif: Allah bana yeter.) (211b)

1.1.2.3. Manzum Parçalar

Şem'î'yi diğerk şârihlerden ayıran özelliklerinden biri, şerhlerinde bol miktarda örnek beyitlere yer vermesidir. Şem'î, beyt, kıt'a gibi başlıklar altında şiir örneklerini sunmuştur. Bostân Şerhi'nin inceleme yaptığımız kısmında 58 beyt, 1 tane de kıt'a örneği vardır. Bu beyitler genellikle Fars şairlerinin şiirlerinden alınmıştır. Nadiren Arapça ve Türkçe beyitlere de rastlanır. Bu beyitlerden birisi 15. yüzyıl divan şairlerinden olan Necati Bey'e aittir:

[ger âzâde-i ber zemîn hûsb ü bes] Eger âzâde ve 'ârif iseñ ancak hâk üzre uyu. [mekun behiy kâlî zemîn bûs-i kes] Hâlıdan ötri kimse önünde yer öpme ve izhâr-ı minnet etme.

Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun

Örti döşeg Necâti'ye bir büriyâ yiter. (224a)

1.1.3. Edebi Bilgilerden Bahsedilmesi

Şem'î Efendi şerhinde metinde örneği bulunan konularla ilgili bazı edebiyât bilgileri vererek okuyucularını örnekler üzerinden bilgilendirmek istemiştir. Edebiyat bilgileri kapsamında daha çok vezin-kafiye ve edebi sanatlar konusunda bilgiler verilmiştir:

1.1.3.1. Vezin ve Kafiye

Metinde kâfiye ve vezin zarûreti dolayısıyla yapısı değışen kelimeler açıklanarak bu örnek kelimeler üzerinden vezin ve kâfiye eğitimi yapılmıştır:

İkbîl ikbâl idi kâfiye için elif yâya çalb olundu. (206a)

Aşlında kitâbdur kâfiye için elif yâya çalb olunmuşdur. (257a)

Kitîb aşlında kitâb idi kâfiye için elif yâya çalb olundu. (259b)

Hicîz aşlında Hicâz'dur ki kâfiye için elif yâya çalb olundu. (285a)

1.1.3.2. Edebî Sanatlar

Şem’î, şerhini yaparken zaman zaman beyitlerdeki edebî sanatlara değinmiştir. Bazı durumlarda bahse konu edebi sanatı açıklayarak göstermiş bazılarında ise hangi sanat olduğunu söylemekle yetinmiştir.

Ki ‘Azrâ’nuñ her birine bir atardı. ‘Azrâ’dan murad bunda cevzâ burcıdır ki ilm-i nücümde iki ‘Azrâ’-i felek dirler ki biri birine muttaşıl iki şüretdür. Hâşıl-ı ma‘nâ ol kimse nâvek atmağda şöyle üstâd idi ki farazâ eger ol iki şüretüñ her birine birer nâvek ataydı haţâ etmezdi dimekdür. Hâzret-i Şeyh bunda temâm *mübâlağa* ider. (202a)

Sügü ile düşenüñ elinden hâtemini iledürdüm. Bu vech dağı câyizdür. Rümh ile el âyasından hâtem iledürdüm. Bu vech üzre kefdin murâd düşmenüñ kefi olmaz bu söz ziyâde hünermendlikden *kinâyetdür*. (204a)

...bu iki vech-i ağıre göre miğrâzdan murâd ustura olur teşbih tarîki üzre ki cemâlini şem’e *teşbih* etdüğü aña qarinedür. (230a)

Tıfıl ol halde mädernüñ pistânına yapuşdı ve aña meyl ve ta‘alluğ eyledi mâ kablinde olan beyte nisbet bu beyitte *şan‘at-ı iltifât* vardır. (267b)

Şemşire beñzer rûzı gılâfından çıkardı murâd şabâh irişdi dimekdür. Hâzret-i Şeyh rûzı şemşire şebi siyeh-püş haţibe *teşbih* iyledi ki şebi zevî’l-‘uğûldan ‘add iyledi andan soñra müşebbehün bihüñ levâzımından ba‘z nesne işbât iyledi ki şemşir gibi ve şemşiri gılâfından çıkarmağ gibi. (282a)

Yine şârih derkenarlarda da edebi sanatlardan bahsetmiş, ilgili yerlerde hangi edebi sanatın olabileceğini kenara not düşmüştür.

Şikem teng bunda kılet-i eklden ve ‘adem-i eklden *kinâyet* olmağ mümkündür. (222b)

Bâğ ve beyzadan murâd duğterdür *teşbih tarîki* ile (239a)

Zâğ ve ebrden murâd zengîdür *teşbih i‘tibâri* ile (239a)

Bâr yük ma‘nâsinadur ki belâdan *kinâyetdür*. (253a)

Bu beytte *şan‘at-ı leff ü neşr-i müretteb* vardır. (261a)

Bunda *şan‘at-ı leff ü neşr-i müretteb* vardır. (271b)

Bu beytte *şan‘at-ı leff ü neşr-i müretteb* vardır. (272a)

Şerm nāyedde *ma' nā-i istifhām-ı inkārī* vardır. (308a)

Vār bunda *teşbih* içündür. (310a)

Dārīde ma' nā-yı istifhām vardır. (319a)

1.1.4. Çeşitli Dil Kuralları

Şem'î Efendi, kelime ve kelime gruplarının dil yapılarını belirtmek sûretiyle uygulamalı ve örneğe dayalı bir dil öğretimi de yapmıştır. Şem'î'nin şerhte dil kurallarının öğretimi ve uygulamasına yönelik bulduğumuz sonuçlar şunlardır:

1- Metinde kullanılan bazı edatların fonksiyonları belirtilmiştir:

Vār bunda edāt-ı teşbihdür. (271b)

Ter bunda edāt-ı tafşıldür. (235a)

Ki bunda zîrā ma' nasına daği cāyızdır. (275a)

Be fazlda bā kâsem için daği olmağ cāyızdır. (319a)

2- Metinden hareketle bazı dil kuralları açıklanmıştır:

Emr-i hâzırdan soñra nehy-i hâzır vâkı' olsa nehy-i ğāyib ma' nāsına olur. (251a)

3- Metinde geçen fiilerin hangi sîgada oldukları belirtilmiştir:

Sirişt fi' l-i mâzîdür. (286a)

Hirid fi' l-i mâzîdür. (300b)

Mezen nehy-i hâzırdur. (301a)

Bered fi' l-i muzâri' -i ğāyibdür. (246a)

Pezed fi' l-i muzâri' dür. (257b)

Peri fi' l-i muzâri' -i muhâtabdur. (260a)

4- Metnin doğru bir şekilde okunması ve anlamlandırılması için vâsf-ı terkibîler belirtilmiştir:

Ten-perver vaşf-ı terkibîdür. (262a)

Nik-bîn vaşf-ı terkibîdür. (266a)

Kâr-dārān ve fermān-berend vaşf-ı terkibîdür. (271b)

5- Metinde kelime sonlarında bulunan yâ ve hemzelerin fonksiyonları belirtilerek bunların ayırt edilmesi ve öğretilmesi amaçlanmıştır:

Râstîde olan yâ hitâb içündür. (286a)

Bende 'ide olan hemze hitâb içündür. (311a)

Her maħalde ki haqqıçün ma' nâsı kayd olunmuşdur anda olan bā ĩasem içündür. (314b)

Be faızlda bā ĩasem içün daħi olmağ cāizdür. (319a)

Pegāh pā-i aşliyye ile irken ma' nâsınadır ki bā-i Fārisi ile meşhürdür. (221a)

Mānde 'ide hemze vaħdet içündür. (275b)

6- Metindeki kelimeler arasındaki izâfetler belirtilmiştir:

Āteşüñ şubhâ izâfeti izâfet-i beyāniyyedür. (282a)

Bār meyve tağdirindedür ki 'ammıñ hâşşa izâfeti ĩabilindendür. (215a)

7- Metinde geçen kelimelerin hangi gramer yapısında olduğu belirtilerek bu örnek kelimelerle bu yapıların öğretilmesi amaçlanmıştır:

Küşiş ism-i maşdardur. (235b)

Menşür ism-i mef' üldür. (309a)

Güyende ism-i fâ' ildür. (240b)

Meriz nehy-i hâzırdur. (241b)

Berdār emr-i hâzırdur. (233b)

1.1.5. Bostân'a Ait Nüşhalardaki Farklılıklara Temas Edilmesi

Şerh-i Bostân'da Şem'î Efendi'nin tek nüsha ile yetinmeyip birden fazla nüsha ile çalıştığını ve nüsha farklarını nasıl yorumladığını gösteren örnekler şunlardır:

Ba' z nüşağda devān yerine revān vaķi' olmuşdur devān yilici ma' nâsınadır ki bunda cāri ma' nâsı murāddur. (203b)

Ba' z nüşağda Ĥüdā yerine ĩazā vāķi' olmuşdur. (211b)

Ba^ç z nüsaḥda çigüft yerine begüft vâki^ç olmuştur. (223b)

Ba^ç z nüsaḥda beşemueş yerine besa^ç yeş vâki^ç olur. (229a)

Ba^ç z nüsaḥda nazarrā yerine başıret vâki^ç olur ki başıret çeşm ma^ç nāsına olub yā ḥiṭāb için olmaḥ rüşendür. (237b)

Ba^ç z nüsaḥda meger anki yerine cezānkes vâki^ç olmuştur. (247b)

Ba^ç z nüsaḥda nāzūki yerine tāzūki vâki^ç olmuştur. (249b)

[bübürd ez perī çehre-i zışt ḥūy] [zen-i dīv sīmā-yı ḥoş ṭaba^ç cūy] Zışt ḥūyly olan peri şüretlü zenden kesel Ḥoş ṭabi^ç lü dīv şüretlü zen iste ba^ç z nüsaḥda böyle vâki^ç olmuştur. (250b)

Ba^ç z nüsaḥda mār yerine bār vâki^ç olur yük ma^ç nāsına ki bunda meşakkat ve zaḥmet murāddur. (252b)

Ba^ç zı nüsaḥda dilber dilber yerine lu^ç bet vâki^ç olur. (255a)

Ba^ç zı nüsaḥda be sīb yerine be şīb vâki^ç olmuştur aşıḡasına el ilette ma^ç nāsına olur. (256b)

Ba^ç zı nüsaḥda mīlerzed yerine mīrenced vâki^ç olur. (262b)

Ba^ç zı nüsaḥda be elvān yerine be envār vâki^ç olmuştur. (272b)

Ba^ç zı nüsaḥda devr yerine cevr vâki^ç olmuştur. (274a)

Zīrā saña pervereşi Allāḥ Te^ç ālā Ḥāzreti'nün ^ç azze ismihü lüṭfi virür. B^ç az nüsaḥda ḥaḡat yerine ḥaḡaş vâki^ç olur ki zāmīr-i ḡāyib tene rāci^ç dūr. (277b)

Ba^ç zı nüsaḥda be teslīm-i dīn enderest vâki^ç dūr. (280b)

Ba^ç zı nüsaḥda ḡazā yerine fezā vâki^ç olmuştur şaḥrā ma^ç nāsına (282a)

Ba^ç zı nüsaḥda tef yerine pof vâki^ç olmuştur üflemek ma^ç nāsına. (296a)

Ba^ç zı nüsaḥda ço yerine ki vâki^ç olur ma^ç nā aña göre olur. (302a)

Ba^ç zı nüsaḥda neyārend yerine nedārend vâki^ç olmuştur. (309a)

1.1.6. Diğer Şāriḥlerin Görüşlerine Yer Verilmesi

Şem'î Efendi, o dönemde yazılmış olan diğer Bostān şerhlerini de gözden geçirdiğini ve Surûrî Efendi'nin şerhinden derkenarda bahsettiğini görüyoruz.

Surūrî Efendi sengden ğayrı ile şımağ mümkün degül ma' nāsını ihtiyār etmişdür. (256a)

1.1.7. Genel Kültür Ögelerine Değnilmesi

Şem'î Efendi şerhinde zaman zaman folklorik bilgilere halk hekimliğı de diyebileceğimiz genel kültür mahiyetinde tıbbi bilgilere yer vermiştir. Ayrıca özel şahıs ve yer adlarıyla ilgili malumat vermiş, kimi kavramlardan bahsetmiştir. Biz de bunlar arasından şahıs, yer, hayvan ve bitki adlarını derledik.

1.1.7.1. Folklorik Unsurlar

Şârih halk arasında adet, gelenek şeklinde olan bazı folklorik unsurlara da yer vermiştir.

Ŧıfluñ başı üzre peder ve mâderi ri' âyet için ve yaramaz gözükmemek için bādām ve zer şar ettiler netekim 'Acem'de 'âdetdür ki mürdelernüñ üzerine siyâh bādām şaçarlar ve tıflarnuñ üzerine bādāmı zer ile karşıdurub şaçarlar. (213b)

H'ân-ı yağma bayramlarda ve düğünlerde vesâir vaqtlerde fuğara için tedarük olunan ta' âmdur. Neteki Divân-ı Hâfız'da bu beyt bu ma' nâyı müş' irdur. (224b)

...fevrî usturanuñ başını çarnına çodılar. Neteki tırâşdan şoñra 'âdet iledür güyâ usturaya söylet olundu niçün böyle etdüñ diyü. (230a)

Seni gāv ile cihānuñ eṫrāfına döndürür murād gāva bindirüb seni teşhîr ider dimekdür. Rûm'da çara bindirüb gezdürdükleri gibi anda ve Mışır'da ve ba' z yerde gāva bindürürler. (240a)

'Îlâc ile ol marîzi şifâ bulsun diyü kendü şehründen âb virürler yağüd kendü şehründen hâk getirüb âb içüne birağub içürürler mevt irişmedi ise bâzan Allâh şifâ bulur. (267b)

1.1.7.2. Halk Hekimliğı ve Tıbbî Bilgiler

Şârih ilgili yerlerde tıbbî bilgiler verir. Aşağıdaki örneklerde sıtma hastalığının tedavisi, balın faydası, sandal ağacının tedavi edici özelliğı ve çocuğun anne karnındaki gelişimi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Şâhib-dillerden birine hummâ geldi. Bir kimse ol şâhib-dile eyitdi: Fülân kimseden şeker iste ki saña fâ'idesi vardur. (222a)

Zirā anlar bu pārsa mensūb olan āteşden sıtmada ve harārettedür. Āteş-i pārsiden murād bu kitāb olmak ziyāde rüşendür ve āteş-i pārsi bir marazuñ ismidür anı ihām ider. (259b)

Barī Te‘ālā ‘azze ismihü ‘aselde şifā halk eylemişdür ve niçe emrāzınuñ devāsına anı sebep kılmışdur. Amma ol kadar degül ki ecele zor getüre ve anı def eyleye. ‘Asel dirileruñ mizācını hoş ve laţif eyler ve tab‘ ve ‘aqla kuvvet virür. (276b)

Bir kimsenüñ başına pulād gürz toğandı ki tā beynisine irüşdi. Bir kimse ol kimseye eyitdi: Ol derde şandal sür şāyed ki bir fā’idesi olā. (277a)

Nāfuñdan cevf ve batınuña rızq gelür idi ki murād kandur zirā māderi karnında iken ğidāsı kandur. Çünkü tıfluñ nāfını kesdiler ve rızkı oradan münkaţı‘ oldı. Pes bu taqdır üzre ol tıfil vālidesünüñ karnında perveriş ve terbit bulmışdur. Mi‘de enbānından hūriş bulmışdur. İki pistān ki bugün ol tıfluñ maqbūlidür. Ol tıfluñ perverişgāhından bir çeşmedür. Maqbūl ve laţife vālidesünüñ kucağı ve sinesi cennetdür ve māderde pistān süt ırmağıdur. Ol māderüñ cānperver bālāsı bir dırahtdur. Ol dırahtuñ üzerinde veled nāzenin ve laţif meyvedür. Pistānuñ tamarları gönül içinde degül midür? Pes eger im‘ān nazar idesün tıfil emdügi süt haķıķatde kendü māderüñ hūn-ı dilidür. İyleye tıfil kendü mādernüñ hūnına dişini niş gibi baturmışdur ki anuñ hūnını nüş ider. Māderde kendüñ karnını nüş idicinüñ muhabbeti yoğurulmuşdur bu vech daħi cāyizdür. Haķ Te‘ālā Hazreti anda ol muhabbeti halk eylemişdür. Çünkü tıfluñ bāzusu muħkem ve kuy ve dişi yoğun ve iri oldı. Daye pistānını şabır ile şivār tıflı sütden kesmek için. Sabır tıflı şirden ancılayın hāmüş ve bızār eyler ki tıfil pistānı ve anuñ şirini ferāmüş eyler. (267a, 267b, 268a)

Senüñ teñünde tamarlar ya‘nī senüñ cismüñ ve anda olan tamarlar ey maqbūl hūylu bir zemindür ki anda üç yüz altmış ırmağ vardır. (269b)

1.1.7.3. Özel Adlar ve Kavramlar

İncelediğimiz Bostān şerhinde Şem’î Mustafa Efendi, yeri geldikçe özel adları (padişah adları, efsanevi şahsiyetler, yer adları) ve dikkat çekici çeşitli bitki ve hayvan adlarını şerhte kullanmış ve onlarla ilgili bazı bilgiler paylaşmıştır:

‘Amr’dan murād Leys oğlı ‘Amr’dur dirler ki pādişāh idi ammā ‘Amr Bin Ümmiye ki Hābīb Ekrem’üñ bñi idi ki ziyāde çok ömür sürmüşdür ol olmak ihtimāldür belki veli ve ezherdür. (229a)

Şağad ki Rüstem'ün birâderidür. Rüstem'ün zâtından toz getürdi ya' nî Şağad Rüstem'e nisbet lâşey iken Rüstem'i helâk itmişdür. Şağad bir ol hîle ile Rüstem'i anuñ içine düşürürdi ki içüne harbeli dev şişler kômış idi ve ol hâlde Rüstem'i ânî tîrle helâk eyledi. (201b)

Sūmenāt Hindūsitān'da bir şehrūñ ismi ve büt ve kilisā ma' nāsına daħi gelür. (279a)

1.1.7.3.1. Kişiler

Yaptığımız çalışma sonucunda şerhte yer alan kişi adları ve geçtiği yerler şöyledir:

Sa' dī (200b, 211b, 217a, 231a, 236b, 237a, 240b, 250a, 253a, 254b, 255a, 259b, 265b, 272b, 279b, 284b, 286b, 291b, 306a, 312a)

Rüstem (201b, 206a, 231b, 234a, 234b, 281b)

Şağad (201b)

Ferīdūn (202b, 226b, 248a)

Zeyd (211a, 214b)

‘ Amr (211a, 214b, 229a)

Bābā-i Kūhī (213a)

Bāyezīd-i Bestāmi (216b)

Īsā (219b)

Ĥārzemşāh (221a)

Necātī (224a)

Ḳārūn (228a, 254a)

Ḥazret-i Mūsa (229b)

Sikender, İskender (230b, 299b)

Sām (231b)

Tekiş (233b)

‘ Ağudu'd Devle (236b)

Belķıs (238b)

Dāvud Ṭāyī (240b, 241a, 241b, 283b)
Sāmi^c (241a)
Yūsuf ođlı Haccāc (243b, 244a)
Sa^c d oğlı Ebu Bekir (285a)
Lođmān (289a)
Cem (295a)
Ṣāfi^c (244b)
Fir^c avun (261a)
Ṭuđrul (273b, 274a)
İbrahīm (a.m) (280a)
Piĵen (281b)
Efrāsiyāb (281b)
Yusuf (302b, 307b, 308a, 311a, 311b, 320b)
Züleyhā (307b, 308a)
Ya^c kŭb (320b)
Firdevsī (201a)
Niżāmī (201a)
Behrām-ı Gŭr (205b)
Buđrāṭ (258b, 259a)
^c Unṣurī (301b)

1.1.7.3.2. Yerleşim Yerleri

Şerhte geĉen yer adları şöyledir:

Sipāhān, Sifāhān (201b, 203a)

Şam (203a)

Şirāz (203a, 229a, 256b, 300a)

Erdebīl (205b, 206a)

Kiş (209a)
Yunān (memleketi) (209b, 270a)
Rūm (memleketi) (209b, 240a)
‘ Acem (213b, 226b, 296a)
Hicāz (221a)
Başra (223a)
Hoten (224a)
Mışır (234b, 235a, 240a, 263b, 320b)
Frenk (246a)
Sistān (246a)
Çin (259b, 279b, 285b)
Çigil (259b, 279b)
Zerūd (273a)
Sūmenāt (279a)

1.1.7.3.3. Coğrafi Adlandırmalar

Şem’î Efendi’nin şerhinde geçen coğrafi unsurlar şunlardır:

Kürd şahrāsı (226b)
Ceyhūn ırmağı (273a, 291a)
Dicle (273a)
Zerūd şahrāsı (273a)
Feyd şahrāsı (291b)

1.1.7.3.4. Hayvanlar

Şerhte geçen hayvan çeşitliliğı oldukça dikkat çekicidir. Bazı hayvanlar şerh metninde farklı dillerdeki karşılıklarıyla verilmiştir. Şerhte tespit ettiğimiz hayvan adları şunlardır:

Arslan (201b, 202a, 202b, 203b, 218b, 261a, 284b)
Mār: yılan (201b, 252b, 284b, 286a)

Gāv: öküz (202a, 214b, 222b, 223a, 240a)
Çekirge (202a, 202b, 223b)
Künçşük: serçe (202a, 202b)
Sıgırcık (202b)
Peleng/kaqlān (202b, 204a, 219b, 314a)
Esb/at/edhem: at (202b, 204b, 206b, 231b, 234b)
Dilkü: tilki (203b)
Fil/pil (204a, 210b, 270a, 279a, 283a, 297b)
Ejdehā: ejderha (204b)
Māhi: balık (205a, 272b, 311b)
Ṭūṭī: papağan (236a, 251a)
Bülbül (237a, 256a, 287b, 288b)
Mūr: karınca (201b, 223b, 268b, 272b, 293a, 314a)
Ḥar/eşek/ḥimār: eşek (205b, 207a, 207b, 219a, 223a, 240a, 245b, 257b, 276a, 291a, 294b, 310a)
Timsāḥ (252b)
Ṭāvus: tavuskuşu (264b, 288b)
Zenbūr/eşek arısı (208b, 225b, 272a, 284b, 286a)
Meges: sinek (268b, 317b)
Ṭoğan/cürrebāz: doğan (288b)
Kelb/seg: köpek (209b, 220b, 240b, 318b, 319a)
Murg/ṭuyūr: kuş (236b, 293b, 299b, 304b, 309b)
Deve/şütür: deve (211a, 211b, 259b, 274b, 291b, 292a)
Ḳurd: kurt (301b)
Zeğan: çaylak (209b, 210a, 210b)
Kerkes: akbaba (209b, 210a, 210b)

Zürāf: zürafa (210b)

Gürbe: kedi (225a, 308b)

Müş/fāre: fare (219b, 225a)

Zağ: karga (239a, 288b)

Gusfend: koyun (258a)

‘ Aķreb (283b)

Raħīl: yük devesi (292a)

Ĥarçenk: yengeç(296a)

1.1.7.3.5. Bitkiler

Şerhte geçen bitki isimleri şunlardır:

Erguvan (203b)

Ĥadenk: kayın ağacı (203b)

Ĥurma (223a, 223b, 258a, 272a, 300b, 312a)

Gül (202a, 209b, 236a, 241a, 249b, 253b, 256a, 262b, 264b, 272a, 287b, 288b, 289a, 295a, 295b, 298a, 311b)

Yāsemin/semen (311b)

Serv: servi (229b, 298a, 311b)

Neyşeker: şeker kamışı (223b, 224a)

Arpa/cev (205b, 215a, 219b, 221b, 225a, 251b, 257b, 292b, 306b)

Susam (258a)

Şandal (277a)

Ābnūs: abanoz (283a)

Fındık (287b)

Fıstık (266a, 287b)

Sögüt/bīd-i müşk/sorķun (209b, 288a)

Uĥlamūr: ihlamur (288a)

Cevz: ceviz (292b, 294b)

Buğday/ gendüm (208b, 210a, 251b, 292b, 306b)

Kerm/aşma (206b, 207a, 207b, 230b, 295a)

Bādām (213b)

Zaķūm: zakkum (209b)

Şarmısaķ (239b)

1.2. Şem'î Mustafa Efendi'nin Dil Özellikleri

Şem'î Efendi'nin eserindeki dil ve belagat terimleri hariç tutulursa şerhlerinde ve tercümelerinde sade bir Türkçe kullanmış olduğu görülür. Ayrıca Şem'î Mustafa Efendi, Arapça ve Farsçanın zengin anlatım gücü ve kelime zenginliğine Türkçe karşılık vermek aynı zamanda Türkçenin anlatım genişliğini ortaya koymak amacıyla şerhlerinde Türkçe kelime ve deyim kullanmaya özen göstermiştir. Şem'î Efendi, Bostân'ı şerh ederken diğer şârihlerin şerh metodunu izlemiş; o dönemde kolayca anlaşılabilen Türkçe bazı eskicil kelimelere şerhinde sıkça yer vermiştir. Bu eserde bugün dilimizde kullanımdan düşmüş ya da farklılaşmış çok sayıda Türkçe kelime vardır.

1.2.1. Atasözü ve Deyimler

Şem'î Mustafa Efendi *Şerh-i Bostân* adlı eserinde atasözü ve deyimleri kullanarak hem halk söyleyişine yakın anlaşılır bir üslup tercih etmiş hem de konunun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Şerh metni boyunca deyimlerin kullanımı atasözüne nispeten daha fazladır.

1.2.1.1. Atasözü

Fazla olmamakla birlikte şârih birkaç yerde atasözü niteliğinde ve kendinin de darb-ı mesel adlandırmasıyla kabul ettiği örnekler kullanmıştır.

Bu meşeli ne laţif urmuşdur hüner hikemi  arb-ı meşel budur. *Her kimsenüñ hürmeti kendüdendir.* (234b) (Herkes saygınlığını kendisi oluşturur.)

Ey Hüdâ sen düzdi âteşe yakma ya' nî düzaĥa ĥoma. Zîrâ Sîstânî gündüz yol urur düzaĥa bunuñ istiĥkâķı benden ziyâdedür. Ne laţif  arb-ı meşel eyledi bu remzi bir bahâdır er. *Tuĥulġadan ve  ükâldan seyr olduĥ murâd âlât-ı ĥarbden ve bahâdırlıĥdan yigrendük dimekdür.* Bu  arb-ı meşel 'alâ  arîķü'l-'umümdür. (247b)

(Sistānī cehenneme gündüz yol vurur, gündüz gözü dolandırıcılık yapar, tolgadan ve zırhdan tiksindim.)

...zīrā fırsat ‘azīzdür ve *vaqit seyf-i kâfi*‘dür ki gerü dönmek miḥâldür. (293b) (Vakit kılıçtır.)

1.2.1.2. Deyimler

Şem’î Mustafa Efendi’nin deyim kullanımına önem verdiğini görüyoruz. Şârih çoğunlukla deyim kullanımından sonra “ve” bağlacı ile eşanlamlısını verir veya “yani” bağlacı ile açıklamasını yapar. Şerhte birçok deyim kullanılmıştır, bu deyimlerden bazıları şunlardır:

Elinden komamak: yanından ayırmamak

Beni bir nefes *elinden komazdı* ve yanından cüdâ etmezdi.. (202b)

Sefer ... kapmak: yolculuğa çıkmak

Nāgāh sefer beni ol memleketden *kapdı* yâ‘ nî sefer lâzım geldi. (202b,203a)

Merdlük elinin ucunu çevirmek: aciz bırakmak

Felek anuñ üzre kuvvet elini bulmuş. Anuñ merdlük *elünüñ ucunu çevirmiş* yani ana galebe etmiş. (203b)

Bel bağlamak: güvenmek

Ol şüfi hizmete *bel bağladı* ve ihtiyârsuz ol mest şüfiyi omuzı ile... (241a)

Yüzü suyunu dökmek: ayıbını ortaya çıkarmak

Maḥalle ve köyde birâderünüñ *yüzi şuyunu dökmek* ve ‘aybını fâş etmek ile anı kimse katında hacil eyleme. (241b)

Perde yırtmak: ayıbını ortaya dökmek

Hâli perîşân yâr üzre *perde yırtma* ve ‘aybını fâş etme... (244b)

Yüzünü ekşitmek: memnuniyetsizliğini göstermek

...zen zevcünüñ elünden sirkeyi helvâ gibi yer aşlâ *yüzünü ekşitmez*. (251a)

Gönül komak: razı olmak

...biçârelüğe ve meşakḳate *gönül ko* ya‘ nî rāzı ol. (251a)

Kulak tutmak: sözünü kabul etmek

Eger zen zevci cānibine *ķulaķ tutmaya* ve sōzūni ķabūl etmeye... (251b)

Yūzū kara olmak: utanılacak duruma dūşmek

Ol ‘avrete di varsun rastıķlı elūni zevcūnūñ yūzi ūzre ķosun ya‘nī yūzūne sūrsūn zīrā ‘avretūni zābķ etmedūğūnden ōtri *yūzi ķara olsa* gerekdūr bari ‘avretūnūñ eli ile ķara olsun. (252a)

Gam yemek: sıkıntı içinde olmak

Her ol kimse ki ferzendenūñ *ģamını yimedi*. (254b)

Ne sahra tay eylemek ne derya yarmak: ne karada ve ne de denizde seyahat etmek

Ne şaķra tay eyledi ve ne *derya yardı* murād ne berde seyāķat ve ne baķrda seyāķat ile buldı dimekdūr. (254b)

Himmet elini tutmak: şansın iyiye gitmesi, işlerin dūzelmesi

...ve ger kār ve mańıbdan *himmet elūni tutasun* ve esbāb ve umūr-ı dūnyeviyyeden el ķekesūn. (261b)

El ķekmek: uzaklaşmak

...ve ger kār ve mańıbdan himmet elūni tutasun ve esbāb ve umūr-ı dūnyeviyyeden *el ķekesūn*. (261b)

Cihāndan *el ķek* ve hevādan ferāğat iyle. (289b)

Ayıbını parmağına dolamak: Hatasını devamlı yūzūne vurmak ve aşığılmak

Anuñ bir ‘aybını *barmagnāa tōlama* ve anı bir ķaķāsından ōtri taķķir ve ta‘yīb iyleme. (265b)

Pākların terkisine el asmak/būyūkların eteğini sıkıca tutmak: Temiz insanların būyūkların arkasından gitmek, onlara bađlanmak.

Pāklarūñ *terkisine el aşı* ya‘nī meşāyih ‘aźāmuñ dāmenini muķkem tūt. (305b)

Yūzū yere dūşmek: utanmak

Miskīnlūk ve bīçārelūkden yūzūm ķāke gitdi ya‘nī *yūzūm yire dūşdi*. (317a)

1.2.2. Arkaik (Eskicil) Kelimeler

16. yūzyıldan önce kullanılmakla birlikte günümüze ulaşmayan birķok kelime, bu tip şerh metinlerinin satırları arasında kullanılmıştır. Bostān Şerhi

içerisinde günümüzde kullanılmayan birçok Türkçe kelime, deyim ve tabir bulunması, bu tip metinlerin, Türkçenin tarihî gelişimi içerisinde yer almış ancak günümüze kadar ulaşamayan bazı kelimeleri ortaya çıkarmada yardımcı olacağına inanıyoruz.

1.2.2.1 Arkaizm Nedir

Fransızca archaisme kelimesinden alınan arkaizm, edebiyatta şu şekilde tanımlanır: “Konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan (eski söz veya deyim)” (TDK, 1998: 134). “Kullanıldığı çağdan daha eski bir çağa ait bir biçimin, bir yapının özelliği” (TDK, 1998: 134).

TDK’daki iki tarifin ortak yönü arkaikliğe konu olan kelimenin geçmişle olan bağıdır. Diğer taraftan kelimenin kullanıldığı çağ ile olan ilgisinin bu arkaik (eskicil) özelliğine bakarak kesilmiş olmasıdır.

1.2.2.2. Şem’î Efendi’nin Arkaik Kelimeleri Kullanma Sebepleri

Şem’î Mustafa Efendi’nin Bostân Şerhi’nde kelimelere verdiği Türkçe karşılıklar 16. yüzyıl Türkçe söz varlığı hakkında ipuçları barındırmaktadır. Şerhler Türk edebiyatında devamlı olarak başvuru kaynağı olagelmiştir. Arapça veya Farsça yazılmış, anlaşılması güç bazı metinleri şerh etmek, Klâsik Türk edebiyatında bir gelenek oluşturacak kadar disipline bağlı ciddi çalışmalardır.

Şem’î Mustafa Efendi’nin Bostân Şerhi, şerh edebiyatı, divan nesri ve eserde geçen Türkçe asıllı kelimeler açısından önemli bir eserdir. Bostân Şerhi’nde sayıca çok miktarda arkaik kelime kullanılmıştır. Bu durum Şem’î Mustafa Efendi’nin Türkçe’yi sevmesi, sade Türkçe ile eser yazma çabası, öğrencilere Farsça öğretmek amacıyla şerh yazması ve Sa’dî-i Şirâzî’nin eserini Türkçe ibarelerle şerh etme gayretiyle açıklanabilir.

1.2.2.3. Şerh-i Bostân’da Geçen Arkaik Kelimelerin Özellikleri

Bostân şerhinde geçen arkaik kelimeler geçme sayısı ve kelimelerin türüne göre şu şekilde özellik gösterir:

1. Bostân şerhinde en çok tekrarlanan kelime zamirlerdir. Eserde geçiş tekrarına göre zamirler şöyledir:

ol: 379 defa, *kimse*, *kimseden*, *kimsey*, *kimseniñ*: 357 defa *anuñ*: 288 defa, *aña*: 108 defa, *andan*: 57 defa, *nesne* (*nesneyi*, *nesneden*, *nesneye*, *nesneniñ*, *nesneñ*,

nesnesi): 55 defa, *şol*: 52 defa, *anlar* (*anlara, anlarda, anlardan, anları, anlarla, anlarıñ*): 48 defa, *anda*: 38 defa, *bunda*: 28 defa, *bundan*: 14 defa, tekrarlanmaktadır.

Soru zamiri: *kim*: 35 defa tekrarlanmaktadır.

2. Edatlar da tekrarlanan kelimelerden biridir:

a) Bağlama edatları: *deyü*: 71 defa, *dañi*: 127 defa, *ancañ*: 12 defa, *yoñsa*: 12 defa, *ola ki*: 2 defa, tekrarlanmaktadır.

b) Sebep ve gaye bildiren çekim edatları: *üzere*: 242 defa, *anuñiçün*: 4 defa, *niteki, nitekim*: 2 defa tekrarlanmaktadır.

c) Çekim edatları: *içün*: 68 defa, *berü*: 1 defa, *öte*: 1 defa, *ötri*: 51 defa tekrarlanmaktadır.

d) Soru edatları: *niçe*: 21 defa, *kanñı*: 4 defa, *niçün*: 20 defa tekrarlanmaktadır.

3. Sıfatlar: *yaramaz*: 18 defa, *eyi*: 31 defa tekrarlanmaktadır.

4. Zarflar tekrar edilen kelimelerden bir diğeri: *ancılayın*: 28 defa, *buncılayın*: 9 defa,

Yer ve yön zarfları: *gerü*: 54 defa, *taşra*: 12 defa, *yuğaru*: 3 defa, *ilerü*: 3 defa tekrarlanır.

Zaman zarfları: *soñra*: 44 defa, *şimdi*: 33 defa, *henüz*: 26 defa tekrarlanmaktadır.

Tekrarlama zarfları: *yine*: 13 defa tekrarlanmaktadır.

5. İsimlerde olumsuzluk anlamı veren *degül*: 141 defa tekrarlanmıştır

6. Fiillerin bazıları da çoğuş kez tekrarlanmaktadır: *eylemek*: 264 defa, *eytmek*: 39 defa, *eletme*: 33 defa, *yelme*: 14 defa, *iledme*: 18 defa, *şımak*: 15 defa tekrarlanmaktadır.

1.2.2.4. Şerh-i Bostân'da Geçen Türkçe Arkaik Kelimeler

Bu bölümde tespit ettiğimiz kelimelerin bir kısmı yazı dilinden tamamen düşmüş bir kısmı günümüz yazı dilinde kullanılmasına karşılık döneminin şekil hususiyetlerini taşımaktadırlar. Eserde tespit ettiğimiz arkaik sözcükler şunlardır:

adlı (adlu): Meşhur, ünlü.

Örnek: Senüñ haqquñda böyle isterüm ey *adlu* pādişāh. (249a)

aldamak: Aldatmak, kandırmak, oyun etmek.

Örnek: Ki eṭfāluñ çeşmüne bülend kāmēt görünesün murād halkı *aldamak* için riyā izhār eyleme dimekdür. (212b)

aña: 1. Ona. 2. Onu.

Örnek: *Aña* şeyṭān-ı la' inüñ dīdārı ne hūrinüñ ruḥşarı ne ki ikisi daḥi anuñ katında berāberdür. (218a)

ancılayın: Onun gibi, o kadar, öyle.

Örnek: Şeyḥ *ancılayın* muḥkem bāzūlı ve keskün pençeli oldı. (227b)

andan: 1. Ondan. 2. Ona. 3. Sonra, ondan sonra. 4. Ondan Ötürü. 5. Oradan.

Örnek: *Andan* soñra ağızuñı ve burnuñı üç kerre yu. (244b)

anı: Onu.

Örnek: Ey birāder *anı* havza düşmekden ıfız iyleme. (247a)

anıñ, (anuñ): 1. Onun. 2. Onun için.

Örnek: Ḥāmūş ol ey birāder uyu ya' nī *anuñ* sözüni baña söyleme. (247b)

anlar: Onlar.

Örnek: Nāmaḥremlerden zenüñ çeşmi kör olsun ki hergiz *anları* görmesün. (252a)

ard: 1. Art, arka, bir şeyin ardında kalan kısmı. 2. Son

Örnek: Ḥāl nice idüğüni ve rāhuñ meşakḳatini rāhdan ziyāde *arda* kalmışlardan sūāl eyle. (274b)

artuḳ: 1. Başka, gayri, maada. 2. Fazla, ziyade.

Örnek: *Artuḳ* Zeyd ve ' Amr şüretini görmezsün ya' nī esbābdan ḥalāş olub müsebbibi görürsün. (211a)

aşağı: Aşağı, altında.

Örnek: Yetüşüb anı başı *aşağı* bir kuyuya atdum. (284a)

ayıtmaq, (*eyitmek*, *aytmaq*, *eytmek*): Söylemek, demek, anlatmak.

Örnek: Dostlarından biri tenhāda şūfiye *eyitdi* (219b)

barmaq: Parmaq.

Örnek: Küçük barmaq ile burnuñuñ delüklerini qarışdur ve qaşı. (253b)

beñiz (*benz*): 1. Renk. 2. Çehre, yüz.

Örnek: Āfitāb çünki zerd oldı gurūb etdi benüm daħi *beñzümüñ* zerd olması mevtüñ qarīb olmasına delālet ider. (289a)

bencileyin: Benim gibi.

Örnek: Bir *bencileyin* maħlūka ‘azāb etmek için benüm başum üzre havāle eyleme. (313b)

berü: Bu tarafa, bu yana, buraya, beriye.

Örnek: Tıfūliyyet zamānından *berü* hātırımdadır. (305a)

beynisi: Beyni.

Örnek: Arslanuñ *beynisine* pencesini baturmış idi. (202b)

bezenmek: Süslenmek.

Örnek: Hüb-rüy ve hoş-ħüy ve envā‘ i ziynet ile *bezenmiş* zen... (256a)

başmak: Ayakkabı.

Örnek: Yalın ayaq gezmek yegdür tar *başmaq* ile gezmekden. (251a)

bil, (*bel*): 1. Bel. 2. Yamaç, dağ beli.

Örnek: Peylegi āhen *bilden* geçürürdi. (205b)

bile, (*bilan*, *bilem*, *bilene*, *bilenem*) : 1. Birlikte, beraber. 2. Dahi, de. 3. İle.

Örnek: Çünki ħ‘āb seylābı geldi ve ikisini *bile* eletti. (226b)

binıt, (*binüt*): Binecek hayvan.

Örnek: ... *binı*derünüñ toynağı ya‘ nī āhene ğarķ idi... (204a)

bizcileyin (*bizçılayın*): Bizim gibi.

Örnek: Ol pırüñ lebi *bizcileyin* ħande fistuķ gibi açılmış degül idi. (287b)

bölük, (*belik*): 1. Saç bölüğü, saç örgüsü. 2. Parça, kısım, toplum, grup.

Örnek: Bir *bölük* kelbler anuñ eñrafında ھاھا ve cem' olmışlar ki anuñ ھا' etdügünü yiyeler. (240b)

buھاđı, (buھاđı): Hayvanın ayağına vurulan köstek.

Örnek: *Buھاđı* ve kişi anda ayağı bağlanmış olmağ (248a)

buncılayın, (muncılayın): Bunun gibi, böyle.

Örnek: Ki hergiz *buncılayın* bir ebleh görmedüm. (303a)

bunda: 1. Buraya 2. Burada.

Örnek: ھاızret-i Şeyh *bunda* temām mübālađa ider. (202a)

bundan: Buradan.

Örnek: Ki gerü ھاrı sürme esbābı bırağ *bundan* öte gitme (257b)

burmağ: Bükmeğ.

Örnek: Bir kimse bir tıfluñ ھاılađını muھkem *burdı* böyle diyü (271a)

buyurmağ: 1. Emretmek, 2. (Saygı gösterilen kimse) Söylemek, demek.

Örnek: Rāzı fāş etdüklerinden ötri pādişāh cellāda *buyurdı* diriğ ve teraھھümsüz. (233b)

bürümeğ, (bürimeğ): Örtmek, setretmek, sarmak.

Örnek: Ki şanasun leyl nehārı *bürür* ve ihāta ider. (238b)

çağırmağ: Bağırmak, haykırmak.

Örnek: Re'ise eyitdüm: Bizüm üzerümüze ھاtı *çağırma* ve hücum eyleme. (223a)

çevüik, (çabük, çebük): Çevik, canlı, hareketli

Örnek: Ey *çabük* civānlar tevađđuf iyleñüz. (274b)

dağı (dağı, dağı): 1. Dahi, de. 2. Bundan başka, aynı zamanda, hem de, ve... 3. Başka, diğer. 4. Daha (Sıfatların başında). 5. Daha ziyade, daha çok. 6. Henüz, hālâ. 7. Sonra, bundan sonra, artık, bir daha. 8. Yine, yine de.

Örnek: ھاızret-i Şeyh eydür: Bizüm cismimiz *dağı* bir gün ancılayın ölü. (298b)

değül: Değil.

Örnek: Zışt rüyuñ ile saña nāz yaraşmaz ya‘nī bu hālet lāyık *degü*dür. (319a)

deng/ tenk/ tek/ teng: 1. İçi dolu çuval, hayvana yükletilen karşılıklı yükün her biri. 2. Birbirine uygun iki şeyden her biri, eş, nazir, benzer, muadil. 3. Yarı.

Örnek: Benüm katumda şikem*teng* olmak yegdür gönül*teng* olmağdan murād nesne yememek yegrekdür rızķ ğamını ve hıcalet elemını çekmekden dimekdür. (222b)

depe: Tepe.

Örnek: Dere ve *depeden* ve ova ve yazıdan ve řahrā ve maħalleden... (282a)

depelemek: Çiğnemek, ezmek, öldürmek.

Örnek: ...bunı kim *depeledi* deyü sūāl eyledi. (223a)

diyü, (deyü, deyi, diyi): Diye.

Örnek: Ki bunı kimseye söylemek gerekmez ya‘nī söylemeñ *diyü* tenbīh etdi.. (233b)

dirilmek: 1. Yaşamak, ömür sürmek. 2. Geçinmek, imtizaç etmek. 3. Taslamak, davasında bulunmak.

Örnek: Zırā ‘ār ve neng ile ya‘nī keydilük ile *dirilmek*den ölmek yegdür. (252b)

dükeli: Hep, hepsi, bütün, cümle, herkes.

Örnek: *Dükeli* gün eger faķr u ihtiyācdan ötri ğam yiyesün ğam yime (250a)

düzmek :1. Dizmek, ipliğe geçirmek. 2. Yapmak, meydana getirmek, tertip, tanzim etmek. 3. Hazırlamak. 4. Telif etmek, nazmetmek. 5. Düzeltmek, tashih etmek. 6. Düzen vermek, akort etmek. 7. Süslemek, donatmak.

Örnek: Sümenātda fil üstüñānından *düzülmüş* bir büt gördüm. (279a)

eksük: Eksik.

Örnek: ziyāde leřāfetünden cennet evrāķında şebnem *eksük* olmaz. (258b)

el urmaķ: El atmak, el uzatmak, el sürmek, dokunmak.

Örnek: Ki zinā etmek için bir nāmaħremüñ edeb yerüne *el urdi*. (239b)

erlik, (irlik): 1. Erkeklik. 2. Yiğitlik, kahramanlık, mertlik. 3. Tarikatta bir aşama.

Örnek: *Erlük* ve bahādırluğ ile kemende gelmez ve hāşıl olmaz. (201b)

ermek, (irmek): 1. Yetişmek, neşvünema bulmak, kemale gelmek. 2 Erişmek, dokunmak, isa-bet etmek. 3. Vasıl olmak, yetişmek, erişmek. 4. Yetişmek, ileri bir dereceyi bulmak.

Örnek: Bu hāl ile Cenāb-ı Kuds'e *irmege* gün ve mekān māni' olmaz. (218a)

etmek: Ekmek.

Örnek: Şol arpa *etmegüni* ki bāz sa' yinden yerüm. (225a)

eylemek: 1. Yapmak, inşa etmek, imal etmek. 2. Yaratmak. 3. Demek, buyurmak, söylemek. 4. Nasbetmek, tayin etmek.

Örnek: Öñ dişlerüñi sebbābe ile ov ve pāk *eyle* misvāk sürme (244b)

eyü/eyi/iyi: İyi.

Örnek: Selimü'l-ğalb olan *iyü* kimseyi ğazaba getirür. (248a)

getürmek: 1. Nakletmek, hikāye etmek, rivayet etmek. 2. Tercüme etmek, çevirmek.

Örnek: ...birkaç beytden soñra ceng vaşında aña hikāyet *getümiş*. (201a)

girü, (gerü): 1. Yine, tekrar, bir daha, sonra. 2. Artık. 3. Başka, gayri.

Örnek: *Gerü* dirsege degün ellerüñi yu. (245a)

ırağ, (ırağ, irag, yırağ): Uzak.

Örnek: Ki 'ālemde benden *ırağrek* görici bir kimse olmaz. (209b)

içün: Diye, maksadıyla.

Örnek: Anları biri birinden ayırmağ *içün* ortaya geldi ve başı şındı. (238a)

ilerü, (ilgeri, ilgerü): 1. önce, evvel, mukaddem, öteye 2. Evvelki, eskisi.

Örnek: dükeli 'ömür ayağımı *ilerü* komamışım murād cemī' 'ömrümi hālvet ve 'uzletde geçürmişüm dimekdür. (246a)

iletmek, (eletmek, iledmek): Götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek

Örnek: Gerekmez ve lāyık degüldür ki düşmenüñ fermānını *iledesün* (302a)

irürmek, (ergirmek, ergürmek, irgirmek, irgürmek): Ulaştırmak, eriştirmek.

Örnek: ...ki anuñ nāmertlügi merdlerüñ āb-ı rüyını dökdi ve ‘ırzlarına hālel *irgürdi*. (255b)

irüşmek, irişmek: 1. Uğraşmak, sataşmak, münakaşa etmek. 2. Şakalaşmak. 3. Ulaşmak, yapışmak, kavuşmak.

Örnek: Tarīk-i müstaķime git tā menzile *irışesün*. (214b)

ivmek, (evmek): Acele etmek, isticial etmek.

Örnek: Hāķ Te‘ālā’nuñ luḫfi ile püser şıḫḫat bulub şabaḫ vaḫti bostān cānibine *ivdi* ya‘ nī getdi. (237a)

kakmak: 1. Kalkmak, kabarmak. 2. Çalmak, vurmak, itmek, tepmek. 3. Çakmak, saplamak.

Örnek: Sen ‘uḫūbetden öñ ‘afv ḫapusını *kaķ* ya‘ nī dünyāda iken tevbe ve istiḡfār iyle. (307a)

ḫandan: Nereden

Örnek: Ki ben ol tıfla nānı ve azuḡı *ḫandan* getürem. (225b)

karagu (karanu): Karanlık.

Örnek: Eger saña *karagu* yirden ki murād ḫabirdür ve ḫışt ve dehşet geldi ise... (312a)

ḫatı: 1. Katı, sert, çok, çok ziyade, pek, şiddetli, iyice, sıkı, sıkı sıkı, gayret. 2. Ağır, acı. 3. Haşin, şiddetli, sert, kırıcı.

Örnek: Ki *ḫatı* ‘āciz ve bīçāre ḫalmışam baña feryād iriş. (228a)

ḫavcar: Kıvılcımla tutuşabilen nesne, kav

Örnek: Şubḫ āteşi *ḫavcara* düşdi ya‘ nī āteş *ḫavcarda* nice zāhir olursa şubḫ daḫi ancılayın zāhir oldı. (282a)

kendüden, (kendiden): Kendisinden, kendiliğinden.

Örnek: Her kimsenüñ ḫürmeti *kendüden*dür. (234b)

kendüye: Kendisine.

Örnek: Çün ħalvetnişin ki murād şeyhdür devlet kösünü eşitdi ve salţanat *kendüye* muķarrer olduğın gördi. (227b)

künd: 1. K r, k rleŖmiŖ, kesmez. 2. Ahmak, aptal.

Örnek: Bah d rlaruŖ ŖemŖiri *k nd* degül idi. (205a)

nice, (*niçe*): 1. Nasıl? 2. Çok, birçok, hayli. 3. Çok kere. 4. Ne? 5. Ne zaman? 6. Kaç, ne kadar? 7. Hangi? 8. Ne kadar, ne derece? 9. Ne vakte kadar?

Örnek:   askerümüzden *niçe* kimse esir oldu.. (205b)

niteki: Gibi, benzeri, nasıl ki, nitekim.

Örnek: mużtarib ve ĖamĖin olub ümitsizlik baŖını kaŖı *niteki* ĖuŖul-i mur da vus l bulmayanlar elemler nden baŖlarını ve eŖselerini kaŖurlar. (212a)

ol: 1. O. 2. Öbür,  teki, diğer.

Örnek: Ėac let eletmedi *ol*/kimse ki zühd ve Ŗal hı var idi. (212b)

ovmak: OvuŖturmak, s r Ŗt rmek, sürmek, kaŖımak.

Örnek:  Ŗ diŖler ni sebb be ile *ov* ve p k eyle misv k sürme (244b)

 Ŗ: 1.  nce, mukaddem, evvel. 2. İleri,  st n, makbul.

Örnek: Sen   uķ betden * Ŗ*   afv kaşasını kaş ya   n  d ny da iken tevbe ve istiğf r iyle. (307a)

 tr / tri ( t r ): Den dolayı, sebebiyle, naŖı.

Örnek: Bir kimse veziri Ėamz etmekden * tri* Ŗab h p diŖ huŖ katına getdi ve p diŖ ha böyle diyü du     eyledi (248b)

salmak: 1. Göndermek, sevk etmek. 2. Bırakmak, salıvermek, terk etmek, baŖıboŖ bırakmak. 3. Atmak, havale etmek. 4. Ertelemek, tehir etmek. 5. Yayımak, sermek, saçmak. 6. Vergi  ıkarmak. 7. Sallamak. 8. Koymak, bırakmak, atmak. 9. Defetmek, sürmek, uzaklaŖtırmak. 10. Kaldırmak. 11. Uzatmak. 12. Atılmak, saldırmak, hücum etmek.

Örnek: sen Ŗ secc deŖi  teŖe *salagirler* mur d   ib det Ŗ ile seni d zaħa atarlar dimekdür. (214a)

segirtmek: 1. KoŖmak. 2. Yürümek. 3. KoŖturmak. 4. Saldırmak, akın etmek, çapul için hücum etmek.

Örnek: Mıtrān çünkü beni gördi *segirt*di ben dağı ardınca *segirt*düm. (284a)

şımaķ: 1. Kırmak. 2. Bozmak, nakzetmek. 3. Yenmek, mağlup etmek, tenkil etmek. 4. Aşağı görmek. 5. Gereğini yapmamak, bertaraf etmek, reddetmek, hiçe saymak, kabul etmemek. 6. Yıkmak, harap etmek.

Örnek: Bāzū ile fetđ ĩapısını *şımaķ* ve kuvvet ile nuşret bulmaķ mümkün degüldür. (204a)

şol: Şu, o.

Örnek: Ki *şol* kafesinde olan vağşî murđları bendden āzāde eyle ümmiddür ki püserüñ şifā bula. (236b)

tabanca, (*ıapanca*): Tokat, şamar.

Örnek: Ve mürüdüñ yüzüne def gibi *ıapanıalar* ve silleler urdılar. (237b)

ıapmaķ: 1. İnkıyat etmek, tabi olmak, boyun eğmek, tazim etmek, perestij etmek, mutavaat etmek. 2. Takdim etmek, sunmak. 3. Bulmak; haiz olmak.

Örnek: Ki bir cānlı bir cānsıza ma‘būd diyü niıün *ıapar* ve niye ‘ibādet eyler. (279b)

ıaşra, (*daşra*, *dışra*): Dışarı.

Örnek: Ammā çünkü ĩāneden *ıaşra* getdi ve nāmaĥremler ile müşāĥabet etdi ĩabirde olsun ya‘nī ölsün. (252a)

ıokuşmak: Āarpışmak, müsademe etmek.

Örnek: Nāgāĥ pusudan iki ‘asker biri biri ile *ıoıuşdılar* ve cenge başladılar. (204b)

ıuğulga, (*tulga*, *tuvulga*, *tuvulka*, *ıuğulıa*): Miğfer, ĩelik başlık.

Örnek: *ıuğulıadan* ve ĩükāldan seyr olduı. (247b)

ıaldırmak: Parlamak.

Örnek: Gök tozuñ içinde şemşir ve ĩoduñ *ıaldıramsı* yılduz gibi idi. (204b)

yegrek, (*yegirek*, *yigirek*, *yigrek*): Daha iyi, üstün, baskın, tercih edilir.

Örnek: Zırā ki anuñ elinde cāme olmaķ *yegrek*dür ben olmaıdan. (240a)

Yelmek, (yilmek): 1. Koşmak, şitap etmek, acele yürümek, esmek. 2. (Hayvan) tırıs gitmek, eşkin yürümek, hızlıca yürümek.

Örnek: Bir gün ol gürbe pādişāhuñ mihmān sarāyına *ye*lerək getdi. (225a)

yene/ yine: Yine.

Örnek: Evvelki gibi *yine* anuñ ʔab^ç ı ğanidür aşla perīşān olmaz. (228a)

yoḥsa/yoḥse: Yoksa.

Örnek: *Yoḥsa* ḥayvānāt gibi ḥāmūş olmaḳ gerek. (236a)

İKİNCİ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

2.1. Nüsha Tanıtımı

Şem’î Mustafa Efendi’nin üzerinde çalıştığımız nüshası Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi’nde bulunan 05 Ba 595 arşiv numarasıyla ve Şerh-i Būstān adıyla kayıtlıdır. Nüsha toplam 321 varaktan oluşan eser 17 satırdan meydana gelmiştir. 255-175- 170-92 mm boyutlarındaki nüshamız terazi filigranlı kâğıt üzerine harekeli nesih ile yazılmıştır. Sol defte kopmuş, şemseli, miklebli kahverengi meşin bir cildi vardır. Farsça beyitler siyah yazılmış fakat üste çekilen kırmızı çizgi ile belirlenmiştir. Ayrıca şerh metninde yer alan başlıklar, ayet ve hadisler kırmızı yazılmıştır. Sadi Şirazi’nin Bustan adlı eserinin şerhidir. Abdüllatif Kütüphane-i Cedide ve Fetvacı Mehmet Efendinin Kütüphane-i Cedide vakıf mühürleri vardır.

Katalog bilgisinde eserin yazılış tarihi ile ilgili olarak Hicri 981, Miladi olarak ise 1572 yazılmıştır. Fakat ferağ kaydına baktığımızda eserin Hicri 981 yılının Safer ayının başlarında yazıldığını görüyoruz. Bu tarih ay itibarıyla Miladi takvime çevrildiğinde 1573 yılına tekabül etmektedir. Ayrıca eserin yazarı olarak “Şemî Şem-Allâh Mustafâ Prizrîni” şeklinde kaydedilmiştir. Bu bilgi tespitimizce yanlıştır. Çünkü bu konuda Murat Karevelioğlu² makalesinde Prizrenli Şem’î ile şârih Şem’î Efendi’nin karıştırıldığını ifade etmektedir. Katalog bilgisinde de bu yanlışlığa düşülmüştür.

Aşağıda, şerhin nüshasının ayrıntılı tavsifi verilmiştir.

Başlangıç:

² Detaylı bilgi için bkz.: Karavelioğlu, 2004.

(1b) H̄amd-i bī-ḥadd ve ṣenā-yı bī-‘add ol ṣāni‘-i zū‘l-celāle ki, bostān-ı kevn ü mekānı envār-ı āṣārıyla rüṣen ve riyāz-ı kulüb-i insānı envār-ı ma‘ārifıyla gülşen eyledi.

Asıl Metin Şerh Bölümü Başlangıcı:

[nekonced keremhā-yi ḥaḫ der kıyās] Ḥaḫ Te‘ālā’nuñ keremleri kıyāsa şıḡmaz.

Son: [ḥudāyā zi‘afvem mekun nā-umīd] Ey Ḥudā beni ‘afv ve raḫmetüñden nevmīd ve maḫrūm eyleme zīrā ümīdüm sañadur.

Feraḡ kaydı: *Ḳad veḫa‘a‘l-ferāḡu min şerḫi hāzā‘l-kitābi bi‘avni ‘l-lāhi ‘l-melikil vehhāb e‘l-muḫtāc ilā raḫmeti ‘l-lāhi ‘l-ḡanī fi evāyil-i şaferi ‘l-muzaffer fīsene 981 iḥdā ve ṣemānīn ve tis‘a mi‘e.*

İçerik: Şerh 10 bâbdan (Adâlet, ihsân, aşk, tevâzu, rızâ, kanâat, terbiye, şükür, tövbe, münâcât ve hatm-i kitâb.) oluşmakta ve bu bâbların içindeki hikayetlerden meydana gelmiştir. Şerhin tamamında 173 ayet, hadis ve kelam-ı kibar, 132 beyt, 3 kıt‘a, 2 mısırâ, 2 rubai 3 tane de mesneviden alıntı yer almaktadır.

2.2. Metni Okumada Dikkat Edilen Hususlar

Akademik çalışmalarda Arapça ve Farsça metinlerin yazımı iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlki metnin, olduğu gibi, yani Arap alfabesiyle yazılmasıdır. Diğer yazım şekli de, metni Latin harflerine aktarmaktır. Bu tür çalışmalarda ise okunma farklılıklarından kaynaklanan problemler yaşanmaktadır. Muhtelif zamanlarda bu soruna çözüm önerileri getirilmeye çalışılmış ancak ortak bir kullanım sağlanamamıştır. Metinde esas olarak İsmail Ünver ve Ziya Avşar’ın çevriyazı teklifleri dikkate alınmıştır.³

Tezimizin ikinci bölümünde yer alan transkripsiyonlu metnin oluşturulurken varak numaraları yay ayraç içinde üst simge koyu olarak gösterilmiştir. Farsça beyitler ise köşeli ayraç içinde yine koyu olarak verilmiştir. Farsça beyitler transkribe

³AVŞAR Ziya (2008). “Tenkitli Metin Neşrinde İmlâ Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler” *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic, Volume 3/6 Fall 2008*, Ankara; ÜNVER İsmail (2008). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” *Turkish Studies International Periodical For The Languages Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume 3/6 Fall 2008*. Ankara.

edilirken metindeki hareketler esas alınmıştır. Şerhin içinde yer alan ayet ve hadisler tezimizde italik olarak yazılmıştır.

Şerhin Farsça olan beyitlerini okurken dikkat edilen hususlar şunlardır:

- 1- İsim ve fiilerden önce gelen ek görevindeki Farsça olumsuzluk edatları (bī, nā, me, ne) çizgi olmadan kelimelere eklenmiştir.

Nemāned, nedīdem, neşemşīr, bībaht, mepindār, nāumīdī, bītekellūf

- 2- Farsça kelimelerde ek ek görevindeki ön ve son edatlar (der, ez, zi, ber, bā, rā bi, bü vs.) çizgi olmaksızın kelimelere eklenmiştir. Ön edatların isimlerden önce gelmesi durumunda yine çizgisiz biçimi tercih edilmiş ve ancak özel ismin baş harfi büyük yazılmıştır.

derSipāhān, berFīrīdūn, berāver, zivaḥşī, berhedef, derkeşed, zideryā, merdrā, ez'ibādet, ezduşmen, dervīşrā

- 3- Farsçada çoğunlukla aynı iki kelime arasına gelen gibi edatlar (a, be) çizgi olmadan yazılmıştır.

seraser, dembedem,

- 4- Arapça harf-i cerler (fī, min, bi, 'alā, ilā, ma'a, 'an, li vs.) Türkçedeki ek fonksiyonu ile kullanıldığında kelimeyle birleştirilmiştir.

Eşşakiyyü şakiyyün fībaṭni ümmihi essa'idü sa'idün fībaṭni ümmihi, Yevme neḳülü licehenneme hel imtelāti ve teḳülü helmin mezīd, Rec'anā min cihādi'l-asgari ilācihādi'l-ekberi

- 5- Arapça ön ek konumundaki olumsuzluk edatları (lā, lem) isim ve fiillere çizgisiz olarak eklenmiştir:

El ḳanā'atü kenzün lāyefnā, İne'n-nefse leemmāratün bi's-sūi, İnnāllāhe lāyuzī'u ecre'l-muḥsinīn, E't-tā'ibü mine'z-zenbi kemen lāzenbe lehü

- 6- Harf-i cerler bir kelimeye harf-i ta'rīf (elif-lām) vasıtasıyla bağlanmışsa izâfet durumu ve çizgiler korunmuştur.

Ḥubbü'l-vaṭani mine'l-īmān, Veşteale'r-re'sü şeybā, Velehü'l-cevāri'l-münşeätü fi'l-baḥri ke'l-e'lāmi, Ḥasbiyallāhü ve ni'me'l-vekīl, Vemā ümiru illā liya'būdu'l-lāhe muḥlişine lehü'd-dīn, Vallāhü'l-ganiyyü ve entümü'l-fuḳarā'ü, Ḥayru'l-umürü evsāṭuhā, İne'n-nefse leemmāratün bi's-sūi

- 7- Farsçada “ender” edatı -e (datif) ve -de (lokatif) eki görevi ile “içine, içinde, içeri” anlamlarıyla kullanılması dolayısıyla ayrı yazılmıştır.

kesân rāneşud nāvek *ender* hārīr, şikem dāmen *ender* keşīdeş zişāh,

- 8- Metnin Farsça kısımlarında bazı Farsça kelimelerin Latin harflerine aktarılmasında “o”sesli imlânın yerine “u” harfli imlâ kullanılmıştır.

Örneğin:

mikuned (< *mikoned*)

kun mekun (< *kon mekon*)

şud (< *şod*)

buved (< *boved*)

kunem (< *konem*)

guft (< *goft*)

- 9- Farsça kısımlarda, hâ-yı resmiyye ile biten kelimelerden sonra yâ-yı masdarî, yâ-yı vahdet veya fiilerden sonra şahıs eki geldiğinde hâ ile yâ arasındaki hemze “yâ”ya dönüştürülmüştür:

hemhāneyi (< *hemhāne ’i*) *bīgāneyi* (< *bīgāne ’i*)

mayeyi (< *maye ’i*) *pāyeyi* (< *pāye ’i*)

Tezimizin Türkçe kısımlarını oluşturan şerh kısmının okunmasında ve çevriyazıya aktarılmasında şu hususlara dikkat edilmiştir:

- 1- Metnin Türkçe kısımlarının transkripsiyonunda esas alınan yöntem, klâsik dönem Anadolu sahası dil hususiyetleridir. Türkçe kelime ve eklerin imlâsında ihtilâf bulunduğu durumlarda her esas alınan nüshanın yazım biçimleri tercih edilmiştir.
- 2- Türkçe şerh kısımlarında, kelimelerin Türkçeleşmiş veya galat-ı meşhûr haline gelmiş olanları kullanılmıştır. Bu tercihte şârihimizin bir Türk şârih olarak bu kelimeleri bu şekliyle kullanmış olabileceği düşüncesi etkili olmuştur.

dust / *dust* (Farsça) > *dost* (Türkçe)

pust / *pust* (Farsça) > *post* (Türkçe)

henuz (Farsça) > *henüz* (Türkçe)

kur (Farsça) > kör (Türkçe)

- 3- Vasf-ı terkîbî ve Farsça ve Arapça tamlamalar dışındaki birleşik kelimelerde metnin estetik görünümü açısından kısa çizgi kullanılmamaya çalışılmıştır.
- 4- Metnimizdeki şerh kısımları Times Turkish Transcription yazı tipiyle günümüz alfabesine aktarılmıştır.
- 5- Metnimizde yer alan iktibaslar, italik olarak verilmiştir.
- 6- Özel adlar büyük harfle yazılarak gelen ekler kesme işareti ile ayrılmıştır.
- 7- Metinde mümkün olduğunca noktalama işaretleri kullanılmıştır.
- 8- Varak numaraları ön ve arka yüzünü (a,b) belirtecek şekilde ve parantez içinde üst karakter biçiminde metin sayfalarının başlarında bold olarak verilmiştir: x^(200b)
- 9- Satır numaraları her sayfa için yeniden başlamak suretiyle sadece 5 ve katlarına denk gelen satır numaraları için başlarına köşeli parantez içinde, bold olarak verilmiştir: [15]

2.3. Şerh-i Bostân'ın (200b-321a) Transkripsiyonlu Metni

(200b) Bâb-i Pencum Derriżâ

[şebi zeyt-i fikret hemi suhtem] Bir gice fikir zeytini yakardum. [çerâğı belâgat mey befer u hatem] Belâgat çerâğını şu'lelendirürdüm. Murâd me'ârif ve iş'âr için fikr idüb belâgat [10] iktizâsı üzre nikât-ı ğarîbe mülâhaza iderdüm dimekdür. [perâkende gūyî hadişem şinîd] Bir nâma'kûl söyleyici benüm sözümü eşitdi. [cun ahsent guften tarîkî nedîd] Ahsenet dimekden ğayri bir tarîk görmedi. Murâd bizzarûri taḥsîn eyledi dimekdür. [hem ezḥubş-i nev'î der ân derc-i kerd] Ammâ ḥabâsetden daḡi anda bir nev'î derc eyledi ya'nî ta'n [15] eyledi. [ki nâçâr u feryâd ḥîyzed ziderd] Zîrâ bizzarûri derdden ya'nî derdlüden feryâd ve fiġân zâhir olur. Ḥâzret-i Şeyḡ ol ḥabîşüñ ta'nı ne vechile idüġünü beyân etmege şürü' eyledi. [ki fikreş belîgest u râ'yeş bulend] Ki Sa'dî'nün fikri belîġ ve re'yi^(201a) bülenddür [derîn şîve-i zuhd u tāmât u pend] likin bu zühd ve şalâḡ ve kavâ'id-i rûsüm şîvesinde ve pend üv'âz üslûbunda [ne derḡışt u kupâl u guriz girân] ammâ ḡarbe ve çomaḡda ve ġürz-i ġirânda degül. [ki in şîve ḡatmest ber dîġerân] Ki bu şîve ġayrlar üzre ḡatm olmuşdur. Bu bâbda anuñ [5] hüneri yoḡdur. Ḥâzret-i Şeyḡ ol ta'n idene cevâb virmege şürü' eyledi. [nadând ki mâra ser-i ceng nîst] Ol ta'n iden nâdân bilmez ki bize ceng hevesi ya'nî ġâdir vaşfi (şah) yoḡdur. [ve ger nemecâl-i seḡun teng nîst] Yoḡsa söz mecâlî teng degüldür. Ya'nî anda daḡi hüner izḡâr etmege ḡudretimüz vardur. Ḥâşıl-ı ma'nâ budur ki Ḥâzret-i Şeyḡ zühd ve tāmâtta ve va'zda kavîdür likin cenk ve cidâl vaşfında ve rezm-ârâlıkda mâhir degüldür Firdevsî ve Nizâmî [10] gibi diyü Ḥâzret-i Şeyḡ'e ta'n etmişdür. [biyâ tâderîn şîve çâliş kunîm] Ol ḡabîşi izâḡ için gel tâ bu şîvede sa'y idelim. Ya'nî ceng ve cidâl vaşfında rezm-ârâlıkta iḡdâm idelim. [ser ḡaşmrâ seng bâliş kunîm] Düşmenüñ başına taşı yaşduḡ idelim murâd 'adüya ziyâde izḡîrâb ve elem virelim ḡacl idelim dimekdür. [tuvânem ki tiġ-i zebân berkeşem] Kâdirem ki zebân tiġini çekem. [cihânî seḡunrâ ḡalem derkeşem] Cihân [15] ḡalkınuñ sözüne ḡalem çekem ve kimseyi söyletmeyem ḡande ḡaldı ki ol ta'n iden ḡabîşi ol sebebden birkaç beyitden soñra ceng vaşfında aña ḡikâyet getürmiş. (şah)

Guftâr-i Ender Rizâ Be-ḡukm-i Ḳaza

[sa'âdet bebaḡşâyîş-i dâverest] Sa'âdet ve devlet Ḥaḡ Te'âlâ'nün baḡşâyîşi iledür. Celle Celâlüh. [nederçeng u bâzû-yi zur âverest]^(201b) Zorlu elde ve ḡuvvetlü bâzûda

degüldür. [**çu devlet neçeşde sipihr-i belend**] Çünkü bülend-felek ya‘nî Hâlık-ı felek luftından devlet ihsân etmeye. [**neyâyed bemerd enegi derkemend**] Erlük ve bahâdırluk ile kemende gelmez ve hâşıl olmaz. [**nesahti resid ezza‘if-i bemür**] Ne mûra za‘iflugundan sahtluk ve acluk irişdi. [**ne şîrân beserpence hürdend u zir**] [5] Ne arslanlar rızkı ser-pence ve kuvvet ile yediler. Belki taqdir-i Bârî ‘azze ismihü nice ise iyle olur. [**çu netvan bereflâk dest ahten**] Çünkü eflâk üzre el irişdürmek ve anuñ devrini tağyir etmek mümkün degüldür. [**zarürist bagerd-i şeş sâhten**] Zârürîdür anuñ görüşüne tâbi‘ olmak. [**geret zindegâni nubışest dir**] Eger senüñ hayatuñ dir ü dirâz yazılmış ise [**nemaret gez âyed neşemşir u tîr**] seni dünyâda ne mâr şoqar ve ne şemşir keser ve ne tîr batar. [10] Murâd eger saña kazâda ‘ömr-i tavil taqdir olundu ise ecelüñden evvel saña hergiz bir nesneden zarar irişüb helâk olmazsun dimekdür. [**eger derhayâtet nemâned set beher**] Ammâ eger hayâtta saña naşib kalmamış ise ki ecelüñ irişe [**çunâned kuşed nüş dârü ki zehr**] nüşdârü seni zehr gibi helâk ider. [**neRustem çu pâyân-ı ruzî beğüred**] Böyle degül midür çünkü Rüstem rızkını temâm yedi ve hayâtdan asla naşibi kalmadı. [**Şağad eznihâdeş berâverd gerd**] Şağad ki [15] Rüstem’üñ birâderidür. Rüstem’üñ zâtından toz getürdi ya‘nî Şağad Rüstem’e nisbet lâşey iken Rüstem’i helâk etmişdür. Şağad bir hândeke ol hîle ile Rüstem’i anuñ içine düşürürdi ki içüne harbeli dev şişler kômış idi ve ol hâlde Rüstem âni tîrle helâk eyledi. (şah)

Hikâyet-i Şâtir-i İşfahânî

[**merâ derSipâhân yeki yâr bûd**] Hâzret-i Şeyh eydür: Sipâhânda benüm yarüm var idi. [**ki ceng-âver u şüh u ‘ayyâr-ı bûd**] Ki bahâdır ^(202a) ve nuşsend ve ‘ayyâr idi. [**mudâmeş beğün dest u hancer hîzâb**] Dâim anuñ dest ve hanceri kan ile boyanmış idi. Murâd muttaşıl cengde idi, dimekdür. [**berâteş dil-i haşm az u çun kebâb**] Düşmeninüñ gönli andan âteş üzre olan kebâb gibi idi. [**nedîdem ki ruzîş terkeş nebest**] Görmedüm anı bir gün ki tirkeş kuşanmadı. [**zi pulâd-i peykâneş âteş beğast**] Anuñ pulâd peykânından [5] âteş şıçardı. Murâd her gün tirkeş kuşanurdu ve tîri taşâ tokunşa âteş zâhir olurdu dimekdür. [**dilâver beser pence-i gâv zur**] Ser pençe ile gâv zorlu dilâver idi Ya‘nî pençesinde gâv kuvveti kadar kuvveti var idi. [**zihevleş beşîrân deruftâde şür**] Anuñ heybet ve havfından arslanlara gâvğa ve iztîrâb düşmüş idi. [**beda‘vî çunân nâvekend ahti**] Ol bahâdır da‘vâ ile ancılayın nâvek atardı. [**ki ‘Azrâ beher yek yek endahti**] Ki ‘Azrâ’nuñ [10] her birine bir atardı. ‘Azrâ’dan murad bunda cevzâ burcıdır ki ilm-i nücûmda iki ‘Azrâ’-i felek dirler ki biri birine

muttaşıl iki şüretdür. Hâşıl-ı ma' nâ ol kimse nâvek atmağda şöyle üstâd idi ki farazâ eger ol iki şüretüñ her birine birer nâvek ataydı haţâ etmezdi dimekdür. Hâzret-i Şeyh bunda temâm mübâlağa ider. [**çunân hâr dergul nedidem ki reft**] Hârîñ güle ancılayın batduğını görmedüm. [**ki peykân-i u dersiper hây-i zeff**] Ki anuñ peykânı yoğun ve gübüd [15] siperlere batardı. [**nezed târek-i ceng-cü-yi behişt**] Bir pehlivânuñ depesine harbe ve gürz ile urmazdı. [**ki hud u sereş râne derhem sirişt**] Ki anuñ hud ve serini yoğurmayaydı ya' nî hurd iderdi. [**çu kuncşuk rüz-i melağ derneberd**] Cengde çekirge günü küncşük gibi ^(202b) idi murâd sığırcık çekirge ile ceng etdüğü vaqtin çekirgeyi nice helâk iderse bu pehlivân daği âdemi öyle helâk iderdi dimekdür. [**bekuşten çi kuncşuk pîşeş çi merd**] Anuñ katında helâk etmekde küncşük ne merd ne. [**eger berFîrîdün budi tâhten**] Farazâ eger anuñ Ferîdün üzre hücumı olaydı [**emâ neş nedâdi bitig [5] ahten**] aña tîğî 'üryân etmege emân virmezdi. [**esba neş ezzur-i serpençe zir**] Pelengler anuñ ser pencesünüñ kuvvetinden zebûn ve mağlûb idiler. [**furûburde çengâl dermağz-i şîr**] Arslanuñ beynisine pencesini baturmuş idi. [**girifti kehen bend-i zur âzmây**] Kankı pehlivânuñ ve kavînuñ kuşağını tutaydı. [**eger kevh u bûdi bikendi zicây**] Farazâ ol kimse eger tağ olaydı anı yerinden kıparur idi. Ve elünüñ üzerine [10] alurdu. [**zirih-püşrâ çun teberzîn zedi**] zirih-püşâ çünkü teberzîn urıdı. [**guzer gerdi ezmerd u berzîn redi**] Esb üzre olan merdden geçerdî ve eyer üzre ururdu murâd eyere inince aña pâre ider idi dimekdür. [**nedermerdi ura nedermerdumi**] Ne pehlivânlıkda ne lütf u keremde anuñ [**duvum dercihân kes şinîd âdemi**] şânîsini cihânda kimse eşitdi. Murâd dünyâda şecâ'at ve şehâvetde kimse aña mânend bir kimse eşitmedi dimekdür. [**mera yek dem [15] ezdest negzu eşti**] Beni bir nefes elinden kıomazdı ve yanından cüdâ etmezdi [**ki bârast tab'ân seri dâştî**] zîrâ rast tabi' ve şâdık olanlara bir meyl ve muhabbet tutardı. [**seferzân zemîn nâgehmederrubûd**] Nâgâh sefer beni ol memleketden kıapdı yâ' nî sefer ^(203a) lâzım geldi. [**ki bîşem deren buç'a rûzi nebûd**] Zîrâ ol memleketde artık rızık ve naşîbim yok idi. [**kazâ naql gerd ez'İrâkam beŞâm**] Hükmi İlahî beni Şîfâhân'dan Şâm'a naql eyledi. [**huş âmed deren hâk-i pâkem mağâm**] Ol pâk ve laţîf memleketde baña mağâm hoş geldi zîrâ Şâm'dan tamam haş etdüm. [**me' a'l-kışşa çendi bubûdem muğim**] [5] Muhaşşal-ı kelâm Şâm'da bir niçe zamân muğim oldum. [**berenc u berâht beummîd u bîm**] Gâhî renc ile ve râhat ile gâhî ümîd ve havf ile. [**diger pur şud ezŞâm peymâne em**] Gerü Şâm'dan peymânem pür oldu ki anda daği rızıkım kıalmadı. Bi'z-zarûrî sefer lâzım geldi. [**keşîd arzûmendî-i hâne em**] Hâne ve ehl-i beytimüñ iştiyâkı beni Şîrâz tarafına çekdi. *Hubbû'l-vaţani mine'l-îmân*. [**kazâra**

çunân ittifāk uftād] Nāgāh ancılayın ittifāk düşdi. [10] **[ki bāzem guzer ber' Irāk uftād]** Ki gerü baña Şifāhān'a uğramak düşdi. **[şebi serfurū şud beendişe em]** Bir gice başum aşğa fikre getdi ya' nî fikre vardum. **[bedil berguzeşt ān huner pîşe em]** Ol İsfāhān'da olan hünermend ve bahadır benüm hâtırıma geldi. **[nemek rîş-i dîrîne em tāze gerd]** Nemek benüm eski cerāhatımı taze eyledi murād aña muhabbetim tazelendi dimekdür. **[ki bûdem nemek hürde ezdest-i merd]** Zîrā ol merd ki elünden nan u nemek yemiş idüm. **[bedîd er-i [15] u derSipāhān şudem]** Kaşd ile anı görmege Sipāhān'a gitdüm. **[bemihreş talebgār u ha'hem şudem]** Cān u dilden muhabbet ile aña t̄alib ve rāğib oldum ki anuñ ile muşāhabet idem. **[cuvān dîdem ezgerdiş dehr pîr]** Cīvānı zamānın devrinden pîr olmuş gördüm. ^(203b) **[hadengeş kemān ezgavāneş zerîr]** Anuñ hadenk gibi rast k̄ameti kemān gibi egri olmuş anuñ ergüvān gibi kırmızı yüzi zerir gibi şararmış idi. **[çu gun sipîdeş serāz berf-i mûy]** Berf gibi beyāz mûyundan ol kimsenüñ seri küh-i sepîd gibi olmuş idi ya' nî başunuñ saçı tamam ağarmış idi. *Veşteale'r-re'sü şeybā.* **[devān ābeş ezberf-i [5] pîrî berüy]** Pîrlük bir fenden yüzi üzre anuñ ābı cārî idi. **[felek dest-i kuvvet berū yāfte]** Felek anuñ üzre kuvvet elini bulmuş. **[ser dest merdîyeş bertāfte]** Anuñ merdlük elünüñ ucunu çevirmiş ya' nî aña galebe etmiş. **[beder kerde gîti gurūr ezsererş]** Cihān anuñ başından gurūrnu çıkarmış. **[ser-i nātuvānî bezānū bereş]** Nātuvānlık başını dizi üzre k̄omış evvelki şecā'at ve şalābet gitmiş çünki anı bu hâlde gördüm. **[bed u guftem [10] iy server-i şîr gîr]** Aña eyitdüm: Ey arslanı zebūn idici server **[çi fersūde gerüdet çur ü bāh-i pîr]** ne nesne seni koca dilkü gibi 'āciz ve zebūn eyledi. **[behandîd kez rûz-i ceng-i teter]** Çünki keyfiyyet hālını suāl eyledüm. Geldi ve eyitdi: Ki kâfir ile ceng etdügümüz günden beri. **[beder ker dem ān ceng cüyî ziser]** Ol bahādırlığı terk eyledüm. Hâzret-i Şeyh ol ceng nice olduğunu beyān etmege şürû' eyledi. **[zemîn dîdem ezñize [15] çun neyistān]** Yeryüzünü nîzeden neyistān gibi gördüm ya' nî vāfir asker geldi. **[girifte 'alemhā çu āteş derān]** Āl tākata ile olan 'alemler ol nîzeler içinde āteş gibi vāki' olmuş idi. **[berengîhtem gerd-i heycā çudūd]** Çünki bu hâli gördüm ceng gubārımı ^(204a) tütün gibi k̄opardum ya' nî cenge ziyāde ikdām etdüm. **[çu devlet nebāşed tehevvr çî sūd]** Çünki Hāk Te'āla Hâzreti'nden devlet ve nuşret olmaya tehevvr ve şecā'at ne fā'ide ya' nî fā'ide virmez. **[men ānem ki çun hamle āver demi]** Ben ol kimseyem ki çün hamle getirirüm ve cenge mübāşeret irirüm. **[berumh ezkef enguşteri burdemi]** Sügü ile düşenüñ elinden hâtemini [5] iledürdüm. Bu veç daği cāyizdür. Rümh ile el āyasından hâtem iledürdüm. Bu veç üzre kefdem murād düşmenüñ kefi olmaz bu söz ziyāde hünermendlikden kināyetdür. **[velî çun nekred ahterem yāveri]** Ammā

çünkü sitâre ve tâli‘im baña mu‘âvenet eylemedi. [**giriftend girdem çu enguŝteri**] Etrâfumu hâtem gibi tutdılar. [**ġanîmet ŝumurdem tarîk-i girîz**] Kaçmak tarîkini ġanîmet ŝaydum ve fırsatı fevt etmeyüb cengden kaçdum. [**ki nâdân kund bâkazâ pence tîz**] [10] Zirâ nâdân kaža ile pençe tutuŝmaġı tiz ider hâlbuki fırsat anlara muqarrer olmuŝ idi. [**çi yâri kund miġfer u cevŝenem**] Miġfer ve cevŝenüm baña ne mu‘âvenet ider. [**çu yâri nekerd âġter-i rûŝenem**] Çünkü rûŝen tâli‘im baña mu‘âvenet eylemedi. [**gilîd zafer çun nebâŝed bedest**] Zâfer miftâhı çünkü elde olmaya. [**bebâz u der-i fetġ netuvân ŝikest**] Bâzû ile fetġ kapusını ŝımaġ ve kuvvet ile nuŝret bulmaġ mümkün degüldür. [15] [**gurûhî pelenk efken-i pîl zor**] Bir bölük fil zorlu peleng yıkıcı kimseler [**derâhen ser-i merd u sum-i sûtûr**] âhen içinde idi kendülerinüñ baŝı binitlerinüñ toynaġı ya‘nî âhene ġarġ idi kendüler ve binitleri [**hemândem ki dîdîm gerd-i sipâh**] hemân dem ^(204b) ki düşmen ‘askerinüñ ġubârını gördük. [**zirih câġe gerdîm u miġfer kulâh**] Zırhı kaftân ve miġferi külâh eyledük murâd zırhı giydük ve miġferi baŝumuza kođuġ dimekdür. [**çu ebr esb-i tâzi berenkiġtîm**] Ebr gibi ‘Arabî atı düşmen üzre sürdük. [**çu bârân pelâlek fur u riġtîm**] Anlar üzre bârân gibi peykân dökdük ya‘nî tîr [5] yağdurdük. [**duleŝker behem berzedend ezkemîn**] Nâġâh pusudan iki ‘asker biri biri ile toġuŝdılar ve cenge baŝladılar. [**tügufî zedend âsumân berzemîn**] Sen dir idüñ ki âsumânı yer üzre yıkdılar. [**zibâriden tîr hemçun tegereg**] Tolu gibi tîr yağduġundan [**ziher ġüŝe berġâset tûfân-i merg**] her ġuŝeden mevt tûfânı kaġkıdı. Murâd ol cengde ġadden ziyâde tîr atulduġundan vâfir kimse helâk oldu [10] dimekdür. [**beŝayd-ı hizebrân-ı perġâŝ sâz**] Ceng idici arslânları ŝayd itmeġe [**kemend ejdehâ-yı dehen gerde bâz**] kemend ejdehâ gibi aġzını açmıŝ idi. [**zemîn âsumân ŝud zigerd-i kebûd**] Gök tozdan zemîn âsumân oldu ya‘nî âsumân gibi oldu. [**çu encüm der u berġ-i ŝemŝîr u ġud**] Gök tozuñ içinde ŝemŝîr ve ġoduñ yaldıramsı yıldız gibi idi. [**suvârân duŝmen çu deryaftîm**] Düşmeninüñ [15] süvârlarını ve bahâdırlarını çünkü bulduġ ve buluŝduġ. [**piyâde siper dersiper baftîm**] Siper yapınub ġarîmlü ġarîmümüz ile yekâ yek ceng itdük. [**betîr u sinân müy biŝkâftîm**] Tîr ve sinân ile müy yarduġ murâd ceng ü cidâle ziyâde iġdâm ^(205a) gösterüb bahâdırluġ eyledük dimekdür. [**çu devlet nebud rüy bertaftîm**] ‘Âġıbet çünkü devlet olmadı yüz çevirdük. [**çu zur âvered pence-i ceġd-i merd**] Merdüñ ceġdi pencesi ne zor getürür ve nuŝrete ne fâ‘idesi olur. [**çu bâzû-yi tevfiġ yâri negerd**] Çünkü tevfiġ bâzûsı muâ‘venet eylemedi murâd çünkü Bârî Te‘âlâ [5] lütfından nuŝret virmedi dimekdür. [**neŝemŝîr cenkâverân kund bûd**] Bahâdırlaruñ ŝemŝîri künd degül idi. Belki ziyâde keskin idi. [**ki kînâveri zâġter-i tund bûd**] Belki kinâverlük yaramuz kevkebden idi. Murâd maġlub ve münhezim

olmak t̄ali‘ imüzüñ şākından idi dimekdür. [**kes ezleşker-i m̄az-ı heycā birün**] Zirā bizüm ‘ askerümüzden cengden taşra kimse gelmedi. [**neyāmed cüz āğşite haftān behūn**] Haftānı hūn ile ālūde nemnāk olmuşdan [10] ğayri murād budur ki çüķalları ķana bulaşmış kendüler mecrūh olmuş idiler. [**kesān rāneşud nāvek ender harīr**] Bizüm ‘ askerümüzden olan bahādırlaruñ nāveki düşmenüñ her birine batmadı. [**ki guftem bed u zend sindān betīr**] Ki bizüm leşkerümüzde olan tīr endāzlar şöyle üstād idiler ki ben eyitdüm: Anlar tīr ile demür örsi delerler. [**çu şad dāne mecmū‘ derhūşeyi**] Bir hūşede cem‘ olmuş yüz dāne gibi mecmu‘ [15] iken. [**futādīm her dāne-i gūşeyi**] Her bir dāne bir gūşeye düşdük murād perākende olub her birimiz bir țarafa gitdük dimekdür. [**benāmerdī ezhem bidādīm dest**] ‘ Āķıbet nāmerdlük ile biri birimizden cüdā olduk [**çu māhi ki bācevşen ufted beşest**] Māhi gibi ki cevşeni ile āģa düşer ya‘ nī bizüm ^(205b) ‘ askerümüzden niçe kimse esīr oldu. [**çu t̄ali‘ zimā rüy berhiç būd**] Çünkü t̄ali‘ bizden yüz çevirici idi. [**siper pīş-i tīr-i ķazā hiç būd**] Siper tīr-i ķazā öñünde hiç idi ki anlaruñ tīri bizüm siperlerümüzden gūzer iderdi likin bizüm tīr-merānlar aşla te‘şīr itmezdi. [**ezīn bu‘l-‘ aceb ter hadīşi şinev**] Bundan ziyādere bir söz ya‘ nī bir hikāyet [5] eşit. [**ki bībaht kuşış neyer zed ducev**] Tā bilesün ki baht ve t̄ali‘ süz sa‘ y ve küşış etmek iki ceve degmez.

Hikāyet-i Tīrendāz-i Erdebīlī

[**yeki āhenīn pence derErdebīl**] Bir ķavi ve muķkem pençelü tīrendāz Erdebīl şehrinde. [**hemi bugzerāyind peylek zibīl**] Peylegi āhen bilden geçürürdi. [**nemed-pūşi āmed becengeş firāz**] Bir nemed-pūş anuñ cengine yakın geldi ve aña muķābil oldu. [**cuvānī cihān söz-i peykār sāz**] [10] Ceng cūy ziyāde pehlivān bir civān idi. [**beper hāş custen çu Behrām-ı Gūr**] Ceng taleb etmekte ya‘ nī ceng ve cevelānda Behrām-ı Gūr gibi idi. [**kemendī bektifeş berez hām-i gūr**] Yabān eşegünüñ debağat olunmamış postundan omuzunda bir kemendī var idi. [**çu dīd Erdebili nemedpārepūş**] Çünkü ol tīrendāz Erdebili nemedpārepūş civānı gördi kendüsi ile ceng etmege geldi ‘ aliyyü‘l-gūr ol Erdebili. [**kemānder zih [15] āverd u zih rabegūş**] Kemānını zehi ve zehi kirişine getürdi ya‘ nī yayını ķurdı ve çeküb t̄oldurdu. [**bepencāh tīr-i hadenkeş bized**] Ol civāna elli tīr hadeng urdu. [**ki yek çüpe bīrūn nereft eznemed**] Ki elli tīrden birisi nemedden geçmedi. [**dilāver ^(206a) derāmed çu destān-i gurd**] Ol nemed-pāre-pūş civān bahādır Rūstem gibi geldi. [**beħamm kemendeş derāver duburd**] Ol tīrendāzı kemendüñ hāķasına getürdi ve eletti. Bu beyit bu mīşrā‘-i şāniyi mūbeyyindür. [**beleşker geheş burd u derhāyme dest**] Nemed-pūş civān Erdebīl bahādırını kendü

leşkergâhına eletdi ve haymede elüni [çu düzdân-i hûni beger [5] den bubest] kanlu harâmiler gibi boynına bağladı. [şeb ezgayret u şey mesâri nehuft] Erdebil tîrendâzi gayret ve hacâletden ol gice uyumadı. [sehergeh perestâri ezhayme guft] Seher vaqti bir hîdmetkâr Erdebil tîrendâzına eyitdi: [tukâhen benâvek buduzi vu tîr] Sen ki navek ve tir ile âheni delersin. [nemedpûsrâ çun futâdi esîr] Nemed-pûşa nice esîr düşdüñ? [şinidem ki migfut vu hûn [10] mîgirîst] Eşitdüm ki ol tîrendâz perestâre iderdi ve kan ağlardı. [nedâni ki rûz-i ecel kes nezîst] Bilmez misin ki ecel günü kimse diri olmadı. [men enem ki dersîve-i t' an vu çarb] Ben ol kimseyim ki ta'n ve çarb şivesinde ve ceng ve harb üslûbında [beRustem derâmûzem âdâb-i harb] Rûstem'e harb edeblerini ve kıtâlrûşlarını ta'lîm iderüm. [çu bâzû-yi bahtem kavî hâl bûd] Çünkü evvel bahtum yazusı [15] kavî hâl idi ve devlet baña yâr idi. [sişayri-i bilem nemed mi numûd] Evvel vaqt âhen bilek yoğunluğı baña nemed görünürdi ki tîr ile anı delerdüm. [kunûnem ki derpence iqbâl nîst] Ammâ şimdi ki pençede iqbâl ve sa'âdet yokdur. [nemedpîş-i tîrem ^(206b) kem ezbil nîst] Nemed benüm tîrüm önünde âhen bildem kem degüldür belki ziyâdedür zirâ bildem tîrümü geçürdüm ammâ bunuñ nemedünden geçüremedüm. [berûz-i ecel nîze cûş dired] Ecel gününde nîze cevşeni yırtar. [zipirâhen biecel negezerd] Ammâ ecelsüzüñ pîrâhenünden geçmez kande kaldı ki anı helâk ide? [kira tîg-i kahır ecel derkafâst] Ecelüñ qahru [5] helâk tîgi giymek ki kâfasundadır ya'nî ki anuñ eceli irişmişdür. [burhenest eger cevşeneş çend lâst] Haqîkatda ol kimse 'üryândur egerçi zâhirâ anuñ cevşeni bir pençe kıtdur. [vereş baht yâver bûded her puşt] Eger baht ol 'üryâna mu'ayyen ve dehr zâhir ola. [burhene neşâyed besâ tur kuşt] 'Üryânı sâtur ile depelemek mümkün degüldür. [ne dânâ bes'ay ezecel cân buburd] Ne 'âlem s'ay ile ecelden cân kırtardı ve ne [10] perhîz ile hayât arturdu. [nenâdân benâ sâz hürden bumurd] Ne câhil muhâlif ta'am yemek ile öldi.

Hikâyet-i Tabîb u Kurd

[şebi Kurdi ezderd-i pehlû nehuft] Bir gice bir Kürd yanî ağrısından uyumadı. [tabîbi derân nâhiyet bûd guft] Ol nâhiyede bir tabîb var idi. Gelüb ol Kürd'üñ elemiñi gördi ve eyitdi: [ezîn gûne guberg-i rez mîhâverd] Bunuñ gibiden ki ol Kürd aşma yaprağını yer meger ol Kürd [15] at kıyması ile bişmiş aşma yaprağını ziyâde yemiş imiş. [aceb dârem er şeb bepâyân bered] 'Aceb tutarum eger ol Kürd şebi pâyâne ilede ya'nî şabâha çıkarsa 'acebdür. [ki dersîne peykân-i tîr tatâr] Zirâ sînede kâfir tîrünüñ peykânı. ^(207a) [bih eznuql u me'kul-i nâsâzgâr] Muhâlif ta'âmdan ve

çerezden yegdür ya' nî aña 'ilâcı etmek âsândur. Hâzret-i Şeyh rahmetullâhi 'aleyh ol tabîbi tegzîb için bu üç beyti getürmişdür. [**ger ufted beyek loğma derrüde piç**] Eger bir loğma sebebi ile rüdeye 'uğde düşe ya' nî eger bir muhâlif ta'âm sebebi ile marâz 'arîz olıcak [5] olur ise [**heme 'umr-i nādān berāyed behic**] pesen bu taqdirce lâzım gelür ki düñli nādānuñ dükeli 'ömri hic ile yuğarı gele ya' nî cāhil hergiz hayāt bulmaya zîrā tab'ına muvāfîk ta'âm ne idügin bilmez anuñ muhâlifine ise anı yer hālen ki niçe cāhil vardur ki aña 'ömr-i tavîl müyesser olur. [**kažāra tabīb enderān şeb bumurd**] Hikmetullāhi gör ki ittifağen tabīb ol gicede öldi. [**çihil-i sāl [10] ezîn ref u zindsset Kurd**] Tabībün mevtinden soñra kırk yıl gitdi ol Kürd hayātda olmuşdur. [**besā çāre dānā besağti bumurd**] Ey niçe çāre bilici çok kimse meşakkat ile öldi murād çok tabīb-i hāzîk ki çün eceli irişdi hadāğat aña fā'ide virmedi marâz ve belā ile öldi dimekdür. [**ki biçāre gūy-i selāmet buburd**] Ki biçāre ki aşla nesne bilmez selāmet ve şihhat topunu eletti.

Hikāyet

[15] [**yeki rūsitāyi sağat şud hareş**] Bir rüstāyīnün ħarı helāk oldu. [**'alem kerd bernāk-i bustān sereş**] Bostānda anuñ başını āşma üzre nişān eyledi. [**cihān dīde pīri berüber gudeşt**] Bir cihān dīde pīr anuñ üzre uğradı ^(207b) ve anı āşma üzre niçün kōduğlarını bildi. [**çunīn guft ħand en benā tur-i deşt**] Ĥande iderek bāğbāna eyitdi: [**mepindār cān-ı peder kīn ħimār**] Zān eyleme ey babanuñ cānı ki bu ħimār [**kund def' -i çeşm-i bed ezkişt zār**] geşt ü zār u bostāndan yaramaz gözün zārarnı def' ide. [**ki ħn def' -i çup [5] ezser u kun-i ħ'ış**] Zîrā bu ħimār diri iken kendünün başından ve deberinden çöpi ve kötegi def' eylemedi. [**nemigerd tā nātuvān murd u rīş**] Tā ki ol ħimār za'if ve mecrūğ oldu. Hâzret-i Şeyh zerāfet ile tabîbi eşek başına teşbih eyledi. [**çi dāned tabīb ezkesī renc burd**] Tabīb ne bilür bir kimseden marâz gidermegi ve 'ilâcı ile aña şihhat virmegi. [**ki biçāre ħ'hed ħud ezrenc murd**] Ĥālbuki [10] ol biçāre marāzdan ölse gerekdür ya' nî mevt muğarrer olmuşdur zübde-i kelām budur ki Ĥağ Te'ālā Ĥazreti celle celālüh ol biçāreye ki marāzı ecel sebep etmiş ola tabībün 'ilācunuñ aña ne fā'idesi olur.

Hikāyet

[**şinidem ki dīnāri ezmuflisī**] Eşitdüm ki bir müflisden bir dīnār [**buyuftād u miskīn bucusteş besī**] düşdi ve ol miskīn anı çok taleb eyledi. [**beāğir ser-i nāumīdī bitāft**] Ĥāğir ümīdsiz [15] lik başını çevirdi murād ümīdini kağ' idüb talebden ferāğat etdi

dimekdür. [**yeki digereş nāṭaleb gerde yāft**] Bir ğayri kimse anı ṭaleb etmemiş iken buldı zīrā anuñ naşibi idi. Hāzret-i Şeyḫ ḫikmet beyānına şürū^c eyledi. [**bebedbaḫtī vu nīkbaḫtī ḳalem**] ^(208a) Şeḳāvet ve sa^cādete ḳalem gitmişdür murād ḳazāda şaḳī olana şeḳāvet ve sa^cāid olana sa^cādet taḳdīr olundu dimekdür. *Eşşāḳiyyū şāḳiyyūn fībaṭni ümmihi essa^cīdū sa^cīdūn fībaṭni ümmihi* [**bireftest u mā hemçunān derşikem**] Ve biz hemçunān vālidemizūñ ḳarnında iken belki vālidemizūñ daḫi mevcūd degül idi. [**nerūzī beserpencegi miḫ^çarend**] [5] Rızḳı ḳavīlḳ ve bahādırlḳ ile yemezler. [**ki serpengān tenk rūzī terend**] Zīrā ḳavīler daḫi faḳīrreklerdür.

Hikāyet

[**furū kuft pīri piserrā beçup**] Bir pīr püserini çöp ile vāfir döğdi. [**beguft iy peder bigunāhem mekup**] Püser pederüne eyitdi: Ey peder beni günāhsız döğme. [**tuvān bertuvāz cevri merdum girīst**] Hāḳun cevriünden senūñ ḳatuñda aḳlamaḳ ve saña şikāyet eylemek mümkündür. [**velī çun tu [10] cevrem guni çāre çīst**] Ammā baña çünki sen cevri idesün aña çāre nedür murād ğayrdan saña şikāyet iderüm ammā senden kimseye şikāyet etmege imkān yok dimekdür. Hāzret-i Şeyḫ pend beyānına şürū^c eyledi. [**bedāver ḫurūş iy ḫudāvendī hūş**] Ğayrdan Hāḳ Te^cālā Hāzreti'ne ḫurūş ve fiḡān eyle ey ^caḳl şāḫibi. [**neezdest-i dāver berāver ḫurūş**] Hāḳ Te^cālā Hāzreti'nden ğayra ḫurūş ve fiḡān getürme. Hāşıl-ı ma^cnā [15] budur her nesne ki saña ayrı irişe aña razı olmaya sen Hāḳ Te^cālā'dan şikāyet etmekdür zīrā ḫiçbir nesne anuñ emrünsüz olmaz.

Hikāyet-i Merd-i Dervīş u Zen u Nāsāzkār ve Hemsāye-i Tuvānger

[**bulend aḫterī nām-ı u baḫtiyār**] Bülend sitārelü bir kimse ^(208b) ki anuñ nāmı baḫtiyār. [**ḳavī destgeh būd u sermāyedār**] Ziyāde ḳudretlü ve sermāyelü idi. [**hem u rāderān buḳ^c a zer būd u māl**] Hem ol baḫtiyār ki ol buḳ^c ada zer ve māl var idi. [**diger tenk destān-ı bergeşte ḫāl**] Sāirleri ḫālleri ḫarāb faḳīrler idi. [**bekū-yı gedāyān dereş ḫāne būd**] [5] Gedālar maḫallesinde anuñ ḫānesi var idi ki anda olurdu. [**zereş hemçu gendum bepemyāne būd**] Anuñ zeri gendum gibi peymāne ile idi ya^cnī ziyāde ğani idi. [**çu dervīş bīned tuvānger benāz**] Çünki dervīş ğaniyi nāz u sürürda göre [**dileşbiş sūzed bedāğ-ı niyāz**] anuñ ḳalbi iḫtiyāc dāḡına ziyāde yanar ve muḫkem müteellim olur zīrā göz görmese gönül şabr ider. [**zeni ceng peyvest bāşū-yi [10] ḫ^çīş**] Bir zen kendü zevci ile ceng ve ğavḡa eyledi. [**şebāngeḫ çüver fetş tihī destpīş**] Aḫşam vaḳti çünki zevci zevcesi önüne tehi dest getdi. ^cAvratı aña ṭa^cn ile eyitdi: [**kesī çun**

tubedbaht derviş nîst] Sencileyin bedbaht derviş bir kimse yokdur. [**çu zembür surhat cuz in niş nîst**] Eşek arısı gibi bu nişünden gayri nesneñ yokdur nişden murād bunda zekerdür. Hāşıl-ı ma‘nā budur ki zembür [15] sürhün ‘aseli olmayub nişi olduğu gibi senün daği mal ve menālün yok hemān zekerün vardır ki dembedem şokarsun. [**biyā muz merdi zihem sāyegān**] Merdlük ve mürüvveti himāyeleründen öğren. [**ki āhır neyem kaḥbe-i reygān**] Ki āhır müft ^(209a) kaḥbe degülüm ki her vaḳt tehi dest gelesün ve cimā‘ idesün. [**kesān rāz rūsīm vu mülkest vu raḥt**] Sāirlerün sīm ü zeri ve mülk ü raḥtı vardır. [**çerāhem çu işān ne-i nīkbaht**] Niçün anlar gibi nīkbaht ve ğani degülsün. [**berāverd şāfi dil-i şufpūş**] Çünkü ‘avretünden bu sözi eşitdi. Şūfpūş [5] sāfi dil ki murād dervīşdür. [**çu tabl eztihi gāh-i ḥālī ḥurūş**] Tabl gibi boş böğründen ḥurūş yukarı getürdi ya‘nī zeni üzre ḥayḳurub böyle didi. [**ki men dest-i ḳudret nedārem behīç**] Ki ben hic nesneye ḳudret elini tutmazam zīrā ḳudret Ḥaḳ Te‘ālā’nuñdur ‘azze ismihü. [**beserpence dest-i ḳazā bermepīç**] Ser pence ile ḳazā elüni çevirme ya‘nī çevirmege ḳādir degülsün ḥālbuki cemī‘ nesne ḳazā elündedür. [10] Bu söz dervīş cānībünden ‘avretüne ta‘cīz ve istihzā ṭarīḳi iledür. [**neker dend derdest men iḥtiyār**] İḥtiyārı benüm elümde eylemediler [**ki men ḥ’iştēnrā kunem baḥtiyār**] ki ben kendümi baḥtiyār ve şāhib-i devlet eyleyem.

Hikāyet-i Merd-i Dervīş ve Zen-i Zīşt

[**yeki merd-i dervīş derḥāk-i Kīş**] Kīş şehrinde bir dervīş kişi [**çi ḥuş guft bahemser-i zīşt-i ḥ’işt**] ne laṭīf didi kendünün [15] zīşt ‘avretine. [**çu dest-i ḳazā zīşt rüyet sirişt**] Çünkü dest-i ḳazāsını zīşt-rüy yoğurdu. Murād çünkü Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazreti celle celālühü ve amme nevālühü seni ḳabīḥ oluca ḥalk eyledi dimekdür. [**meyend ey gulgüne berrüy-i zīşt**] Ḳabīḥ yüzüne ^(209b) gülgüne şıvama zīrā anuñ ile saña ḥüsn ḥāşıl olmaz. Ḥazret-i Şeyḥ hikāyetden ḥikmet ve ma‘rifet beyānına şürü‘ eyledi. [**ki ḥāşıl kund nīkbahtī bezur**] Nīkbahtlığı zor ile kim ḥāşıl ider ya‘nī kimse ḳādir degüldür. [**besurme ki bīnā kund çeşm-i kur**] Sürme ile körün çeşmüni kim bīnā ider ya‘nī kişi kendüsini ḳuvvet ile sa‘ādetlü eylemek körün çeşmüni [5] sürme ile bīnā etmege beñzer bu ḥod muḥāldür. [**neyāyed nīkūkārī ezbedergān**] Bedaşıllardan nīkūkārılık gelmez ve anlardan şalāḥ ve iyü f’ il şādır olmaz. [**muḥālest düzendgi ezsegān**] Kelblerden dikicilik muḥāldür zīrā anlaruñ ḥilḳati yırtıcılıkdur. [**heme feylesufān-i Yūnān u Rum**] Yunān ve Rūm memleketinün dükeli feylesofları [**nedānend gerd engubīn ezzaḳūm**] ḥikmet ile zaḳūmdan ‘asel etmeği bilmezler ya‘nī ḳādir olmazlar. [10] [**zivaḥşi neyāyed ki merdum şevēd**] Vaḥşiden gelmez ya‘nī

mümkün degüldür ki vahşi âdem ola. [bes' ay-i ender u terbiyet gum şevad] Sa'y ile terbiyet anda zâyi' olur. [tuvân pāk kerden zijeng āyine] Āyineyi pasdan pāk eylemek mümkündür zîrâ jeng anda 'arîzdur. [velîkin neyâyed ziseng āyine] Ammâ sengden āyine hâşıl olmaz. [bekuşîş ner u yed gul ezşâh-I bîd] Sa'y ile söğüd budâğından gül bitmez. [nezengi beger mâbeger ded [15] sipîd] Zengi hammâm ile beyâz olmaz bu vech daği laţîfdür ne zengi hammâm ile beyâz olur?

Hikâyet

[çunîn guft piş zeğan kergesi] Zeğan önünde bir kerkes böyle didi. [ki nebvət zimen durbîn terkesi] Ki 'âlemde benden ırakrek görici bir kimse olmaz. ^(210a) [zeğan guft ezîn derneşâyed guzeşt] Zeğan kerkese eyitdi: Tecrübe etmeyüb bundan geçmek lâyıq degüldür. [biyâ tâ çi bîni dereţraf-i deşt] Gel tâ eţraf-ı deştde ne görürsün bize haber vir. [şinîdem ki miqdâr-i yek rûze rāh] Eşitdüm ki bir günlük miqdârı yol var idi. [bikerd ezbulendi bepesti nigāh] Hevâdan yere nazâr eyledi. [5] [çunîn guft kerges gert baverest] Kerkes zeğana böyle didi: Eger senüñ baña i' tiķaduñ var ise [ki yek dāne kendum behā mun derest] ki şahrâda bir dane gendüm vardur. [zeğan rānemānd ezta' accüb şikîb] Çünkü bu sözi eşitdi zeğanuñ ta' accübden şabır ve kararî kalmadı. [zibā lānihādend ser derneşîb] Hevâdan yeryüzüne baş kodılar ya' nî yere endiler. [çu kerges bir dāne āmed firāz] Çünkü kerkes dānenüñ katına yakın geldi. [10] [giriş şud ber u pāy bendi dirāz] Kerkes üzre bir uzun ayak bağı giriş oldu. Murād anda bir tūzāk var idi ki kerkesuñ boynı ol tūzāğa geçdi dimekdür. [nedānist ezendāne berĥ'ar deneş] Kerkes bilemedi ol dāneyi yemekden ya' nî yedüğünden ötri [ki dehr efkend em dergerdeneş] ki zamāne anuñ gerdenine tūzāk birağur ve anı esîr ider. [neābisten-i dur bu dehr şadef] Her şadef dürre yüklü [15] olmaz murād her şadefde dür olmaz dimekdür. [neher bār şātır zened berhedef] Pehlivān her kerre nişāne tîr urmaz gāhi haţā ider. Hâzret-i Şeyĥ bu iki beyit ile kışşa ortasında ĥikmet ve ma' rifet beyān eyledi. [zeğan guft ezîn dāne dīden çi sūd] ^(210b) Zeğan kerkese eyitdi: Bu dāneyi görmekten ne fa'ide. [çu bināyî-i dām-i ĥaşmet nebūd] Çünkü saña düşmenüñ dāmını görıcilük olmadı ya' nî görmedüñ. [şinîdem ki miğfut u gerden bebned] Eşüttüm ki kerkes eydür idi ve boynı bend içinde idi. [nebāşed ĥazer bākader sūd mend] Hazer eylemek kadere nafi' olmaz murād każā ve kaderden [5] hazer eylemek müyesser olmaz dimekdür. *İzā halle elķaderü baţala elĥazer.* [ecel çun beĥüneş derāverd dest] Ecel çünkü anuñ helāküne kaşd eyledi. [każā çeşm-i bārîk bîneş bubest] Hüküm-i ilāhi anuñ bārîk ve durbîn çeşmüni bağladı kerkes gibi ki bu kadar durbîn iken tūzağı

görmedi. *İzā cāe'l-ķaderü 'umiye'l-başaru izā cāe'l-ķazā şāķe'l-fezā.* [**derābī ki payed enbāşed kenār**] [10] Bir ābda ki anuñ kenārı zāhir olmaya. [**ġurūr şināver neyāyed bekār**] Şināveruñ ġurūrı işe gelmez ve fā'idesi olmaz zīrā kenārı yoķdur ki şināverlük ile kenāra çıķa ķazā ve ķader daġı bāhr-i bīpāyāndur ki hiķbir vecihle andan ġalāş müyesser degüldür.

Ĥikāyet

[**çi ġuş ġuft şākird-i mensūc bāf**] Kumaş doķuyucınuñ şākirdi ne laķif didi. [**çu 'anķā berāverd u pīl u zūrāf**] Āünkü 'anķā[15] ve pil ve zūrāf şüretini naķş eyledi. [**merā şüreti berneyāyed zidest**] Benüm elümden şol şüret gelmez ve zūhūr bulmaz. [**ki naķşeş mu'allim zibālā nebest**] Ki ol şüretüñ naķşını üstād yuķarudan baġlamadı ya'nī üstād evvelden ne şüretde ^(211a) tertīb etdi ise ol zāhir olur yoķsa ben aşla bir şüret naķşına ķādir degülüm. Ĥazret-i Şeyġ tevġid ve ma'rifete şürü' eyledi. [**ġeret şüret-i ġāl bed yānikust**] Eger senüñ şüret-i ġālüñ cihānda eyü ya yaramazdur. [**nigārīde-i dest-i taķdir-i üst**] Ĥaķīķatda ol Allāh'uñ 'azze ismihü taķdiri elünüñ naķş olunmuşıdır. [**derīn nev'i [5] ezşirk-i püşide hest**] Bundaki murād mışra'-ı şāninüñ mażmūnıdır şirk-i ġafiden bir nev' vardur. [**ki Zeydem biyā zürd u 'Amr vem biġast**] Ki Zeyd beni incitti ve 'Amr beni mecrūġ eyledi ya'nī böyle dimek şirk-i ġafidür.

Beyt:

Ger çi tīrāz kemān hemi guzerd

Ez kemāndār bīned ehl-i ġired

[**Ĥeret dīde baġşed Ĥudāvend-i emr**] Emir şāhibi ki murād Ĥaķ Te'ālā Ĥazreti'dür 'azze ismihü eger saña ġaķ-bīn çeşm iġsān ide [10] ki eşyāyı kümāhı idrāk idesün. [**nebiyni diġer şüret-i Zeyd u 'Amr**] Artuķ Zeyd ve 'Amr şüretini görmezsün ya'nī esbābdan ġalāş olub müsebbibi görürsün. [**penindārem er bende dem derķeşed**] Eger bende ġāmūş ve fāriġ otura ve ma'işet için rızķ taleb etmeye ben zan etmezem. [**Ĥudāyeş berūzi ķalem derķeşed**] Ĥaķ Te'ālā Ĥazreti cellet 'azemetühü ve 'alet kelimetühü anuñ rızķına ķalem çeke ya'nī rızķını kesmez. [**cihān āferīnest [15] kuşāyış dehād**] Cihān āferīn saña ġüşāyış virsün ve maķşūd ki ġāşıl eylesün. [**ki gervey bubended neşāyed kuşād**] Zīrā eger Ĥaķ Te'ālā Ĥazreti baġlaya açmaķ mümkün degüldür.

Hikāyet

[şutur beççe bāmāder-i h̄iṣ guft] Bir deve köçegi kendü anasına eyitdi: ^(211b) [pes ezreften āh̄ir zamāni buḥuft] Bu kadar gitdükden şoñra āh̄ir bir zamān yat uyu ya' nī bir zamān diñlen ḥuzūr ile. [buguft er bedest-i menesti mehār] Şütür kendü beçesine cevāb virüb eyitdi: Eger yular benüm elümde imişseydi [nedīdi kesem bārkeş derkaṭār] kimse beni kaṭārda bārkeş görmezdi. Ḥazret-i Şeyḥ nevrallāhū merka dehū [5] kışşadan ma' rifet şurū' eyledi. [Ḥudā keşti ancā ki ḥ̄hed bered] Ḥudā keştiyi ol yere ki ister iledür. [ve gernā Ḥudā cāme berten dered] Eger mellāḥ farazā ıztırābından teni üzre cāmesini yırtı ve bīhuzūr ola aşla fā'idesi yokdur. *Velehū'l-cevāri'l-münşeātü fi'l-baḥri ke'l-e'lām.* [Mekun Sa' dī yā dīde berdest-i kes] Ey Sa' dī kimsenüñ elüne naẓar eyleme ve andan nesne ümīd etme. [ki baḥşende perverdğārest u bes] [10] Zīrā iḥsān idici ve cemī' maḥlūḳāta rızḳun virici ancak Ḥaḳ Te'ālā Ḥazreti'dür 'azze ismihü.

Beyt:

Māāb-i rūy-i faḳr u ḳanā'at nemī berīm

Bapadişeh begūy ki rūzi muḳadder set

[Eger Ḥaḳperestī zideryā beset] Eger Ḥaḳ Teālā Ḥazreti'ne 'azze ismihü ihlāş ile 'ibādet idici iseñ ve eger temām tevekkülün var ise sāirlerün ḳapularından saña kāfidür. *Ḥasbiyallāhū ve ni'me'l-vekil.* [ki ger vey-i berānd neḥ'āned keset] [15] Zīrā eger Ḥaḳ Te'ālā Ḥazreti 'azze ismihü seni kendü bābından süre kimse seni kendü bābına oḳumaz ve ri'āyet eylemez. [ger u nīkbaḥt kuned ser berār] Eger Ḥudā seni nīkbaḥt ve sa'ādetmend ide sürür u tefāḥür eyle baş ḳaldur. [ve ger neser-i nāümīdi biḥār] ^(212a) Yoḥsa ziyāde muḫtarib ve ğamgīn olub ümitsizlik başını ḳaşı niteki ḥuşul-i murāda vusul bulmayanlar elemleründen başlarını ve eñselerini ḳaşurlar.

Guftār Ender İhlāş u Bereket vu Derriyā vu Āfet-i O

[İbādet beihlāş-i niyyet niküst] Muḥlişler gibi ḥuluş niyyet ile Ḥaḳ Te'ālā Ḥazreti'ne 'azze ismihü ṭā'at ve 'ibādet etmek iyü [5] ve maḳböldür. *Vemā ümiru illā liya'büdü'l-lāhe muḥlişine lehü'd-dīn.* [ve ger neçi āyed zibi mağz püst] Yoḥsa lübsüz ḳışırdan ne gelür ihlāş-ı ṭā'atün mağzıdır eger ol olmaya ṭā'at maḳbül olmaz. [çi zunnār-i muğ der miyānet çi dalk] Ne fark meyānuñda muğ-ı zunnārı ne fark üstüñde dalk ya' nī aşlā fark yokdur. [ki derpuşi ezbehir pindār ḥalk] Ki dalkı ḥalkun pindārından ötri giresün murād [10] ḥalkun ḥüsni i' tiḳādından ötri giydüğüñ dalkuñ

zünñardan farkı yokdur zîrâ ikisi dağı Cenâb-ı Kudsi'dendür olmağa sebep olur dimekdür.

Beyt:

Parsâ yân-i rüy dermağlûğ

Pûşt derđıble mi kunend namâz

[mekun kuftmet merdî-i ħ'îş fâş] Ben saña eyitdüm: Kendü merdlüğüñi ki murâd zühd ü şalağdur fâş eyleme. [çu merdî nümüdi muğanneş mebâş] Ammâ çünki merdlük gösterdüñ muğanneş olma murâd çünki [15] zühd ü takva-yı ızhar eyledüñ mürâyî olma dimekdür.

Beyt:

Nağd-i şüfi neheme şâfi-i bîğaş bâşed

İy besâ ħırka ki müstevcib-i âteş bâşed

[beendâze-i büd bâyed nümüd] Zühd ve şalağı olduğı miğdâr göstermek gerek tâ ki soñra ħacâlet lâzum gelmeye. ^(212b) [ħacâlet neburd ânki nenmüd büd] ħacâlet eletmedi ol kimse ki zühd ve şalağı var idi. Ħalka göstermedi ve riyâyâ kaşd eylemedi [ki çun 'âriyet berkeşend ezseret] zîrâ çünki 'âriti nesneyi başuñdan ref' ideler. [bumâned kuhün câme-i derberet] 'Āriti nesne gitdükden soñra üstüñde bir eski câme kalur. Murâd [5] kıyâmetde çünki mürâyinüñ üzeründen riyâ perdesini ref' ideler hemân riyâsı ve tenhâsında etdüği ħabâyihî ħalur dimekdür. [eger kutehi pây-i çüpîn mebend] Eger ħâşîrû'l-ħad iseñ kendüñe pay-i çüpîn bağlama. [ki derçeşm-i tıflân nümâyî bulend] Ki etfâluñ çeşmüne bülend ħâmet görünesün murâd ħalkı aldamağ için riyâ ızhâr eyleme dimekdür. [ve ger nuğraend vu debâşed nuğâş] Eger bağır sîm ile şulanmış [10] ve ħaplanmış ola. [tuvân ħarc gerden ber-i nâşinâş] Anı bilmez ħatında ve şarrâf olmayan kimsenüñ yanında ħarcı eylemek mümkündür ve âldamağ ħâbildür. [men-i cân-i men âb-i zer berpeşiz] Ey benüm cânım peşiz üzre altun suyunu ħoma ya' nî anı altun şuyı ile şulama. [ki şarrâf-i dâñâ negired beçiz] Zîrâ dâñâ şarrâf anı ħiç nesneye tutmaz ve aña i'tibâr etmez murâd riyâ ile olan 'ibâdetden saña şevâb irüşmez belki 'azâba giriftâr olursun dimekdür. [15] [zer endüdegânra beâteş berend] Zer ile şıvanmış añı âteşe eyledürler. [pedid âyed ânga ki mis yâ zerend] Zâhir olur ol vağit ki anlar bağır midur yoğsa altun midur murâd mürâyileri kıyâmetde imtiĥân iderler ol vağit ħâlleri ma' lüm olur dimekdür.

Hikāyet-i Bābā-i ^(213a)Kūhī vu İhlāş-i O

[nedāni ki Bābā-i Kūhī çı guft] Bilmez misün ki Bābā-i Kūhī ne didi? [bemerdi ki nāmūs-rā şeb nehıft] Bir merde ki nāmūs için gıce uyumadı murād bir mūrāyi hālkuñ hūsni-i i' tıķādından ötri gıce şabāha degün tā' at idüb uyumadı. Bābā-i Kūhī anuñ bu hālüne vāķıf olub naşıhat tarıķi ile aña eyitdi dimekdür. [5] Maķūl ķavl budur. [bırev cān-ı bābā derihlāş pıç] Yüri ey Bābā'nuñ cānı ihlāşa sa'y eyle. [ki natuvāni ezhalk berest hiç] Zırā hālķdan hiç fā'ide hāşıl etmege ķādir olmazsun. [kesāni ki fı'let pesen-dāde end] Şol kimseler ki senüñ fı'lüñi begenmişler ve saña şālih diyü i' tıķād etmişlerdür. [henüz eztu naķş-i birün dāde end] Henüz senden zāhir naķış ya'nı 'amel zāhir ki görmişlerdür ve senüñ sıret ve 'aķideñi ma'lüm [10] etmemişlerdür. [çi ķādr-āvered bende-i hürdis] Hürı şüretlü bende ne ķader ve ne kıymet getürür. [ki zır-i ķabādāred endām-i pīs] Ki cāmesi altında ālaca gövde tuta. Murād ķehresi hūb ve cismi ebraş olan bende bahā getürmez ve maķbül olmaz dimektür. [neşāyed bedestān şuden derbehiş] Hıle ve riya ile cennete girmek mümkün degüldür. [ki bāzet reved ķāder ezrüy-i ziş] Zırā ziş yüzüñden ķāder gerü gider ya'nı [15] münkeşif olur her ne var ise zāhir olur ol vaķit ma'lüm olur ki sende riya mı vardur yoħsa ihlāş mı vardur.

Hikāyet-i Tıfl-i Rūzedār Beriyā

[şinidem ki nābāliģi rüze dāş] Eşitdüm ki bir tıfl oruc tıtdı. [beşad miħnet-āverd ^(213b) rüzi beçāş] Ammā o bir günü yüz miħnet ile ķuşluģa getürdi. [bekuttābeş ān rüz sāiķ neburd] Ri'āyeten sāiķ ol gün ol tıflı mektebe eletmedi. [buzurk āmedeş tā' at ezııfl I hürd] Zırā şaģır tıfldan sāiķa tā' at ki murād şavmdur ulu ve maķbül geldi. [peder dāde busid u māder sereş] Anuñ pederi ķeşmüni ve māderi [5] serini öpdı. [fişand ned bādām u zer bersereş] Tıfluñ başı üzre peder ve māderi ri'āyet için ve yaramaz gözükmemek için bādām ve zer şar ettiler netekim 'Acem'de 'ādetdür ki mürdelernüñ üzerine siyāh bādām şaçarlar ve tıflarnuñ üzerine bādāmı zer ile ķaruşdurub şaçarlar. [çu bervey guzer kerd yek nıme rüz] Çünki tıfl üzre yevmüñ nişfi geçdi. [futāt ender u zāteş-i mi' de süz] Mi' de āteşinden tıfla süz ve hāreket düşdi [10] ya'nı ziyāde acıķdı. [bedil guft eger loķma ķend-i hūrem] Tıfl göñlünde eyitdi: Eger bir kaç loķma yiyem. [çi dāned peder ğayb yā māderem] Pederüm ya māderüm ğaybı ne bilür. [çu rüy-ı pıser derpeder büd u ķavm] Çünki püserüñ tevecihi peder ve ķavme idi. [nihān hūr dupeydā beser burd şavm] Tenhāsında yedi ve āşikāra şavmı başa eletdi. [ki dānet çu derbend-i hāķ nıstı] Çünki sen Hāķ fikründe degülsün kim bilür.

[15] **[eger bivuzū dernamāz istī]** Eger abdestsüz namāz turasun. **[pes in pīr-i ezān tıfl nādān terest]** Eyleye bu pīr ol tıflndan nādānrekdür. **[ki ezbehr-i merdüm beṭā'at derest]** Ki ol pīr halkdan ötri tā'atdadur. **[gilid-i derid u dūzaḥt^(214a) ān namāz]** Dūzaḥ kapusunun miftāhıdır. Ol namāz ya'nī senün dūzaḥa girmegiñe sebep olur. **[ki derçeşm-i merdüm guzāri dırāz]** Ki ol namāzı halkun gözünde āheste āheste ve çok çok edā idersün ki halk saña şālih disünler. **[eger cuz beḥaḥ mīraved cāde et]** Eger senün ṭarīkūñ ḥaḥdan ğayrıya gide ya'nī tā'atūñ Ḥaḥ Te'ālā [5] için olmaya **[derāteş fişānend seccāde et]** senün seccādeñi āteşe salagirler murād 'ibādetūñ ile seni dūzaḥa atarlar dimekdür.

Ḥikāyet-i Zāhid-i Murāyī

[siyehgāri eznerdubānī futād] Bir mūrāyī bir nerdübāndan düşdi. **[şinidem ki hem dernefes cān bidād]** Eşitdüm ki hem ol nefesde cān virdi. **[piser çend ruzi gir siten girfit]** Mūrāyīnün püseri pederünün vefātından ötri birkaç gün ağlamak tıtdı. [10] **[diger bāḥarīfān nişesten girfit]** Gerü muşāhibleri ile oturmak tıtdı ve muşāḥabet etmege şürū' eyledi. **[beḥ'āb endereş dīd u pursīd ḥāl]** Püser pederini düşünde gördi ve ḥālını sūāl eyledi böyle diyü: **[ki çun resti ezḥaşr u neşr u sūāl]** Ki kıyāmetden ve sūālden nice kurtulduñ ve 'azabdan ne vechle ḥalāş bulduñ? **[beguft iy piser kışşa bermen maḥvān]** Pederi eyitdi: [15] Ey püser benüm üzerüme kışşa okuma ve çok söyleme. **[beduzāḥ deruftādem eznerdubān]** Nerdübāndan hemān dūzaḥa düşdüm. Aşlā kıyāmet ve sūālī görmedüm. Ḥazret-i Şeyḥ ḥikmet ve ma'rifet beyānına şürū' eyledi. **[nikūsireti bītekellūf birün]** ^(214b) Zāhiri tekellüfsüz bir iyü sīretlü ya'nī şūfi-şūret olmayan iyü sīretlü kimse **[bih ezniḥnām-ı ḥarāb enderün]** sīreti ḥarāb olan iyü adludan ya'nī şūfi sīretlü bed-sīret mūrāyiden yegdür. **[benez dīkimen şeb-rev-i rāhzen]** Ḥazret-i Şeyḥ eydür: Benüm ḥatumda yol urıcı ḥarāmi bu kadar ḥabāḥat ile [5] **[bih ezfāsıḥ-i pārsā pīrahen]** parsa pīrahenlü ve şūfi kisvetlü fāsıḥdan yegdür zīrā ḥarāmi kendünün ṭarīkünde merddür. **[yeki berder-i halk renc āzmāy]** Bir kimse halk kapusu üzre renci āzmāy ve belākeş ola. **[çi murdeş dehed derkıyāmet Ḥudāy]** Ḥaḥ Te'ālā Ḥazreti 'azze ismihü kıyāmetde aña ne şevāb virür. **[ziAmru iy piser çeşm-i ucret medār]** Ey püser 'Amr'dan ücret ümīd tıtdı. **[çu derḥāne-i Zeyd bāşı bekār]** Çünkü Zeyd'ün ḥā[10] nesinde işde olasın. Ḥāşıl-ı ma'nā budur ki ğayrlar için olan tā'at sebebi ile cennete ümīd tıtdı. **[negüyem tuvāned resīden bedust]** Ḥaḥ Te'ālā Ḥazreti'ne irüşmege ḥādir olur dimezem. **[derīn reh cuz ankes ki rüyeş bedust]** Bu yolda ol kimseden ğayri ki anuñ teveccühi hemān Ḥūdā'yadur ki aşlā tā'atında riyā

yoğdur. [**reh-i rāst revtā bemenzil-i resi**] Tārīk-i müstakīme git tā menzile irişesün. [**tuber reh ne-i zīn-i kıabl vāpesi**] [15] Sen tārīk-i müstakīm üzre degülsün bu sebeb ziyāde arddasun ve menzile irüşmezsün. [**çu gāvī ki ‘aşşar çeşmeş bubest**] Şol gāv gibi ki ‘aşşar anuñ çeşmüni bağıladı. [**devān tābeşeb şebhem anca ki ust**] Giceye degün yelicedür gice yine evvelki yiründedür zīrā üslūbı ^(215a) ile gitmez ki mesāfe kıağ idüb menzile irişe. [**kesi ger bitābed zimihrāb rüy**] Bir kimse namāzda eger mihrābdan yüzüni çevire [**bekufreş guvāhi dehened ehil kūy**] ol fi‘ linden ötri mağalle halkı anuñ küfrüne tānukluğ virürler. [**tuhem peşut berkıble-i dernamāz**] Sen dağı ma‘ nāda arkañ kıblede namāzdasun [**geret bāĤudānist rüy-i niyāz**] eger senüñ niyāz ve [5] ‘ibādetüñ yüzü Ĥüdā’ya degül ise murād eger mürāyi olur iseñ sen dağı ancılayın kāfir olursun dimekdür. [**dırağtı ki beğış būd berkıarār**] Bir dırağtı ki anuñ köki kıarār ve devām üzre ola murād ihlāş ile olan tāt atdür. [**buperver ki ruzı dehed meyvebār**] Besle ve terbiyet eyle ki bir gün yenür ve lağif meyve virür murād dünyāda ihlāş ile tāt at eyle ki kıyāmetde andan behremend olasın dimekdür [10] [**geret biğ-i ihlāş derbumnist**] eger senüñ tāt atüñ zemīninde biğ-i ihlāş yok ise. [**ezin derkesi çun tu mahrūmnist**] Bu bābdan ki murād Cenāb-ı Kıuds’dur. Sencileyin mağrūm bir kimse yoğdur. Zīrā riyā ile olan tāt at ağılā tāt at degüldür.

Beyt:

Nağd hāra buved āyā ki ‘ayārı ġirend

Tā heme şav ma‘ adārān pey-i kārı ġirend

[**her ān kākkened tuğm berrüy-i seng**] Her ol kimse ki toğumnu taşuñ yüzü ya‘ nī taş üzre şaçar ki ġarman vağtı [15] aña mağşül ġağıl ola. [**cevi vağt-i dahleş neyāyed beçeng**] Mağşül vağtı anuñ elüne bir cev gelmez degül ki ġarman ġağıl ola. [**menh-i ab-i rüy-i riyāra mağal**] Riyānuñ āb-ı rüyne mağal kıoma murād riyā ile olan ‘amelüñden ötri etdükleri ‘ izzet ve ġürmete ^(215b) iltifāt ve i‘ tibār eyleme dimekdür. [**ki in ābder zīr dāred veğal**] Zīrā bu āb altında veğal tutar murād bu tāt at sebebi ile kıyāmetde saña yüz kıaralığı ġağıl olur dimekdür. [**çu derğufye bed bāşem u ġāk-sār**] Çünki ben tenhāmda yaramaz ve fāsık olam. [**çi sūd āb-i nāmūs berrüy-i kār**] İşüñ yüzü [5] üzre ‘ arz ve ġürmetüñ ne fā’idesi var ya‘ nī ġalkuñ mağbūlı olduğun fā’idesi ne çünki merdūd-ı Ĥağ olam. [**berüy u riyā ġırka sehlest düğt**] Rüy ve riyā ile ġırka dikmek āsāndur. [**gereş bāĤudāder tuvānī furūğt**] Eger anı Ĥağ Te‘ ālā Ĥazreti’ne mā- a‘ zeme şānehü şatmağā kıadır iseñ murād riyā ile tāt at idüb ġalkı aldamağ āsāndur

likin Hâk Te'âlâ Hâzreti'ni aldamağa qâdir olmazsun dimekdür. [10] [**çi dânen** merdum ki dercâme kîst] Halk ne bilürler ki câmede kimdür fâsîk mıdur ya şâlih midür? [nuvisende dâned ki dernâme çîst] Kâtib bilür ki nâmede ne vardur. Hâşıl-ı ma' nâ budur ki riyâyı halk bilmezler zîrâ qalbe müte'allîk hâletdür. [**çi vezn âvered cây-i enbân-I bād**] Ne vezn getürür bād ile pür olmuş enbân şol yerde. [**ki mîzân-I 'adlest vu dîvân-i dād**] Ki adl mîzânı ve dād dîvânıdır. Murād [15] budur kıyâmet günü ki mîzân-ı adl ve dîvân-ı dâddur. Bād ile pür olmuş enbân nesne çekmedügi gibi mürâyî daği anda nesne bulmasa gerekdür riyâ ile olan 'amelinden. [**murâyî ki çendîn vera' mi numūd**] Mürâyî ki dünyâda riyâ ile bu qadar zühd ve vera' gösterdi. ^(216a) [**bidîdned hiçeş derenbân nebūd**] Kıyâmetde gördiler anuñ enbânunda hiç nesne yok idi. [**eger hest merd ezhuner behrever**] Eger merd hünerden behrever ve ma' rifetden behremend ise [**huner hud bugüyed ne şâhib-huner**] hüner kendüsi söyler şâhib hüner söylemek lâzım degüldür.

Beyt:

Hâfiz tuhatm kun ki hüner hud 'ayân şeved

Bâmuddeyî nizâ' u muhakâ çî hâcatest

[**Eger misk-i hâliş nedâri megüy**] Eger sâfi misk tutmaz iseñ bende misk vardur diyü söyleme zîrâ kizb etmiş olursun. [**ve ger hest hud-fâş ger ded bebüy**] Ve ger var ise sen söylemek lâzım degül zîrâ anuñ vücudı râyihası ile hud-fâş olur.

Beyt:

Huşest ezbihard en in nukte guften

Ki müşk u 'ışk rânêtuvân nühuften

[10] [**besevgend guften ki zer mağribîst**] And ile demek ki bu altun hâş Frengî'dür. [**çi hâcet mehek hud bugüyed ki çîst**] Ne hâcet zîrâ mihek kendüsi dir ki nedür zîrâ ne idügi mihekden ma'lûm olur. [**kunend abre pākîze tarz âstar**] Halkuñ 'âdetidür ki câmenüñ âveresini ki murād yüzidür astardan lañfrek ve pākrek iderler. [**ki in derhicâbest u ân dernazar**] Zîrâ bu ki murād astardur hicâbdadur ve o ki murād [15] yüzidür nazardadur. [**buzurgân ferâg ezazar dâştend**] Ammâ evliyâullâh halkuñ nazar ve iltifâtından ferâg tûtdılar. [**ezen perniyân âstar dâştend**] Ol sebebden astarı perniyân tûtdılar murād şüretten ferâgat idüb sîret ^(216b) tekmlîne meşgûl oldılar dimekdür. [**ver âvâze h'âhi deriklîm-i fâş**] Eger sâir iklimde âvâze ve şöhret ister iseñ

[birün hulle kun gū derūn haşvbāş] zahir ki hulle ve harîr libās eyledi. Bâṭınuñ haşv olsun. Hāşıl-ı ma' nā budur ki çün ' ibâdetden murâduñ rızâ-i Haq degüldür. Riyâ ile zâhirüñ ârâste eyle bâṭınuñda ihlâş [5] olsun ' âkıbet görelim ne fâ'ide hāşıl idersün. [bebâzi neguft in seḥun Bâyezîd] Bâyezîd-i Bestâmi Hâzreti kâdresallâhü sırrahu'l-azîz bu sözi laṭife ile dimedi. [ki ezmunkir îymin terem kez murîd] Ki münkirden îymenregüm ki müridden ya'nî münkirden îymen olduğum gibi müridden îymen degülüm zîrâ münkir ' aybumı söyler beni mağrūr eylemez ammâ murîd medḥ idüb beni gâfil ider ve andan baña riyâ hāşıl olur. [10] [kesâni ki sultân u şâhinşehend] Şol kimseler ki sultân ve şâhinşehlerdür. [serâser gedâyân-i in dergehend] Başdan başa bu dergâhun ki murâd Cenâb-ı Kuds'dur gedâlarıdur. *Vallâhü'l-ganiyyü ve entümü'l-fuḳarâ'ü.*

Beyt:

Der harîm-i melekûteş nebūd cāy-i nişest

Pâdişâhân-i cihân râbecuz ezşaff-i ni'âl

[Tama' dergedâ merd-i ma' nâ nebest] Merd-i ma' nâ gedâda ümîd bağlamadı ya'nî nesne ümîd tutmadı. [neşâyed giriften berüftâde dest] [15] ' Âciz ve faḳîr üzre el tutmaq ya'nî andan bir nesne ümîdlenmek ' âkıllı olan kimseye lâyıq degüldür. Zîrâ haḳdan ğayrısı gedâdur. İyleye Haq Ta'âlâ'yı ḳoyub ğayrdan taleb etmek gedâdan nesne taleb etmek gibidür. Ol sebebendür ki evliyâullâh kimseden nesne istemezler. [hemân bih ger âbisten-i ^(217a) gevheri] Eger gühere yüklü iseñ ya'nî eger sende hüner ve ma' rifet ve ' aşḳ ve tã'at var ise hemân ol yek [ki hemçun şadef ser beḥud derberi] ki şadef gibi başuñı kendüñe eyledesün ve hāmüş oturasun. [çu rüy-i perestîdenet derḥudâst] Çünki senüñ ' ibâdetüñ yüzi Hüdâ'yadur ki aşla sende riyâ yoḳdur. [eger Cebra'ilet nebîned revâst] [5] Farazâ eger seni Cebra'il görmeye revâdur. [turâpend-i Sa'dî besest iy piser] Saña Sa'dî'nüñ pendî kâfidür ey püser. [eger güşdâri çu pend-i peder] Eger babañ pendüne güş tutduğıñ gibi benüm pendüme güş tutar iseñ ve ḳabül ider iseñ [ger imrüz guftâr-i mâneş nevi] eger bugün bizüm sözüñüzi ḳabül etmeyesün. [mebâdâ ki ferdâ peşimân şevi] Olmaya ki yarın ḳıyâmetde peşimân olasun [10] ya'nî peşimân olursun ammâ ol vaḳt fâ'ide etmez mübâdil olmasun ma' nâsına daḫi cāyizdür.

Bāb-i Şeşum Der Ƙanā' at

[Hudārā nedānist u ƥā' at nekred] Hāḡ Hāḡ Ƥe'ālā Hāzretüni bilmedi ve Hāḡ Hāḡ Ƥe'ālā Hāzretüne ƥā' at eylemedi. [ki berbaḡt u rūzi ƣanā' at nekred] Ol kimse ki Hāḡ Ƥe'ālā Hāzreti mā e' zame şānühü iḡsān etdüđi devlet ve rızḡ üzre ƣanā' at eylemedi.

Beyt:

Berdersāhem gedāy nukte-i derkār gerd

Guft berher ḡān ki binşestem Hudā rezzāḡ būd

[Ƙanā' at tuvānger [15] kund merdrā] Ƙanā' at kişiyi ġani eyler. [ḡaber diḡ ḡariş cihān gerdrā] Ƥama' indan cihānı devr idici ḡarişe ḡaber vir ki ƣanā' at ādemi ġani eyler.

Beyt:

Genc zer ger nebūd

(217b) Genc ƣanā' at bāḡıst

[anki ān dād beşāhān begedāyān dād] *El ƣanā' atü kenzün lāyefnā.* [sukūni bedest āver iy bişebāt] Ey şebatsız sukūn ve ƣarār ele getir. [ki berseng gerd en nerüyed nebāt] Zirā devr ve ḡareket idici seng üzre nebāt bitmez murād mādemi ki sende ƣanā' at olmaya 'aşḡ-ı ilāhi saña bir naşib irüşmez dimekdür. [5] [me perver ten er men dirā'y-i vu huşi] Eger rāy ve hūş eri iseñ cismüñi besleme ya' nī çoḡ yeme. [ki ura çumi perveri mukuşi] Zirā çünki tenüñi besleyesün helāk idersün.

Beyt:

Tihi iz ḡikmeti bi' illet-i ān

Ki püriy ezḡā'ām tābāni

[ḡiradmend merdum huner perverend] 'Āḡıl kimseler hūner beslerler ve 'ilm ve ma' rifete ve 'ibādete s'ay iderler. [ki ten perverān ezhuner lāḡarned] Zirā besleyiciler hūnerden lāḡarlardur ya' nī çoḡ [10] yeyici bir hūnersüzlerdür. [ḡūr u ḡāb tenhā ƥriḡ-i dedest] Ƥā' at etmeyüb ancaḡ yemek içmek ve yatmaḡ uyumaḡ yırtcınüñ ve hayvānātuñ 'ādetidür. [berin bu den āyın nābahradest] Bu ḡāl üzre olmaḡ sa' ādetsüzüñ ve ve 'aḡılsuzuñ 'ādetidür. [kesi sīret ādemi ḡuş gerd] Bir kimse ādemi sīretüni ümīdlendi ve ḡaşıl eylemedi. [ki evvel segi nefis ḡāmüş gerd] Ki evvel nefis kalbini ḡāmüş eyledi murād evvel seg şıfatlu nefsüni zebün idüb [15] ıslāḡa getürdi dimekdür. [hunük nıḡbaḡti ki dergüşei] Sa' ādetlü şol nıḡbaḡt ki bir köşede. [bedest

āred ezma‘rifet ezķ tuşei] Ma‘rifetden bir tūşe el getüre murād bir miķdār ma‘rifet Allāh’dan hāşıl idüb bir köşede ‘ibādete meşğul ola dimekdür. ^(218a) **[ber ānād ki şud sir haķķ]** Anlar üzre ki Haķ Haķ Te‘ālā’nuñ sır ve haķiķati āşikāre oldı. **[nekred ned bāţıl berü ihtiyār]** Bāţılı ya‘nī māsivānuñ muħabbeti ve nāmeşru‘ı anuñ üzre ihtiyār eylemediler belki cümlesini anuñ rızāsında terk eylediler. **[velikin çu zulmat nedāned zinūr]** Ammā çünki zulmeti nūrdan bilmeye ve haķķı bāţıldan fark etmeye. **[5] [çi dīdārdiyuş çi ruşsar hūr]** Aña şeytān-ı la‘inüñ dīdārı ne hūrinüñ ruşsarı ne ki ikisi daħi anuñ katında berāberdür. **[tuħūdrā ezān derçi end aħti]** Sen kendüñi ol sebebden çāhe etdüñ. **[ki çerā zireh bāz neşunāħti]** Ki çāhi rāhdan egülmedüñ murād bāţılı anuñ için ihtiyār idüb haķķı terk eyledüñ ki haķ ile bāţılı biri birinden fark eylemedüñ dimekdür. **[10] [beravic felek çun pered cerrebāz]** Evc-i felek üzre cürrebāz nice pervāz ider ya‘nī senüñ kuvvet-i rūhāniyeñ Cenāb-ı Ŗuds cānibine nice tayran ider. **[ki berşehpereş beste-i seng-i āz]** Hālbuki anuñ kanadı üzre hırş taşını bağlamışsun ya‘nī sende temām hırş vardır. **[gereş dāmen ezçenk-i şehvet rehā]** Eger cürebaşuñ ki murād kuvvet-i rūhāniyedür dāmenini şehvet pençesinden hālāş idesün. **[kuni refķ tā Sidretü’l-Muntehā]** Ol cürrebāz **[15] Sidretü’l-Muntehā’ya** degün getdi. Bu hāl ile Cenāb-ı Ŗuds’e irmege gün ve mekān māni‘ olmaz. **[bekm gerden ez‘ādet havış hūred]** Ta‘āmı kendü ‘ādetinden taķlil etmek ile **[tuvān h’iştenrā melek-hūy kerd]** mümkündür kişi kendüsünü melek huylu eylemek.

Beyt:

^(218b) *Tukez serāy-i tabī‘at nemī revī bīrūn*

Kucā bekūy-i haķiķāt guzer tuvāni kerd

[kucā şir u vahşī resed bāmelek] Vahşī arslan mertebede meleke kanda irüşür? **[neşāyed perīd ezşerāber felek]** Şerādan felek üzre tayran etmek mümkün degüldür. **[nuħust ādemī sīreti pişekun]** Evvel ādeme mensüb olan sīret ve halkı pişe **[5]** ve ‘ādet ile **[pes ānge melek-hūyı endişekun]** andan soñra melek hūylu olmađı fikr eyle. **[tu berkurre-i tuseni derkemer]** Sen yalem kayada bir serkeş tay üzresün ki gāyet ile muħātaradur kürre-i tūsenden murād nefsdür nefis ile senüñ hālūñ hemān şol serkeş tay ile yalem kayada olan kimsenüñ hāli gibidür. **[niger tā nepiçed ziħukm-i tuser]** Nazar eyle ve muħkem tedārük üzre ol tā ki ol tūsen kürre senüñ **[10] hūkmüñden** baş çevirmeye **[ki ger pālehang ezkefet dergusiħt]** zīrā ol tūsen kürre eger senüñ elüñden pālehengi kırdı ise. **[ten-i h’işten kuşt u hūn-i turīħt]** Ol serkeş tay kendü

tenini ya' nî kendüsini helâk eyledi ve senüñ hûnuñı dökdi murâd nefse itâ' at etmek nefsüñ ve şâhib-i nefsüñ helâkına sebep olur dimekdür. Hâzret-i Şeyh bu ebyât ile keşret-i ekl zarar-ı mahz idügün iş'âr ider. [**beendâze hürzâd eger merdumi**] [15] Ta'âmı miqdâr ile yi eger âdem iseñ. [**çünñ pür şikem âdemi yâ hûmi**] Senüñ şikemüñ ki böyle pürdür bilmezem âdem misün ya küp misün? [**derün cây-i kuvvetest vu zikr u nefis**] Derünuñ ta'âm ve zikr ve nefis yeridür. [**tu pindâri ezbehr-i nânest u bes**] Ammâ sen zan ^(219a) idersin ki derünuñ ancak nân ve ta'âmdan ötridür ki anı muhkem pür idersin. [**kucâ zikr u gunced derenbân-i âz**] Hırş enbânında ki murâd şikemdür kıanda zikr-i Hâk şıgar [**besahti nefes mîkuned pâ dirâz**] meşakkat ve elem ile teneffüs eyler ayağını dirâz ider. [**nedârend ten-perverân âgehi**] Ten-perverler agâhlık tutmazlar şol zâardan [5] [**ki pur mi' de bâşed zihikmet tehi**] ki çok yeyici kimse hikmet ve ma'rifetden boş olur. [**duçesm u şikem pur negreded behiç**] İki çesm ve şikem hiç nesne ile pür olmaz. [**tihî bihter in rûde-i piç piç**] İyleye boş olmak yegrekdür bu dolaşık dolaşık bağırsak [**çu dūzah ki sîreş kunend ezvakîd**] dūzah gibi ki anı vaqıdden pür ideler. [**diger bâneg dâred ki helmin mezîd**] Gerü âvâz tutar ki [10] dağı var mıdur? Şikemi dağı ne kıadar kim ta'âm ile pür idersen dağı var mıdur dir aşlâ kanâ'at ve toymak bilmez. *Yevme nekülü licehenneme hel imtelâti ve tekülü helmin mezîd.* [**hemi mîradet 'İysi ezlâğari**] Senüñ İsi'ñ lâğarlükden ölür murâd senüñ kuvvet-i rûhânüñ 'ilm ve ma'rifetsüzlükden ve 'amelsüzlükden Cenâb-ı Kıuds'dan devr olub gider dimekdür. [**tu derbend-i ânı ki ħar-perveri**] Henüz sen ol fikirdesün ki [15] ħar besleyesün ya' nî cismüñi ferbih idüb nefis-i emmare ki senüñ düşmenüñdür anı kıavi idesün. [**bedîn iy furumâye dünyî meħar**] Dîn ile ey süflî dünyâ şatun alma murâd dînüñi dünyâya şatma ki fâ'ide etmez sen muqarrer zarar idersün dimekdür. [**ceviħar beİncil-i 'İsî meħar**] ^(219b) ħarñı cevini İsâ'nuñ aleyhisselâm İncil'i ile şatun alma murâd nefsüñ ħazâsı için Kıur'an-ı 'Azîm'i şey-i ħakîre ki murâd dünyâdur ħaflet idüb şatma dimekdür. İncil ve ħar zikri 'İsâ münâsebeti iledür yoħsa murâd Kıur'an-ı 'Azîm'i şatma dimekdür. [**meger mi nebîniki dedrâ vu dâm**] Meger görmezün ki sibâ' u tıyûrı. [5] [**neyned aħet cuz ħırş-i ħürden bedâm**] Yemek ħırşından ħayrı anları dama atmadı ve bende giriftâr etmedi ya' nî anlaruñ dağı zebun ve mağlub olması yemekdendür. [**pelengi ki gerden keşed bervuhuş**] Şol peleng ki vuhuş üzre boyun çeker ve cem'isini zebün eyler. [**bedâm ufted ezbehr-i ħürden çu mûş**] Yemekden ötri mûş gibi tızağâ düşer. [**çu mûş ânki nân u penîreş ħürî**] Mûş gibi ol kimsenüñ ki nân ve penîrini yersen [**bedâmeş derufti vu tîreş**] [10] [**ħürî**] 'âkıbet anuñ dūzağına düşersün ve tîrini yersün ve belâsını çekersün.

Hikāyet

[**şikem şūfi-i rāzbūn gerd u ferc**] Şikem ve ferci bir şūfiyi zebūn eyledi. Murād ıarnı ziyāde acıkdı ve nefsi ziyāde teķāzi eyledi dimekdür. [**dudīnār berher duān gerd ħarc**] Her ol iki arzū üzre iki dīnār ħarc eyledi. [**yeki gufteş ezdustān der nuhuft**] Dostlarından biri tenhāda şūfiye eyitdi: [**çi kerdī bedān her dūdīnār [15] guft**] Her ol iki dīnār ile neyledüñ ve neye ħarc etdūñ? Şūfi aña cevāb virüb eyitdi: [**bedīnāri ezpuşt rāndem neşāt**] Bir dīnār ile arķamdan neşāt sürdüm ya' nī bir dīnāri nefis teķāzisine şarf etdüm. [**bediger şikemrā keşīdem sumāt**] O bir ^(220a) dīnār ile ıarnuma sofrā çekdüm murād bir dīnāri nefāise ħarc eyledüm dimekdür. [**furūmā yeki ger dem u eblehi**] Denīlük ve eblehlük eyledüm ki bu iki dīnāri bīfā'ide yere ħarc eyledüm. [**ki in hemçünān pur neşut ān tihi**] Zīrā bu ki murād şikem ve hemçünān pūr olmadı yine ta' āma iştihā vardur o ki murād arķadur hemçünān tehi olmadı yine teķāzi'-i nefis bāķīdür. [5] Hāzret-i Şeyḫ ḫikmet ve ma' rifet beyānına şürū' eyledi. [**gīza eger laṭifest u ger serseri**] Gīzā eger laṭīfdür ve ger laṭīf degüldür. [**çu dīret bedest ufted ḫuş ḫ'ari**] Çünki elüñe geç düşe laṭīf ve lezīz yersün murād çünki iştihā ziyāde ola ta' ām cinsinden her ne olur ise anı şeker gibi yersün dimekdür.

Beyt:

Ger gul şeker ḫūri betekelluf ziyān kuned

Ver nān-I ḫuşk dīr ḫūri gul şeker būd

[**ser ānge bebālīn nehesd ḫuşmend**] ' Āķıl [10] ol vaķt yaşduĝa baş ḫor ve uyur. [**ki ḫ'ābeş beķahr āvered derkemend**] Ki ḫ'āb anı kemende getüre ve zebūn ide. [**mecāl-i şehun tāneyābi megūy**] Mādemki söz mecālīni bulmayasun ve kelām maḫallīni görmeyesün söyleme. [**çu meydān ne biyni nigedār gūy**] Çünki meydān görmeyesün topı ḫıfz eyleme. [**megūy u meni tā tuvāni ḫadem**] Mādāmki ḫādīrsün söyleme ve ḫadem ḫoma. [**ezend eze bīrūn vez endāze kem**] Mīķdārdan ziyāde ve [15] mīķdārdan eksük murād sözi ḫadden ziyāde çok söyleme ve dāīm ḫāmūş oturma ve ḫaddūñden tecāvüz etme kendüñi dā'ire-i talebden düşürüb zāyi' etme dimekdür. *Ḥayru'l-umūrū evsāṭuhā*. [**bebīraĝbeti şehvet enkiḫten**] Raĝbetsuzluĝ ile şehvet ḫoparmaķ ya' nī ^(220b) tamam iştihā ve teķāzi olmadan cimā' etmek [**beraĝbet buved ḫūn-i ḫud rīḫten**] raĝbet ve meyl ile kişi kendüsini helāk etmekdür.

Hikāyet

[**merāhāci-i şāne-i ‘ac dād**] Bir hācı baña fil üstüḥʿānından düzülmiş bir ıarak virdi. [**ki rahmet berahlāk-i huccāc bād**] Ki Haḫ Te‘ālā Hazreti’nün celle celālüh rahmeti hācılaruñ hūyları üzre olsun. [**şinidem ki bār-i [5] segem ḥʿānde būd**] Eşitdüm ki bir kerre baña kelb oḫumuş ya‘nī dimiş idi. [**ki ezmen benev‘ī dileş mānde būd**] Zīrā bir vechle benden anuñ göñli ḫalmış rencide-hātır olmuş idi. [**biyend aḫtem şānekīn ustūḥʿān**] Şāneyi gerü anuñ öñüne atdüm böyle diyü ki bu üstüḥʿān [**nemi bāyedem dīgerem seg maḥʿān**] baña gerekmez artık baña seg oḫuma. Hazret-i Şeyḫ rahmetullāhi ‘aleyh pend ve ma‘rifet beyānına şürü‘ eyledi. [**mepindār çun [10] sirke-i ḫud ḥʿarem**] Çünkü ben kendü sirke meyyüm zan eyleme. [**ki cevr-i ḫudāvend-i ḫelvā berem**] Ki ḫelvā şahibinüñ cevrünü eyledüm ve aña minnet eyleyem. [**ḫanā‘ at kun iy nefis berendeki**] Ey nefis bir şey-i ḫalīl üzre kanā‘ at eyle [**ki sultān u dervīş bīni yeki**] ki şultān ve dervīşi bir göresün. [**çerāpīş ḫusrev baḫʿāhiş revī**] Pādişāḫ ḫatına neçün sūāle gidersün? [**çu yeksu nihādi ḫama‘ ḫusrevī**] Çünkü ḫama‘ı bir cānibe ḫo [**15**] duñ ya‘nī terk eyledüñ ḫüsrevsün. [**ve ger ḫudperesti şikem ḫabla kun**] Eger ḫodperest iseñ şikemüñi ḫabla eyle. [**der-i ḫāne-i īn u ān ḫible kun**] Bunuñ ve anuñ ya‘nī ḫalkuñ ḫapusını ḫible eyle ve ihtiyāc ‘arḫ eyle *el-‘iyazübillāḫ* bu küfre ḫarīb bir ḫaldür. [**ḫanā‘ at ser efrāzed^(221a) iy merd-i hūş**] Ey ‘aḫıl şāhibi ḫanā‘ at ḫişiye ‘ālī-ḫadr eyler. [**ser-i pur ḫama‘ berneyāyed zidūş**] ḫama‘ kār başı omuzundan yukaru gelmez ḫalka tevāzu‘ etmekden ve hergiz mezelletden ḫalāş bulmaz.

Hikāyet

[**yeki bāḫama‘ pīş-i Ḥʿārzemşāḫ**] Bir kimse iḫsān ümīdi ile Ḥʿārzemşāḫ’uñ ḫatına [**şinidem ki şud bāmdādi [5] pegāḫ**] eşitdüm ki bir şabaḫ irken getdi. [**çu dīdeş baḫidmet du tāgeşt u rāst**] Çünkü ol kimse Ḥʿārzemşāḫ’ı gördi ḫidmet ile aña ḫāt oldu ve ḫoḫruldu. Murād pādişāḫa ta‘zīm için rükū‘ a meşābe ḫapu ḫıldı dimekdür. [**diger rūy-i berhāk mālīd u ḫāst**] Gerü yüzni ḫāke sürdi ya‘nī secde gibi eyledi ve ayaḫı üzre ḫalkdı. [**piser kufteş iy bābek-i nāmcūy**] Püseri çünkü anuñ [**10**] bu ḫabaḫatini gördi pederne eyitdi: Ey nām ḫaleb idici babacuḫum! [**yeki müşķilet mi bupur sem bugūy**] Saña bir müşķül sūāl ideyüm anuñ cevābını di. [**negufti ki ḫiblest ḫāk-i Ḥicāz**] Dimedüñ mi ki ḫible Ḥicāz memleketidür ya‘nī Ka‘be-i Şerīf andadur. [**çirā gerdi imruz ezīn su nemāz**] Ya bugün niçün bu cānibden namāz ḫıldıñ? Hazret-i Şeyḫ pend ve ḫikmet beyānına şürü‘ eyledi. [**meber ḫā‘ at-i nefis-i şehvetperest**] [**15**] Şehvetperest nefsuñ ḫā‘ atini eletme. Murād şehvet ve zevḫe ḫazz u ḫuzūra meyl idici nefse itā‘ at

idüb emrüne münkād ve muṭī^ʿ olma dimekdür. [**ki her sâ^ʿ ateş kıble-i dīgerest**] Zīrā nefsuñ her sâ^ʿ at bir ğayri kıblesi vardur seni şırâṭ-ı müstaķimden ^(221b) çıkarub ğümrah ider. [**ṭama^ʿ âb-i rüy-i tevekkür birihṭ**] Ṭama^ʿ arz u vaķârũñ âb-ı rüyını dökdi ya^ʿ nî ṭama^ʿ ṭama^ʿ kârı hürmetsüz ve ʿizzetsüz eyledi. [**berây-i cev-i dâmeni dur birihṭ**] Bir cev için bir etek dürri dökdi. Dürden murād ʿarz u vaķârdur cevden murād halkdan cer etdügi şey-i ħalıldür. [**çu sîr-âb h̄âhi şuden [5] zâb-i cüy**] Irmaķ şuyundan çünkü sîr-âb olırsun [**çirârîzi ezbeher-i berf âb-i rüy**] Pes ħardan ötri niçün yüzüñ şuyun dökersün? [**meger kez tena^ʿum şikîbâ şevi**] Meger ki tena^ʿum ve tenperverlükden şabr idici olasun. [**ve ger nezarüret beder hâşevi**] Eger tena^ʿumdan şabr etmeyesün bizzarüri ħapulara gidersün ve ħalka ʿarz-ı ihtiyâc idüb ʿarz ve vaķârũñ yele virürsün. [**birev h̄uca kutâh kun dest-i âz**] [10] Yürü ey kişi ħırş elini kışa eyle ya^ʿ nî ħırşı terk eyle. [**çi mi bâyedet zâsitîn-i dirâz**] Dirâz-ı yeñden saña ne gerek. Murād ħırş ve tama^ʿ dan saña fâ`ide hâşıl olmaz dimekdür. Âstîn-i dirâz zıkr-i muħal ve irade-i ħâl ħabilündendür. [**kesirâ ki durc-i ṭama^ʿ der nevişt**] Şol kimseye ki o ṭama^ʿ Ĥaķķ`a seni ṭay eyledi ya^ʿ nî ṭama^ʿ ı terk etdi. [**nebâyed bekes ʿabd u hâdim nuvişt**] Kimseye ʿabd ü hâdim yazmaķ gerekmez. Murād izhâr-ı [15] ihtiyâc için gedâlar gibi aĝniyâya rük`a içinde ʿabd ü hâdim yazmaĝa ihtiyâcı ħalmaz dimekdür. [**tevaķķu ʿ birâned zihher mecliset**] Ümîd seni her meclisden sürer. [**birân ezhüdeş tâ nerâned keset**] Ṭama^ʿ ı kendünden sür tâ ki kimse seni sürmeye zîrâ ṭama^ʿ ı ^(222a) terk etdükdün soñra kimseye ihtiyâc ħalmaz.

Hikâyet

[**yeki râteb âmed zişâhibdilân**] Şâhibdillerden birine hummâ geldi. [**yeki guft şeker buḫ`âh ezfulân**] Bir kimse ol şâhibdile eyitdi: Fülân kimseden şeker iste ki saña fâ`idesi vardur. [**buguft iy piser telhi-i murdenem**] Şâhibdil aña eyitdi: Ey püser baña ölmek acılıĝı [**biezcevr-i rüy-i [5] turuş burdenem**] baña türüşrüyũñ cevruni eletmekden ve minnetini çekmekden yegdür. Ĥazret-i Şeyḫ pend ve ma`rifet beyânına şürü^ʿ eyledi. [**şeker ʿ âķıl ezdest-i ânkes nahverd**] ʿÂķıl ol kimsenũñ elünden şeker yemedi. [**ki rüy eztekebbur ber u sirke kerd**] Ki kibrinden yüzünü anũñ üzre sirke ya^ʿ nî sirke gibi eyledi. Bu vech daḫi câyizdür sirke ya^ʿ nî türüş eyledi. Bu vech üzre adât-i teşbih i^ʿ tibâr olunmaz.

Bevt:

Eger hanzal hūri ezdest-i [10] huş-ḥūy

Biezşir-i yeni ezdest-i turuş-rūy

[**merev derpeyi her çi dil ḥāhedet**] Gönülün istediğine tâbi^c olma ve huşulüne sa^c y eyleme. [**ki temkîn-i ten nūr-i cān kāhedet**] Zîrā cismüñiñ kudreti ve ferbih olması senüñ rûḥuñiñ nūrını ve şafasını nâķış ider. [**kuned merdrā nefsi-i emmāre ḥāri**] Nefsi-i emmāre kişiyi Ḥaķ Te^cālā^cnuñ ve ḥalkuñ katında ḥāri eyler. *İnne'n-nefse leemmāratün bi's-sūi*. [**Eger huşmendi [15] 'azîzeş medār**] Eger 'âķıl iseñ anı 'azîz tutma ve murādı üzre olma zîrā senüñ kavî düşmenüñdür. *E^cdā 'adüv vike nefsüke ke'l-letî beyne cen beyke*. [**eger her çi bāşed murādet ḥāri**] Eger her nesne ki senüñ murāduñdur anı yemekden ^(222b) isteyesün ve cemī^c maķsūduñ huşulini taleb idesün. [**zidevrān besî nāmurādi berî**] Devrāndan çok murādsızluķ ve maḥrūmluķ eyledürsün zîrā dünyāda cemī^c murād ḥāşıl olmaķ muḥāldür. [**tenvir u şikem dembedem tāften**] Dembedem şikem tennūrını kızdurmaķ ya^c nî şikemi ta^cām ile pür eylemek [**muşibet buved rüz-i nāyāften**] ta^cām bulmaķ [5] günü müşibet ve belā olur. [**betengi nerizāndet rūy reng**] Ta^cām bulmaduğūñ vaķit aculuķ senüñ yüzüñiñ rengini dökmez ve leḫāfetüni gidermez. [**çu vaķt-i ferāḫi kuni mi^cde teng**] Çün vüs^cat ve kudret vaķtinde çok yemeyesün. [**keşed merd-i pur ḥāre bār-i şikem**] Çok yiyici şikem yüküni çeker ve ta^cāmuñ şikletünden müteellim olur. [**çu çizi neyāyed keşed bār-i ğam**] Çünkü ta^cām cinsinden bir nesne bulmaya ğam yüküni çeker [10] ve perişān-ḫāḫır olur. [**şikem bende bisyār bîni ḫacil**] Çok yiyiciyi çok ḫacil görürsün. [**şikem nezd-i men teng bihter ki dil**] Benüm ḫatımda şikemteng olmaķ yegdür gönülteng olmaķdan. Murād nesne yememek yegrekdür rızķ ğamını ve ḫacālet elemini çekmekden dimekdür. [**dirîĝ ādemi-zāde-i pur maḫal**] Ḥayf ziyāde 'ālî ḫadrlu ādem oĝluna [**ki bāşed çu en^cām belhum eḫall**] ki ḫayvānāt gibi ola zühd ve tā^catden ve fażl ve ma^c rifetden bi [15] behre olmaķ ile belki ḫayvānātdan eḫal ve esfel ola aña virilen ḫāleti zāyi^c etmek ile *Ūlāike ke'l-en^cāmi belhüm eḫallü*. [**mekun raḫm bergāvi bisyār ḥāri**] ziyāde ḥāri ve vāfir ḫaķāret çekici ğāv üzre teraḫḫüm eyleme [**ki bisyār ḫusbest u bisyār** ^(223a) **ḥāri**] zîrā çok uyuyucu ve çok yeyicidir. [**çu ğāv er hemi bāyedet fevbihî**] Ğāv gibi eger saña semüzlük gerek ise [**çu ḫar ten becevr-i kesān dernihî**] ḫar gibi tenüñi sāirlerüñ cevrine ḫoyasun. Murād ḫalkuñ cefāsına taḫammül etmek gereksün dimekdür.

Hikāyet

[çi āverdem ezBaşra dāni ‘aceb] Bilür misün Başra şehrinden ne ‘aceb getürdüm? [5]
[hadisi ki şirin terest ezrūtab] Bir hikāyet ki tāze hurmadan şirinreg ve laṭifregdür.
[teni çend derhırka-i restān] Şūfiler libāsında bir niçe kimse [guzeştīm bertarf-i
hurmastān] hurmaluḡ kenarı üzre uğraduḡ ya‘nī Başra’da bir hurmaluḡa uğraduḡ.
[yeki dermiyān mi‘ de enbār būd] Bizüm ortamuzda bir kimse var idi ‘azīmü’l-baṭın
idi. [ezin teng çeşmi şikem ḡār būd] Bu sebebden ol kimse çok yeyici [10] acgözli
bir kimse idi. Çeşmide olan yā-i vaḡdet ma‘nā-yı mevşūf ifāde eder bu ecelden
ma‘nā-yı beyte kimse lafzı kayd olundu. [miyān best miskīn u şud ber dirahṭ] Biçāre
dāmenüni belüne şokdı ve ağaca çıḡdı [vez ānca begerden deruftād saḡṭ] ve oradan
aşaḡıya boynı üzre muḡkem düşdi ve helāk oldu. [re’is-i dih āmed ki inrā ki kuşt] Aña
ḡarīb olan ḡaryenüñ re’isi geldi ki [15] bunu kim depeledi diyü suāl eyledi. [buguftem
mezen bank bermāduruşt] Re’ise eyitdüm: Bizüm üzerümüze ḡatı ḡaḡırma ve hücüm
eyleme. [şikem dāmen ender keşideş zişāḡ] Şikemi ol helāk olanuñ dāmenini
budaḡdan çekdi. Murād helākına şikemi sebep oldu dimekdür. ^(223b) [şevved tenk dil
rudegāni ferāḡ] Tenüñ delük baḡırsaḡları vāsi‘ ya‘nī perākende olur. Murād bisyār
ḡār elbetde boḡazıdur dünden bir belāya uğrayub helāk olur dimekdür. [neher bār
hurma tuvān ḡūr duburd] Her kerre hurma yemek ve bile eletmek mümkün degüldür.
[letenbār bud ‘āḡıbet ḡur dumurd] Ol kimse çok yeyici ve kāhil idi. ‘Āḡıbet yedi [5]
ve öldi. Ḥāzret-i Şeyḡ ṭābeşerāhü ma‘rifet beyānına şürü‘ eyledi. [şikem bend-i
destest u zencir-i pāy] Şikem ḡaḡıḡatda destüñ bendi ve payüñ zenciridür. [şikem
bende nādīr perested Ḥudāy] Çok yeyici kimse Ḥaḡ Te‘ālā Ḥāzreti’ne ‘azze ismihü
az ‘ibādet ider. [seraser şikem şud melaḡ lācerem] Çekirge başdan başa şikem oldu ol
sebebden. [bepāyeş keşed mūr-ı kuçek şikem] Küçük ḡarunlu mūr çekirgeyi
ayaḡından çeker ve sürer [10] alur gider.

Hikāyet

[yeki neyşeker dāşt bertaygari] Bir kimse bir ṭabla üzre neyşeker ṭutardı ya‘nī şatmaḡ
içün ṭablasına ḡomış idi. [çep u rāst ger dīde bermuşteri] Şol ve şaḡa müşteri üzre
devr etmiş idi. [beşāḡib-i dili guft derkuncdih] Neyşeker fūrüş köy bucaḡında bir
şāhibdile eyitdi: [ki bistn u çun dest yābi bidih] Ki bu neyşekerden al ve çünki ḡudret
bulasun anuñ [15] ḡıymetüni vir. [çi guft ān ḡıradmend-i zībā sivişt] Ol laṭif ṭabī‘ lü ve
zībā ḡıllḡatlü ‘āḡıl ne didi. [cevābı ki ber dīde bāyed nuvişt] Bir cevāb ki anı çeşm
üzre yazmaḡ gerek ya‘nī anı nazardan gidermek cāyız degüldür şāhibdilüñ cevābı

budur. ^(224a) [turā sabr bermen nebāşed meger] Senüñ benüm üzerime şabruñ olmaz bunda ʔolanma ya‘ nī anuñ aqçasını ʔaleb idersen baña neyşekerüñ gerekmez hemān buradan gezdirivir. [velikin merābāşed ezneyşeker] Ammā baña neyşekerden şabr olur. [ħalāvet nebāşed şeker derneyeş] Neyşekerde şekerüñ ħalāveti olmaz. [çu bāşed taķāzay-i telħ [5] ezpeyeş] Çünki ol neyşekerüñ şoñundan acı teķāzi ola ki muttaşıl gelüb anuñ aqçasını ʔaleb ide ma‘ nāda ol neyşeker zehir olur.

Hikāyet

[yekirā zimerdān rūşen zamīr] Rūşen zamīrlü ādemlerden birine [emīr-i Ĥuten dād ʔāķi ħarīr] Ĥoten pādīşāhı ibrişimden ʔoķunmuş bir ħil‘ at virdi. [zişādi çu gulberg-i ħandān şukufet] Ol kimse sürürından gülberüñ ħandān gibi açıldı ve temām başabaşt [10] üzre oldı. [bupüşid u desteş bubusid u guft] Ol kimse ħil‘ atı giydi ve pādīşāhuñ elini öpdı ve eyitdi: [çi ħūbest teşrif-i şāh-i Ĥuten] Ĥoten pādīşāhunuñ ħil‘ atı ne ħūbdur [ve zān ħūbter ħırķa-i ħıştēn] līkin kendü ħırķam andan ħūbregdür. Ĥazret-i Şeyħ pende şürü‘ eyledi. [ger āzāde-i berzemīn ħusb u bes] Eger āzāde ve ‘ārif iseñ ancak ħāk üzre uyu. [15] [mekun behiy ķālī zemīn būs-i kes] Ĥālīdan ötri kimse öñünde yer öpme ve izħār-ı minnet etme.

Beyt:

Tek yirde gökde zerre ķadar minnet olmasun

Örti döşek Necāti’ye bir būriyā yiter

Hikāyet

[yeki nān ħūriş cuz piyāzi nedāşt] Bir faķir piyāzdan ħayri ^(224b) ķatıķ ʔutmazdı murād ziyāde faķrından piyāzdan ħayri nān ile yiyecek nesnesi yoķ idi dimekdür. [çu diger kesān berg u sāzi nedāşt] Ĥayri kimseler gibi ķudret ve ħinā ʔutmazdı. [yeki gufteş iy suħre-i ruzġār] Bir kimse ol faķire eyitdi: Ey zamānuñ maşħarası ve maġlūbı! [birev ʔabħı ezħān-i yaġma biyār] Yürı yaġma ʔa‘ āmindan [5] bir miķdār ʔa‘ ām getür. Ĥān-ı yaġma bayramlarda ve düġünlerde vesāir vaķtlerde fuķara için tedarük olunan ʔa‘ āmdur. Neteki Dīvān-ı Ĥāfiz’da bu beyit bu ma‘ nāyı müş‘ irdur.

Beyt:

Fiġān ķin luliyān-i şūħ-i şitīngār-i şeħrāşūb

Çunān burdend şabr ezdil ki turķān ħıñ-i yaġmarā

Bu beyitte vâki^ç olan türkân gedâyân ma^ç nâsınadır.

[**ķabābest u ķābuk neverdīd dest**] Ol faķır ķaftanını [10] giydi ve fevri ellerini Őıġadı. H^çān-ı yaġmadan ta^çām getürmege teveccüh etdi. [**ķabāyeŐ dirīdend u desteŐ Őikest**] H^çān yaġması ġavġasında ol bīķārenüñ ķabasını yırtılar ve anuñ eli Őındı ya^çnī elüni daġı Őıdılar. [**Őinidem ki mīġuft u ġūn mīġirīst**] EŐitdüm ki ol faķır eydürdi ve temām elemünden ķan aġlardı. [**ki mer ġıŐten ger derā ķāre ķīst**] Ki sen kendüñe etdüġüne ķāre nedir [15] ya^çnī kimseden Őikāyete mecāl yoķdur zīrā sen saña etdüñ. [**belā cūy bāŐed ġiriftār-i āz**] HāriŐ olan kimse kendüsüne belā taleb idici olur. [**men u ġāne min ba^d nān u piyāz**] Őimden soñra ben ve ġāne ve nān ve piyāz ya^çnī ġānede ^(225a) oturub nān ve piyāz ile ķanā^çat ideyüm. [**cevīni ki ezsa^çyi bāz u ġārem**] Őol arpa etmegüni ki bāz sa^çyinden yerüm. [**bih ezmejde berġān-ı ehil kerem**] Kerem ehlinüñ sofrası üzre olan meydeden yegdür. [**ķi diltenk ġuft ān furumāye dūŐ**] Ol süfli dün ġice ne ziyāde dilteng ve bīġuzūr uyudu. [**ki bersofra-i [5] diġer endāŐt ġūŐ**] Ki ġayrilerüñ sofrası üzre ġūŐ tutdı ve muntazır oldu hālenki kendünüñ kesbe ķudreti vardur.

Hikāyet

[**yeki ġurbe derġāne-i zāl būd**] Bir ^çacūzuñ ġānesinde bir ġurbe var idi. [**ki berġeŐte eyyām u bed-ġāl būd**] Ki ol zāl bir ġeŐte-i eyyām ve bed-ġāl idi. Murād aŐlā bir nesneye ķudreti yoķ ziyāde faķīre idi dimekdür. [**devān Őud bemihmān serāy-i emīr**] Bir ġün ol ġurbe pādīŐāhuñ mihmān [10] sarāyına yelerek getdi. Tā ki anda bir nesne ġāŐıl ide. [**ġulāmān-ı sultān zedendeŐ betīr**] Sultānuñ ġulāmları ġurbeyi tīr ile urdılar. [**ķeġān ġūneŐ ezustuġān mi devīd**] ġürbenüñ ġūnı üstüġānından Őamlayıcı idi ki ol ġurbe yelerdi. [**hemi ġuft u ezhavl-i cān mi devīd**] ġurbe eydür idi ve cān ġavfından ol zālūñ ġānesi cānibine yelerdi. Maķūl ķul budur. [**eger cestem ezdest-i ġn tīrzen**] Őimdi eger bu tīrzenüñ [15] elinden ġalāŐ buldum ise ya^çnī eger ġalāŐ bulam. [**men u mūŐ-i vīrāne-i pīrzen**] Ben ve ol pīrzenüñ vīrānesinüñ fāresi baña yeter ya^çnī Őimden soñra bunuñ ile ķanā^çat iderüm. Hāzret-i Őeyġ raġmetullāhi ^çaleyh ma^ç rifet beyānına Őürü^ç eyledi. [**neyerzed ^çasel cān-ı men zaġm-i nīŐ**] ^(225b) Ey benüm cānum ^çasel zenbūruñ nīŐi zaġmına degmez. [**ķanā^çat niküter bed u Őāb-i ġıŐ**] Ćunki böyledür ķiŐi kendü bekmezi ile ķanā^çat eylemek yīgrekdür zīrā elemi yoķdur. [**ġudāvend ezān bende ġursend-nīst**] Hāķ Te^çālā Hāzreti celle celālüh ol bendeden ġoŐnūd ve rāzı degüldür. [**ki rāzı beķasm-i ġudāvend-nīst**] Ki Allāh Te^çālā’nuñ ^çazze ismihü ķısmetine [5] rāzı degüldür.

Hikāyet-i Merd-i Kūteh-Nazari ve Zen-i ‘Āli-Himmet

[yeki tıfl dendān berāverde būd] Bir tıfluñ dişi bitmiş idi. [peder ser befikret furuburde būd] Anuñ pederi fikre varmış idi böyle diyü: [ki men nān u berg ezkuçā ārameş] Ki ben ol tıfla nānı ve azuğı kıandan getürem? [muruvvet nebāşed ki beguzāra meş] Mürüvvet degüldür ki anı bu hāl üzre kıoyam ve rızkıını tedārük etmeyem. [çu bīçāre guft in seḡun pīş-i [10] cuft] Çünkü bīçāre er bu sözi ḡatununuñ kıatında eyitdi: [niger tāzen ura çi merdāne guft] Nazar ile gör ki ‘avreti erüne ne merdāne didi ve ne laḡif cevāb virdi cevāb budur. [meḡūr havl-i İblīs tācān dehed] İblīs-i la‘inüñ havl ü taḡvīfini yeme zīrā bu tıfl ölünceye degün. [hemānkes ki dendān dehed nān dehed] Hemān ol Allāh ki ol tıfla dendān virür nān virür. [tuvānāst āḡir ḡudāvend-i rüz] [15] Rüz şāḡibi ya‘nī rüzı me‘āş için ḡalk iden pādīşāḡ kıādirdür. *Ve ce‘alna’n-nehāra me‘āşā.* [ki rüzı resāned tu çendin mesüz] Ki kesb ve sa‘ysuz ol tıfla rızkı irüşdüresün bu kıadar yanma ve bīḡuzür olma. [nigārende-i kudek ender şikem] ^(226a) Māderüñ şikemünde tıflı naḡş idici ve bu şüret ile anı ḡalk idici [nuvīsende-i ‘umr u rüzīst hem] ‘ömri ve hem rızkı yazıcıdır. Murād budur ki tıflı ḡalk iden ḡudā’dur. Ömür ve rızkı ta‘yīn iden bir ḡayri kimse degüldür ki anuñ ḡamını yiyesün. [ḡudāvendḡari ki ‘abdi ḡarīd] Bir efendi ki bir bende şatun aldı. [bidāred fekeyf ānki [5] ‘abd āferīd] Ol ‘abde ri‘āyet ider ve anuñ levāzımını görür. ḡuşūşa ol Allāh ki şun‘ı ile bendeyi ḡalk eyledi. Ol bendenüñ levāzımını görmez mi? [turānist in tekiye berkird-ḡār] Senüñ ḡaḡ Te‘ālā ḡazreti üzre bu i‘timād ve tevekkülün yokdur [ki memlūkrā berḡudāvendḡār] ki ‘abdün kendü seyyidi üzere vardur.

Hikāyet

[şinidem ki der ruzḡār-ı kıadīm] Eşitdüm ki geçmiş zamanda [şudi seng derdest-i ebdāl sīm] [10] büdalā ve evliyāullāh elünde seng sīm olurdı. [nepindāri in kıavl ma‘kül nīst] Zinhār zan etmeyesün ki bu kıavl ma‘kül degüldür ya‘nī ma‘küldür. [çu rāzi şudi sīm u senget yekīst] Çünkü ḡaḡTe‘ālā’nuñ kıismetüne rāzı olduñ ve saña irüşen nesne ile kıanā‘at eyledün saña daḡı sīm ve seng bir ve berāberdür. [çu tıfl enderün dāred ezḡırş pāk] Çünkü tıfl kıalbini ḡırşdan pāk kıutar zīrā tıfluñ ḡırşdan ḡaberi yokdur. [15] [çi muştı zereş pīş-i himmet çihāk] Tıfluñ himmeti kıatında bir avuc altun ne bir avuc ḡāk ne ki aşla farḡ yokdur. [ḡaberdih bedervīş-i sultānperest] Sultānperest dervīşe ḡaber vir. [ki sultān zidervīş miskīn terest] Ki sultān ^(226b) dervīşden miskīnrek ve muḡtācrekdür. [gedārā kund yek direm sīm sīr] Zīrā gedāyi bir direm sīm sīr eyler ve iḡtıyācını giderür. [Fırīdün bemilk-i ‘Acem nīm sīr] Fırīdün bu kıadar ‘azīm pādīşāḡ

iken ‘Acem mülki ile temām sîr olmamışdır. [**gedāyi ki berhātireş bend nîst**] Bir şol gedā ki anuñ hātırı üzre koyduğum yokdur. [**5**] [**biezpādişāhi ki hursend nîst**] Yegdür ol pādişāhdan ki Hāq Te‘ālā Hāzreti virdügi saltanata rāzı ve kani‘ degüldür. [**buhūsbend huş rūsitāyi vu cuft**] Rüstāyi kendü hatunı ile hoş ve āsüde uyurlar. [**bezevki ki sulţān dereyvān behuft**] Bir zevk ile ki sulţan eyvānında ol zevk ile uyumadı. [**eger pādişāhest eger pinedüz**] Eger pādişāhdur eger eskicidir. [**çu huftend ger dersib**] [**10**] [**her durüz**] Çünki uyudılar ikisinüñ neyle şebi rüz olur murād şabāha degün uyurlar dimekdür. [**çu seylāb-i h’āb āmed u her duburd**] Çünki h’āb seylābı geldi ve ikisini bile eletti. [**çi bertaht-ı sulţān çi derdeşt-i Kurd**] Ne fark ki sulţanuñ tahtı üzere uyumuş ne fark ki Kürd şahrāsında uyumuş. [**çu biyni tuvānger ser ezkibr-mest**] Çünki ğaninüñ başını ya‘nî ğaniyi kibirden mest göresün. [**birev şükr-i**] [**15**] [**yezdān kun iy teng-dest**] Yüri Hāq Te‘ālā’ya şükür eyle ey fakir! [**nedāri behamdillāh ān destres**] Elhamdülillāh ol kudreti tutmazsun. [**ki berhized ezdestet āzār-i kes**] Ki kimseyi incitmek senüñ elüñden zāhir ola ve zulm etmege kadir olasun.

Beyt:

(227a) *Kucāhūd şükr-i in ni‘met guzārem*

Ki rūzi merdum āzāri nedārem

Hikāyet

[**şinidem ki şāhibdili nīkmerd**] Eşitdüm ki nikmerd bir şāhibdil [**yeki hāne berkāmet-i h’iş kerd**] kendü kāmetyi kadar bülend bir hāne binā eyledi. [**yeki guft mi dānemet dest res**] Bir kimse şāhibdile eyitdi: Senüñ kadar tegi bilürüm. [**kezīn hāne bihter kuni guft bes**] Ki bundan yegrek hāne [**5**] bünyād idesün şāhibdil aña eyitdi: Bu kadar yeter. [**çi miyh’āhem ezţārüm efrāšten**] Çartāq yüceltmek ve ‘ālî binā bünyād etmekden ne fā’ide taleb iderüm. [**hemīnem bes ezbahr-i bukzāšten**] ‘Ākıbet dünyāda koyub gitmekden ötri baña hemīn bu kadar yeter. Hāzret-i Şeyh ma‘rifet beyānına şürü‘ eyledi. [**mekun hāne derrāh-i seyl iy gulām**] Ey gulām seyl yolunda hāne bünyād eyleme. Rāh-i seylden murād dünyādur. Seylden murād mevtdür ki cümlesüne irüşür. [**10**] [**ki kes rāngeşt in ‘imāret temām**] Zīrā bu ‘imāret kimseye temām olmadı murād bu fānî dünyāda kimse bāķî qalması ve qalmaz dimekdür. [**neezma‘ rifet bāşed u ‘aql u rāy**] Ma‘rifet ve ‘aql ve reyden degüldür. [**ki derreh kund kārvanı serāy**] Ki kārvanlı yolda hāne binā eyleye zīrā hāne binā eylemek muķime lāyıkdur. Hālbuki

dünyâda bir kimse muķim almaz. İyleye dünyâyı terk idüb âhîret için temâm tedarük etmek lâzumdur.

Hikâyet

[15] [yeki saltānat rān-i űāhib űūkuh] űāhib-i ‘azamet bir pādīűāh. [furū h’āst reft āfitābeű bekuh] Anuñ āfitābi ıűığı tāga ğurub etmek istedi murād mevt mükerrer oldu dimekdür. [beűeyhi derān buķ’ a kiűver guzāűt] Ol bükā’da bir űeyhe kiűver ve saltānatı ķodi. ^(227b) [ki derhāne ķāyīm meķāmi nedāűt] Zīrā hānesinde bir ķāyīm maķāımı yoķ idi ki anuñ yerine pādīűāh ola. [çu halvetniűin kus-i devlet űinīd] Çün halvetniűin ki murād űeyhdür devlet kōsünü eűitdi ve saltānat kendüye muķarrer olduğın gördi. [diger zevķ derkunc-i halvet nedīd] Hālvet bucağında artık zevķ ve űafā görmedi fevri űeyhlüği terk idüb [5] pādīűāhlığı ihtiyār eyledi. [çep u rāst leűker keűiden girift] Ol űeyh saltānata űol ķadar harīű oldu ki yesār ü yemīne ya’ nī eṱrāfa leűker çekmege ve ceng etmege baűladı. [dil-i pur dilān zu remīden girift] Bahādurlaruñ ķalbi andan nefret ve hāvf tıtdı. [çunān saht bāz u űud u tīz çeng] űeyh ancılayın muhkem bāzülü ve keskün pençeli oldu. [ki bāçeng cūyān taleb gerd ceng] Ki cengcūylar ve bahādurlar ile ceng ve ğavğa [10] taleb eyledi. [ziķavm-i perākende halkı bukuűt] Eṱrāfa perākende olmiű ķavmden bir miķdār ādem helāk eyledi. [diger cem’ geűtend u hem rāy u puűt] Gerü ol ķavim bir yere cem’ oldılar hemrāy ü puűt oldılar. Murād ittifāķ idüb biri birine mu’ in oldılar dimekdür. [çunān derhiűāreű keűidend teng] ‘Āķıbet űeyhi hiűāra ancılayın muhkem çekdiler. Murād hiűāra dūűürüb ziyāde mużtarib ve mukadderü’l-hāl eylediler dimekdür. [15] [ki ‘āciz űud eztīr-i bārān u seng] Ki bārān gibi vāfir atılan tīr ve sengden ‘āciz oldu. Mıűrā’i evvelde bu vech dağı cāyızdır űeyh ancılayın muhkem muhāűara eyler yeler. Bu vech üzre hiűār muhāűara ma’ nāsına olur. [ber-i nīk maḱzar (merdī nüűha) firistād kes] Pādīűāh olan űeyh ol kiűverde ^(228a) bir űeyh var imiű anuñ ķatına kimse gönderdi ve aña eyitdi: [ki űa’bem furumānde feryād res] Ki ķatı ‘āciz ve biçāre ķalmıűam baña feryād iriű. [behimmet meded kun ki űeműir u tīr] Himmet ve du’ ā eyle baña meded eyle zīrā űeműir ve tīr [nederher veğāyi būd destğir] her bir cengde destğir ve mu’ in olmaz. [çu biűnīd ‘ābid biḱandīd u guft] Nik maḱzar ‘ābid çünki [5] pādīűāh olan űeyhüñ sözni eűitdi geldi ve eyitdi: [çirānīm nāni neḱurd u neḱuft] Niçün bir nānuñ niűfını yemedi ve uyumadı. Bu hāl pādīűāhlıķdan yeg idi. [nedānist Kārūn-i nī’ metperest] Dünyāperest Kārūn bilmedi. [ki genc selāmet bekunc enderest] Ki selāmet ve ‘āfiyet genci bucaķdadur ya’ nī ‘uzlet ve ķanā’ atdadur.

Beyt:

Merev beḥāne-i erbāb-i bīmuruvvet-i dehr

Ki genc-i ‘āfiyetet derserāy ḥ’iṣtenest

Guftar Ender [10] Şabr Dernātuvānī Beummīd Bihī

[**kemālest dernefis-i merd-i selīm**] Selīmü’l-ḳalb ve şāḥibdil kimsenūn zātında kemāl ve hūner vardur. [**gereş zer nebāşed çi noḳşān u bīm**] Eger anuñ zeri olmaya zātına ne noḳşān ve ne ḥavf. [**mepindār eger sığla Ḳārūn şevved**] Faraża eger sığla sīm ü zer ile Ḳārūn ya‘nī Ḳārūn gibi ğani ola zan eyleme. [**ki ṭab‘-i le’imeş diger gun şevved**] Ki anuñ düni ṭab‘ı bir güne daḥi ola. Murād yine [15] evvelki gibi sığla ve dūnidür ol ḥālet andan zā’il olmaz dimekdür. [**ve ger derneyābed kerem pişe nān**] Faraża eger kerīm olan kimse nān bulmaya. [**nihādeş tuvānger buved hemçunān**] Evvelki gibi yine anuñ ṭab‘ı ğanidür aşla perişān olmaz. [**mürüvvet zemīnest u ^(228b) sermāye zer‘**] Mürüvvet seḥā-zemīndür ve sermāye ve māl-i zer‘dür. [**bidih kāşl ḥālī nemāned zifer‘**] Ve yer zīrā aşıl fer‘den ḥālī ḳalmaz. Ḥāşıl-ı ma‘nā budur ki mürüvvet zemīn gibidür ki aşıldur sermāye zer‘ gibidür ki fer‘dur. İyle Ḥaḳ Te‘ālā’nuñ yoluna sīm ve zerūñi bezl eyle ki gerü Allāh cānibinden saña irişür zer‘ bunda mezru‘ [5] ma‘nāsınadur ya‘nī maşdar degüldür. [**Ḥudāyi ki ezḥāk merdüm kuned**] Bir Ḥüdā ki ḳudreti ile ḥākdan ādem ḥalk ider. [**‘aceb dārem er merdümi gum kuned**] ‘Aceb ṭutarum eger sen ğayra etdüğüñ kerem ve iḥsānuñi zāyi‘ ide ki saña anuñ ‘arzını etmeye. *İnnāllāhe lāyuzī‘u ecre’l-muḥsinīn*. [**zini‘ met nihāden bulendi mecūy**] Sīm ve zer cem‘ idüb ḥıfz eylemekden ‘ālī ḳadr olmaḳlıḳ ṭaleb eyleme. [**ki nāḥuş kuned āb-i istā [10] deh būy**] Zīrā çok zamān bir yerde ḳarār eylemiş ābuñ rāyīḥası ḳabiḥ olur. [**bebaḥşende gi kuşkāb-i revān**] Cīvānmerdlüğe ve seḥāvete çalış zīrā ma-i cāri ābını bezl etdüğünden ötri [**beseyleş meded mi resdez asumān**] seyl ile āsumāndan aña meded irişür ki ābı münḳaṭı‘ olmaz. [**ger ezcāh u devlet buyufted le’im**] Le’im eger manşib ve devletden düşe. [**diger bāre nādir şevved müstaḳīm**] Nādir [15] vaḳı‘ olur ki tekrār müstaḳīm ola ya‘nī evvelki ḥālüne irişe. [**veger ḳıymeti gevheri ğam medār**] Eger ḳıymetlü güher iseñ ki zātuñda bir kemāl ve hūner var ise ğam ṭutma ve devletden ötri perişān olma. [**ki zāyi‘ negerd endet ruzgār**] Zīrā zamāne ^(229a) seni zāyi‘ eylemez. [**kuluḥ er çi uftāde bīni berāh**] külūḥı egerçi yolda düşmiş görürsen [**nebīni ki dervey kuned kes nigāh**] görmezsun ki kimse aña nażar ve iltifāt ide. [**ve ger ḥurde-i zer zidendān-i gāz**] Ve ger bir altun ḥurdesi miḳraşunuñ dīşünden

[buyüfted bešem‘uş bucüyend bāz] düşe gerü anı şem‘ ile taleb iderler zîrâ [5] maqbül ‘âlemdir. [beder mîkunend âbgîne ziseng] Şırçayı taşdan çıkarurlar. [kucāmānd āyine derzîr-i jeng] Āyine pas altında qanda qalur ya‘nî qalmaz zîrâ pas ‘ārîzîdür yine şāf ve mücellā olur. [huner bāyed u faẓl u dîn u kemāl] Kişinüñ zātında hüner ve faẓl ve dîn ve kemāl gerek zîrâ bunlaruñ zevāli yoqdur. [ki gāh āyed u geh reved cāh u māl] Zîrâ manşib ve māl gāh gelür gāh gider bir hāl üzre [10] ber-qarar ve şābit degüldür.

Hikāyet

[şinidem zipîrān-i şîrîn-sehūn] Şîrînsūhan pîrlerden eşitdüm bu hikāyeti [ki bûd enderîn şehri pîri kuhūn] ki bu şehirdeki murād Şîrāz’dur. Bir köhne pîr var idi. [besî dîde şāhān u devrān u emr] Ol pîr çok şāhlar ve vāfir-devrān ve emir ve hüküm ve hükümet görmüş idi. [beser burde ‘umri betārîḡ-i ‘Amr’] ‘Amr’ tārîḡi ile bir ‘ömür başa eletmiş idi. Murād vāfir ‘ömür sürmüş idi dimekdür. [15] [diraḡt-i kuhūn meyve-i tāze dāşt] Ol köhne dirāḡt bir tāze meyve tutardı. [ki şehri eznikeyi pur āvāze dāşt] Ki şehri ol püser hüsününden āvāze ile pür tutardı. Murād ol pîrūñ şāhib-i hüsni bir püseri var idi ki Şîrāz’da ziyāde meşhūr ^(229b) olmuş idi dimekdür. [‘aceb derzenehdān-ı ān dîlfirîb] Ol dîlfirîb maḡbūbuñ zekānına ta‘ccüb iderüm ki hemān sîbe müşābih idi. [ki hergiz nebūdest berserv-sîb] Zîrâ hergiz serv üzre sîb olmamışdur. Hāşıl-ı ma‘nā budur ki ol püserūñ serve müşābih kāmîti üzre daḡi hemān sîb gibi idi.

Beyt:

Mebîn besîb zenaḡdān ki çāh derrāhest

[5] *Kucāhemi revî iy dîl bedîn şitāb kucā*

[zişūḡî vu merdum ḡırāşîdeneş] Ol püserūñ şūḡluḡından ve ḡalkuñ göñlüni nāz ve şîve ile kendüye cezb idüb anlara elem ve ıztırāb virmekden [ferec dîd dersertirāşîdeneş] ḡalāş olmaḡı ol püserūñ başını tırāş etmekde gördi. Lübb-i kelām budur ki ol püserūñ pederi ḡalkuñ aña meylüni ve ‘uşşakuñ aña hücūmunı kākülünden zan idüb anı tırāş etmeḡi fikr eyledi. [bemusey kuhun ‘umr-i kuteh umîd] [10] Kütah ümîdli köhne ‘ömürlü pîr ustura ile [sereş kered u çun dest-i Mûse sifid] Hāzret-i Mûsa’nuñ a.m. desti gibi ol püserūñ başını sepîd eyledi ya‘nî kākülünü tırāş etdi. Hāzret-i Musa’nuñ bir mu‘cizesi yed-i beyzā idi. *Vāzmun yedeke ilā cenāḡiḡe taḡruc beyzā’e min ḡayri sū’in.* [ziser-tîzi ān āhenîn-dil ki bûd] Sertîzlüḡünden ol

āhen gönüllü ki idi. [**be‘ayb-i peri-ruḥ zebān berkuşūd**] Ol peri-ruḥ maḥbūbuñ ‘aybına dil açdı. Murād [15] anuñ cemālinuñ noqşānına sebep olan kākülünü giderdi dimekdür. Ser-tīz ve āhen-dilden murād usturadur. Ḥāzret-i Şeyḥ usturayı iddi‘ā‘en efrād-ı zevi‘l‘ uḫuldan ‘ad idüb ve⁴ işbāt etmişdür. [**bemūyi ki gerd er nikūyış kem**] Ustura şol mūyı (şah) ki ol püserüñ ḥüsnünden nākış eyledi kākülünü kaç‘^(230a) etmek ile ki güyā ḥaṭā eyledi ol sebep ile [**nihādend ḥāli sereş dersikem**] fevrī usturanuñ başını ḳarnına ḳodılar. Neteki tırāşdan şoñra ‘ādet iledür güyā usturaya söylet olundu niçün böyle etdüñ diyü. [**çu çenk ezḥacālet ser-i ḥüb-rūy**] Ol ḥüb-rūy püserüñ kākülü kaç‘ olunduğundan ötri [5] ḥacāletden başı çeng gibi [**nigunsā rūder pişşeftāde mūy**] ışığa eğilmiş idi ve kākülü önünde düşmiş idi. [**yekrā ki ḥātır der u refte būd**] Bir kimseye ki anuñ ‘āşıkı idi. [**ço çeşmān-i dilbendeş āşufte būd**] Ol püserüñ mest ve dilbend çeşmleri gibi āşufte ve ḥayrān ve ‘aşkı şerābı ile mest ve sergerdān idi. [**kesi guft cevr āz mūdi u derd**] Bir kimse eyitdi: Cevr ve derd şınaduñ ya‘nī anuñ çok [10] cefāsını çekdüñ. [**diger gird-i sevdā-yi bāṭıl megerd**] Gerü bāṭıl sevdā ve nāma‘ḳül fikir eṭrāfına devr eyleme [**zimihreş bigerdān çu pervāne puşt**] Pervāne gibi anuñ muḥabbetinden arkañ döndür ve ‘aşkından ferāğat eyle. [**çu miḳrāz şem‘-i cemāleş beguş**] Miḳrāz şem‘i söyündürdüğü gibi ustura daḫi anuñ cemāli şem‘ini söyündürdi ki kākülü gitmek ile ḥüsnüne noqşān geldi ya‘nī nüşhada çü yerine ki vāḳi‘ olmuşdur ki ma‘nā böyle olur. [15] Zīrā miḳrāz anuñ cemāli şem‘ini söyündürdi bu vech daḫi cāyizdür çünki miḳrāz anuñ cemāli şem‘ini söyündürdi. Bu iki vech-i ahire göre miḳrāzdan murād ustura olur teşbih ṭarīḳi üzre ki cemālini şem‘e teşbih etdüğü aña ḳarinedür. [**berāmed ḥurūş ezhevā^(230b) dār-i çust**] Ol kimseden ki çün bu ṭa‘nı eşitdi. Şādiḳ ‘āşıkdan fiḡān geldi böyle diyü: [**ki ter dāmenānrā bu d‘ahed sust**] Ki terdāmenānlaruñ ve şehvetperestleruñ ‘ahd ve peymānı süst ve bişebāt olur.

Beyt:

Mākışsa-i Sikender u dārā neḥ ānde im

Ezmābecüz ḥikāyet-i mihr u vefā mepers

[**piser ḥuş meniş bāyed u ḥüberūy**] Püser ḥoş [5] ṭabi‘ ve mülāyim ve ḥübrūy gerek. [**peder gū becehleş biyend ezmūy**] Pederüne di cehl ile anuñ kākülünü kaç‘ eylesün baña andan ne zarar. [**merācān bemihreş berāmihṭest**] Benüm cānum anuñ muḥabbeti

⁴ Nüşadaki silintiden dolayı okunamamıştır.

ile karışmıştır. [**nehâtır bemüı derāvıhtest**] Benüm hâtırım hemân bir müy ile aşılması degüldür ki müy gitmek ile benüm ‘aşkım gide.

Beyt:

Her ser-i müy-i merābātu hezārān kārest

Mākucāyim u melāmetker-i bīkār kucāst

[**çu rüy-i nikūdāri [10] enduh mehavr**] Çünkü hüb-rüysun kākülün çat‘ olduğundan ötri ğam yeme. [**ki müy er buyufted ber u yed diger**] Zīrā eger müy düşe ve münkaṭı‘ ola gerü biter. Hâzret-i Şeyh pend ve ma‘ rifet beyânına şürü‘ eyledi. [**nepeyveste rez hūşe-i ter dehed**] Aşma dāim ter ü tāze şalkım virmez. [**gehi berg dized gehi berdehed**] Gāhi yaprağını döker gāhi meyve ya‘nī tāze üzüm virür. [**buzurgān çu hūr derhicāb uftend**] Ulular belāya āfitāb-ı hicāba ya‘nī [**15**] şehāb içüne düşdüğü gibi düşerler [**hasūdān çu aḥker derāb uftend**] amma hasūdlar ve bedbaḥtlar belāya düşerler. Aḥker āb içüne düşdüğü gibi bu beyit anı beyān ider. [**birün āyed ezzīr-i ebr āfitāb**] Ebr altından tadrīc ile āfitāb ṭaşra gelür ve iḥticābdan ^(231a) halāş bulur [**betedrīc u aḥker bumired derāb**] likin aḥker ānīde(n) āb içünde helāk olur. [**zizulmet meters iy pesendide dust**] Ey maḳbül dost zulmetden ḥavf etme. [**ki mumkin buved kāb-i ḥayvān derust**] Zīrā mümkün ve iḥtimāldür ki āb-ı ḥayāt anuñ içündedir ya‘nī anda ola. Murād ālām ve şedāiddeden gamnāk ve müteellim olma [**5**] şāyed ki ḥuzur ve rāḥat anda ola dimekdür.

Beyt:

Şād berānem ki dil-i māğamīst

Kāmeden-i ğam-ı sebeb ḥurremīst

[**negīti pes ezcunbiş ārām yāfet**] Cihān cünbiş ve ḥareketden soñra arām ve qarār bulmadı mı? [**neSa‘ dī sefer gered tā kām yāfet**] Sa‘ dī sefer ve seyāḥat etdükdüden soñra murādını bulmadı mı?

Beyt:

Maḳām-i ‘ayeş müyesser nemi şeved bīrebḥ

Belī beḥukm-i belā-beste end ‘ahd-i elest

[**dil ezbīmurādi befikret mesüz**] [**10**] Murādsızlıktan ötri dilünü fikir ile yakma. [**şeb ābistenest iy burāder berüz**] Zīrā ey birāder şeb rüze yüklüdür. Murād rahmet zaḥmet

içinde ve ni‘met ni‘kmet içinde mestürdür. ‘Ākıbet anlardan halâş bulub bunlara vâşıl olursun ve ma‘şşuduñ hâşıl idersün dimekdür.

Bâb-i Heftum Derte ‘şîr-i Terbiyet

[**sehûn derşalâhast u tedbîr u hûy**] Bu bâbda söz şalâh ve zühdde ve tedbîr ve [15] halkdadur. [**nederesb u meydân u çevgân u gûy**] Söz esb ve meydânda ve çevgân ve kûyda degüldür. Murâd şecâ‘at ve bahâdırılığı ve kûy ve çevgân oynamagı beyân etmezem dimekdür. Zirâ anlar bunlardan mühim ve elzemdür. [**tu bâduşmen-i nefis hemhâneyi**] ^(231b) Sen nefis düşmeni ile hemhânesün. [**çi der bend-i peykâr-i bigâneyi**] Ne ya‘nî niçün ecnebinüñ ceng ve huşümeti fikrundesün hâlbuki saña lâzım olan nefsüñi işlâh etmekdür. *Rec‘anâ min cihâdi’l-asğari ilâcihâdi’l-ekberi.* [**‘inân bâz piçân-i nefis ezharâm**] Harâmdan nefsüñ ‘inânını çeviriciler ve nâmeşrû‘dan ictinâb idiciler [5] [**bemerdi ziRustem guzeştend u Sâm**] merdlük ve şecâ‘atde Rüstem ve Sâm süvârdan geçdiler murâd anlardan ziyâde oldular dimekdür. [**tuñdrâ çu kudek edeb kun beçup**] Tıflı çöp ile te‘dîb etdikleri gibi sen kendüñi iyle te‘dîb eyle. [**begurz-i girân magz-i merdum mekup**] Gürz-i girân ile halkuñ beynisini dökme. Hâşıl-ı ma‘nâ budur ki zâtuñda olan ahlâk-ı zemîmeyi ahlâk-ı hamîdeye tebdîl etmege sa‘y eyle. Düşmenler ile ceng ve huşümete iqdâm eyleme. [10] [**kes ezçun tuduşmen nedâred ğami**] Sencileyin düşmenden kimse aşla bir ğam ve havf tutmaz. [**ki bâh‘işten berneyâyi hemi**] Ki kendüñi zabt ve nefsüñi zebûn etmege kâdir olmayasun. [**vucûd-i tuşehrîst pur nîkûbed**] Senüñ vücuduñ şehri nîk ü bed ile pür bir şehirdür. Nîkden murâd ahlâk-ı hamîdedür bedden murâd ahlâk-ı zemîmedür. [**tusultân u dustûr-i dâñâ hured**] Sen ol şehirde sultânsun ve ‘aqluñ ‘âqıl vezîründür. [15] [**hemânâ ki dunân-i gerden firâr**] İyle farz eyle ki kimseye boyun egmez ve zabt olunmaz alçaqlar. [**derîn şehr-i kibrest u sevdâ u âz**] Bu şehirde ki murâd vücuduñdur kibir ve sevdâ ve hırşdur. [**rızâ u vera‘ nîk nâmân-i hur**] Rızâ ve taqva nefis ve şeytân ^(232a) kaydından âzâd olmuş iyü adlulardandur. [**hevâ u heves rehzen u kîse bur**] Hevâ ve heves yol urıcılar ve yan kesicilerdür ki Hâk Te‘âlâ’nuñ dergâhından bendeyi devr iderler. [**sultân ‘inâyet kund bâbedân**] Çünkü sultân yaramazlara ‘inâyet ve himâyet ide. [**kucâmâned âsâyîş-i behîrdân**] İyülere ve ‘âkıllara kanda âsâyîş ve huzûr kalur. [5] [**turâ şehvet u kibr u hırş u hâsed**] Senüñ nâma‘kul ve harâma meyl arzûñ ve kibir ve hırş ve hâsedüñ [**çu hûn derregend u çu cân dercesed**] tamar içinde olan kan gibidür ve cism içinde olan cân gibidür ya‘nî tamaruñ içinde hûn nice câri ve cân cümle cismüñe sâri ise şehvet ve kibir ve hırş ve hâsed dañi senüñ cümle

vücūduñı iyle ihāta etmişdür. [**ger in duşmenān takvīt yāftend**] Eger bu düşmenler sende takvīt buldılar ise [10] [**ser ezḥukm u ra'y-i tuber tāftend**] saña gālib olub bizzarūri senūñ ḥüküm ve re'yūñden baş çevirdiler. [**hevā u hevesrā nemāned sitiz**] Hevā ve hevese sitiz ve 'inād qalmaz. [**çu bīnend ser-pence-i 'aql tiz**] Çünkü anlar 'aqluñ serpençesüni tiz ve muḥkem göreler. Murād çünkü 'aqluña tābi' olusun nefsüñi zebūn idüb hevā ve hevesden ḥalāş bulursun dimekdür. [**re'isi ki duşmen siyāset nekerd**] Bir re'is ki düşmene siyāset eylemedi. [15] [**hem ezdest-i duşmen riyāset nekerd**] Hem düşmen elünden riyāset ve ḥükümet eylemedi zirā düşmen aña galebe idüb pādışāhlık etmege qomaz. [**çi ḥācet derin bāb guften besi**] Bu bābda ki murād penddür çok söylemek ne ḥācet [**ki ḥarfi bes** ^(232b) **erkār bended kesı**] zirā bir gülme kāfidür eger bir kimse anuñ ile 'amel ide.

Guftār Ender Ḥaşlet-i Ḥāmūşı

[**eger pāy derdāmen āri çu kuh**] Eger pāyeñi dāmenūñ içine getüresün tağ gibi murād eger gūşe-i kanā'ati ihtiyār idüb kimseye ihtiyāc 'arz etmeyesün. [**seret zāsumān beguzered ezşukūh**] 'Azamet ve heybet [5] cihetinden başuñ āsumāndan gezer ve tağ gibi ser-bülend olursun. [**zebān derkeş iy merd-i bisyārdān**] Ḥāmūş ol ey çok bilici kimse [**ki ferdā qalemnist berbizebān**] zirā yarın kıyāmetde dilsüz üzre qalem ya'nı ḥübāb yoqdur qavl cihetinden ammā fi'l cihetinden vardur. [**şadef vār guher-fişānān-i rāz**] Rāz u esrār güheren nişār idiciler dükeli ḥalde [**dehen cuz belulu** [10] **nekerd nedbāz**] sedef gibi lülüden ğayrıya dehān açmadılar. Murād sözi 'ayn-ı şevāb idügen fehmi etmeyince kelāma şürü' etmediler dimekdür. [**firāvān seḥun bāşed āgende gūş**] Çok söyleyicinuñ qulağı tağılmış olur ki kimsenuñ sözüni istimā' etmez. [**naşihat negired meger derḥamūş**] Naşihat ḥod te'şir eylemez meger ḥāmūş kimseye. [**çu ḥ'āhi ki gūyi nefes bernefes**] Çün istersen ki dāim söyleyesün. [15] [**ḥalāvet neyābi guftār-i kes**] İyleye kimsenuñ sözünden ḥalāvet bulmazsun naşihatpezir olub nefsüñi işlah etmege qādir olmazsun. [**nebāyed seḥun guft nāsāhte**] Fikr olunmamış sözi söylemek gerekmez. [**neşāyed buriden neyend ahte**] Endāzelenmiş ^(233a) ve taḥmīn olunmuş bir qumāşı kesmek lāyık degüldür. Bu söz temşil tarīki iledür. [**teemmül kunān derḥatā vu şavāb**] Ḥatā ve sevābda fikr ediciler [**bih ezjāj ḥāyān-i ḥāzır-cevāb**] ḥāzır cevāb olan herzegüylardan yegdür. [**kemālest dernefs-i insān seḥun**] İnsanuñ zātında söz ve nuṭuq kemāldür zirā sāir ḥayvānātdan imtiyāzı [5] anuñ iledür. [**tuhūdrā beguftār nāqış mekun**] Çünkü böyledür iyleye sen kendüñi söz ile nāqış ve bıkadr eyleme. [**kem āvāz hergiz nebini ḥacil**] Ḥāmūşı hergiz ḥacil görmezün. [**cevī muşq bihter ki**

yek tudegil] Bir cū miqdārı meşk bir yığın şekülden yeg ve maqbüldür. [**hazer kun zinādān-i deh merde gūy]** On kimse kadar ya' nī ziyāde çok söyleyici nādāndan hazer eyle anuñ ile muşāḥabet etme. [**çu dānā yeki gūy u perverde gūy]** ' Ālim gibi bir ve az söyle [10] ammā teemmül ve fikir ile söyle. [**şad endāḫti tīr u her şad ḫaṭāst]** Yüz tīr atdūñ ve yüzi daḫi ḫaṭādur murād çok söyledūñ lakin cemī' sini nāma' kūl söyledūñ. [**eger huşmend-i yek endāz-rāst]** Eger ' aqıl iseñ bir toḡrı at ya' nī şāḫib-i ' aqıl iseñ bir söz söyle ammā ḫūb ve laṭif söyle. [**çerā gūyed ān çiz derḫufye merd]** Kişi tenhāda ol nesneyi niçün söyler? [**ki ger fāş gerded şevved rūy zerd]** Ki eger ol tenhāda söylenen [15] söz fāş ola ḫacil ve rüsvāy olur. [**mekun piş-i dīvār ḡybet besi]** Dīvār katında çok ḡybet eyleme kimse yok diyü. [**bu degezpest gūş dāred kesi]** İhtimāldür ki anuñ ardından bir kimse kulaḫ ṭuta senūñ sözlerūñ eşidüb fāş ide ve andan saña bir zarar ^(233b) ' āid ola. [**derūn-i dilet şehr bendest rāz]** Senūñ ḫalbiñiñ içi ma' nādā rāz ve sırruñ ḫişārıdır. [**niger tā benīned der-i şehr bāz]** Naḫar ile ve temām tedarük üzre ol rāz şehrūñ ḫapusunu açıḫ görmeye yoḫsa hemān ḫaçar tekrar anı ḫabs etmege ḫādir olmazsun. [**ezen merd-i dānā dehān dūḫtest]** Ol sebebden dānā-yı merd ḫamūş olmuşdur. [**ki [5] bīned ki şem' ezzebān sūḫtest]** Zirā görür ki şem' zebānından yanmışdur.

Hikāyet-i Sulṭān Tekiş Bāḡulāmān u Ḥıfz-i Esrār

[**Tekiş bāḡulāmān yeki rāz guft]** Tekiş ki bir pādīşāhuñ ismidür ḡulāmlarına bir rāz didi. [**ki inrā nebāyed bekes bāz guft]** Ki bunu kimseye söylemek gerekmez ya' nī söylemeñ diyü tenbīh etdi. [**beyek sāleş āmed zidil berdehān]** Ol rāz bir yılda pādīşāhuñ ḫalbinden dehānı üzre [10] geldi. Murād bir yıl anı ḫalbinde ḫıfz eyledi fāş olmadı dimekdür. [**beyek rüz şud münteşir dercihān]** Çünki anı söyledi bir günde cihānda meşhūr ve şāyi' oldı. *Küllü sırrın cāveze'l-işneyni şā'*. [**bufer mud cellād rābı dirīḡ]** Rāzı fāş etdüklerinden ötri pādīşāḫ cellāda buyurdı dirīḡ ve teraḫḫumsuz [**ki berdār ser hāy-i inān tiḡ]** ki tiḡ ile bunlarūñ başıñı kes. [**yeki zān miyān guft u zinhār ḫ'āst]** Ol ortadan [15] ya' nī ḡulāmlardan biri didi ve amān istedi. [**mekuş bendegān kīn ḡunāḫ ezṭuḫāst]** Bendelerūñi helāk etme zirā bu ḡunāḫ senden şādır oldı ki sırruñi bize fāş eyledūñ. [**tu evvel nebesti ki ser çeşme būd]** Sen evvel baḡlamaduñ ki ser-çeşme ya' nī mā-i ḫalīl idi. ^(234a) [**çu seylāb şud piş besten çı sūd]** Çünki seylāb oldı ol vaḫt öñünü baḡlamak ne fā'ide ya' nī mümkün degüldür. Murād sırruñ fāş olması hemān buña beñzer ki soñra tesettüri müyesser olmaz dimekdür. [**tu peydā mekun rāz-i dil berkesi]** Sen ḡönlüñ rāzını bir kimseye āşikārā eyleme. [**ki u ḫud begūyed**

beri herkesi] Zîrâ ol hod anı her bir kimse katında [5] söyler. [**cevâhir begencîne dârân sipâr**] Cevâhirüni hâzinedârlara teslim eyle [**velî râz bâh'ışten pās dâr**] ammâ râzuñi kendüñ ile hıfz eyle. [**sehun tâ negüyi ber u dest hest**] Sözi mādâm ki söylemeyesün anuñ üzre kudretüñ vardur söylemege ve söylememege. [**çu gufte şevêd yâbed u bertudest**] Çünkü söz söylenmiş ola senüñ üzerüne kudret bulur zîrâ anı setr etmege kâdir olmazsun. [**sehun dîvi bendîst der çâh-i [10] dil**] Söz dil çâhında habs olmuş şeytândur. [**bebâlây-i gâm u zebâneş mehil**] Anı kâm ve zebânuñ üzre koma ya' nî hergiz söyleme. [**tudâni ki çun dîvi reft ez kafes**] Sen bilürsün çünkü diyü kafesden ya' nî maḥbesden getdi. [**neyâyed belâ havl-i kes bâz pes**] Kimsenüñ *lâhavle velâ kuvvete illâ bi'l-lâhi'l-'ali'y-yil 'azîm* dimesi ile gerü gelmez. [**tuvân bâz dâden reh-i nerre dîv**] Nerredîve yol virmek ve ḥabisden ḥalâş eylemek mümkündür [15] [**velî bâz netuvân girfitne berîv**] lîkin gerü anı ḥile ile tutmaq mümkün degüldür. [**yeki tıfl berdâred ezraḥş bend**] Bir tıfl raḥşdan bend ve peyvendi giderür [**neyâyed beşad Rüstem ender kemend**] lîkin soñra yüz Rüstem ile ya' nî yüz Rüstem gibi ile kemende gelmez. ^(234b) Raḥşdan murâd bunda Rüstem'üñ esbidür ki Rüstem aña qarînedür. [**meku ânki ger dermelâ ufted**] Söyleme ol sözi ki eger ortalığa düşe ve fâş ola. [**vucûdı ezân derbelâ ufted**] Bir kimse ol sözden belâya düşe ve bir zarara yetiše. [**bedihkân nâdân çi huş guft zen**] Hâtunu nâdân dihkâna ne laṭif didi. [**bedâniş [5] sehun güy yâdem mezen**] Sözi 'ilm ve 'akıl ile ya' nî ma'kül söyle ya ḥâmûş ol. [**megüy ânçi tākāt nedâri şunûd**] Söyleme ol nâma'kül sözi ki anı saña söylemeler istimâ' etmege tākāt tutmazsun ve perişân ḥâtır olursun. [**çi nikû zedest in meşel berhemen**] Bu meşeli ne laṭif urmuşdur hüner ḥikemi darb-ı meşel budur. [**buved ḥurmet-i herkes ezḥ'ışten**] Her kimsenüñ ḥürmeti kendüdüdür. [**nebâyed ki bisyâr bâzı [10] kuni**] Gerekmez ve ma'kül degüldür ki çok laṭife eylesün. [**ki mer kıymet-i ḥ'ışten bişkeni**] Ki kendü kıymetüñi şayasun ve ḥürmetüñi zâyı' idesün.

Hikâyet-i Selâmeti-i Câhilân Derḥâmûşî ve Bednâmi-i İyşân Dersuḥan-Güyî

[**yeki ḥüb-i ḥalk-i ḥalaḳ-puş bûd**] Ḥalaḳpûş ḥalkuñ maḳbûlı bir kimse var idi. [**ki derMışr yekçend ḥâmûş bûd**] Ki Mışır'da bir niçe zamân ḥâmûş idi ki kimse ile müşâḥabet etmezdi. Bu sebebden [15] ḥalkuñ aña temâm i' tîkâdı var idi. [**ḥiredmend merdum zinezdik u dūr**] 'Akıl kimseler yakından ve irâḳdan [**begirdeş çu pervâne cüyân nūr**] pervâne gibi anuñ eṭrâfında nūr isteyici idiler. Murâd evliyâullâhdandur diyü ḥalk muttasıl anuñ ^(235a) ziyâretüne gelürlerdi dimekdür. [**tefekkur şebi bâdil-i ḥ'ış kerd**] Bir gice ol kimse kendü gönli ile tefekkur eyledi böyle diyü. [**ki pûşide zîr-i**

zebānest merd] Ki kişi zebānı altında mestürdür mādām ki söylemeye anuñ hüneri ma‘lūm olmaz. *Elmer ‘u mahfiyyūn tahte lisānihi*. [sehun guft duşmen bidānist u dust] Ol kimse söz söyledi ve müşāḥabet [5] etmege başladı. Düşmen ve dost bildi [ki derMışr nādān ter ezvey hem üst] ki Mışır’da andan nādānrek yine odur ya‘nī andan nādānrek kimse yokdur. [ḥuzūreş perişān şud u kār zişt] Anuñ ḥuzūrı perişān ve işi müşkil ve ḳabīḥ oldı ki aşlā kimse i‘tibār etmez oldı. [sefer kerd u bertāk-ı meşcid-i nūşt] Meşcidūñ mihrābı üzre yazdı ve sefer eyledi yazduğı budur: [derāyine ger [10] ḥıştēn dīdemi] Fikir āyīnesinde eger kendümi göreydüm ve ḥaddimi bileydüm [beni dānişi perdened rīdemi] nādānluḳ ile ‘arzum perdesüni yırtamazdum ve kendümi böyle rüsvāy etmezdüm. [çunin zişt ezen perde berdāstem] Ol sebebden buncılayın zişt perdeyi ref‘ eyledüm ve kendümi bu vechle bednām etdüm. Bu mışrā‘da bu vech daḫi cāyızdūr böyle zişt iken ol sebebden üstümden perdeyi ref‘ eyledüm [15] ve ḳabaḫatümi āşikārā eyledüm. [ki ḥudrā nikū rüy pindāstem] Ki kendümi ḥubrüy zan eyledüm. Murād kendümi ehl-i velāyet ve şāḫib-i kerāmet şandum dimekdür. [kem āvāzrā bāşed āvāze tīz] Ḥāmūşuñ şöhret ve şadāsı tīz ve ziyāde olur. ^(235b) [çu gufti revnaḳ nemānedet girīz] Çünki söyledüñ revnaḳ-ı ‘itibāruñ ḳalmadı. Oradan ḳaç. [turā ḥāmūşı iy ḥudāvend-i hūş] Saña ḥāmūşluḳ ey ‘akıl şāḫibi! [vaḳārest u nāehlrā perde pūş] Vaḳār ve ‘izzetdūr ve cāhilūñ ‘aybını setr idicidür zīrā rüsvāylıḳdan ḫalāş ider perdepūş ve şaf terkībidür. Perde setr [5] idici ma‘nāsına likin ḫaḳīḳatda ‘ayb setr idici ma‘nāsınadur. [eger ‘ālimi heybet-i ḥud meber] Eger ‘ālim iseñ nāma‘ḳul ve çok söylemek ile kendü heybetūñ ve hürmetūñ eletme. [eger cāhili perde-i ḥud meder] Eger cāhil iseñ kendü perdeñi yırtma ve cehil izḫār etmek ile kendüñi rüsvāy eyleme. [zamīr-i dil-ḥıştē menumāy zūd] Kendü gönülūñ sırrını tiz gösterme ve fāş eyleme. [ki her keh ki ḥāhi tuvāni numūd] [10] Zīrā her ḳaçan ki göstermek istersen göstermege ḳadirsün. [velīkin çu peydā şevved rāz-i merd] Ammā çünki kişinūñ rāzı fāş ve āşikārā ola. [bekuşiş neşāyed nihān bāz kerd] Sa‘y ile ol rāzı gerü nihān eylemek mümkün ve müyesser degüldür. [ḳalem sırr-i sulṫān çı nīkū nuhuft] Ḳalem sulṫānuñ sırrını ne laṫif setr eyledi. [ki tāgāred berser nebūdeş neguft] Ki mādām ki ḳalemūñ başı üzre gāred olmadı [15] sırrını dimedi. Murād mādām ki ḳaṫ‘ olunmadı kitābet mümkün olmadı dimekdür. [behāyim ḫamūşend u guyā beşer] Ḥayvānāt ḫāmūş ve beşer nāṫıḳdur. [perākende gūy ezbehāyim beşer] Ammā perākende ve nāmaḳul söyleyici ḫayvānātndan şer iledür ve anlardan ^(236a) kemterdür. [çu merdum sehun guft bāyed behūş] Sözi merdüm gibi ‘aḳıl ile söylemek gerek. [ve ger neşuden çun behāyim ḫamūş] Yoḫsa ḫayvānāt gibi ḫāmūş olmaḳ gerek. [benuṫkest u ‘aḳl

ādemizāde fāş] Ādemizāde nuţuk ve ‘aķıl ile meşhūr ve maķbūdür. [**çu tūţī şehun gūy nādān mebāş]** Tūţī gibi söz [5] söyleyici nādān olma zīrā tūţīnūñ nuţķı fikir ve temīr ile degūldür.

Hikāyet

[**yeki nāsezā guft dervaķt-i ceng]** Bir kimse ceng ve huşūmet vaķtinde nāmaķūl söyledi. [**girībān dirīdend veyrā beçenk]** Ol kimseler sögen ħarīfūñ pence ile yaķasını yırttılar. [**ķafa ħurd u ‘uryān u giryān nişest]** Anlaruñ elünden ķafasına sille yedi ve kötek urdılar ve ‘uryān ve giryān oturdu. [**cihān dīde-i gufteş iy ħodperest]** [10] Bir cihān dide aña eyitdi: Ey naşīĥat ķabūl etmez ħodperest. [**çu ġunça geret beste būdı dehen]** Senūñ dehānuñ eger ġonça gibi sözden baġlanmış olaydı [**dirīde nebūdı çu gul pīrahen]** pīrahenūñ ġül gibi yırtılmış olmazdı ve bu ķadar kötek yemezduñ. Ĥazret-i Şeyĥ pend ve ma‘rifet semtine şūrū‘ eyledi. [**serāsīme gūyed şehun berguzāf]** Serāsīme ve bī‘aķıl olan sözi beyhūde ve nāma‘ķūl söyler. [**çu tūnbūr-i bīmaġz-i [15] bisyār lāf]** Lāfi çok maġzsız tūnbūr gibi. [**nebīni ki āteş zebānest u bes]** Görmez misūn ki āteş ancak zebāndur sözi yoķdur. [**bābı tuvān kuştenes dernefes]** Fevri anı mā-i ķalīl ile söyündürmek mümkündür. [**bugūyend ezīn ħarf girān hezār**] ^(236b) Bu sebebden ya‘nī kimse ile iĥtilāţ ve müşāĥabet etmedūġumden ‘ayb ġoriciler ve noķşān tūticılar biñ kerre eydürler. [**ki Sa‘dī neehlest u āmīzgār]** Ki Sa‘dī ehil ve amīzgār ya‘nī kimse ile iĥtilāţ ve müşāĥabet idici degūldür. [**revā bāşed er pūstenīm dehend]** Revādur eger pūstenīm yırtalar. Murād eger beni ġıybet ve mezemmet ideler dimekdür. [5] [**ki tāķat nedārem ki maġzem berend]** Zīrā tāķat tūtmazam ki keşret-i müşāĥabet ve iĥtilāţ ile benüm ‘aķlumı iledele ve baña elem ve ıztırāb vireler.

Hikāyet-i Puser ‘Azudu’d-Devle

[‘**Azudrā piser saĥt rebĥūr būd**] ‘Azudu’d Devle’nūñ pūseri muĥkem ĥasta idi. [**şīķīb ezniĥād-i peder dūr būd**] Pedernūñ ťabī‘atdan ĥaber dūr idi ki şabra hiç tāķati ķalmamış idi. Būd bu beyitte oldu ma‘nāsına daĥı [10] cāyizdür. ‘Azudu’d Devle bir pādīşāhdur. [**yeki pārsā gufteş ezrūy-i pend]** Bir pārsē pādīşāha naşīĥat yüzünden eyitdi: [**ki bugez er mūrgān-i vaĥşī zibend]** Ki şol ķafesde olan vaĥşī murgları bendden āzāde eyle ümmīddür ki pūserūñ şīfā bula. [**ķafeshāy-i murgān-i ĥuş ĥ‘ān şikest]** Pādīşāh pārsenūñ sözi ile ĥoş-ĥ‘ān murglaruñ ķafeslerini şıdı ve kendülerini āzād eyledi. [**ki derbend māned çu [15] zindān şikest]** Ĥabisde kim ķalır çünki zindān şındı ya‘nī bozuldu. [**nige dāşt bertāķ-i bustān serāy]** Bostānda olan sarayūñ

muşandırası üzre hıfz eyledi. [**yeki nāmūr bulbul-i hoş sirāy**] Laṭīf terennüm idici nāmūr ^(237a) ve maḳbūl bir bülbüli āzād eylemedi. [**piser şubḥ-dem sūy-i bustān şitāft**] Ḥaḳ Te‘ālā’nuñ luṭfi ile püser şihḥat bulub şabaḥ vaḳti bostān cānibine ivdi ya‘nī getdi. [**cuzān murğ bertāk-i eyvān neyāft**] Eyvānuñ muşandırası üzre ol nāmūr bülbülden ğayrı bulmadı. [**biḥandīd k’iy bulbul-i huş nefes**] Püser çünki [5] bu ḥālī gördi ve eyitdi: Ki ey hoş nefeslü bülbul [**tuvāz guft ḥudmānde-i derḳafes**] sen kendü sözüñden ḳafesde ḳalmışsın. Ḥazret-i Şeyḥ pend ve ma‘rifet beyānına şürū‘ eyledi. [**nedārem kesi bātūnā gufteḳār**] Sen söz söylemiş ikeñ bir kimse senüñ ile iş tutmaz ve saña daḥl ve ta‘arrüz etmez. [**velīkin çu gufti delīleş bīyār**] Ammā çünki söyledüñ anuñ delīlüni getir ve anı işbāt eyle. [**çu Sa‘dī [10] ki çend-i zebān beste būd**] Çün Sa‘dī ki bir zamān ḥāmūş olmuş idi ve ḥalkuñ müşāḥabetinden ferāğat idüb ‘uzlet ihtiyār etmiş idi. [**ziṭa‘n-i zebān āverrān reste būd**] Zebān-āverlerüñ ve ṭa‘n idicilerüñ ṭa‘nından ḳurtulmuş idi. [**kesi kibred ārām-i dil derkenār**] Ḥuzūr-ı ḳalbi ve ārām-ı dil ve huşul-ı murādı şol kimse kenarından tutar ve ḥāşıl ider. [**ki ezşubḥet-i [15] ḥalk ğired kenār**] Ki ‘uzlet ihtiyār idüb ḥalkuñ müşāḥabetinden kenar tuta. [**mekun ‘ayb-i ḥalk iy ḥiredmend fāş**] Ey ‘āḳıl ḥalkuñ ‘aybını fāş eyleme. [**be‘ayb-i ḥud ezḥalk meşğul bāş**] Ḥalkdan ve ḥalkuñ ‘aybından ferāğat idüb ^(237b) kendü ‘aybına ve nefsüñi işlāḥ etmege meşğul ol. *Ṭūbā limen şegāletü ‘uyübü’n-nāsi ‘an ‘uyūbi.* [**çu bātıl sirāyend megmāz ğuş**] Çünki bir yerde nāma‘ḳul ve ğıybet söyleyeler istimā‘ etme. [**çu bīsetr bīni nazarrā bupūş**] Çünki bir kimsenüñ edeb yerini açılmış göresün nazarnı ört.

Hikāyet

[**şinīdem ki derbezm-i turkān-i mest**] Eşitdüm ki mest-i sipāhi [5] lerüñ bezmünde [**mürīdi def u çeng-i muṭrib şikest**] bir mürīd nehy-i münker tarīḳi ile muṭribüñ def ve çengüni şıdı. [**çu çengeş keşīdend ḥālī bemūy**] Ol sipāhilerüñ ğulāmları fevri ol mürīdi şaḳalından tutub çekdiler [**ğulāmān u çum def zedendeş berūy**] ve mürīdüñ yüzüne def gibi ṭapançalar ve silleler urdılar.

Beyt:

Muḥtesib ḥam şikest u bende sereş

Sinne bi’s-sinni ve’l-curūḥa ḳışāş

[**şeb ez [10] der diçevġān u sīli neḥuft**] Gice ol mürīd çevġān ve sille aġrısından uyumadı. [**diger rüz pīreş beta‘līm guft**] İrtesi ğün şeyḫi aña ta‘līm ile eyitdi: [**ne**

h̄āhi ki bāşı çu def rūy-rîş] İstemez iseñ ki def gibi yüzüñ mecrūh ola **[çu çenk iy burāderes end ezpîş]** ey birāder çeng gibi başuñı öñüne bırak ve kimse ile ceng ve huşūmet eyleme.

Hikāyet

[dukes gerd dīdend u āşūb u cenk] İki kimse **[15]** toz ve ğavġa ve ceng gördiler. **[perākende na‘līn u perrende seng]** Bir mertebede ki na‘līn perākende ve sengpirān olmuş idi ol kavm biri birine. Na‘līn ve seng atmağdan murād bir yerde bir niçe kimse biri biri ile muhkem ğavġa ve ceng idüb na‘līn ve seng atdılar. İttifāka ^(238a) ol ğavġaya iki kimse rast geldiler dimekdür. **[yeki fitnedīd ezţaraf berşikest]** Ol iki kimseden biri ki ‘āqıl idi çünki anda fitne ve ğavġa gördi oradan getdi ve kenara çıkdı. Bir şikest f il-i māzidür ezţaraf bir şikest bunda bu zıkr olunan ma‘nā isti‘māldür. **[yeki dermiyān āmed u ser şikest]** Ol iki kimseden biri ki ahmağ idi. **[5]** Anları biri birinden ayırmağ için ortaya geldi ve başı şındı. Hāzret-i Şeyh rahmetullāhi ‘aleyh pend ve ma‘rifet beyānına şürū‘eyledi. **[kesi huşter ezh̄işten dārnīşt]** Kendüsünü hıfz idici ve nefsünü işlāh idüb kimsenüñ ‘aybına nazar etmeyüb kendü hāli üzre olandan laţifrek ve ‘āqılrek bir kimse yoğdur. **[ki bāhūb u zışt keseşkār nīşt]** Zīrā anuñ kimsenüñ iyü huyı ve yaramaz huyı ile ve ‘ayb ve hüneri **[10]** ile işi yoğdur ki aşla kimseye dağl ve ta‘arrüz etmez. **[turā dīde deres nihādend u gūş]** Senüñ başuñda çeşm ve gūş qodılar. **[dehen cāy-i guftār u dil cāy-i hūş]** Dehanuñı mağall-i kelām qalbüñi mağall ve ‘āqıl ve idrāk qodılar. Nihādend iki mışra‘a böyle maşrūfdur tağdır i‘tibārı ile anuñ fā‘ili Hāq Te‘ālā Hāzreti’dür. Şıġa-i cem‘ ta‘zīm içündür. **[meger bāz dāni nişīb ezfirāz]** Bunlaruñ hilqatine hikmet **[15]** budur meger inişi yoğuşdan gerü bilesün ve ma‘kūlı nāma‘kūldan ve nef‘i zarardan temiz idesün. **[negūyi ki ĩn kutehest ān dirāz]** Dimeyesün ki bu qaşir ol tavīldür. Hāşıl-ı ma‘nā budur ki bunları saña anuñ için virdiler ki kendü ^(238b) levāzumuña şarf idesün kimsenüñ ‘aybına nazar idüb ta‘n ve ğıybet için virmedi.

Hikāyet

[çunīn guft piri pesendīde hūş] ‘Aqlı mağbūl ya‘nī ziyāde ‘āqıl bir pīr böyle didi. **[seğunhāy-i pīrān huş āyed begūş]** Pīrleruñ sözleri qulağa hoş ve laţif gelür. **[ki derhind refteḡ bekunci firāz]** Ki hünerde biz bucağa **[5]** ya‘nī tenhā ve yüksek bir köşeye getdüm. **[bidīdem çu yeldā-i siyāhi dirāz]** Anda şeb-i yeldā gibi bir siyāh zengī gördüm. **[tu gufti ki ‘ifrīt Bilqīs būd]** Sen dir idüñ ki Belqīs’uñ tağtını

getürmege kaçd ve da'vâ iden 'ifrit idi. *Qāle 'ifritün mine'l-cinni ene âtike bihi.* [bezişti numūd er İblis būd] Zıştılıkde İblis-i la'î'nün örneği idi. Murād anuñ 'aynı idi dimekdür.

Beyt:

Şaḥşı neçunān kerīh menzar

Kez zişti-i [10] u ḥaber tuvān dād

[der āgūş-ı vey duḡter-i çun kamer] Zengīnün kucağında kamere müşābih bir duḡter var idi. [furuburde dendān belebhāş der] Dişini duḡterün leblerine baturmuş emerdi. [çunān tenges āverde ender kenār] Siyāh duḡteri kucağına ancılayın muḥkem şokmış ve çoçmış idi. [ki pindāri el-leylu yağşe'n-nehār] Ki şanasun leyl nehārı bürür ve ihāta ider. [merā emr-i ma'rūf dāmen girift] [15] Çünki bu ḥālî gördüm emr-i ma'rūf ve nehy-i münker benüm dāmenümi tıtdı. Pes lāzum geldi ki ol siyāhı ol münkerden men' idem. [fuzül āteşi geşt u dermen girift] Fuzül bir āteş oldı ve baña te'şir etdi ki bi'z-zarūri iqdām etdüm. [taleb ker dem ezpiş u ^(239a) pes çup u seng] Ğāzab ile öñümden ve ardumdan çöp ve seng taleb eyledüm. [ki iy nāḡudā ters-i bīnām ü nenk] Ki ey Allāh'dan ḡavf etmez ār ve ġayretsüz diyü ol siyāha hücum etdüm. [betesnī' u duşnām u āşüb u zecr] Ta'n ve duşnām ile ve ġavġa ve zecr ile [sipid ezsiyeh fark kerdem çu fecr] sefidı siyāhdan [5] fecr gibi ayurdum murād duḡteri zengiden cüdā eyledüm dimekdür. [şud ān ebr-i nāḡuş zibālāy-i bāġ] Ol nāḡoş ebr baġuñ üstünden getdi. [pedid āmed ān beyza ezzir-i zāġ] Ol beyza zāġuñ altından zāḡir oldı. [zilā ḡavlem ān dīv peyker bicest] Benüm lāḡavlemden ol şeytān şüretlü zengī şıçradı ve kaçdı. Lāḡavleden murād *lāḡavle velā kuvvete illā bi'l-lāhi'l 'aliyyi'l-'azīmdür.* [peri peyker ender men [10] āvīht dest] Perī şüretlü duḡter çünki bu ḥālî gördi benüm etegümi muḥkem tıtdı böyle diyü: [ki iy zerķ seccāde-i zurķ-pūş] Ki ey zurķ pūş mürāyi [siyehġār-i dūni ḡar-i dīn-furūş] dīnini şatıcı dūnyā şatun alıcı nāma'kül işlü [merā 'umr ḡādil zikef refte būd] çok zamānlar benüm göñlüm elden getmiş idi. [berin şaḡş u cān-i men āşufte būd] Bu şaḡş üzre [15] ve benüm cānum anuñ dīvānesi olmuş idi. [kunūn puḡte şud luḡma-i ḡam-i men] Benüm ḡām loḡmam şimdi bişmiş oldı ya'nī murādum şimdi ḡāşıl oldı. [tu ger meşr beder gerdi ezġām-i men] Sen ol loḡmayı fevri ve sür'at ile benüm ḡamaġumdan ^(239b) çıkarduñ. Murād maḡşūdum ḡuşūlune māni' olduñ dimekdür. Çünki ol duḡter bunu didi. [tezallum berāverd u feryād ḡānd] Tezallüm getürdi ve feryād oġudı ya'nī baña zulm etdiler diyü feryād

eyledi ve ‘adl taleb idüb eyitdi: **[ki şefkat beruftād u rahmet nemānd]** Ki ‘ālemde şefkat düşdi ya‘nī getdi ve rahmet kalmadı. **[5] [nemānd ezcuvānān kesi destgār]** Civānlardan bir kimse mu‘ayyen kalmadı. **[ki bistāndem dād ezīn merd-i pīr]** Ki bu pīr-i merdden benüm haqqımı ala. **[ki şermeş neyāyed zipīri hemi]** Ki pīrlüğünden aña şerm gelmez. **[ki zed dest dersitr-i nāmaḥremi]** Ki zinā etmek için bir nāmaḥremüñ edeb yerüne el urdı. **[hemi kerd feryād u dāmen beçenk]** Ol duḡter böyle diyü feryād iderdi ve benüm dāmenüm anuñ elünde idi ki muḡkem tutmuş idi. **[10] [merāmānde ser dergiryān zineng]** Ol ḡalde ‘ār ve ḡacāletden başum yaḡamda kalmış idi ki anuñ elünden ḡalāşa çāre bulmayub müteḡayyir ve sergerdān kalmış idim. **[furūguft ‘aḡlem begūş-i zamīr]** Nāḡāḡ ‘aḡlum zamīrüm ḡulaḡına eyitdi ya‘nī ḡāḡıruma ḡāḡur etdi. **[ki ezcāme bīrūn revem hemçu sīr]** Ki şarımsaḡ gibi cāmeden taşra gidem murād şoyunub cāmeyi anuñ elünde ḡoyub ḡaçam dimekdür. **[bīrūn [15] reftem ezcāme derdem çu sīr]** Fevri şarımsaḡ gibi cāmeden şoyundum. **[ki tersīdem ezzecri bernā vu pīr]** Zīrā civān ve pīrūñ zecründen ḡavf eyledüm. **[burhene devān reftem ezpiş-i zen]** Duḡterüñ öñünden ‘üryān yelerek getdüm. **[ki derdest-i u cāme (240a) bihter ki men]** Zīrā ki anuñ elinde cāme olmaḡ yegrekdür ben olmaḡdan. **[ne ḡaşmı ki bā u neyāyı bedāv]** Böyle degül midür bir ḡaşm ki ḡuşūmet ve da‘vāda anuñ ile muḡabele etmege ḡādir olmayasun. **[bigerdānedet gird-i ḡitī begāv]** Seni ḡāv ile cihānuñ eḡrāfına döndürür murād ḡāva bindirüb seni teşḡir ider dimekdür. Rūm’da ḡara bindirüb **[5]** gezdürdükleri gibi anda ve Mışır’da ve ba‘z yerde ḡāva bindürürler. **[pes ezmuddeti kerd bermen guzār]** Bir müddetden soñra ol duḡter baña rast geldi. **[ki mi dānīm guftmeş zinhār]** Ki beni bilür misün didi, duḡtere eyitdüm: Zinhār seni ḡāyet iyü bilürem. **[ki men tevbe kerdem bedest-i tuber]** Ki ben senüñ elünde tövbe eyledüm. **[ki gird-i fezüli nekredem diger]** Ki gerü fezüllik eḡrāfına ḡolanmıyam ve herḡiz şimden **[10]** soñra buncılayın işe mübāşeret etmeyem. **[kesirā neyāyed çünīnkār piş]** Bir kimsenüñ öñüne buncılayın iş gelmesün ve böyle belāya uğramasun neyāyed bu ma‘nādan ḡat‘-ı naḡar bunda gelmez ma‘nāsına daḡı cāyızdır. **[ki ‘aḡıl nişined pesikār-i ḡiş]** Ki aḡıl olan kimse kendü işi ardında oturur. Murād kendüsüne müḡim ve lāzım olan nesneyi görür sāiründen iḡtirāz üzre olur dimekdür. **[ezān şen‘at [15] in pend berdāstem]** Ol şen‘at ve ol fezāḡatdan bu pendī ḡāşıl etdüm. Pendden murād mışırā‘-ı şānidür. **[diger dīde nādīde engāstem]** Gerü görülmüş görülmemiş ḡan eyledüm. ḡazret-i Şeyḡ pīr tarafından ḡikāyeti temām idüb pende şürü‘ eyledi. ^(240b) **[zebān derkeş er ‘aḡl dārī vu hūş]** Eger ‘aḡıl ve hūşüñ var ise

hāmūş ol kimseye ta‘n eyleme. [çu Sa‘dī seḥun gūy ver ne hāmūş] Sa‘dī gibi söz söyle yoḥsa hāmūş ol.

Hikāyet-i Derḥāşiyet-i Perdepūşī ve Selāmet-i Hāmūşī

[yeki piş Dāvūd-ı Tāyī nişest] Bir şūfī geldi Dāvud Tāyī’nün önünde oturdu ve eyitdi: [5] Kaddese’l-lāhü sırrahü’l-‘azīz. [ki dīdem fulān şūfī uftāde mest] Ki fūlān şūfīyi mest düşmiş gördüm. [kay ālüde destār u pīrāheneş] Ol şūfīnün destār ve pīrāheni kuşunduya bulaşmış. [gurūhi segān ḥalka pīrāmeneş] Bir bölük kelbler anuñ etrāfında ḥalka ve cem‘ olmuşlar ki anuñ kay’ etdüğüni yiyeler. [çu ferḥunde ḥūy in hikāyet şinīd] Çün mübārek ḥūyly ki murād Dāvud Tāyī Ḥāzreti’dür [10] raḥmetullāhi ‘aleyh ol şūfīden bu hikāyeti eşitdi. [zigüyende ebr u behem derkeşīd] Mest şūfīnün ḥaḳḳında söyleyici ḡammāz şūfīden ebrūsını buruşdurdu ve yüzünü buruturdu. [zemāni berāşuft u guft iy refīk] Dāvud Tāyī Ḥāzreti raḥmetullāhi ‘aleyh bir zamān biḥuzūr ve perīşān oldı ve aña eyitdi: Ey refīk [bekār āyed imr u zeyār-i şefīk] şefīk ve şādīk yār bir gün işe yarar. [birevzān maḳām-i [15] şenī‘ aş biyār] Yürü ol mest şūfīyi ol şenī‘ ve ḳabīḥ maḳāmdan getür. [ki der şer‘ nehy est u derḥırḳa ‘ār] Zīrā şer‘-i şerīfde nehiy ve ḥırḳada ya‘nī ṭarīḳatda ‘ayb ve ‘ārdur. [bepüşteş derāver çu merdān ki mest] Merdler ^(241a) ve ḳaviler gibi anı arḳaña urub getür zīrā mest [‘inān-i selāmet nedāred bedest] selāmet ve iḥtiyār ‘inānını elinde tutmaz ve kendüsünü bilmez getürmesi āsāndur. [nüyüşende şud zīn seḥun teng-dil] Sāmī‘ ki murād mest şūfīyi ḡammaz iden şūfīdür ki Ḥāzret-i Tāyī raḥmetullāhi ‘aleyh aña ol mest şūfīyi getür dimiş idi. Şeyḫūñ [5] bu sözünden tengdil perīşān ḥātır oldı. [befikret furürefit çun ḥar begil] Ḡāyet-i taḥayyüründen ve temām-ı elemden ol şūfī fikre batdı ḥar güle batduḡu gibi. [ne zehre ki fermān negīred begūş] Ne zühre ve ḳudreti var ki şeyḫūñ fermānını istimā‘ etmeye ve ḥükmüne iṭā‘ at eylemeye. [ne yārā ki mest ender āred bedūş] Ne yārā ṭāḳati var ki iḥtiyārı ile mesti omuzuna urub getüre. [zemāni bupīçīd u [10] dermān nedīd] Ol şūfī bir zamān ṭarıldı ve biḥuzūr oldı ve ḥalāşa dermān görmedi. [reh-i ser keşīden zifermān nedīd] Şeyḫūñ fermānından i‘ rāz etmege ṭarīḳ ve ma‘ ḳūl görmedi. [miyānbest u biḥtiyāreş bedūş] Ol şūfī ḥizmete bel baḡladı ve iḥtiyārsuz ol mest şūfīyi omuzı ile [der āverd u şehri ber u ām cūş] getürdi ve dükeli şehir ḥalkı anuñ üzre ta‘n ve [15] teşnī‘ etmekde. [yeki ta‘na mīzed ki dervīş bīn] Birisi ta‘na ururdu ki dervīşi gör [zihi pārsāyān-ı pākīze dīn] zihi pākīze dīn pārsalar zihni bunda istihzā içündür. [tu in şūfīyān bīn ki mey ḥ‘ār dehānd] ^(241b) Sen bu şūfīleri gör ki şarāb içmişlerdür. [mürāḳḳa‘ besīḡi girev ker dehānd] Mürāḳḳī‘ ler meşelleş ve şarāba

rehin eylemişlerdür zîrâ aqçeleri yokdur. [işâret kunân in u ânâbedest] Âdemler bu şûfiye ve ol şûfiye el ile işâret idiciler ve biri birine göstericiler böyle diyü: [ki in ser girânest u ân nîm [5] mest] Ki bu omuzunda olan şûfi temâm mestdür ammâ mesti götüren şûfi temâm mest degüldür. Hâzret-i Şeyh bu añı beyit ile hikâyet ortasında ma'rifet beyânına şürû' eyledi. [begerden ber ezcevr-i duşmen husâm] Duşmenün cevri ve zulmünden kişinün boynı üzre tîg [bih ezşen'at-i şehri u cüş-i 'avâm] şehir halkunun teşni'inden ve 'avâmuñ ta'n ve temeshurinden yegdür. [belâ hur dürüzi bemihnet guzâşt] Ğammâz [10] şûfi belâyâ şataşdı ve ol günü mihnet ile geçdi. [benâgâm burdeş becâyî ki dâşt] Çâr ve nâçâr ğammâz şûfi mest şûfiyi kendü hânesüne eletdi. [şeb ezşermesâri vü fikret nehuft] Ğammâz şûfi gice hacâlet ve fikirden uyumadı. [bihandid Tâyi diger rûz u guft] İrtesi gün ğammâz şûfi Tâyi' nün katına vardı. Dâvud Tâyi' Hâzreti geldi ve ol şûfiye naşihat tarîki ile eyitdi: [15] [meriz âb-i rûy-i burâder beküy] Maħalle ve köyde birâderünün yüzi şuyunu dökme ve 'aybını fâş etmek ile anı kimse katında hacil eyleme. *İnneme'l-mü'minüne ihvetün.* [ki dehret nerized beşehr âb-i rûy] ki zamâne senün yüzün şuyunu şehirde dökmeye. Murâd kimsenün ^(242a) hacâletine 'ırzunuñ noqşânına kaşd eyleme ki zamâne saña andan ziyâde hacâlet ve noqşân 'ırz irişdürmeye dimekdür.

Guftâr Derma'nâ-i Zebân Keşiden Ezğıybet

[bed ender haq-ı merdüm-i nîk u bed] İyü ve yaramaz kimsenün haqķında nâma'kul söz [megü iy cuvânmerd-i şâhib hured] söyleme ey 'aķıl şâhibi civânmerd. [ki bed merd [5] râhaşm-ı hud mî kuni] Zîrâ ğıybet itdügün kimse eger zâtında nâma'kul ise anı kendüñe haşım idersün [eger nîk merdest bed mî kuni] Ğıybet etdügün kimse eger zâtında iyü ise yine nâma'kul idersün zîrâ bir iyü kimseyi ğıybet idersün. [turâher ki güyed fulân kes bedest] Her kim ki saña filân kimse yaramazdur diyü ve anı mezemmet ve ğıybet ider. [çünindân ki derpüsitîn h'adest] Şöyle bil ki muhaqķaķ [10] ol kimse kendünün ğıybet ve mezemmetündedir. Bu beyit anuñ sebebini beyân ider. [ki fi'l-i fulânâ bubâyed beyân] Zîrâ ğıybet etdügi kimsenün evvel ol nâma'kul fi'lini beyân ve işbât etmek gerek tâ ki anuñ nâma'kul idügi şâbit ola. [vezîn fi'l-i bed mi bigerded 'ayân] Ammâ bu mezemmet ve ğıybet iden kimse halkı mezemmet ve ğıybet etdügünden ötri 'ayân ve zâhir olur ki iyü kimse [15] degüldür. Hâşıl-ı ma'nâ budur ki ğıybet ve mezemmet iden kimse bu fi'linden ötri iyü degüldür ammâ ğıybet olununuñ kabâhati şâbit olmağa mevküfdür tâ ki nâma'kul idügi rüşen ola. [bebed guften-i halk çun dem zedi] ^(242b) Halkuñ ğıybet ve mezemmetüne çünki

şürü^ç eyledüñ. [**eger rāst gūyi seḡun hem bedi**] Eger ğıybet etdüğüñ kimsenüñ ḡaḡḡında söyledüğüñ sözi rast söyler iseñ daḡi yaramazsun ve nāma^ç ḡülsün zırā kendü^ç aybuñı görmeyüb ğayrilerüñ^ç aybını görürsün ve anları mezemmet idersün.

Beyt:

Muḡtesib kun burehne derbāzār

Ḡaḡbe rāmīzend [5] ki rūy bupūş

Hikāyet

[**zebān gerd şaḡşı beġıybet dırāz**] Bir kimse bir kimsenüñ ğıybetüne zebānını dırāz eyledi ya^ç nī ğıybet etdi. [**bed u guft dānende-i ser firāz**] Meger bir^ç ālimüñ ḡatında ğıybet etmiş. ^ç Ālī-ḡadr ^ç ālim ğıybet iden kimseye eyitdi: [**ki yād-i kesān pīş-i men bed mekun**] Ki kimselerüñ yādını benüm ḡametümde bed eyleme ya^ç nī benüm yanumda ḡaḡḡı ğıybet itme. [**merābed gumān der ḡaḡ-i ḡud mekun**] Kendi ḡaḡḡuñda beni bed gümān eyleme zırā sen ḡaḡḡı mezemmet [10] ve ğıybet idicek ben seni bedbaḡt ve bed aşıl i^ç tiḡād iderüm. [**giriftem zitemkīn u kem bubūd**] Farz etdüm ki senüñ ğıybet ve mezemmetüñ ile anuñ manşıb ve ḡudretünden nāḡış oldu [**neh^ç āhed becāh-i tuvānder fuzūd**] līkin anuñ manşıb ve ḡudretünden nāḡış olan nesne senüñ^ç izzet ve manşıbuñda ziyāde olmıyordur. İyleye kimseyi ğıybet ve mezemmet etme.

Hikāyet

[**kese guft pindāştem ḡıybetest**] [**ki duzdi besāmān ter [15] ezġıybetest**] Ḥazret-i Şeyḡ eydür: Bir kimse benüm ḡatımda eyitdi ki ḡarāmılıḡ etmek ğıybet eylemekden işlaḡ ve ulıdur. Ben zan etdüm ki bu sözi laḡıfe ile dir bu beyit böyle şerḡ olundu bu vecihle āsān olduğundan ötri bu beytüñ taḡdīri böyledür: ^(243a)

Kese guft duzdi besāmān ter e ğıybetest

Pindāştem ki ḡıybetest

[**bed u guftem iy yār-i āşufte-i ḡūş**] Ḥazret-i Şeyḡ eydür: Ben aña eyitdüm: Ey perīşān^ç akıllu yār! Bu vech daḡi cāyızdır. Ey^ç akıllu perīşān yār! [**şikift āmed in dāstānem beġūş**] Bu dāstān ya^ç nī bu söz benüm ḡulaġuma^ç aceb geldi. [**benārāsti derḡi biyni bihi**] Ḥarāmi [5] lıḡda ne iylik ve ne fā^ç ide görürsün [**ki berġıybetesḡ mertebet mi nihi**] ki ğıybet üzre aña mertebe ḡorsun ve anı ğıybetden tercīḡ idersün. [**beli guft duzdān tehevur kunend**] Belī ḡarāmılıḡ ğıybetden yegdür didi zırā ḡarāmiler bahādurlıḡ eylerler. [**bebāzūy-i merdi şikem pur kunend**] Erlük bāzūsı ile

şikemlerini pür eylerler ve sîm ü zer hâşıl iderler. [**ne ğıybet kun ân nâsezâver merd**] Böyle degül midür ki ol ğıybet idici [**10**] nâma‘ kûl ve bedbaht kimse [**ki dîvân siyeh kerd u çizi neh‘ard**] ki dîvânını siyâh eyledi ya‘ nî günâha irişdi ve nesne yemedi. İyle ğıybetden harâmilik yeg oldu.

Hikâyet

[**merâder Nizâmiyye idrâr bûd**] Nizâmiyye medresesinde benüm vazîfem var idi ki anda dânişmend idüm. [**şeb u rûz telkîn u tekrâr bûd**] Şeb u rûz ol medresede telkîn ve tekrârum var idi. [**mer ustâdrâ guftem iy pur hıred**] Müderrise [**15**] eyitdüm: Ey ziyâde ‘âkı! [**fulân yâr ber men hased mi bered**] Fülân şerîküm baña hased eyledür. [**çu men dâd-ı ma‘ nâ dehem der hadîş**] Çünkü ben dersde ma‘ nânuñ haqqını virem ve dersimi temâm istihrâc idüb hûb edâ idem. [**berâyed behem enderûn** ^(243b) **habîş**] Ol hased idici habîşüñ hâtırı hasedden munķabız olur. *Leyseli’l-ħasûd rāhte*. [**şinîd in sehun pişev iy edeb**] ‘İlm-i ‘Arabiyyetüñ muķtedâsı ki murâd müderrisdür benden bu sözi eşitdi bu hikâyet Hâzret-i Şeyh’üñ ħasb-i ħâlidür. [**betundi ber âşuft u guft iy ‘aceb**] Hiddet ile ğâzab eyledi ve eyitdi: Ey ‘aceb kimse! [**ħasûdi pesendet neyâyed zidost**] [**5**] Şerîküñden saña ħasûdlık maķbûl gelmez. [**ki ma‘lûm kerdet ki ğıybet nikûst**] Saña kim ma‘lûm eyledi ki ğıybet iyü ve maķbûldur. [**ger u rāh-i dūzah girift ezħasi**] Eger ħasûd dūzahı yolunı tutdı ise ħâset ve ħabâsetden [**ezîn rāh-i diger tu dervey resi**] likin bu ğayri yolun ki murâd ğıybetdür sen aña irişürsün. Murâd ħasûd ħased sebebi ile sen ğıybet sebebi ile dūzaha ğidersün dimekdür.

Hikâyet

[**10**] [**kese guft Ĥaccâc ħûn ħ‘âre îst**] Bir kimse eyitdi ki Yûsuf oĝlı Ĥaccâc inşâfı yok ħûnrîz zâlimdür. [**dileş hemçü seng-i siyeh pâre îst**] Anuñ ħalbi siyâh senk pâresi gibidür ki aşlâ kimseye teraħħümi yokdur. [**netersed hemi zâh u feryâd-i ħalk**] Ĥalkuñ âh ve feryâdından ħavf eylemez. [**ħudâyâ tu bistân ez u dâd-i ħalk**] Ey Ĥüdâ! Ĥalkuñ dâdını ol Ĥaccâc’dan sen al. [**cihân-dîde-i pîr-i dirîne zâd**] Ziyâde [**15**] ‘ömür sürmiş bir cihân-ı dîde pîr bu sözi eşitdi. [**cuvânâ yeki pend pîrâne dâd**] Ĥaccâc’a beddu‘â iden civâna pîrâne ve ma‘ kûl bir naşîhat virdi ki naşîhat budur: [**kez u dâd-i mazlûm-i miskîn-i u**] Ki Ĥaccâc’dan ol zûlm etdüĝi miskîn mazlûmuñ ^(244a) dâdını isterler [**buħ‘âhend u ezdîgerân kîn-i u**] ve ğayrilerden anuñ kînini isterler. Murâd budur ki Ĥaccâc’a zûlm etdüĝünden ötri ‘azâb iderler ğayrilere ‘itâb iderler niçün aña kin tutduñuz diyü. [**tu dest ezvey u ruzĝareş bidâr**] Sen Ĥaccâc’dan ve anuñ ef‘âl ve

aḥvālünden ferāgat eyle [ki ḥud zīr desteş kuned [5] rūzgār] zīrā rūzgār ḥod anı mağlub ve meḳhūr ider. [ne bīdād ez u behremend āyedem] Ne Ḥaccāc'dan ḥalka zulm etdügi baña naşīblü ve ma'ḳül gelür [ne nīz eztu ğıybetpesend āyedem] ne senden daḫi Ḥaccāc'ı ğıybet etdügüñ baña maḳbül gelür. [bedūzaḥ bered müd birirā gunāh] Günāh bir bedbaḫtı dūzaḫa iledür. [ki peymāne pur kerd u dīvān siyāh] Zīrā ol müdbir peymānesini pür ve divānını siyāh eyledi. [10] Murād 'ömrünü günāha şarf etdi dimekdür. [diger kes beğıybet peyeş mi deved] Ğayri kimse ğıybet sebebi ile anuñ arduca yeler. [mebādā ki tenhā bed bedūzaḥ reved] Olmaya ki ol günāhkār dūzaḫa yalnūz gide.

Ḥikāyet

[şinīdem ki ezpārsāyān yeki] Eşitdüm ki şūfilerden birisi [beḫıybet biḥandīd bākūdeki] laḫife ile bir küdege nazar idüb geldi. [diger pārsāyān-ı ḫalvet-nişin] Bākī ḫalvet [15] nişin şūfiler [be' aybeş futādend derpüstīn] sūfiyi ol ḫālden ötri ta'yīb etmek ile anuñ ğıybetine düşdiler ya'nī ol küdege meyl etdi diyü ol biçāreyi ta'yīb idüb ğıybet etdiler. [beāḫir nemāndīn ḫikāyet nuhuft] ^(244b) 'Āḫıbet bu ḫikāyet ve bu ḫāl mestür ḫalmanı. [beşāḫib-nazar bāz guftend u guft] Bu aḥvālī şeyḫe āşikāre didiler şeyḫ daḫi naşīḫat ḫarīḫi ile eyitdi: [medir perde beryār-i şūrīde ḫāl] Ḥālī perīşān yār üzre perde yırtma ve 'aybını fāş etme [ne ḫıybet ḫarāmest u ğıybet ḫelāl] zīrā laḫife-i ḫarām ve ğıybet ḫelāl degüldür.

[5] Ḥikāyet

[beḫıflı derem rağbet-i rūze ḫāst] Ḥazret-i Şeyḫ eydür tuḫūliyyet zamānında baña şavm meyli zāhir oldı ben daḫi şāim oldum. [nedānistemi çeb kudāmest u rāst] Ammā şöyle idüm ki yesar ve yeminimi ḫanḫısıdur bilmezdüm. [yeki 'ābid ezpārsāyān-ı kūy] Maḫalle şālihlerinden bir 'ābid [hemi şustene āmū ḫatm dest u rūy] ol gün şavmda vüzü nice idügün baña ta'lim eyledi böyle diyü: [10] [ki bismi'l-lāh evvel be sunnet begūy] Ki evvel sünnet ile *bismi'l-lāhi'l-'azīm ve'l-ḫamdüli'l-lāhi 'alā dīni'l-İslām* di ki vüzü evvelinde bu sünnetdür. [duvum-ı niyyet āver-i süm kef buşūy] İkincisi niyyet getir üçüncüsü el yu Şāfi' ḫatında niyyet farzdur. [pes ānge dehen şūy u bīni se bār] Andan soñra ağzuñı ve burnuñı üç kerre yu. [menāḫir bānekuşt kuçek biḫār] Küçük barmaḫ ile burnuñıñ delüklerini ḫaruşdur ve ḫaşı. [15] [besebbābe dendān-ı pişin yumāl] Öñ dişlerüñi sebbābe ile ov ve pāk eyle misvāk sürme [ki der rūze nehyest ba'd ezzevāl] zīrā şavmda ba'dü'z-zevāl misvāk menḫidür. [vezān pes

semüşt āb berrūy zen] ^(245a) Ve andan soñra yüzüni üç kerre yu. [**zirüstengi müy-i ser tā zekān**] Yüzüñ bir ħaddi başuñ müy bitdügi yerden zekān altına degündür ve bir ħaddi bir kulaķ yumuşagından bir kulaķ yumuşagına degündür. [**digerd sethā tā bemirfaķ buşūy**] Gerü dirsege degün ellerüni yu. [**zitesbīh u zikr āñci dāni begūy**] Tesbīh ve zikirdeñ ve ed' iye-i me'süreden anı [5] bilürsen di ya'nī oku. [**diger mesh-i ser ba'd ezān 'ğasl-i pāy**] Biri dağı başa meshdür andan soñra ayak yumaķdur. [**hemīnest ħatmeş benām-i Ĥudāy**] Nām-ı Ĥudā ile abdest temām olması ancak budur. Benamda bāķasem için dağı olmaķ cāyizdür ki ma'nā böyle olur. Ĥudā'nuñ nām-ı şerīfi ħaķ için ve vüzü'un ħatmi ancak budur. [**kes ezmen nedāned derīn şīve bih**] Ābdest ve namāz ħuşuşunda benden yeg kimse bilmez. [**nebīni ki [10] fertüt şud pīr-i dih**] Görmez misin ki köyüñ pīri fertüt oldu ki cem' i ömrüni buña şarf etdi. [**şinīd īn şehun dih Ĥudāy-i kādīm**] Eski köy kethüdāsı bu sözi eşitdi. [**buşūrīd u guft iy ħabīş-i racīm**] Ėazab eyledi ve ol 'ābide eyitdi: Ey merdūd ħabīş [**ne misvāk derrūze gufti ħaĥāst**] şavmda misvāk ħaĥādur dimedüñ mi? [**beni ādem-i murde ħürden revāst**] Ölmüş ādemüñ etini yemek revā ve [15] cāyiz midür? *Eyyuĥibü eĥadü küm en ye'küle laĥme eĥīhi meytēn fekerihtümühü.* Ėıybet bunda ol 'ābidüñ benden yeg kimse bilmez didügidür bu beyit dağı eski köy kethüdāsı tarafından dur. [**dehen gūz-i nāguftenīhā neĥust**] Aña di evvel nāma'ķül sözlerden aģzını ^(245b) yusun. [**buşūy ānki ezĥūr denīhā puşust**] Ol kimse ki dehānını ta'āmlaruñ levşinden yudı. Ĥāşıl-ı ma'nā budur ki ta'ām levşinden dehānı pāk etmekden Ėıybet ve nāma'ķül sözlerden pāk etmek ehem ve elzemdür. [**kesirā ki nām āmed ender miyān**] Bir kimsenüñ ki nāmı ortaya geldi ve evşanı yād olundu. [**benīküterīn nām u na'teş buĥ'ān**] [5] Ol kimseyi iyü reg nām ve vaşif ile oķı ya'nī yād eyle. [**çu hemvāre gūyi ki merdum ħarend**] Çün dāim diyesün ki ħalk ħardur murād çünki anları zem ve taĥķīr idesün dimekdür. [**meber zan ki nāmet çu merdum berend**] Zan eletme ki senüñ nāmuñ merdüm gibi zikir ideler ve saña ĥürmet ve 'izzet eyleyeler. [**çunān gūy sīret bekūy enderem**] Maĥallede benüm ħafāmda sīretümi ancılayın söyle [**ki guften tuvāni berūy enderem**] ki ol [10] sözleri benüm yüzüme söylemege ķādir olasun. [**ve ger şermet ezdīde-i nāzīrest**] eger senüñ şermüñ ĥāzır olan nāzırüñ çeşmünden ise. [**ne iy bibaşar Ėayb-i dān ĥāzīrest**] Ey başarsuz 'allāmü'l-Ėuyüb ĥāzır ve nāzır degül midür? [**neyāyed hemi şer met ezĥ'īšten**] Saña kendüñden şerm gelmez mi bu vech dağı cāyizdür şerm gelmez. [**gez u fāriğ u şerm dāri zimen**] Ki ol Allāh'dan ki 'ālimü'l-Ėaybdur fāriğ ve [15] Ėāfilsün ve benden şerm tutarsun.

Hikāyet

[**tarīkat şināsān-i s̄ābit kadem**] S̄ābit kadem şūfīler [**behalvet nişestend çendi behem**] birkaçı halvetde bile oturdılar. [**yeki zān miyān ğıybet āgāz kerd**] Ol ortadan birisi ğıybet ^(246a) etmege başladı. [**der-i zikr bīçāre-i bāz kerd**] Bir bīçārenūñ zikri k̄apusını açdı ve zemmine şürū^c etdi. [**yeki gufteş iy yār-i şūrīde reng**] Şūfīlerden birisi ğıybet idene eyitdi: Ey dīvāne-şekil yār! [**tu hergiz ğazā kerde-i derFireng**] Sen hergiz Frenk'de ğazā eylemiş misün? [**beguft ezpes-i çār dīvār-i [5] ħ̄'ış**] Ğıybet iden şūfī ol şūfiye eyitdi: Kendü dört dīvārumūñ ardından [**heme 'umr nenhāde em pāy pīş**] dükeli 'ömür ayağımı ilerü k̄omamışım. Murād cemī^c 'ömrümi ħalvet ve 'uzletde geçürmişüm dimekdür. [**çunin guft dervīş-i s̄ādīk- nefes**] S̄ādīkū'l-ḳul dervīş ol şūfiye böyle didi. [**nedīdem çunin baht bergeşte kes**] Böyle bedbaht ve bīsa^cadet kimse görmedüm. [**ki kāfir zipeykā [10] reş in nişest**] Zīrā kāfir anuñ cengünden emīn oturdu. [**Musulmān zicevr-i zebāneş nerest**] Müselman anuñ zebānı cevründen kurtulamadı.

Hikāyet

[**çi huş guft dīvāne-i mergazi**] Mergazdan zāhir olmuş bir dīvāne ne laḳif didi. [**ḳadīsi gez u leb bedendān gezi**] Bir söz ki ol sözden ta^ccüb idüb lebūñi dişūñ ile ışırsun. [**men er nām-i merdüm bezişti berem**] Ben eger ḳalkūñ nāmını [15] ziştlik ile eyledüm. Murād eger anları mezemmet ve ğıybet eylemek isteyim dimekdür. [**negüyem becüz ğıybet māderem**] Māderümūñ ğıybetinden ğayri söylemezem [**ki dānend perverdgān-i ḳured**] zīrā 'āḳıllar bilürler. [**ki t̄ā'at hemān bih ki māder bered**] ^(246b) Zīrā hemān ol yeg ki t̄ā'ati māder ilede. Ḳazret-i Şeyḳ bunuñ ile beyān ider ki ğıybet iden kimsenūñ t̄ā'atini ğıybet olunmuş kimse alur. İyleye ğayri kimse almaḳdan ise māder almaḳ yegdür. [**ḳarīfi ki ğāyib şud iy nīk-nām**] Bir müşāḳib ki ğāyib oldu ya^cni senūñ ḳatuñdan getdi ey eyü adlu! [**duçizest ez u berrefīkān ḳarām**] Ğāyib olan refīḳden bu refīḳ üzre iki nesne ḳarāmdur bu beyit anı tefsīr ider. [**yeki ānki māleş bebāḳıl ḳ'arend**] [5] Biri ol ki nāḳaḳ yere anuñ mālını yiyeler. [**duvum ānki nāmeş bezişti berend**] İkinci ol ki anuñ nāmını ziştlik ile iledele ve zem ve ğıybet ideler. [**her ānkū bered nām-i merdüm be'ār**] Her ol kimse ki ḳalkūñ nāmını 'ayb ve ḳabāḳat ile yād ide. [**tu şukr-i ḳud ezvey tevaḳḳu' medār**] Sen andan kendi medḳ ü senāñi ümīd ḳutma. [**kesi pīş-i men dercihān 'āḳılest**] Cihānda benüm ḳatımda şol kimse 'āḳıldur. [**ki meşḳül-i ḳud vezcihān ḳāfilest**] [10] Ki kendünūñ levāzumına ve nefsinūñ işlāḳına meşḳül ve cihāndan fāriḳ ve ḳāfiledür.

Guftar Ender Kesān Ki Ğıybet-i İyşān Revā Bāşed

[serkesrā şinidem ki ğıybet revāst] Eşitdüm ki üç kimseye ğıybet revā ve cāyızdır. [vezin der guzeşti çeħārüm ħaġāst] Hemān ki bu üçden geġtün dördüncüsü ħaġā ve nāma^çķıldür. [yeki pādişāh-i melāmet pesend] Birisi melāmet ħabül [15] idici pādişāhdur. [gez u berdil-i ħalk bini guzend] Ki ol pādişāhdan ħalkuñ ğöñli üzre zarar görürsün ki aşlā zulüm ve cevrden iħtirāzı yokdur. [helālest ez u naķl kerden ħaber] Helāldur ol zālīm pādişāhdan ħaber naķl eylemek. [meger ħalk^(247a) bāşed ez u berħazer] Meger ħalk andan ħazer üzre olalar. [duvum perde berbıġayāyi meten] İkincisi bıġayādur ol bıġayā üzre perde örtme ya^çnī anuñ ^çayb ve ħabāħatüni setr etmege sa^y ve ikdām eyleme. [ki ħud mi dired perde-i ħıġšten] Zırā ol bıġayā kendü kendünüñ perdesüni yırtar ve kendünüñ ^çarz ve vaġārına [5] noġşān irişdürür. Duvümden murād āşikāre fışķ ve fücür idendür. [ziġavzeş medār iy burāder nigāħ] Ey birāder anı ħavza düşmekden ħıfz eyleme [ki u mi derufted begerden beġāħ] zırā o kendüsi boynı üzre ħuyuya düşer. [siyyum ger terāzū-yi nārāst ğüy] Üçüncüsü yalān söyleyici egri terāzülidür ki bey^ç ü şirāde kiżb ve ħıyānet ider. Siyyümden murād bāzār ħalkıdur egerçi terāzū [10] ile ta^çyın etmişdür [zifi^ç-i bedeş her ħi dāni begüy] anuñ nāma^çķül ef^ç alünden her ne bilür iseñ söyle.

Hikāyet

[şinidem ki duzdi derāmed zideşt] Eşitdüm ki şāħrādan bir ħarāmi geldi. [bedervāze-i sistān bergüzeşt] Sīstān şehrīnün dervāze ve ħarsūsına uğradı ki ba^çzı nesne şatun ala. [beduzdīd baķķāl ez u nīm dāng] Baķķāl andan nīmdāng uğurladı. [15] Düzd bu ħāle muġtali^ç oldı. [berāverd duzd-i siyehķār bāng] Nāma^çķül işlü düzd bāng ve fiġān getürdi böyle diyü: [ħudāyā tu şebrev beāteş mesüz] Ey Ĥüdā sen düzdi āteşe yaķma ya^çnī dūzaħa ħoma [ki reh mi zend^(247b) sistānī berüz] zırā Sīstānī ğündüz yol urur dūzaħa bunuñ istiġķāķı benden ziyādedür. [ħi nīkūzed in remz merd-i dilir] Ne laġif ħarb-ı meşel eyledi bu remzi bir bahādır er. [ziġud u ziġaftān bigeştīm sīr] Tuġulġadan ve ħüķāldan seyr olduk murād ālāt-ı ħarbden ve bahādırlıķdan [5] yigrendük dimekdür. Bu ħarb-ı meşel ^çalā ħarīķü^ç-l^ç umümdür.

Hikāyet Dernigühiş-i Ğammāzi ve Mezellet-i Ğammāzān

[kesi guft bāşüfi-i derşafā] Bir kimse şafāda bir şüfiye eyitdi: [nedāni fulānet ħi guft ezķafā] Bilmezsün fülān kimse senün arduñdan ne didi. [buguftā ħamüş iy burāder buġuft] Şüfi aña eyitdi: Ĥāmüş ol ey birāder uyu ya^çnī anuñ sözüni baña söyleme.

[nedāniste bihter ki duşmen i guft] Bilinmemiş [10] yegrek ki duşmen ne didi. Murād duşmenüñ sözi mestür almaq yeg dimekdür. Hāzret-i Şeyḡ pend ve ma‘ rifete şürü‘ eyledi. [kesāni ki peygām-ı duşmen berend] Şol kimseler ki bir kimseye duşmenüñ sözüni iledürler ve senüñ afañda böyle didi diyü haber virürler. [ziduşmen hemānā ki duşmen terend] İyle farz eyle ki anlar duşmenden duşmenregdürler. [kesi avl-i duşmen neyāred bedust] Bir kimse duşmenüñ sözüni dosta getürmez. [meger ānki [15] derduşmeni yār-ı ust] Meger ol kimse getürür ki duşmenlükde duşmenüñ yārı ve mu‘ inidür. [neyārest duşmen cefā guftenem] Duşmen baña cefā sözüni dimege ve cefā etmege adır olmadı. [unān ker şinidem bilerzed kunem] Ancılayın ki duşmenüñ sözüni eşitmekden ^(248a) tenüm ditrer. Murād duşmenden ol adar biḡuzür olmazam ki duşmenden duşmenüñ sözüni getürenden biḡuzür olurum dimekdür. [tu duşmen teri kāveri berdehān] Sen duşmenden duşmenreksün ki dehānuñ üzre getürürsün ve dirsün [ki duşmen unin guft ender nihān] duşmen tenhāda arduñca böyle didi. [seḡun in gend [5] tāze ceng-i adim] Ğammaz adim ḡuşūmeti taze eyler. [beḡaşm āvered nık merd-i selim] Selimü’l-alb olan iyü kimseyi azaba getürür. [ezān hemnişin nātuvāni giriz] Ol muşāhibden mādām ki ādırsün aç. [ki mer fitne-i ḡufterā guft ḡiz] Ki uyumuş fitneye alk idi. Murād fitnenüñ zuḡūrına sebeb oldı.

Beyt:

Fitne müḡābāy-i belāyi nekerd

Kerd ḡatayı vu ḡatayı nekerd

[siyeh āl u merd ender u beste pāy] Buḡağı ve kişi anda ayağı baḡlanmış olmak [bi ezfitne ezcāy-i burden [10] becāy] bir yerden bir yere fitne eletmekden yegdür. [miyān-i düten ceng un āteşest] İki kimse ortasında ceng āteş gibidür ki ikisine bile ararı vardur. [seḡun in-i bedbaḡt ḡizum keşest] Bedbaḡt ammaz ḡizumkeşdür ya‘ nī taşıyıcıdır zırā mābeynde olan ‘ adāvete bādi olur.

Hikāyet-i Feridün Vezir-i Merd-i [15] Ğammāz

[Feridün veziri pesendide dāşt] Feridün’uñ bir maḡbül veziri var idi. [ki rüşen-dil u durbin dide dāşt] Ki ol vezir rüşendil ve ehl-i naḡar ve şāhib-i başiret idi. [rızā-yi ḡaḡ evvel nigeh dāştı] Ol vezirüñ ^(248b) aḡlāḡ-ı ḡamidesinden biri bu idi ki evvel ḡaḡ Te‘ālā’nuñ ‘azze ismihü rızāsını nigāḡ tıtarı ve emrine imtişāl idüb re‘āyaya ri‘āyet iderdi. [diger pāy-i fermān şey dāştı] Gerü andan soñra pādişāhuñ fermānını

hıfz tutardı ve hükümüne itâ' at iderdi. Hâzret-i Şeyh kışşaya münâsib bu iki beyti zıkr eyledi. [nehed 'âmil-i [5] sifle berhalk renc] Sifle ve zâlim 'âmil-i zulüm ve bid' at sebebi ile halk üzre renc ve zahmet qor ve bihuzür ider böyle diy: [ki tedbir-i mulkest u tev fir-i genc] ki halkuñ zulüm ile malını almak mülküñ tedbiri ve nizâmıdur ve genc ve mâlı vâfir eylemekdür. [eger cânib-i haq nedâri nigâh] Eger Haq Te'âlâ Hâzreti'nüñ cânibini nigâh tutmayasun ve emrüne itâ' at etmeyesün [guzendet resâned hem ezpâdişâh] Haq Te'âlâ Hâzreti 'azze ismihü [10] saña yine pâdişâhdan zarar irişdürür ve seni anuñ eli ile helâk ider. [yeki reft piş-i melik bâmâd] Bir kimse vezîri gamz etmekden ötri şabâh pâdişahuñ qatına getdi ve pâdişâha böyle diyü du'â eyledi: [ki her rûzet âsâyiş u kâm bād] Ki her gün dünyâda saña âsâyiş ve huzür ve murâd ve sürür olsun. [garaz meşnev ezmen naşihat pezîr] Benden bu sözi garez eşitme naşihat qabül eyle. [15] [turâder nihân şumenest in vezîr] Bu vezîr nihânda saña düşmendür ol sebebden ki [kes ezhâş-i leşker nemânedest u 'âm] leşkerüñ hâş ve 'âmından kimse qalmamışdur [ki sîm u zer ezvey nedârend vâm] ki andan sîm ve zer qarz tutmayalar. ^(249a) [beşer tı ki çun şâh-i gerden firâz] Ammâ şol şart ile almışlardur ki çün 'âli qadr pâdişâh [bumîred dehendân zer u sîm bâz] ola ol sîm ve zeri gerü vireler. [neh'âhed turâzinde ân hudperest] Ol hodperest vezîr seni diri istemez. [mebâdâ ki naqdeş neyâyed bedest] Olmaya ki anuñ naqdi ki [5] murâd qarz virdügi sîm ve zerdür elüne gelmeye zâyî' olub gide. Pâdişâh çünki bunu eşütü. [yeki süy-i destür-i devlet penâh] [beçeşm-i siyâset nigher kerd şâh] Devlet penâh vezîrüñ cânibüne pâdişâh çeşm-i siyâset ile bir nazâr eyledi ve eyitdi: [ki dersûret-i düstân piş-i men] Ki benüm önümde devletler şûretündesün [behâtır çirâyi bedânediş men] pes niçün hâtırda benüm düşmenümsün ya' nî baña 'adâvet [10] idersün? Vezîr çünki bu sözi eşütü. [zemîn piş-i tahteş bubûsîd u guft] Pâdişahuñ tahtı önünde yer öpdi ve eyitdi: [çu pursîdi eknün neşâyed nuhuft] Çünki sūâl eyledüñ şimdi anı setr eylemek lâyıq degüldür. [çunîn h'âhem iy nâmver pâdişâh] Senüñ haqkuñda böyle isterüm ey adlu pâdişâh! [ki bâşed çu men 'âlemt nîk h'âh] Ki 'âlem halkı bencileyin senüñ muhib ve dostuñ ola [çu merget buved [15] va'de-i sîm-i men] çünki benüm sîm ü zerümüñ va'desi senüñ mevtüñ ola. [beqâbiş-i h'âhendet ezbîm-i men] Benüm hâvfumdan ki qarz virdügüm sîm ü zeri taleb idem diyü senüñ beqanı ziyâde isterler. [neh'âhi ki merdüm beşidk u niyâz] İstemez misin ki ^(249b) halk sîdık ve niyâz ile [seret sebz h'âhend u 'umret dirâz] senüñ serüni sebz ve senüñ 'ömrüni dirâz isteyeler. [gânîmet şumârend merdân du'â] Hâlbuki merdler du'âyı gânet 'ad iderler. [ki cevşen buved piş-i tîr-i belâ] Zîrâ du'â belâ tîri önüne cevşen olur. [pesendîd ez u

şehr-i yār ānçi guft] Pādişāh begendi [5] ol sözi ki vezîr didi. [**gul-i rüyeş eznâzüki berşukuft**] Pādişāhuñ gül gibi laţîf yüzi nâzüklüğünden açıldı. Murād vezîrûñ bu sözünden pādişāhuñ yüzüne nezâret ve tarâvet geldi dimekdür. [**ziğadr u mekâni ki dustür dâşt**] Şol çadr ü rif atdan ki vezîr tutardı. [**mekâneş bîfez u dü çadreş firâşt**] Mertebesüni ziyâde eyledi ve çadrini refîc etdi. Hazret-i Şeyh hikmet ve ma rifet beyânına şürûc [10] eyledi. [**nedidem zigammâz serkeşte ter**] Tâli -i mün akis ve bahtı dönmişreg görmedi. Murād çammâz gibi devletsüz ve sa adetsüz yok dimekdür. [**zinādâni vu tîrerâyi ki ust**] Nādānluğundan ve tîrerâylüğünden ki ol çammâzdur. [**hîlâf efkened dermiyân-i du dust**] İki dost ortasında hîlâf ve adâvet birağur. [**kunend in u ân huş diger bâre dil**] Bu ve o ki murād iki dostdur gerü gönül [15] hoş iderler adâveti terk idüb dostlık eylerler [**vey ender miyân kûr baht u çacil**] lîkin ol bedbaht çammâz ortada körbaht ve çacil olur. [**miyân-ı dukes âteş efrû çuten**] İki kimse ortasında âteş şulelendürmek [**ne aqlest çud (250a) dermiyân sühthen**] acıklı ya nî ma kül degüldür kendüsi ortada yanmaç bu vech daçi cāyizdür ma kül degüldür kendüsini ortada yaçmaç. [**çu Sa dî kesi zevç-i çalvet çeşid**] Sa dî gibi acuzlet ve çalvet zevçini şol kimse çatdı. [**ki ezmerd u alem zebân derkeşid**] Ki her iki alemden sükût eyledi ve kimse ile [5] ihtilâ etmedi. [**begüy ānçi dāni seçun sūd-mend**] Söyle anı ki bilürsün fa idelü sözdür [**ve ger hiç kesrā neyāyed pesend**] ve ger ol söz hiç kimseye maçbûl gelmeye [**ki ferdā peşimān berāred çurûş**] zîrā yarın kıyāmetde peşimān olub figān getirür böyle diyü: [**ki āveç çirā çaç nekerdem begüş**] Ki ey vay niçün çaç sözi istimāc eylemedüm?

Guftār Ender Çaçç-i Zenān ve Açlāç-i Nîk [10] u Bedişān

[**zen-i çüb-ı fermān ber-i pārsā**] Şalāç üzre olıçı zevcenüñ fermānını eyledici ve itāc at idici çüb-rüy zen [**kuned merd-i dervîşrā pādişā**] dervîş ve façır erini pādişāh eyler. [**birev penc nevbet bizen berderet**] Yürî pādişāhlar gibi çapuñda beş nevbet çal. [**ki yāri muvāfiç buved derberet**] ki sineñde bir muvāfiç yār ola yārdan murād çatunıdır. [**heme rüz eger çam-çürü [15] çam-medār**] Dükeli gün eger façır u ihtiyācdan ötri çam yiyesün çam yime [**çu şeb çam-gusāret bûd derkenār**] çünki gice çamkārūñ kenaruñda ola. [**kirā çāne ābād u hem-çābe dust**] Kimüñ ki çānesi ma mürdur çudret cihetünden ve çatunı (250b) aña dostdur şadāçat cihetinden. [**çudārā beraçmet naçar süy-ı ust**] Çaç Te alā Hazreti nün çelle celālüh raçmet ile anuñ cānibine naçarı vardur. [**çu mestür bāşed-i zen-i çüb-rüy**] Çünki çüb-rüy avrat ve mestüre ve şālîça ola [**bedāyedir o der behiştet şüy**] anuñ dîdārı ile zevci cennetdedür. [**kesi [5]**

bergirift ez cihān kām-ı dil] Cihāndan şol kimse gönül murādını hāşıl eyledi. [**ki yek dil buved bāvey ārām-ı dil**] Ki ārām-ı dili ki murād hatunudur anuñ ile yegdil ola. Murād anuñ ile dirligi şadākat üzre olub hiçbir vecihle hıyāneti olmaya dimekdür. [**eger yārsā bāşed u huş seḥun**] Eger hatunuñ mestüre ve şīrīn ve ḥande rūy ola [**nigeh dernikūyı vu zışti mekun**] anuñ ḥūbrūyugına ve zışt [10] rūyugına nazar eyleme anı kabül eyleme. [**zen-i huş meniş dilistān ter ki ḥūb**] Laṭīf ṭabī‘atlu ve iyü ḥūylu zen dilistānrek ve laṭīfrekdür bed-ḥūy olan ḥūbrūy zenden. [**ki āmīzgāri bupūşed ‘uyūb**] Zīrā anuñ mizācgirlüğü ve zevci ile iḥtilātı anuñ ‘ayblarını setr ider. [**buburd ezperī çehre-i zışt ḥūy**] Zıştḥūy olan perī şüret zenden top iletdi. [**zen-i div sīmā-yi huş [15] ṭab‘ gūy**] Laṭīf ḥūylu ve iyü ṭab‘ ilü olan şeyṭān şüretlü zen murād budur ki ḥūyı nīk olan zen rūyı ḥūb olan zenden maḳbūle ve mergūbedür. [**çu ḥalvā ḥūred sirke ezdest-i şūy**] Zīrā ḥoş ṭab‘ i ve nīk ḥūy olan ^(251a) zen zevcünüñ elünden sirkeyi ḥelvā gibi yer aşlā yüzünü ekşitmez. [**ne ḥalvā ḥūred sirke end u deh rūy**] Ammā türüşrūy ve bed-ḥūy olan zen ḥelvā yemez. [**dilārām bāşed zen-i nīk ḥ‘āh**] Zevcüne nīkḥ‘āh ve dost olan zen dilārām ve dilistān olur. [**velīk ezzen-i bed ḥudāyā penāh**] Ammā yaramaz [5] ve bedbaḥt zenden ey Ḥūdā sen ḥıfz eyle. [**çu ṭūṭi kelāgaş būved hem nefes**] Çün ṭūṭi ki anuñ hemnefesi ve müşāḥibi kelāg ola. [**ḡanīmet şumāred ḥalāş ezḳafes**] Ṭūṭi ḳafesden ḥalāş olmağı ḡanīmet ‘ad ider. Ḥazret-i Şeyḥ ḥikmet ve pend beyānına şürü‘ eyledi. [**ser ender cihān nih beāveregi**] Cihānda āverelüğe baş ḳo ḡurbet iḥtiyār ile [**ve ger ne bini dil bebīçāregi**] bīçārelüğe ve meşāḳḳate [10] gönül ḳo ya‘ nī rāzı ol. [**tihī pāy reften bih ezkefiş teng**] Yalın ayak gezmek yegdür ṭar başmaḳ ile gezmekden. [**belā-yi sefer bih ki derḥāne ceng**] Sefer belāsı bu ḳadar meşāḳḳat ile yegdür ḥānede bedḥūy zen ile ceng ve ḥuşūmet etmekden. *E’s-sefer ḳaṭ‘ūt mine’s-seḳam.* [**bezindā-i ḳāḍi giriftār bih**] Ba‘ de’ṭ-talāḳ kābinden ötri ḳāḍınuñ zindānında giriftār olmaḳ yegdür [**ki derḥāne [15] dīden berebr u girih**] ki ḥānede zenüñ ebrūsı üzre girih görmekden. Murād ḥüsn zendegānisi olmıyan zeni terk etmek lāzum idügen beyāndur. [**sefer ‘ıyd bāşed berān ked ḥudāy**] Ol ḥāne şāḥibi üzre sefer ‘ıyd olur [**ki bānū-yi ^(251b) zışteş buved der serāy**] ki ḥānesünde zıştrūy ve zıştḥūy hatunu ola. [**der-i ḥurremi berserāyi bubend**] Ḥürremlīḳ ḳapusını şol saray üzre baḳla murād ol saraydan sūrūr-ı ümīd ṭutma dimekdür. [**ki bānigzen ezvey berāyed bulend**] Ki zenüñ āvāzı ol saraydan bülend gele ya‘ nī ṭaşraya eşidile. [**çu zen rāh-i bāzār [5] ḡired bizen**] Çünki zen bāzār yolunu ṭuta kendüsünü nāmaḥremden setr etmeye ur ve zabṭ eyle. [**ve ger ne tu derḥāne binsīn çu zen**] Eger ‘avretüñi döḡüb zabṭ etmeyesün sen ḥānede ‘avrat gibi otur. *Erricālū ḳavvāmüne ‘ale’n-nisāi.* [**eger zen nedāred sūy-i**

merd gūş] Eger zen zevci cānibine kulaq tutmaya ve sözünü kabūl etmeye [**serāvīl-i kuhlīş der merd pūş]** zenūñ sırma renklü serāvīlini erüne giydür. [10] Zīrā ‘avretünü zabt etmiyen er zendür belki zenden kemdür. [**zeni rā ki cehlest u nārāsti]** Bir zenūñ ki cehl ve hıyāneti vardır. [**belā ber ser-i hud ne zen h̄āsti]** Hāqīkatde kendi başuñ üzre belā taleb eyledüñ zen taleb eylemedüñ ya‘nī nikāh idüb alduğuñ zen degüldür belādur. [**çu derkīle-i cevāmānet şikest]** Çünki zen cev kīlesinde emāneti şıdı. [**zi enbār-i gendum furūşūy dest]** Gendüm anbardan daği al yu ve andan daği [15] hıyāneti mükerrer bil. Murād çünki zen zevci getürdüğü esbāba hıyāneti revā tutar. Kendü nefsüne daği hıyāneti revā ve cāyız tutar dimekdür. [**berān bende haq nīkūyī h̄āstest]** Hāq Te‘ālā Hāzreti ol bende üzre iyilük ve fā’ide taleb etmişdür. [**ki bā u dil u** ^(252a) **dest-i zen rāstest]** Ki anuñ ile ‘avretinüñ dest ve kalbi rastdur. Desti rast dimekden murād zevci getürdüğü esbābı ğayra virmeye ve kalbi rast dimekden murād nāmaḥrem ile müşāḥabet etmeye dimekdür. [**çu derrūy-ı bīgāne ḥandīd zen]** Çünki zen nāmaḥremüñ yüzüne güldi āşināluq eyledi. [**diger merd gūlāf-ı merdi [5] mezen]** Ol ‘avretüñ zevcine di artık merdlük lāfını urmasun zīrā bir ‘avreti zabt etmege kādir olmadı. [**zibīgānegān çeşm-i zen kūr bād]** Nāmaḥremlerden zenūñ çeşmi kör olsun ki hergiz anları görmesün. [**çu bīrūn şud ezḥāne dergūr bād]** Ammā çünki ḥāneden taşra getdi ve nāmaḥremler ile müşāḥabet etdi qabirde olsun ya‘nī ölsün. [**zen-i şūh çun dest derkalye kerd]** Küstāḥ [10] ve bīdeb zen çünki elüni kolyeye eyledi ya‘nī kendüsünü ziyet idüb nāmaḥremlere gösterdi. [**birev gū bini pence berrūy-i merd]** Ol ‘avrete di varsun rastıḥlı elüni zevcünüñ yüzü üzre qosun ya‘nī yüzüne sürsün zīrā ‘avretünü zabt etmedügünden ötri yüzü qara olsa gerekdür bari ‘avretinüñ eli ile qara olsun. Ol ‘avrete di var rastıḥlı elüni zevceñiñ yüzü üzre qo. [**çu bīni ki zen pāy bercāynīst]** Çün göresün ki zenūñ pāy [15] bir yerde degüldür muttaşıl ḥareket üzredür. [**şebāt ezḥıradmendi u rāy nīst]** Hıradmendlükden ve reyden şebātı yoqdur ki meyli daim nāmaḥremler ile müşāḥabet eylemekdür. [**girīz ezkefeş derdehān-i neheng]** Anuñ gibi ‘avretüñ elünden ḥalāş bulmaqdan ötri ^(252b) kac timsāḥuñ ağızına düş ki seni helāk eyleye. [**ki mürden biezzindegāni beneng]** Zīrā ‘ār ve neng ile ya‘nī keydilük ile dirilmekden ölmek yegdür. [**bupūşāneş ez merd-i bīgāne rūy]** Bīgāne kimseden ‘avrete yüzünü ört der. [**ve ger neşneved çī zen āngeh çī şūy]** Eger ‘avretüñ senüñ sözünü kabūl etmeye andan soñra zen ne merd ne aşlā fark qalmaz. [5] [**zen-i ḥūb u ḥuş ṭab‘ gencest u mār]** Ḥūbruy ve ḥoş ṭab‘ i zen genc ve mārdir. Zīrā ḥazı cihetünden genc gibidür likin zabt cihetünden ve nāmaḥremlerüñ çeşmünden ḥıfz

etmek emr ‘asir olduğu i‘tibār ile mār gibidür bu beyitüñ ma‘nāsı bu beyitden ziyāde rüşen olur.

Beyt:

Cevr-i duşmen çi kuned ger nekeşed t̄alib-i dust

Genc u mār u gul u h̄ār u ğam u şādī behemend

[rehākun zen-i zişt-i nāsāzgār] Muvāfaqatı olmyan zişt-rüy zeni terk eyle yanuña [10] getürme zīrā h̄üsn-i h̄ulq ve ne h̄üsn-i h̄alk vardır.

Hikāyet

[çi nefz āmed in yek seḡun zān duten] Bu bir söz ol iki kimseden ne laṭif vāқи‘ oldı [ki serkeşte b̄üden ezdest-i zen] ki zen elünden serkeşte ve biçāre oldılar. [yeki guft kesrā zen-i bed mebād] Birisi eyitdi: Kimsenüñ yaramaz ‘avreti olmasun. [diger guft zen dercihān h̄ud mebād] Birisi eyitdi : Cihānda ‘avret kendüsi ya‘nī ‘avret cenesi olmasun. [15] [zen-i nevkun iy dust her nevbahār] Ey dost her nevbahārda yeñi ve tāze ‘avret al. [ki taḡvīm p̄ār in neyāyed bekār] Zīrā eski taḡvīm işe yaramaz taḡvīm lügatta şüret ma‘nāsınadır. Neteki bu Āyet-i Kerīme anı beyān ider. *Leḡad h̄alaḡnā’l insāne fiāḡseni taḡvīm in.* ^(253a) Ammā bunda nücūma müte‘allik olan taḡvīm murāddur ki her nevbahārda cedīdi peydā olur l̄ikin şüret ma‘nāsını ihām ider. [zenān şūh u fermān dih u ser keşend] Zenler şūhlar ve h̄ükm idiciler ve serkeşlerdür. [velikin şinidem ki derberh̄aşend] Ammā eşitdüm ki anlar sīnede hoşlar laṭiflerdür. [kesirā ki b̄ini giriftār-i zen] Bir kimseyi [5] ki zenne giriftār ve t̄alib ve rāġib göresün [mekun Sa‘dī yā ta‘na berüy mezen] ey Sa‘dī anuñ üzre ta‘na urmaḡ eyleme ya‘nī aña ta‘na urma. [tu hem cevri b̄ini vu bāreş keşi] Sen daḡi zenüñ cevriñi görürsün ve bār ve belāsını çekersün. [eger yek seḡer derkenāreş keşi] Eger bir seher ol zeni kenār ki çekesün murāddur aġuş ider iseñ dimekdür.

Hikāyet

[cuvāni zināsāzgāri-i cuft] Bir civān ‘avretünün ‘adem-i [10] muvāfaqatından ve ‘inādından [ber-i p̄ir merdi binālīd u guft] bir p̄ir-i merdüñ ḡatında şikāyet idüb nāle etdi ve eyitdi: [girān bāri ezdest-i in ḡaşm-ı çir] Bu ḡavī ve ğālib ḡaşmuñ elünden ki murād ‘avretidür. Bir āġır yük [çunān mi berem kāsīyāseng-i zīr] ancılayın iledürüm ki degirmenüñ alt taşı iyledür. Murād ziyāde belā ve meşāḡḡat çekürüm dimekdür. [besaḡti bini gufteş iy h̄āce-dil] P̄ir ol şikāyet iden civāna eyitdi: [15] Ey kişi saḡtlığa

rāzı ol ve etdügi cefāya şabr eyle. [**kez ezşabr kerden negerded hacil**] Kimse şabr etmekden hacil olmaz zīrā şabır miftāhü'l-ferecdür. [**beşeb seng-i belāyı iy hāne sūz**] Gice ile üst taşısun ey hāne yaqıcı ya'nī gice anuñ üstüne çıkarısun. ^(253b) [**çirāseng-i zīrīn nebāşi berūz**] Pes niçün gündüz ālet taşı olmazsun ki hōdkār benevbetdür. [**çu ezgulbuni dīde bāşi h'āşi**] Çünkü bir gül fidānından hoşlık görmüş ve gülünü dermiş olasun. [**revā bāşed ezcevr-i hāreş keşi**] Revādur eger anuñ hārınuñ cevrünü çekesün. [**dırahti ki peyveste bāreş hūri**] Bir dıraht ki [5] dāim anuñ meyvesini yersün. [**taħammul kun ānge ki hāreş hūri**] Taħammül eyle ol vaqt ki anuñ hārını yersün zīrā maqbūl olan budur.

Guftār Ender-i Perveriş-i Ferzendān

[**piser çun zideh berguzeşteş sinīn**] Püserüñ çünkü yılları ondan geçdi. [**zināmeħremān gūferāter nişīn**] Di aña hānede olan nāmaħremlerden ırakrek otursun. [**ber-i penbe āteş neşāyed furūht**] Penbe katında āteş şu'lelendürmek [10] lāyık ve maqbūl degül [**ki tā çeşm berhem zeni hāne sūht**] zīrā sen çeşmüñi yumub açınca hāne temām yandı hāneyi temām yaqdı ma'nāsına daħi k̄ābildür. [**çu h'āhi ki nāmet bumāned becāy**] Çün istersün ki nāmuñ yeründe kıla ve 'ırzuña noqşān gelmeye. [**piserrā ħiredmendī āmūz u rāy**] Ferzendüñe ħiredmendlik ve 'ilm ve ma'rifet ve rey ve tedbīr ta'lim eyle. [**çu ferheng u rāyeş nebāşed besi**] Çünkü ol püserüñ hūner ve [15] ma'rifeti ve rey ve idrāki çok olmaya. [**bumīri u eztu nemāned kesi**] Ölürsün ve senden bir kimse kıalmaz ki senüñ nāmuñi ihyā ide. [**besāruzgārā ki sahti bered**] Ey nice çok zamānki püser sahtlık iledür. [**piser çun peder nāzkeş pervered**] ^(254a) Çünkü peder püserini nāzük besler ve harīrde ħātırını ri'āyet ider. [**ħiredmend u perħizgāreş berār**] Püserüñi 'ākıl ve şālih ħāşıl eyle. [**gereş dustdāri benāzeş medār**] Eger ferzendüñi sever iseñ anı nāz ile tūtma zīrā aña zārardur soñra zamāneden çok zaħmet çeker. [**beħurdi dereş zecr u ta'lim kun**] 'Ālem-i sabā [5] vetde aña zecr ve te'dīb ta'lim eyle. [**benīk u bedeş va'de vu bīm kun**] Ol ferzende nīk ile va'de ve bed ile taħvīf eyle. Ĥāşıl-ı ma'nā budur ki eger 'ilm ve hūner taħşīl ider iseñ saña in'ām ve iħsān iderüm di. Eger hevā ve hevese meyl ider iseñ saña zecr ve te'dīb iderüm di. [**nev āmūzrā zīkr ü taħsīn u zih**] Mübtedi ve şabiye medħ ve taħsīn ve āferīn [**zitevbīh u teħdīd üstād-ı bih**] [10] üstāduñ tevbīh ve teħdīdünden yeg ve fā'idelüdü. [**biyāmūz perverderā dest renc**] Ferzendüñe kesb ve şan'at ta'lim eyle. [**ve ger dest dāri çu Kārūn begenc**] Farazā eger Kārūn gibi genc ve māla kıdret tūtār iseñ [**çi dāni ki ger dīden-i ruzgār**] ne bilürsün ki rüzgāruñ dönmesi [**beğurbet bigerdāndeş derdiyār**] ħurbet ile anı diyāra

ya' nî diyârdan diyâra döndüre ol māl elünden [15] çıka muhtâc kıala. [mekun tekye berdestgâhi ki hest] İ'timâd eyleme şol kudret üzere ki şimdi vardur [ki bâşed ki ni' met nemāned bedest] zîrâ ihtimâldür ki sîm ve zer elde kıalmaya ve ğayra muhtâc ola. [çu berpişe-i bâşedeş dest res] ^(254b) Ammâ ol püserüñ çünki bir şan'at üzere kudreti ola. [kucâ dest-i hâcet bered piş-i kes] Kimse öñüne kıanda hâcet elüni iledür ve ihtiyâc 'arz ider. [bepâyân resed kîse-i sîm u zer] Sîm ve zer ile pür olan kîse pâyâne irüşür ve tehî olur [negerded tihî kîse-i pişever] ammâ ehl-i şan'atuñ kîsesi tehî olmaz. [5] [her ân tıfl kücevr-i âmüzgâr] Her ol tıfil ki o üstâduñ cevruñi [nebîned cefâ bîned ezruzgâr] görmeye rüzgârdan cefâ görür. [piserrâ niküdâr u râhat resân] Ferzendüñi iyü tüt ve râhat irişdür ve cemî' levâzumını gör anı ğayra muhtâc eyleme [ki çeşmen nemāned bedest-i kesân] ki ol ferzendüñ çeşmi kimselerüñ elünde kıalmaya murâd kimsenüñ elüne nazar etmeye dimekdür. [her ânkes ki [10] ferzendrâ ğam naħ'ard] Her ol kimse ki ferzendenüñ ğamını yimedi. [diger kes ğameş hürd u bednâm kerd] Ğayri kimse anuñ ğamını yidi bednâm ve rüsvây eyledi. [nigehdâr ezâmüzgâr-i bedeş] Ferzendüñi nâma' kûl ya' nî fâsık ve mülhid üstâddan hıfz eyle [ki bedbaht u bireh kuned çun h'adeş] zîrâ üstâd ol püseri kendü gibi bedbaht ve gümrâh eyler. [nedâni ki Sa'dî murâd ezçi yâft] Bilmez misün ki [15] Sa'dî murâdından buldı. [ne hāmūn nevešt u ne deryāşikâft] Ne şâhra tay eyledi ve ne derya yardı. Murâd ne berde seyâhat ve ne baħrda seyâhat ile buldı dimekdür. [beħurdi buħurd ezbuźürgān kıafâ] Belki 'âlem-i şabâvetde ululardan ^(255a) kıafâsına sille yedi ve te'dîb görđi. [ħudādādeş ender buźürgi şafâ] Ol sebebden Ğaħ Te'ālâ Ğazreti celle celālüh Sa'dî'yi büyüklüğünden şafâ virdi ki bu kıadar fazl ve ma'rifete irüşđi. [her ânkes ki gerden befermān nehed] Her ol kimse ki ulularuñ fermānına boyun kıor ve emrüne itâ'at ider. [besi ber neyāyed ki fermān [5] dehed] Çok zamān gelmez ki ol kimse ğayrlere virür ve şâhib-i Ğükm olur.

Hikâyet

[şebi da'veti bûd derküy-ı men] Ğazret-i Şeyħ eydür: 'Âlem-i şebâbda bir gice benüm maħallemde bir düğün oldı. [ziher cins merdüm der u encümen] Her cinsden âdem ol da'vetde cem' olmış idi. [çu âvâz-ı muṭrib berāmed ziküy] Çünki saz çalunub muṭribüñ âvâzı ol maħallemde işidüldi. [beğerdün [10] şud ez' aşıkān hây u hüy] Ziyāde şevkıden 'aşuqlaruñ hây ve hüyü feleke getđi. [peri peykeri bûd maħbûb-i men] Benüm bir peri şüretlü maħbûbum var idi. [bedüguftem iy dilber-i Ğüb men] Aña eyitdüm: İy benüm Ğüb dilberüm. [çirābār fıķān neyāyi becem'] Refiķler ile

niçün meclise gelmezün? [ki rüşen kuni meclis-i mâ çu şem'] Ki şem' gibi bezm meclisümüzü rüşen idesün.

Bejt:

[15] *Yek şeb ziçehre meclis-i mārā furūg' dih*

Tā şem' gūşe-i binişined çerāg' hem

[şinidem ki mi reft u bāh'ışten] Eşitdüm ki ol maḥbūb giderdi ve kendüsi iyle [hemi guft bāmen ki iy yār-i men] baña eydürdi: Ey benüm yārüm ya' nī zāhirā beni ^(255b) muḥāṭab tutunub kendü kendüsüne eydürdi. [meḥāsin çu merdān nedāri bedest] Erler gibi çünki elüñ ile şaḳaluñı tutmayasun ya' nī henüz ki ḥaṭṭuñ temām gelmemiş ola. Bu vech daḥi cāyızdūr erler gibi elünde şaḳal tutmazsun ya' nī henüz ki şaḳaluñ bitmemiş ola. Bu vech üzre el ile tutmaḳ ma' nāsına olmaz. [ne merdi buved piş-i merdān nişest] [5] Merdler önünde oturmaḳ ve anlar ile hem meclis olub müşāḥabet eylemek merdlük ve lāyık degüldür. [siyehnāme terzān muḥanneş meḥ'āh] Ol muḥanneşden siyāhnāmelü reg kimse ṭaleb eyleme ve andan sa' ādetsüz 'ālemde kimse vardur dime. [ki piş ezḫateş rüy gerded siyāh] Ki ḥaṭṭı gelmezden evvel anuñ yüzi siyāh ola. [ezān biḥamiyyet bubāyed girīht] Ol ḡayretsüzden kaçmaḳ gerek. [ki nāmerdiş [10] āb-i merdān birīht] Ki anuñ nāmertlügi merdlerüñ āb-ı rüyını dökdi ve 'ırzlarına ḥalel irgürdi. [piser kū miyān-i ḳalender nişest] Püser ki o ḳalenderler ortasında otururdi ve anlar ile iḥtilāṭ eyledi. [peder gūz-i ḥayreş furūşüy dest] Pederüne di ol püserüñ ḥayr ve nef' inden el yusun ve işlāḥından ümidini ḳaṭ' eylesün. [dirigeş meḥūr berhelāk u telef] Ol püserüñ helāk ve telef üzre dirig' yeme [15] ve biḥuzūr olma [ki piş ezpeder murde bih nāḫalef] zīrā nāḫalef pederünden evvel ölmüş olmaḳ yegdür.

Guftār Ender Perhiz Kerden Ezḫübrüyān

[ḫarābet kuned şāhid-i ḫāne ken] Ḥāne ḫarāb idici maḥbūb seni ḫarāb ve rüsvāy ider. ^(256a) [birev ḫāne ābād gerdān bezen] Yüri zen ile ḫāneñi ma' mūr eyle. [neşāyed heves bāhten bāguli] Şol güle muḥabbet ve meyl eylemek lāyık degüldür [ki her bām dādeş buved bulbuli] ki her şabāḥ anuñ bir bülbüli ola. [çu ḫudrā beher meclisi şem' kerd] Çünki bir maḥbūb kendüsünü her bir meclise şem' eyledi ve her kimüñ olur ise meclüsüne vardı. [tu diger çu pervāne [5] girdeş megerd] Sen pervāne gibi gerü anuñ eṭrāfına ṭolanma.

Beyt:

Çu ān meh yār-ı aġyārest gird-i o megerd iy dil

Çirā pervāne bāyed şud berā-yı şem‘-i maḥfilhā

[zen-i ḥūb u ḥuş ḥūy u ārāste] Ḥūb-rūy ve ḥoş-ḥūy ve envā‘i ziynet ile bezenmiş zen [çi māned benādān-i nevhāste] tāze ḥūbrūy nādāne ne bakaruz. [der u dem çu ġunçe demi er vefā] Zene ġonçe gibi vefādan bir dem oġur ya‘nī hemān bir kerre vefādārsun dī. [ki ezḥande ufted [10] çu gul derkafā] Ki ḥandeden ġul gibi kafāsına düşer. Ḥāşıl-ı ma‘nā budur ki çün zeni vefā ve luţuf ile medḥ idesün ḥazḗ u zevġinden ḥande idüb arġası üzere yatur ve murāduñ ḥuşūlüne inġiyād ġoşterür ilḥāḥ ve ibrām etmeġe aşlā ḥācet ġalmaz. [ne çun kudek-i piç berpiç u şeng] Bedbaḥt ve edebşüz küdek gibi degüldür. [ki çun ġufl netuvān şikesten beseng] Ki küdeki ġufl gibi seng ile şımaġ mümġün degüldür. Murād dilberden nefşüñ [15] teġāzisini taleb eylesen āsān ve ceḥle müyesser olmaz dimekdür. [mebīn dilfiribeş çu ḥūr-i behişt] Sūretā maḥbūb cennet ḥūrisi gibi dilfirīb ve laţif idüġüne nażar eyleme [kezān rūy-ı diger çu dīvest zişt] zīrā öbür yüzünden ki murād nāmeşrū‘ olmasaydı ^(256b) şeytān-ı la‘īn gibi ziştür. [eger pāy pūsi nedāned sipās] Eger maḥbūbuñ ayaġını öpesün ve envā‘-ı ri‘āyet idesün anuñ şükrünü bilmez ve minnete geçmez. [ve ger ḥāk bāşi nedāred hirās] Eger anuñ yolında ve ayaġı altında ḥāk olasun Ḥaġ Te‘ālā’dan ḥavf etmez ve bu ḥālden iḥtirāz eylemez. [ser ezmaġz u dest ezdirem kun tih] Serüñi ‘aġıldan ve destüñi diremden [5] tehi eyle [çu ḥāţır beferzend-i merdum nih] çünki ḥalkuñ ferzendüne muḥabbet idesün.

Beyt:

Her ki ḥāhed ki çu ḥāfiż neşevd ser gerdān

Dil beḥūbān nedeḥd vez peyişān nereved

[mekun bed beferzend-i merdum nigāḥ] Ḥalkuñ ferzendüne nāma‘ġul nażar eyleme [ki ferzend-i ḥiştet berāyed tebāḥ] zīrā senüñ ferzendüñ daḥi ḥarāb ḥāşıl olur zīrā aġırlar daḥi senüñ ferzendüne nażar iderler.

Ḥikāyet

[derīn şehr bāri besem‘ am resīd] Bu şehirdeki murād Şīrāz’dur. [10] Bir kerre benüm sem‘ime irüşd.i [ki bāzārgāni ġulāmi ḥarīd] Ki bir bāzārgān bir ġulām şatun aldı. [şebān geh meger dest burdeş besīb] Aḥşam vaġtı meger efendisi anuñ sībine el

eletdi. Murād zekānını oḥşayub ağuş eylemek istedi dimekdür. [**ki sīmīn zenḥ būd u ḥāṭır firīb**] Zīrā ol ḡulām sīmīn zekān ve ḥāṭır firīb ya‘ nī ra‘ nā dilber idi. [**peri çehre her çi uftādeş bedest**] Ol hālde her ne ki peri çehre ḡulāmuñ elüne [15] girdi. [**bekīn derser u maḡz-i ḥ‘āce şikest**] Kin ve ḡazab ile efendisünün ser ve maḡzını şıdı. Murād seyyidine bir muḥkem kütük urub başını yardı dimekdür. Ḥazret-i Şeyḡ kışşa ortasında bu beyit ile ma‘ rifet beyānına şürū‘ eyledi. [**ne her cā ki bīni ḥaṭ-i dil-firīb**] Böyle degüldür ^(257a) her ḡanda ki dilfirīb ḥaṭ göresün [**tuvāni ṭama‘ kerd neşer der kītib**] anuñ kitabına ṭama‘ etmege ḡādir olasun ya‘ nī ḡādir degülsün. Murād her gördüḡün maḥbūbı şikār etmege ḡādir olmazsun dimekdür. [**guvā kerd berḡud ḡudā u resūl**] Çünki bāzārgān ḡulām elünden let yedi Ḥūdā ve Resūli kendü üzre şāhid eyledi ya‘ nī tövbe etdi böyle diyü: [**ki diger [5] negerdem begird-i fuzūl**] Ki gerü fuzūl ve nāmeşrū‘ un eṭrāfına ṭolanmıyam ve buncılayın fi‘ l-i ḡabiḥe ḡaşd etmeyem. [**raḡīl āmedeş hem derān hefte pīş**] İttifāḡ ol haftada anuñ önüne raḡīl geldi ya‘ nī riḡlet ve sefer ḡaşdın etdi. [**dil-efḡār u ser-beste u rüy-rīş**] ḡulāmuñ köteḡinden ḡalbi mecrūḡ ve başı cerāḡatdan ötri baḡlanmış ve yüzi yaralu bu ḡāl ile yola ḡıḡdı. [**çu bīrūn şud ezkārḡān yek du mīl**] Çünki [10] bāzārgān kārḡāndan bir iki mīl ṭaşra ve ilerü getdi. [**bepīş āmedeş senglāḡi mehīl**] Bāzārgānuñ önüne bir hevlñāk ve senglāḡ ya‘ nī ṭaḡ geldi. [**bupur sīdkīn ḡulle rānām çīst**] Bāzārgān kārḡān ḡalkından birine suāl eyledi ki bu ḡalenün nāmı nedür ve eyitdi: [**ki bisyār bīned ‘aceb her ki zīst**] Ki her kimse ki diri oldı ḡoḡ ‘aceb görür. Murād ziyāde ‘ömür süren ḡoḡ ‘aceb görür dimekdür. [**çunīn gufteş ez [15] kārḡān hemdemi**] Kārḡāndan bir müşāḡibi bāzārgāna böyle didi: [**meger teng-i turgān nedāni hemi**] Var ise teng-i türkāni bilmez misün ki bunuñ nāmı teng-i türkāndur. Türkān bunda maḥbūbān ma‘ nāsındadır tengden murād şehvetperestlerün maṭlub ve maṭlūbı ^(257b) olan mevzi‘ dūr. [**birencīd çun teng-i türkān şinīd**] Bāzārgān çünki teng-i türkāni eşitdi incindi. [**tu gufti ki dīdār-i duşmen bidīd**] Sen dir idün ki duşmenün yüzün gördi ki bu ḡadar perīşān oldı.

Beyt:

Dīde bertārek-i sinān dīden

Ḥuşter ezrūy-i duşmenān dīden

[**siyehrā yeki bāḡ berdāşt [5] saḡt**] Bāzārgān kendünün siyāḡ ḡulāmi üzre bir muḥkem ḡayḡırdı böyle diyü: [**ki diger merān ḡar bīned ezraḡt**] Ki gerü ḡarı sürme esbābı biraḡ bundan öte gitme. [**ne ‘aḡlest u ne ma‘ rifet yek cevem**] Bir cev ḡadar ne

‘aķıl ve ne ma‘rifetüm vardır. [**eger men ziger teng-i turkân revem**] Eger ben gerü teng-i türkâna girem. Teng-i türkândan murâd ne idügi yukaruda zıkr olunmuşdur bu teng-i türkân dağı nâmda aña meşâbe olduğundan ötri bundan [10] dağı i‘ râz eyledi. Taĥsîn anuñ tövbesüne ve ‘aķlına Ĥazret-i Şeyĥ pend ve ma‘rifet beyânına şürü‘ eyledi. [**der-i şehvet-i nefis-i kâfer bubend**] Kâfir nefsüñ şehvet ħapusını bağla murâd şehvetperestlügi terk eyle dimekdür. [**ve ger ‘aşıkî let ĥür u ser bubend**] Eger ‘aşık iseñ bu bâzârgân gibi let ye ve başuñı bağla. [**ħu mer bende-i râhemi perveri**] Ćünkü bir bendeyi besler ve ri‘âyet idersen [**beheybet berâreş kez u ber ĥürî**] bendeyi heybet ile [15] ĥâşıl eyle ki andan meyve yiyesün ya‘nî ĥizmetünden mütemetti‘ olasun [**ve ger sîdeş leb bedendân gezed**] ve ger seyyidi bendenüñ lebüni dişi ile ışıra ve der ağuş etmek isteye. [**dimâġ ĥudâvendġari pezed**] Bende efendilük dimâġını pişürür ve ĥidmet^(258a) etmege nâz ve şîve eyler. [**ġulâm âbkeş bâyed u ĥıst zen**] Ģulâm saĥķa ve kerpiĥci gerek ya‘nî dilber gerekmez [**buved bende-i nâzenîn muşt zen**] zîrâ nâzenîn ve maĥbûb bende müştzen ve efendüsünü döġücü olur.

Guftâr Ender Nazâr Bâzân-i Kezzâb

[**gurühi nişinend bâĥuş piser**] Bir bölük ĥarâmzâdeler bir ĥoş püser ve bir ra‘nâ [5] dilber ile oturlar ve aña böyle dirler: [**ki mâpâk bâzîm u şâĥib-nazar**] Ki biz pâkbâz ve şâĥib-nazar şehvetperest degülüz. [**zimen pursfer súde-i ruzġâr**] Zamânuñ zebün ve ‘âcizüni benden şor [**ki bersufra ĥasret ĥüred rüzedâr**] zîrâ şâîm elbette sofrâ üzre ĥasret yir pâkbâzzedenîlerüñ elbetde maĥbûba meyl ve taĥassüri vardır. [**ezân tuĥm-i ĥurma ĥüred ġüsferend**] Ģüsferend ol sebebden ĥurmanuñ [10] çekirdegin yer [**ki ħuflest berteng-i ĥurma vu bend**] zîrâ ĥurmanuñ dengi üzre kufl ve bend vardır. Ĥurma yemege ġâdir degüldür bi‘z-zarürî çekirdegi ile ħana‘ât ider. [**ser-i kâvi ‘aşşâr ezân derkehest**] ‘Aşşâr kâvunuñ başı ol sebebden şamandadır ya‘nî şaman yir. [**ki ezġuncdeş rîsmân kutehest**] Zîrâ şusamından ki murâd yaġ ħıĥardukları dânelerdür anuñ ipi ħışadur ki aña irüşmege ħudreti yoĥdur.

[15] Ĥikâyet-i Dervîş-i Şâĥib-Nazar ve Buĥrâd Ĥekîm

[**yeki şüreti did şâĥib cemâl**] Bir kimse şâĥib-i cemâl bir şüret ya‘nî bir zîyâ dilber gördi. [**biger dîdeş ezşürîş-i ‘ışk ĥâl**] ‘Aşĥ şürîşinden ve süzişinden ĥâli döndi. ^(258b) Murâd anuñ ‘aşĥı şarâbı ile mest ve âşüfte oldu dimekdür. [**berendâĥt biĥâre ħendân ‘arâĥ**] Biĥâre ĥayâ ve ıztırâbdan ol ħadar ‘arâĥ dökdü ya‘nî ziyâde terledi. [**ki şebnem berâred behiştî varâĥ**] Ki behişte mensûb varâĥ şebnem getirür. Murâd cennet

varağında olan şebnem kadar ‘arağ dökdi dimekdür. Bu vech daği cāyızdır. [5] Zīrā behište mensüb olan varağ şebnem getirür ziyāde leṭāfetünden cennet evrāğında şebnem eksük olmaz. [guzer kerd bukrāt bervey sūār] Ol ‘āşık bu hālde iken Bukrāt ḥakīm anuñ üzre süvār uğradı ve anı çünki ol hālde gördi. [bupur sīd kīnrā çī uftādkār] Bukrāt ḥekīm anda olanlara sūāl eyledi ki buña ne iş düşdi ve ne hāl vākī‘ oldı. [kesi gufteş in ‘ābid-i pārsāst] [10] Bir kimse Bukrāt ḥekīme eyitdi ki bu şālīḥ ‘ābiddür. [ki hergiz ḥaṭāyi zidesteş neḥāst] Ki hergiz anuñ elünden bir ḥaṭā şadır olmadı. [reved rūz u şeb derbeyābān u kūh] Rūz u şeb beyābān ve kuha gider ve kimse ile ihtilāt eylemez. [zişuḥbet-i girizān zimerdüm sutūh] Müşāḥabetden nefret ve ḥalkdan vaḥşet idicidür. [rubūdest ḥāṭır firībi dileş] Anuñ sebebi budur ki bir maḥbūb anuñ gönlünü ḳapmış ve āşüfte eylemişdür. [furūrefte [15] pāy-i nazār der gileş] Anuñ nazarı ayağı gile batmışdur. Murād ol maḥbūbuñ muḥabbetünde ‘āciz ve fūrümānda ḳalmış dimekdür. [çu āyed ziḥalkēş melāmet begūş] Çünki ḥalkdan anuñ sem‘ine melāmet gele ya‘nī melāmet ideler. [begūyed ki çend ezmelāmet ḥamūş] (259a) Eydür ki melāmetden niçe bir ya‘nī melāmetden ferāğat idüb ḥāmūş oluñuz. [megūy er binālem ki ma‘zūr nīst] Ey beni melāmet iden eger nāle idersem benüm için dime ki ma‘zūr degüldür. [ki feryādem ez illeti dūr nīst] Zīrā benüm feryādum bir ‘illetden ba‘īd degüldür belki feryāduma bir sebep vardur. [ne in naḳş dil mi rubāyed zidest] Bu mışrā‘ [5] ‘illeti beyāndur benüm gönlümü elümden bu naḳş ḳapmaz. Naḳşdan murād bunda maḥbūbdur. [dil ān mi rubāyed ki in naḳş best] Belki ḥaḳīḳatde gönlümü ol ḳapar ki bu naḳşı bağladı ki murād Bārī Te‘ālā’dur.

Beyt:

Dernaẓar bāzi-i mābi beşarān ḥayr enend

Men çünīnem ki numūdem diğēr iṣān dānend

Bu beyte degen bir kimse ‘āşık cānibinden Bukrāt’a anuñ hālünü taḳrīr eyledi. [şinīd in seḥun merd-i kār āzmāy] İş şınayıcı ve çok bilici merd ki [10] murād Bukrāt ḥekīmdür bu sözi eşitdi. [kuhūn sāl-i perverde-i puḥte rāy] Ma‘ḳul reylü ‘āḳıllerūñ terbiyesi ile terbiyetlenmiş çok ‘ömür sürmiş. [beguft er çī şiyt-i nikūyi reved] Bukrāt ol kimseye eyitdi: Egerçi bu ‘āşık olan ‘ābid ilk şadāsına gider ve zāhirā ma‘ḳul söyler. [ne bāher kesi ānçi gūyı reved] Ammā anı ki sen bu ‘āşıkuñ ḥaḳḳında dirsün her kimse aña i‘tikād i‘timād eylemez bu sebebden ki [nigārenderā ḥod hemīn [15] naḳş būd] naḳḳāş-ı ezelūñ naḳşı hemān bu maḥbūb mı idi. [ki şūrīderā dil beyağma

rubūd] Ki şūrīdenüñ gön̄lünü yağma ile ıktı. [çirā tıfl-i yek rüze hüşeş nebūd] Niçün bir günlük tıfil anuñ hüşını eletmedi? [ki derşun‘ dīden çī bālīg çī hürd] Zīrā sani‘-i (259b) ilāhi görmekte bālīg ne tıfil ne bileñe zışt ne hūb ne. [muḥakḳıḳ hemīn biyender ender ibil] Muḥakḳıḳ şütürde hemīn bu ḥāleti görür ve bu şanı‘i müşāhede ider [ki derḥūbrūyān-i Çīn u Çigil] ki Çīn ve Çigil şehrinüñ ḥūbrūylarında görür. [niḳābīst her satır men zīn kītīb] Bu Bostān kitābından her satırım bir niḳābdur. [furūhişte ber‘ ārifī dilfirīb] Dīfirībūñ [5] ‘ārizi üzre āşüfte şarkmış ve anı setr eylemişdür. [me‘ ānīst der zīr-i ḥarf-i siyāh] Siyāh mürekkeb ile yazılmış kelimenüñ altında ma‘ nālar vardur [çu derperde ma‘ şūḳ u dermiğ māh] perde içünde maḥbūb ve şehāb içünde māh gibi. [derevḳāt-ı Sa‘ dī negunced melāl] Sa‘ dī’nüñ vaḳitlerinde melāl şıgmaz. [ki dāred pes-i perde çendīn cemāl] Zīrā perde ardında bu ḳadar şāḥib cemāl tutar cemālden murād ḳalbünde olan [10] me‘ āni ve ma‘ ārifdür ki her birisi bir şāḥib cemāldür. [merākīn şehunḥāst meclis furūz] Benüm ki bu meclis rüşen idici sözlerümdür. [çu āteş der u rüşināyi vu suz] Āteş gibi anda rüşenlik ve söz vardur ki meşhūr-ı āfāk olub ‘ālem ḥalkunuñ maḳbūli olmuşdur. [nerencem ziḥaşmān bertapend] Ḥaşımlarumdan incinmezem ve biḥuzūr olmazam eger ḥareket ve ıztırāb ideler. Murād budur ki ḥasedlerinden eger benüm sözlerimi [15] maḳbūl tutmayub ḳadḥ ideler perişāñ ḥātır olmazam. [gezīn āteş-i pārsi derbetend] Zīrā anlar bu pārsa mensūb olan āteşden sıtmada ve ḥarāretdedür. Āteş-i pārsiden murād bu kitāb olmaḳ ziyāde rüşendür ve āteş-i pārsi bir marāzuñ ismidür anı ihām ider.

(260a) *Beyt:*

Ḥāfiz tuḥatm kun ki huner ḥud ‘ayān şeved

Bāmudde‘ī nizā‘ u muḥākā çī ḥācetest

Guftār Ender Selāmet-i Kūşe Nişini ve Sabr Ber İzā-i Ḥalk Der Hemeḥāl

[eger dercihān ezcihān reste īst] Eger cihānda bir kimse cihān ve ehl-i cihāndan ḳurtulmuş ise [derezḥalk berḥ‘ışten beste īst] sebebi oldur ki ‘uzlet [5] ve ḳanā‘at ihtiyār idüb ḳapuyı ḥalkdan kendü üzre bağlamışdur. Murād ḥalāş müyesser olursa bunuñ ile müyesser olur bundan ḡayri ile müyesser olmaz dimekdür. Ḥazret-i Şeyḥ’üñ murādı ḥalvet ve ‘uzlete ve tāk‘at ve ḳanā‘ate terḡībdür. [kes ezdest-i cevri zebānhā nerest] Kimse dünyāda zebānlar cevrunüñ elünden ḥalāş bulmadı. [eger ḥud numāyest eger ḥaḳ-perest] Ol kimse eger mürāyi eger muḥlişdür [eger berperi [10] çun melek zāsumān] zīrā eger melek gibi āsumāndan yuḳarı uçasun. [bedāmen

derāvizedet bed gumān] Bedgumān ve bedkūy senūñ dāmenūñe muhkem yapuşur yine ħalāş bulmazsun. [**bekūşiş tuvān Diclerāpiş best**] Seyl-i Dicle'nūñ öñünü sed etmek mümkündür. [**şāyed zebān-i bedānideş best**] Ammā düşmen ve ħasūduñ zebānını bağlamak mümkün degüldür. [**ferāhem-i nişinend ter dāmenān**] Nāpāklar ve bedaşillar bir yere cem' olup otururlar ve ğıybet ve mezemmete şürū' iderler böyle diyü: [**ki in zuhd-i [15] ħuşkest u ān dām-i nān**] Ki bu zühdhoşekdür ve o nān tuzağıdur ya'nī bu mürāyīdür ve ol tāmā'gārdur kimūñ olur ise ta'amına varur ābrūyını şaķınmaz ve anūñ bunuñ cefāsını çeker. [**turūy ezperestiden-i ħaķ mepiç**] Ammā benüm saña naşīhatum ^(260b) budur ki sen Ĥaķ Te'alā Ĥazreti'nūñ celle celālüh tāt ve 'ibādetünden yüz çevirme [**bihil tā negirend ħalkat behic**] ķo. Tā ħalk seni hiç tıtmayalar ve i'tibār etmeyeler saña andan ne zarar. [**çu rāzi şud ezbande yezdān-i pāk**] Çünkü pāk ve münezzeħ Allāħ bunda senden rāzı oldu. [**ger inān negerdend rāzi çi bāk**] Eger bunlar ki murād ħasūdlar [5] ve ta'n idenlerdür hergiz senden rāzı olmayalar ne bāk ve ne ğam. [**bed endiş-i ħalk ezħaķ āgāh nist**] Ĥalkı yaramaz zan idici ve 'ayb görici Ĥaķ Te'alā Ĥazreti'nden 'azze ismihü āgāħ degüldür. [**zigavgā-yi ħalķeş behaķ rāh nist**] Ĥalkūñ ğavğasından aña Ĥaķ Te'alā Ĥazreti'ne rāh yoķdur zīrā öñünde māni' kuy vardur. [**ezin reh becāyi neyāver dehend**] Bu sebebden ol bedbaħtlar bir yere yol getürmişler ve nesne ħāşıl etmemişlerdür. [**ki evvel kadem [10] pey ğalať ker dehend**] Zīrā evvel kadem izi ğalať eylemişlerdür ki ħaķķı koyub 'uyūb-ı ħalka meşğul olmışlardur. [**dü kes berħadīşi gumārend gūş**] İki kimse bir söz üzre gūş ħavāle iderler. [**ezin tābedān zāher men tāsurūş**] Ammā bundan aña deĝin ehramenden meleke deĝün fark vardur ki biri dīv biri melek meşābesündedür. [**yeki pend ĝired diger nāpesend**] Birisi naşīhat tutar ki o melek gibidür birisi [15] noķşān ve 'ayb tutar ki o dīv gibidür. [**neperdāzed ezħarf ĝiri bepend**] Noķşān tıtuculukdan ve 'ayb görücülükden ferāĝat idüb naşīhate meşğul olmaz. [**furūmānde dergunc-i tārīk cāy**] Yeri mazlum bucaķda 'āciz kalmış ve oturmuş kimse ^(261a) [**çi deryā bed ezcām-i ĝiti numāy**] cihānı aşıķārā ve rüşen idici cāmdan ne idrāk eyler. Murād budur ki künc-i tārīkde olan kimse āfitābı bilmedüĝi ve müşāhede etmedüĝi gibi ħalkūñ 'ayb ne noķşānına meşğul olan kimse daħi Ĥaķ Te'alā Ĥazreti'ni idrāk etmege ve şırať-ı müstaķīme sülük eylemege kādır olmaz. [**mepindār eger şir eger [5] rübēhi**] Farażā eger arslan iseñ eger deĝül iseñ zan eyleme [**kezīnān bemerdi vu ħilet rehi**] ki bunlardan merdlük ve ħile ile ħalāş bulasun. [**eger kunc ħalvet guzīned kesi**] Eger bir kimse ķanā'at için ħalvet ve 'uzlet bucāĝını ihtiyār ide [**ki pervā-yi şuħbet nedāred besi**] zīrā ħalk ile çok müşāħebet

kuyusını tutmaz ve ihtilâtdan haz etmez. [**mezemmet kunendeş ki zer kıst u rīv**] Anı mezemmet iderler ki riyâ ve [10] hiledür [**zimerdum çunân mi girized ki dīv**] diyü halkdan nice nefret iderse bu daği halkdan iyle nefret ider. [**eger hânde rüest u âmîzgâr**] Eger bir kimse ki hânderüy ve müşâhebet ve laţif meşreb ve laţife kuydür. [**afifeş nedânend u perhîzgâr**] T^c an idiciler anı ‘afif ve şâlih bilmezler belki aña daği küşâde meşrebdür diyü t^c an iderler. [**ğanirâ begıybet bikâvend püst**] T^c an idiciler ğıybet ile ğaninüñ postını yırtarlar [15] böyle diyü: [**ki fir‘avn eger hest der‘âlem üst**] Ki eger ‘âlemde Fir‘avun var ise odur [**ve ger bîtuvâyi bigiryed besüz**] ve ger bir fakîr fuğaradan süz ve harâret ile ağlaya [**nigün-baht h‘ânendeş u fire rüz**] anı bedbaht ve devletsüz ve sa‘âdetsüz okurlar. ^(261b) [**eger merd-i dervîş dersahti est**] Eger dervîş kimse ki sahtlıkda ve tarlıkdadır [**bugüyend ezid bâr u bed-bahti est**] t^c an idiciler eydürler: Bu hâl aña medburlükden ve bedbahtlıkdendür. [**ve ger kâmrâni derâyed zipây**] Ve ger kâmurân ve şâhib zevk devletden düşe. [**ğanîmet şumârend u fazl-ı hüdây**] T^c an idiciler anuñ bu hâlünü [5] ğanîmet ve fazl-ı hüdâ ‘ad iderler ve dirler: [**ki tâ çend ezîn câh u gerden keşi**] Ki niçeye degün bu manşıbdan bu cabbârlıkdan [**huşirâ buved derkafâ nâhuşi**] elbetde hoşluğun kafasında nâhoşluk olur zîrâ yüsr ile ‘usr biledür. [**ve ger teng desti tenk mayeyi**] Eger ziyâde kudretsüz bir fakîr [**sa‘âdet bulendeş kuned pâyeyi**] sa‘âdet anuñ mertebesini bülend ide. [**biğâbendeş ezkinê dendân bezehr**] T^c an idiciler kîneden aña zehir ve ‘azab [10] ile dişlerini çınlarlar ya‘nî ğâyet ile biğuzûrluklarından dişlerini biri birine urub kıcırdadurlar böyle diyü: [**ki dün perverest in furümâye dehr**] Ki bu sifle dehr kendü gibi sifle besleyici ve edâniye ri‘âyet idicidür. [**çu bînend kâri bedestet derest**] Çün göreler ki senüñ elünde bir iş vardur ve manşıb ve meşâlih ile muğayyedsün. [**harîşat şumârend u dunyâperest**] Seni harîş ve dünyâperest şayarlar. [**ve ger dest-i himmet bidâ [15] ri zikâr**] Ve ger kâr ve manşıbdan himmet elünü tutasun ve esbâb ve umür-ı dünyeviyyeden el çekesün. [**gedâ pişe h‘ânendet u puhte h‘âr**] Saña gedâ hüylü ve h‘ârlığa tağammül idici okurlar. [**eger nâtiği tabl-ı puryâveyi**] Eger seğunküy ve seğundân iseñ ziyâde nâma‘kül ^(262a) söyleyici tablsun dirler. [**ve ger hâmuşi nağş-ı ger mâveyi**] Ve ger hâmuş iseñ t^c an idiciler hâmmâm nağşısun dirler. [**tağammul kunânra neğânend merd**] Tağammül idiciyi merd okumazlar ve eydürler: [**ki biçâre ezbîm ser bernekerd**] Ki biçâre havfindan başını kaldurmadı künân bunda müfreddür cemî‘ degüldür. [**ve ger dersereş hevl u merdânegîst**] [5] Ve eger anuñ başında heybet ve merdânelük ve ğazab var ise [**girizend ez u kîn çi dîvânegîst**] andan nefret iderler ki buna dîvânelük der diyü. [**ta‘annut kunend şer ger endek h‘ârest**] Eger bir kimse az

yeyici ve kanā‘at idici ise anı mezemmet ve taḥkīr iderler böyle diyü: **[ki māleş meger rūzi-i dīgerest]** Ki anuñ mālı var ise ğayri kimsenüñ naşibidür ki anı yemez. **[ve ger nefz u pākize bāşed ḥ‘āreş]** Ve ger anuñ **[10]** ta‘āmı laṭif ve nefis ola. **[şikembende ḥ‘ānend u ten pervereş]** T‘an idiciler anı şikembende ve tenperver oqurlar ki biçāre hemān boğazına ḳalmışdur. Elinden hüner gelmez dirler. **[ve ger bītekelluf ziyed mālđār]** Ve ger ğani tekellüfsüz dir ile ki laṭif cāmeler giymeye **[ki ziyet berehl-i temiz set u ‘ār]** zīrā ehl-i ‘aḳıl üzre ziyet ‘ayb ve ‘ārdur. **[zebān dernehendeş bāyızā çu tīg]** T‘an idiciler ğaninüñ izā ve t‘anına tīg gibi dil **[15]** ḳorlar. Mühmelāt söylerler bu böyle diyü: **[ki bedbaḫt zer dāred ezḫud dirīg]** Ki bedbaḫt zeri kendüsünden dirīg tutar ki kendüsüne laṭif libās eylemez. **[ve ger kāḫ u eyvān münakkaş kuned]** Ve ger ğani ḳaşr ve eyvānını münakkaş ide. **[ten-i ḥ‘iş rākisvet-i ḥ‘aş kuned]** ^(262b) Kendü tenüne laṭif kisvet ide. **[becān āyed ezdest-i ta‘na zenān]** Ta‘n urıcılarıñ elünden cāna gelür ve ziyāde muḫtarib olur zīrā aña daḫi böyle ta‘n iderler. **[ki ḫudrā biyārāst hemçun zenān]** Ki kendüsünü zenler gibi ziyet etdi. **[eger pārsāyi seyāḫat nekerd]** Eger bir pārsa seyāḫat etmedi ise **[sefer ker degāneş neh‘ānend [5] merd]** sefer ve seyāḫat etmiş kimseler anı merd oqumazlar. **[ki nārefte bīrūn ziāğūş-i zen]** Ki ‘avretünüñ ḳucağından ṫaşra gitmemiş. **[kudāmeş hüner bāşed u ra‘y u fen]** Anuñ ḳanḳı hüneri ve re‘y ve fenni olur? **[cihān dīderā hem biderrend pust]** Cihāndīdenüñ daḫi postını yırtarlar ya‘nī t‘an iderler böyle diyü: **[ki ser geşte vu baḫt bergeşte ust]** Ki ol cihāndīde serāsime ve bedbaḫtdur. **[gereş ḫazz ezikbāl būdi vu behr]** Eger anuñ **[10]** iḳbāl ve devletden naşib ve behresi olaydı **[zemāne nerāndi zişehreş beşehr]** zamāne anı şehirden şehire sürmezdi. **[‘azabrā nigūhiş kuned ḫurde bīn]** ‘Ayb-bīn ‘azabı mezemmet eyler böyle diyü: **[ki miler zed ezḫuft u ḫižeş zemīn]** Ki anuñ ḫuft ve ḫizinden zemīn ditrer. **[ve ger zen kuned güyed ezdest-i dil]** Ve ger bir kimse elüne t‘an idici idür ki göñli elinden ya‘nī göñül belāsından **[begerden deruftād çun ḫar begil]** **[15]** ḫar güle düşdügi gibi boynına degün gül düşdi ya‘nī zen elünde ‘āciz ve zebūn oldı. Aşlā bir yere ḫareket etmege ḳudreti ḳalmadı. **[ve ger berkuned ḫuşem rūzi zicāy]** Ve ger hoşem bir gün anı yeründen ḳopara ya‘nī ‘azab gelüb ḫuşūmete ḳaşd ide. **[ser āsime ḥ‘ānendeş u tīre rāy]** ^(263a) Ol kimseyi serāsime ve nāma‘ḳül reylü oqurlar **[ve ger burd bāri kuned ezkesi]** Ve ger bir kimse bir kimseden şabr taḫammül ide. **[bugüyend ğayret nedāred besi]** T‘an idiciler eydürler ki çok ğayret tutmaz ki ḫalkuñ cevrine bu ḳadar taḫammül ider. **[saḫirā bānedrez güyend bes]** Saḫi kimseyi naşihat ile çok eydürler. **[ki ferdā dūdesteş buved piş u [5] pes]** Ki yāren anuñ iki elinüñ biri önünde ve biri ardında olur. Farāza edeb yerini setr

etmege nesne bulmaz. [ve ger k̄āni^ç u h̄^ışten d̄argeşt] Ve ger bir kimse k̄anā^ç at idici ve kendüsünü hıfz idici oldu ise [beteşni^ç -i halkı giriftār geşt] yine bir kavmün teşni^ç ve t^ç anına giriftār oldu ki ol kavm böyle dir: [ki hemçun peder h̄^ıāhed in sifle murd] Ki bu sifle pederi gibi ölse gerekdür. [ki d̄ünyā rehā ker du ḥasret buburd] [10] Pederi d̄ünyāyı terk eyledi ve āhirete ḥasret eletti. [ne ezcevr-i merdum rehed zişt-rūy] H̄āşıl-ı kelām halkuñ cevrenden ne zişt kırtulur [ne şāhid zināmerdum-i zişt-gūy] ne nāma^ç k̄ul söyleyici. Siflenüñ zebān ve t^ç anından maḥbūb kırtulur. [ki yāred bekunc-i selāmet nişest] Selāmet bucağında oturmağa kim k̄ādir olur? [ki peygamber ezḥubş-i merdum nerest] Ki Peygamber H̄azreti şalla'l-lahü ^çaleyhi ve sellem halkuñ ḥabāşetinden kırtulmadı.

[15] *Beyt:*

Her kes beḳadr-i h̄^ış giriftār-i miḥnetend

Kesrā nedāde end berāt-i müsellemi

[ḥudārā ki mānend u enbāz u cuft] H̄aḳ Te^ç ālā H̄azreti'ne ki celle şānühü meşel ve şerik ve ḥatun tıtmaz ya^ç nī bunlardan münezzehdür. *Leyse kemişlihi şey'un ve hüve's-semi^ç ü'l-çalim.* [nedāred şinīdi^(263b) ki tersā çı guft] Eşitdün mi ki tersā ne didi ve ne nāma^ç k̄ul söyledi eşitdük ma^ç nāsına daḥi cāyızdır. [rehāyi neyābed kes ezdest-i kes] Kimse kimsenüñ elinden kırtulmaḳlık bulmaz. [giriftārā çāre şabrest u bes] Giriftāre çāre ancak şabırdur

Hikāyet

[ḡulāmi bemışr enderem bende būd] H̄azret-i Şeyḥ eydür: Mısır'da benüm bir ḡulāmum var idi. [5] [ki çeşm ezḥayā derber efkende būd] Ki ḥayāsından çeşmüni sīnesine bırakmış idi. Murād ḥicābından başını ḳaldurmazdı dimekdür. [kesi guft ḥic in piser ^çaḳl u ḥūş] Bir kimse baña eyitdi: Bu püser hic ^çaḳıl ve idrāk tıtmaz. [nedāred bumāleş bete'dīb ḡuş] Te'dīb ile anuñ ḡuşını bur ve böyle etme diyü tenbīh eyle. [şebi berzedem bāng bervey duruşt] H̄azret-i Şeyḥ eydür: Bir gice ^çazab ile anuñ üzerine ḥayḳırdum ve azarladum. [10] [hem u guft miskīn becevreş bukuşt] Hem ol te'dīb eyle diyen eyitdi ki:” Miskīn ḡulāmı cevri ile depeledi.”

Hikāyet

[cuvāni hunermend u ferzāne būd] Hünermend ve ^çaḳıl bir civān var idi. [ki derva^ç çālāk u merdāne būd] Ki v^ç azda çālāk ve merdāne idi. Murād ziyāde ehil ve üstād idi.

dimekdür. **[nikunām u šāhib-dil u haq-perest]** Nikūnām ve šāhibdil ve šālih idi. **[haṭ-i ‘ārizeş huşter ezhaṭ-i dest]** [15] Ol civānuñ ‘arızınıñ haṭı elinüñ haṭından hoşrek idi. Murād ziyāde tāze idi dimekdür ve hüsni haṭta mālîk olmaduğun iş‘ar etmek mümkündür. **[kavi derbelāğāt u dernahv çust]** Feşāhat ve belāğatda kavi ‘ilm-i nahivde çābük ve cerī idi. **[velī^(264a) harf-i ebced negufti durust]** Ammā ebced harfîni dürüst dimez idi ki telaffuzında kuşūrı var idi. **[meger lukneti būdeş ender zebān]** Meger ol civānuñ lisānında bir lüknet ve şıklet var idi. **[ki taḥkik-i mu‘cem nekerdi beyān]** Ki harf-i mu‘cemüñ beyān ve telaffuzını taḥkik idemezdi. **[yekirā buguftem zişāhib dilān]** [5] Hāzret-i Şeyḥ eydür: Şāhibdillerden birine eyitdüm: **[ki dendān-i pişin nedāred fulān]** Ki fülān vā‘iz öñ diş tutmaz ol sebebden idāme kuşūrı vardur. **[berāmed zisevdā-yi men surhrüy]** Şāhibdil çünki bu sözi eşitdi baña ğazab etdüğünden yüzi kızardı ve eyitdi: **[ezin nev‘-i bīhūde diger megūy]** Bunuñ gibi nāma‘kül sözden artık söyleme. **[tuder vey hemān ‘ayb dīdi ki hest]** [10] Sen anda hemān ol ‘aybı mı gördüñ ki vardur. **[ziçendān huner çeşm-i ‘aḳlet bubest]** Ol kadar hünlerden ‘aḳluñ gözi bağlandı mı ki bu kadar hünelerini görmezün. Hāzret-i Şeyḥ pend ve ma‘rifet beyānına şürū‘eyledi. **[yakīn bişnev ezmen ki rüz-i yakīn]** Benden yakīn ve teng söz eşit ki kıyāmet günü **[nebīnend bed merdüm-i nīk-bīn]** nīk-bīn kimsenüñ ‘aybına nazar etmezler. Murād nāsuñ ‘aybına nazar etmeyen kimsenüñ kıyāmetde [15] haṭāsına nazar etmeyüb günāhlarnı ‘afv iderler dimekdür. Nebīnend kelimesinüñ fā‘ili Bāri Te‘ālā’dur. Şīğa-i cem‘ ta‘zīm içündür. **[yekirā ki fazlest u ferheng u rāy]** Bir kimsenüñ ki fazl u hünere ve rey ü ‘aḳlı vardur. **[gereş pāy-i ‘işmet bilağzed^(264b) zicāy]** Eger anuñ ‘işmeti ayağı yerinden ṭayrına murad andan bir haṭā ve fişk sādır ola dimekdür. **[beyek ḥurde mepsend bervey cefā]** Bir ‘ayb ve haṭā sebebi ile anuñ üzre cefā beğenme ve aña nāma‘kül i‘tikād idüb ṭ‘an eyleme. **[buzürgān çi guftend ḥuzmā şafā]** Ulular ne didiler iyü olanı al kem olanı terk eyle. Murād herkesüñ [5] hünere nazar eyle ‘aybına muḳayyed olma dimekdür. **[buved ḥār u gul bāhem iy huşmend]** Ḥār ve gül biri biri iledür ey ‘aḳıl! **[çi derbend-i ḥāri tugul deste bend]** Ne ḥār kaydındasun güli deste bağla ki maḳşūd olan ḥod odur. **[kirāzişt ḥūyi būd dersirişt]** Kimüñ ki zātında zişt ḥuyluḳ ve ‘aybbīnlük ola zamānenüñ қаһbezādeleri ve şeyṭān sīretlülere gibi **[nebīned ziṭāvus cūn pāy-i zişt]** ṭāvusdan ki cümle cismi laṭif [10] ve münāḳkaşdur. Zişt ayağından ğayri yerini görmez. **[şafāyi bedest āver iy ḥire rüy]** Bir şafā-yı ḥāṭır ele getür ey ṭonuk yüzli! **[ki nenmāyed āyīne-i tīre rüy]** Zīrā tīre-rüy āyīne nesne göstermez. Bu vech daḡı cāyızdır. Zīrā cilā ve safāsuz āyīne yüz göstermez. Pes sen daḡı ḳalbūñ āyīnesini

muḥabbetu'l-lāh ile mücellā ve muṣaffā eyle ki kâbil-i feyz olub ḥaḳ ile āşinālīga sebeb ola. [**ṭarīḳi ṭaleb kez 'uḳūbet rehi**] Bir ṭarīḳ eyle ki [15] anuñ sebebi ile 'uḳūbetden ḥalāş bulasun. [**ne ḥarfi ki enguşt ber vey nihi**] Bir noḳşān ve 'ayb ṭaleb etme ki anuñ üzre barmaḳ ḳoyasun. [**menih 'ayb-i ḥalk iy ḥiredmend pīş**] Ey 'āḳıl ḥalkuñ 'aybını yüzüne urma [**ki çeşmet furūdūzed ez'ayb-i ḥ'ış**] zīrā bu ḥāl ^(265a) senüñ çeşmüñi kendü 'aybuñdan döñer. Ya'nī 'aybuñı görmeñe māni' olur. Ḥālbuki saña lāzım olan budur ki kendü 'aybuñı göresün ve nefsuñi ıslāḥ idesün. [**çirā dāmen ālüde rāḥad zenem**] Nāmeşrū' idene niçün ḥad uram? [**çu derḥud şināsem ki ter dāmenem**] Çünki kendü nefsumde añlarum ki fāsıḳum ve ḥad urulmağa müsteḥaḳḳum. [**neşāyed [5] ki bākes duruşti kuni**] Lāyık degüldür ki izḥār-ı şalāḥ idüb kimseye ḡılzet ve ḥuşūnet idesün. [**ki ḥudrā bete'vīl pūşti kuni**] Ki kendüñe te'vīl ve tevcīh ile mu'āvenet ve muzāheret idesün. [**çu bed nāpesend āyedet ḥud mekun**] Çünki ḡayri kimseden nāmeşrū' saña nāpesend ve nāma'ḳül gelür evvel anı kendüñ eyleme. [**pes ānge [10] behemsāye güyed mekun**] Andan soñra hemsāyeye di ki nāmeşrū' eyleme. [**men er ḥaḳperestem ve ger ḥud nümāy**] Ben eger muḥliş ve ger mürāyī(y)em [**birün bātudārem derün bāḥudāy**] zāhirümi senüñ ile bātınımı Ḥaḳ Te'ālā Ḥazreti ile tutaram. Māe'zeme şānehü murād sen hemān benüm zāhirümde olanı bilürsün ammā Ḥaḳ Te'ālā zāhirümde ve bātınumda olan aḥvālüñ cemī'sini bilür dimekdür. [**çu zāhir be'iffet biyārāstem**] Çünki zāhiri 'iffet ve şalāḥ ile tezyīn etdüm. [**taşarruf mekun dergec u rāstem**] [15] Sen benüm gec ü rāstımda taşarruf eyleme. Murād fişḳ ve şalāḥıma daḥl ve ta'arruz etme dimekdür. [**eger sīretem ḥüb u ger münkerest**] Eger sīretüm ḥüb ve ger ḳabīḥdür. [**ḥudāyem besir eztudānā terest**] Benüm ḥüdām sır bilmekde senden e'lemdür. [**kesirā beker dār-i bed kun** ^(265b) 'azāb] Nāmeşrū' 'amel sebebi ile şol kimseye 'azāb eyle [**ki çeşm eztudāred beniki şevāb**] ki 'amelinüñ sebebi ile senden şevāb ümīd tuta. [**tuḥāmūş eger men bihem yābedem**] Sen ḥāmūş ol baña ṭ'an eyleme. Eger ben şālīḥem ya fāsıḳam [**ki ḥammāl-i sūd u ziyān-i ḥ'adem**] zīrā ben kendü sūd ve ziyānımuñ ya'nī şevāb ve günāhumuñ hammālī(y)am.

[5] *Beyt:*

Men eger nīkem eger bed tubirev ḥudrā bāş

Her kesi ān direved 'āḳıbetkār ki ḳışt

[**nikūkārī ezmerdum-i nīk rāy**] İyü reylü kimseden bir iyü ‘amel [**yekirā bedeh mi nuvised hūdāy**] Hāḡ Te‘ālā Hāzreti ‘azze ismihü birine on yazar yani on şevāb virür. *Men cāe bi’l-ḡaseneti felehu ‘aşrū emşālīhā.* [**tunīz iy piser her kirāyek huner**] Sen daḡi ey püser her kimüñ bir hūnerini [**bubīni zideh ‘aybeş ender guzer**] göresün [10] çünkü on şevāb virmege ḡādir degülsün bāri anuñ on ‘aybından geç. [**ne yek ‘ayb-ı urā bānguşt pīç**] Anuñ bir ‘aybını barmagıña ḡolama ve anı bir ḡaḡāsından ötri taḡḡır ve ta‘yīb eyleme. [**cihāni fazīlet berāver behīc**] İyleye cihān ḡalkunuñ fazīlet ve hūnerini hiç meşābesinde ḡut. Zīrā cihānda ‘aybsuz kimse yoḡdur bil ki hemān ‘ilm ve fazla nazar eyle zīrā ‘āḡıl ve sa‘ādetmend olana lāyık budur. [**çu duşmen ki derşi‘r-i** [15] **Sa‘dī nigāh**] Duşmen gibi ki Sa‘dī’nüñ şi‘irine [**benefret kuned u enderün-i siyāh**] nefret ve siyāh ḡalb ile nazar eyler çü bunda teşbihden ḡayri çünkü ma‘nāsına daḡi cāyizdür. [**nedāred beşad nukte-i naḡz gūş**] Şi‘irde olan yüz laḡif nükteye gūş ḡutmaz ^(266a) ve iltifāt etmez. [**çu zahfi bubīned berāred hūrūş**] Ammā çünkü bir zihāf ve noḡsān göre fiḡān getürür ve ol cüz’i nesneye daḡıl ider. [**cuz in ‘illeteş nīstḡān bed pesend**] Duşmenüñ ol ḡāline bundan ḡayri sebep yoḡdur ki ol bedpesend [**ḡased dīde-i nīkbīneş bikend**] ḡased anuñ nīkbīn çeşmüni çıḡardı. [**hūdāvend-i** [5] **‘ālem ki ādem sirişt**] Hāḡ Te‘ālā Hāzreti ki ādem ḡalk eyledi. [**siyāh u sifid āmed u hūb u zişt**] Anuñ şun‘ında daḡi siyāh ve sefid ve hūb ve zişt vāḡı‘ oldı.

Beyt:

Derīn şaḡīfe neḡ‘āndem ḡaḡ-i ḡaḡāzān rū

Ki her çı mi nigerem naḡş-i kārḡāne-i ust

[**ne her çeşm u ebrū ki bīni nīküst**] Her çeşm ebrū ki görürsen iyü degüldür. [**buḡūr piste maḡz u bīned ezpüst**] Fıstıḡuñ içini yi ve postını bıraḡ. Murād her [10] kimsenüñ hūnerne nazar eyle ‘ayb ve ḡaḡāsına nazar ve iltifāt eyleme dimekdür.

Bāb-i Heştum Derşukr

[**nefes mi neyārem zed ezşukr-i dust**] Hāḡ Te‘ālā Hāzreti’nüñ şükründen dem urmaḡa ve aña lāyık ḡamd etmege ḡādir degülem [**ki şukri nedānem ki ān hūrd-ı ust**] zīrā bir şükür bilmezem ki aña lāyıḡdur. [‘**aḡāyīt her mūy ez u bertenem**] Tenüm üzre olan her mūy andan bir ‘āḡadur. [**çigū ne beher mūy şukri kunem**] [15] Her mūya başḡa başḡa nice bir şükür idem. [**sitāyiş hūdāvend-i baḡşenderā**] ‘Āḡa idici hūdāvende ḡamd ve sitāyiş olsun. [**ki mevcūd kerd ez‘adem benderā**] Ki bendeyi ‘ademden mevcūd

eyledi. [**kirā kuvvet-i vaşf-i ihsân-i ust**] Anuñ ihsânını ^(266b) vaşf etmege kimüñ kudreti vardur. [**ki evşâf mustagrağ-i şân-i ust**] Zîrâ evşâf anuñ şânına müstagrağdur ki anuñ ihâtâsı mümkün degüldür.

Beyt:

În şerh-i bînihâyet kez husn-i dust guftend

Harfîst kez hezârân ender ‘ibâdet âmed

[**bedî‘î ki şahş âferîned zigil**] Bir bedî‘dür ol Allâh ki gilde şahş halk [5] eyler. [**revân u hîred bahşed u huş-ı dil**] Rûh ve ‘aқıl ve hoş ve dil ve i‘atâ ider. [**zipušt-i peder tâ bepâyân-ı şeyb**] Pederüñ püştünden pîrlük nihâyetine degün [**niger tâ çi teşrîf dâdet zigayb**] gör ki ‘ğaybdan saña ne teşrîf virdi ve ne ihsânlar eyledi. [**çu pāk âferîdet behuş bâş u pāk**] Çünkü Hâk Te‘âlâ Hâzreti ‘azze ismihü seni pāk halk eyledi. ‘Aқıl ile ol ve pāk ol [**ki nengest nâpāk reften behāk**] [10] zîrâ ‘ayb ve ‘ardur hâke nâpāk ve fâsıq gitmek.

Beyt :

İy dil şebâb reft u neçîdi guli zi‘umr

Pîrâne ser bukun huneri neng u nâmrâ

[**peyâpey biyefşân ezâyîne gerd**] Dil âyînesinden dâim gaflet ve hevâ ve muhabbet mâsivâ ğubârını silüñ [**ki şayқal negîred çu jengâr h‘ard**] zîrâ şayқal te’sîr etmez çünkü dil âyînesini pās yedi. Bu vech dađi câyizdür çünkü dil âyînesi pās yedi ya‘nî pās ideni jengârdan murâd [15] gaflet ve hevâ ve muhabbet mâsûvidür. [**ne deribtidâ bûdi âb-ı meni**] İbtidâda meni şuyı degül mi idüñ ve andan halk olunmaduk mı? [**eger merdi ez ser beder kun meni**] Eger merd iseñ benlügi başuñdan çıkar ve kibir ve ‘acebi terk eyle. [**çu rûzi besa‘y âveri sū-yi h‘îş**] ^(267a) Çünkü s‘ay ve kesb ile kendü cānibüñe rızq getüresün ve māl taşşil idesün. [**mekun tekye berzur-i bâzū-yi h‘îş**] Kendü bâzūguñ kuvveti üzre i‘timâd eyleme. [**çirâ hâk nemi bîni iy hud-perest**] Ey hodperest niçün hâkı ya‘nî Hâk Te‘âlâ Hâzreti’nüñ saña ihsân etdügi ni‘meti görmezün. [**ki bâzū begerdiş derâverd u [5] dest**] Ki Hâk Tali Hâzreti ‘azze ismihü bâzūñı ve destüñi gerdiş ve harekete getürdi ve kudret virdi. [**çu âyed beküşidenet hayr pîş**] Çünkü s‘ay ile senüñ қатуña hayr ve şevâb ve māl ve esbâb gele. [**zitevfîk-i hâkdân ne ezsa‘y-i h‘îş**] Anı Hâk Te‘âlâ Hâzreti’nüñ mâ e‘zame şāñuhü tevfiқ ve lütfından bil kendü sa‘yuñdan bilme. [**beser pencgi kes neburdest gūy**] Kuvvet ve

bahādurluġ ile kimse dūnyāda gūş eletmemiş ve sa‘ādet bulmamışdır. Bil ki cemī‘ si
 haġġuñ [10] lūtfi iledür. [sipās-ı ħudāvend-i tevfiġ gūy] Çünki böyledür yūri tevfiġ
 şāhibine ve seni ħayr cānibine sevġ idene şükür ve sipās di ki seni şalāĥ ve zūhd
 tariġine sālİK kıldı. [tu kā’im beġud nāsti yek ħadem] Sen bir ħadem kendūñ ile ħāim
 degūlsün. [ziġaybet meded mi resed dembedem] Ġaybdan ya‘nī haġ cānibinden saña
 dembedem meded irişür. [ne tıfl-i zebān beste būdi zilāf] Evvel lāfdan zebānuñ [15]
 baġlı tıfil degül mi idūñ? [hemi rūzi āmed becevfet zināf] Nāfuñdan cevġ ve baġınuña
 rızġ gelür idi ki murād ħandur zirā māderi ħarnında iken ġidāsı ħandur. [çu nāfeş
 burīdend u rūzi kest] Çünki tıfluñ nāfını kesdiler ve rızġı uradan ^(267b) münġaṭi‘ oldı.
 [bepistān-i māder derāvīĥt dest] Tıfil ol ħalde mādernūñ pistānına yapuşdı ve aña
 meyl ve ta‘alluġ eyledi māġablinde olan beyte nisbet bu beyitte şan‘at-ı iltifāt
 vardur. [ġarībi ki dehr āvered renc pīş] Bir ġarīb ki zamāne anı marīz ide. [bedār u
 dehend ābeş ezşehr-i ħ’iş] ‘İlāc ile ol marīzi [5] şifā bulsun diyü kendü şehründen āb
 virürler yaġūd kendü şehründen ħāk getürüb āb içüne biraġub içürürler mevt irişmedi
 ise bāzan Allāĥ şifā bulur. [pes u derşikem perveriş yāftest] Pes bu taġdīr üzre ol tıfil
 vālidesünūñ ħarnında perveriş ve terbīt bulmuşdur. [zienbān-ı mi‘de ħūriş yāftest]
 Mi‘de enbānından ħūriş bulmuşdur. [düpistān ki imrüz dilġ’āh-ı ust] İki pistān ki [10]
 bugün ol tıfluñ maġbūlidür. [düçeşme hem ezperverişġāh-ı ust] Ol tıfluñ
 perverişġāhından bir çeşmedür. [kenār u ber-i māder-i dil pezir] Maġbūl ve laṭīfe
 vālidesünūñ ħucaġı ve sīnesi [behişt est u pistān der u cūy-ı şir] cennetdür ve māderde
 pistān sūt ırmaġıdır. [dıraĥtīst balā-yi cān perveres] Ol māderūñ cānperver balāsı bir
 dirāĥtdur. [veled meyve-i nāzenīn derberes] Ol dirāĥtuñ [15] üzerinde veled nāzenīn
 ve laṭīf meyvedür. [ne regġā-yi pistān derūn-ı dilest] Pistānuñ tamarları ġönül içinde
 degül midür? [pes er bingeri şir ħūn-i dilest] Pes eger im‘ān nazār idesün tıfil emdüġi
 sūt ħaġıġatde kendü māderünūñ ħūndilidür. ^(268a) [beġūneş furūburde dendān çu nīş]
 İlyeye tıfil kendü mādernūñ ħūnına dişini nīş gibi baturmuşdur ki anuñ ħūnını nūş
 ider. [sirişte der u mihr-i ħūn ħ’ār-i ħ’iş] Māderde kendünūñ ħanını nūş idicinūñ
 muġabbeti yoġurulmuşdur bu vech daġı cāyizdür. Ĥaġ Te‘ālā Ĥazreti anda ol
 muġabbeti ħalk eylemişdür. [çu bāzū ħavi [5] gerd u dendān siṭabr] Çünki tıfluñ
 bāzūsı muġkem ve ħuy ve dişi yoġun ve iri oldı. [berendāyedeş dāye pistān beşabr]
 Dāye pistānını şabır ile şivār tıflı sūtden kesmek için. [çunān şabreş ez şir ħāmūş
 kuned] Sabır tıflı şirden ancılayın ħāmūş ve bīzār eyler [ki pistān u şireş ferāmūş
 kuned] ki tıfil pistānı ve anuñ şirini ferāmūş eyler. [tu nizāyi ki dertevbe-i [10] tıfil
 rāĥ] Sen daġı ey şol kimse ki tövbe etmekte yol tıflı sen ya‘nī ma‘āşından henüz

tövbe idüb tarīkâta sülük eyledüñ. [**beşabret ferāmūş gerded gunāh**] Riyāzet meşakqate şabr etmek ile senüñ günāhuñ ferāmuş olur murād Haq Te‘ālā Hazreti ‘afv eyler dimekdür.

Hikāyet

[**cuvāni ser ezra’y-i māder bitāft**] Bir civān vālidesünüñ rey ve hükümünden baş çevirdi ve emrüne itā‘at eylemedi. [**dil-i derdmendeş beāzer bitāft**] Mādernüñ [15] derdmend gönünüñ aṭeş ve harāret ile kızdurdı. Murād māderini ziyāde biḥuzūr eyledi dimekdür. [**çu biçāre şud çişeş āverd mehd**] Çünkü māderi biçāre ve dermānda oldu beşigüni civānuñ önüne getürdi ve eyitdi: [**ki iy süst mihr-i ferāmūş ‘ahd**] Ki ey ‘ahdnı ^(268b) ferāmūş idici süst ve za‘if muḥabbetlü [**ne giryān u dermānde būdi vü ḥurd**] ol giryān ve ‘āciz ḥurd degül mi idüñ? [**ki şebhāz-ı dest-i tuḥābem neburd**] Ki giceler senüñ elünden beni ḥāb eletmedi. Murād senden ötri nice giceler uyumadum dimekdür. [**ne dermehd nīrūy-i ḥālet nebūd**] Böyle degül midür ki beşikde ol ḥalde senüñ kuvvet [5] ve kudretüñ yok idi. [**meges rānden ezḥud mecālet nebūd**] Kendüñden meges sürmege mecālüñ yok idi. [**tuvāni ki ezyek meges renceyi**] Sen o sen ki bir megesden incinmişsün. [**ki imrüz sālār-i serpençeyi**] Ki bugün serpençe ulusısun ya‘nī ziyāde ḳavisün. [**beḥālī şevi bāz derḳa‘r-i gūr**] Ḳabir dibinde gerü bir ḥāl ile olursun. [**ki netuvāni ezḥiştēn def‘-i mūr**] Ki kendüñden mūr def‘ etmege ḳādir olmazsun. [10] [**diger dīde çun berfurūzed çerāğ**] Çeşm gerü nice çerāğ şu‘lelendürür ve rüşen olur. [**çu kirm-i leḥad ḥürd pīh-i dimāğ**] Çünkü ḳabir ḳurtı dimāguñ yağını ya‘nī pīhi gibi olan dimāğı yedi. [**çu pūşide çeşmi bubini ki rāh**] Çünkü bir köri göresün. [**nedāned hemi vaqt-i reften ziçāh**] Ki ol görmiş ve reftār vaḳti yolu çāhdan bilmez ve temiz eylemez. [**tu ger şükr-i kerdı ki bādideyi**] Ki eger Haq Te‘ālā Hazreti [15] ‘azze ismihü iḥsān etdügi ni‘metüñ şükrini etdüñ ise febihā muḥakḳaḳ dīde ilesün kör degülsün. [**ve ger netu hem çeşm pūşideyi**] Şükür etmedüñ ise sen daḫi körsün. Nihāyeti anuñ zāhir çeşmi senüñ bāṭın çeşmüñ kördür. [**mu‘allim neyāmūḥtet fehm u rāy**] Saña fehm ve reyi ^(269a) mu‘allim ta‘līm eylemedi. [**sirişt in şıfat dervucūdet ḥudāy**] Belki Haq Te‘ālā Hazreti mā‘zame şānühü añı şıfatı senüñ vücūduñda ḥalk eyledi. [**geret men‘ kerdı dil-i ḥaḳ nüyüş**] Eger Haq Te‘ālā Hazreti ‘azze ismihü senüñ ḳabül idici ḳalbüñi ḥaḳ nesneyi ḳabül etmekden men‘ ideydi ve saña ḥaḳ fehm ider dil virmeyeydi [**ḥaḳat ‘ayn-i bāṭıl numūdi [5] begüş**] ḥaḳ nesne senüñ gūşuña ‘ayn-i bāṭıl görünürdi. Murād ḥaḳ sözi bāṭıl istimā‘ iderdüñ dimekdür.

Guftār Ender Şun‘ -i Bāri Celle Celāluhu ve Terkīb-i Hilkat-i İnsān

[bubīn tā yek engušt ezçend pend] Gör bir barmağı tâne kadar bendden ve mafşıldan [beşun‘ -i ilāhi behem derfikend] Allāhlık şun‘i ile biri biri içine bıraktı ve muttaşıl kaldı. [pes āşüftegi bāşed u eblehi] Pes divānelük ve eblehlükdür. [ki engušt ber [10] ħarf-i şun‘ eş nihi] Ki anuñ şuni‘ ħarf-i üzre barmaq koyasun ve daħl idesün. [teemmul kun ezbehr-i reftār-i merd] Fikr ü nazār ile gör ki ādemüñ reftārından ötri [ki çend ustuh‘ān peyzed u vaşl kerd] ki ne kadar üstüh‘āna şükür urdı ve biri birine muttaşıl eyledi. [ki bīgerdiş-i ka‘b u zānū vu pāy] Ki topuq ve diz ve ayak dönmeksizin [neşāyed kadem bergiriften zicāy] yerden ayak kaldırmak ve yürümek mümkün degüldür. [15] [ezen secde berādemi saħt nīst] Ol sebebdan ādemi üzre secde müşkil degüldür. [ki derşulb-i u mühreyek saħt nīst] Ki anuñ arqasında üstüh‘ān bir pāre degüldür. [düşad mühre deryek diger sāħtest] Anı yüz mühreyi biri biri içinde tertīb ^(269b) eylemişdür. [ki gil mühre-i çun tu perdāħtest] Ki sencileyin bir gil mühreyi ya‘ nī gilden ādem temām ziyet eylemiş ve zühre getürmişdür. [regān dertenet iy pesendide hūy] Senüñ teñünde tamarlar ya‘ nī senüñ cismüñ ve anda olan tamarlar ey maqbul hūylu [zemīni der u sışad u şaşst cūy] bir zemīndür ki anda üç yüz altmış ırmaq vardır. [5] [başar derser u fikr u rā‘y u temīz] Başda çeşm ve fikir ve re‘y ve temīz konmuşdur. [cevāriħ bedil dil bedāniş ‘azīz] İ‘ za-i zāhire qalb ile ‘azīr-i qalb ‘ilm ile ‘azīzdür. [behāyim berūy ender uftāde ħ‘ār] Ħayvānāt yüzü üzre ħ‘ār düşmişlerdür. [tu hemçün elf-i berkademhā süvār] Sen elif gibi kademlerüñ üzre şüvārsun. [niğün kerde işān ser ezbehr-i ħ‘ār] Anlar yemekden ötri [10] başlarını aşağı eylemişlerdür. [tu āri be‘izzet ħūriş piş-i ser] Sen ‘izzet ile ta‘āmı başuñ önüne getürürsün [nezībed turābā çünin serveri] lakin saña yaraşmaz buncılayın sürürlük ile ki cemī‘ mevcūdātdan mu‘azzez ve mükerremsün. [ki ser cüz beṭā‘at furūd āveri] Ki başuñı tā‘atden ġayri ile aşağı egesün. [bein‘ām-ı ħod dānedādet nekāh] Ħaḡ Te‘ālā Ħazreti ‘azze ismihü kendü in‘āmı ile saña dāne virdi şaman virmede. [nekerdet [15] çu en‘ām ser dergiyāh] Ħayvānāt gibi senüñ başuñı kiyāhi eylemedi ya‘ nī saña ot yedürmedi [velikin bedīn şüret-i dil pezīr] lakin bu maqbul şürete [firifte meşev sīret-i ħüb ġir] firifte ve mağrūr olma ħüb sīret tūt. [reh-i rāst bāyed ne bālā-yi rāst] ^(270a) Şırāt-ı müstaķīm ve ‘ibādet gerek rast kāmēt gerekmez. [ki kāfir hem ezrūy-i şüret çu māst] Zīrā kāfir daħi şüret yüzünden bizcileyindür. [türā ānki çeşm u dehān dād u ġuş] Ol Allāh ki saña çeşm ve dehān ve ġuş virdi. [eger ‘ākılı derħilāfeş mekūş] Eger ‘ākıl iseñ anuñ muħālefetine çalışma. Murād nefsüne tābi‘ olub fişk ve ‘işyāna s‘ay

eyleme dimekdür. [5] [**giriftem ki duşmen bukūpi beseng**] Farz etdüm ki duşmeni taş ile dökersün ve anuñ ile ceng ve gāvga idersün. [**mekun bāri ezcehl bādust ceng**] Bāri cehlüñden dost ile ceng eyleme ya‘nī Haq Te‘ālānūñ emrüne muhālefet eyleme. [**hiredmend tab‘ān-i minnet-şinās**] Kendülerne virülen in‘ām ve ihsānı añlayıcı ‘āqıl tabī‘atlüler [**bedūzend ni‘met bemīh-i sipās**] ni‘meti şükür mīhi ile dikerler. Murād minnet ve ihsān hānesini şükür ve sipās mīhi ile muhkem ve ma‘mūr [10] eylerler dimekdür.

Hikāyet Derşukr-i Mun‘im Ki Bermun‘im Vacibest

[**melikzāde-i zāsib edhem futād**] Bir melikzāde edhemden düşdi. [**begerden dereş mühre derhem futād**] Ammā şöyle muhkem düşdi ki anuñ gerdanında olan üstüh‘ān biri biri içine düşdi. [**çu fileş furūreft gerden beten**] Melikzādenüñ boynı filūñ boynı gibi cismüne batdı gitdi. [**negeşti ser seş tā negeşti beden**] Anuñ başı sağ ve şola dönmezdi [15] mādām ki bedeni dönmeyeydi. [**pizişgān bumāndend hayrān derīn**] Tabībler ve ‘āqıllar bu huşūsda hayrān qaldılar aşlā ‘ilāca qādir olmadılar. [**meger feylesufi ziYūnān zemīn**] Meger Yunan zemīnden bir feylesof [**sereşbāz piçid u reg rāst şud**] ^(270b) melikzādenüñ başını hikmet ile gerü çevirdi. Tamarı rast ve gerdanı evvelki gibi oldı. [**ve ger vey nebūdi zemin h‘āst şud**] Eger feylesof olmayaydı melikzāde kötürüm olmaq mükerrerdı. [**diger nevbet āmed benezdik-i şāh**] Feylesof bir nevbet gerü melikzādenüñ qatına geldi ki aña ri‘āyet ide. [**nekerd ān furūmāye** [5] **dervey nigāh**] Ol sifle feylesofa nazār ve iltifāt eylemedi.

Beyit:

Ger cān-ı bedehd seng-i siyāh la‘l negerded

Bātıynet-i aşlı çı kuned bed guher üftād

[**hiredmendrā ser furūşud zişerm**] Şermden ‘āqılūñ başı āşağı getdi. Murād feylesof hayādan başını āşağı eyledi ve gayretinden qaldurmağa qādir olmadı dimekdür. [**şinīdem ki mi reft u mi guft u nerm**] Eşitdüm ki feylesof giderdi kendüsüne āheste āheste [10] eydürdi: [**egerdi nepiçid mi gerdenes**] Eger dün anuñ gerdanını çevirmeyeydüm [**nepiçidi imrüz rüy ezmenes**] ol bugün benden yüzün çevirmezdi. [**firsitād tuşmı bedest-i rehi**] Feylesof melikzādeyi intikām etmek için bir bendenüñ eline bir tohum virüb melikzādeye gönderdi. Ol gulāma eyitdi ki: Melikzādeye di [**ki bāyed ki ber‘ūd sūzeş nihi**] ki gerek ki anı buşurdan üzre qoyasun. [15] [**melikrā yeki ‘atşsa āmed zidūd**] Ol tohumuñ tütününden melikzādeye bir aqsırmaq geldi çünki

anuñ dimāgına geldi. [ser u gerdenēş hemçünān şud ki būd] Melikzādenūñ başı ve boynı hemān evvelki gibi oldı. [be'uzr ezpey-i merd biştāftend] 'Özür ile (271a) feylesofuñ ardından eyüdiler. Murād ardınca getdi aña ri'āyet ve iltifāt olunmaduğunuñ 'özrini dileyeler dimekdür. [bucüstend bisyār u gum yāftend] Feylesofi çok taleb eylediler lakin bulamadılar. Hāzreti Şeyḫ ḥikmet ve ma'rifet beyānına şürü' eyledi. [mekun gerden ezşükr-i mün'im mepiç] Boynuñı mün'imūñ şükründen çevirmek eyleme [ki rüz-i [5] pesin ser berāri behiç] zīrā şükür etmeyecek olur iseñ kıyāmetde hiç ile baş kaldırursun ve hiç nesne ḥāşıl etmege kādır olamazsun.

Hikāyet

[yeki gūş-i kudek bumālid saḥt] Bir kimse bir tıfluñ kulağın muḥkem burdı böyle diyü: [ki iy bu'l-'aceb rā'y-i bergeşte baḥt] Ki ey baḥtı dönmiş ziyāde 'aceb reylü gudek! [türātişe dādem ki hīzüm şiken] Saña keser virdüm ki oḥun yar diyü. [nekuftem ki dīvār [10] mescid biken] Saña dimedüm ki mescidūñ divārın kaz. Hāzret-i Şeyḫ pend ve ma'rifet beyānına şürü' eyledi. [zebān āmed ezbiher şükr u sipās] Zebān Hāḫ Te'ālā Hāzreti'ne şükür ve sipās etmekden ötri geldi. [beğiybet negred endeş ḥaḫ şinās] Hāḫşinās ve şāhibdil anı ğıybet ile döndürmez ya'nī ğıybet etmez. Bu vech daḫi cāyızdır anı ğıybete döndürmez. [guzergāh-i Ḳurān pendest gūş] Gūş Ḳur'an-ı 'Azīm'ūñ ve pendūñ [15] gūzar idecek yeridür zīrā bunlar için ḥalk olunmuşdur. [bebuhtān u bāḫıl şiniden megūş] Gūş ile bühtān ve bāḫıl söz istimā' etmege s'ay eyleme. [duçeşm ezpey-i şun'-i bāri niküst] İki çeşm Allāh Te'ālā'nuñ şun'inden ötri iyüdüdür zīrā çeşm (271b) maşnū'āta 'ibret ile nazar etmekden ötridür. *Fea'tebirū yā üli'il ebsār.* [zi'ayb-i burāder firūgīr u dost] Birāderūñ ve dostuñ 'aybından iki çeşmüñi yum hergiz anlaruñ 'aybına nazar eyleme

Guftār-i Ender Şun'ı Bāri ve Şukr-i Guzārī

[şeb ezbehir āsayiş tust u rüz] Şeb ve rüz senūñ āsāyiş ve ḥuzūruñdan ötridür. [meh rüşen u [5] mihr-i ğiti furüz] Rüşen māh ve cihānı rüşen ve münevver idici āfitāb ya'nī şebde rüşen māh rüzda münevver ḥürşid [şabā ezberāyı tu ferrāş vār] bād-ı şabā senden ötri ferrāş gibi [hemi gusterāned bisāt-i behār] bahār bisātını ki murād çemender döşedir. [eger bād u berfest u bārān u miğ] Eger bād ve berf ve ger bārān ve sehābdur. [ve ger ra'd çevgān zend berḫ tiğ] Eger ra'd ki [10] çevgān urur bulutları sürür. Eger berḫ ki tiğ urur ya'nī tiğ gibi görünür. [heme kārārān u fermān berend]

Cemî'isi maşlahat görüciler ve fermân iledicilerdür **[ki tuhum tu derhāk mi perverend]** ki hāk içinde senüñ tohumuñı beslerler ve terbit iderler.

Kıf'a:

Ebr u bād u meh u hūrşid u felek derkārend

Tā tunāni bekef āri ve begaflet naḥveri

Heme ezbehir tu sergeşte vu fermān [15] berdār

Şarḫ-i inşāf nebāşed ki tu fermān neberi

[ve ger teşne māni zisaḥti mecūş] Eger şusuz qalasun saḥtlikdan ve ḥarāretten biḥuzūr olub cūş eyleme **[ki saḳḳā-yı ebr ābet āred bedūş]** zīrā ebr saḳḳası ya' nī saḳā gibi āb ^(272a) sebīl idici seḥāb omuzı ile saña āb getürür. **[ziḥāk āvered renk u būy u ṭa'ām]** Ḥaḳ Te'ālā Ḥazreti mā' azımşāne ḥākdan renk ve rāyiḥa ve ṭa'ām getürür. **[temāşā gih dīde u mağz u gām]** Renk çeşmüñ temāşā gāhi būy dimāguñ temāşā gāhi ṭa'ām kāmüñ temāşā gāhidür zīrā dīde renkden dimāğ būydan **[5]** kām ṭa'āmdan ḥaz ider. **[āsel dādet eznaḥl u men ezhevā]** Saña zenbūrdan āsel ve hevādan terengübün virdi. **[ruṭab dādet eznaḥl u naḥl eznevā]** Saña ḥurma ağacından tāze ḥurma ve çekirdekden ḥurma ağacı virdi. Murād bu cümle'yi lütfından senüñ için ḥaḳ eyledi dimekdür. **[heme naḥl bendān biḥāyend dest]** Dükeli naḥl-bendler ḥayretten ellerin çiynerler böyle diyü: **[ziḥayret ki naḥli çunīn [10] kes nebest]** Ki bir naḥl-bend buncılayın naḥl düzmedi. *Fetebārekallāhü aḥsenü'l ḥalīḳin.* **[ḥūr u māh u pervīn berāy-i tuvāned]** Afitāb ve māh ve pervīn bu cümle senüñ içündür. **[kanādīl-i saḳif seray-i tuvāned]** Senüñ sarāyuñ saḳfunuñ ḳandīlleridür. **[ziḥāret gul āverd u eznafe müşk]** Saña ḥārdan gül nāfeden müşk getürdi. **[zer ezkān u berg-i ter ezçup-i ḥuşk]** Ma' denden zer ve çup ḥuşkdan ter ve **[15]** tāze yapraḳ getürdi. **[bedest-i ḥūdet çeşm u ebr u nigāşt]** Kendünüñ kendünüñ dest ḳudreti ile saña çeşm ve ebr ve naḳış eyledi. **[ki maḥrem beağyār u netuvān guzāşt]** Zīrā maḥremi ağyāra teslīm etmek lāyık degüldür. **[tuvānā ki u nāznīn ^(272b) pervered]** Zehi ḳādir ol Allāh ki bendelerini nāz ve ḥuzūr ile besler ve böyle laṭif terbit eyler. **[beelvān-ı ni' met çunīn pervered]** Envāi' ni' met ile böyle besler. **[becān guft bāyed nefes bernefes]** Her dem cān ile anuñ şükri dimesek gerek **[ki şukreş nekār-i zebānest u bes]** zīrā anuñ şükri ancak lisān işi degüldür. **[5]** **[ḥudāyā dilem ḥūn şud u dīderiş]** Ey Ḥudā dilüm ḥūn ve çeşmüm mecrūḥ oldı. **[ki mi bīnem in' āmet ezguft biş]** Zīrā senüñ in' āmıñı sözümden ziyāde görürüm. **[negūyem ded u dām u mūr u semek]** Dimezüm ki hemān sebā' ve

tayur ve mür ve mähî [ki fevc melâ'ik-i berevc-i felek] belki üç felekde melâ'ik bölüğü [henüzet sipās endeki gufte end] bu cümle saña henüz birazcık şükür dimişlerdür. [10] [ziçendîn hezārān yeki gufte end] Bu cümle saña bu kadar hezārān in'ām ve ihsāndan birinüñ şükrini dimişlerdür. [birev Sa' dīyā dest u defter buşūy] Yüri ey Sa' dī dest ve defteri yu. Murad in'ām ve ihsānını beyān eylememekden ferāgat eyle dimekdür. [berāhi ki pāyān nedāred mepūy] Şol yol ki pāyān tutmaz yoluma.

Guftār Ender Şināhten-i Ni' methā-yi Rabbu'l-Ālemīn

[nedāned kesi qadir rüz havşi] [15] 'Ālemde bir kimse hoşluk ve şihhat gününüñ kudretini bilmez. [meger rūzi ufted besahti keşi] Meger bir gün sahti keşlige ve hastaluga düşe. [zimistān-ı dervīş dertenk sāl] Kaht yılda dervīşüñ kışı [ki sehlest pīş-i hudāvend-i māl] ^(273a) ğaninüñ katında ne āsāndur. [selīmi ki yek mend nālān nehuft] Bir selīm ki bir zamān marāzdan nālān yatamadı. [hudāvendrā şukr-i ni' met neguft] Haq Te'ālā Hazreti'ne şihhat ni' metinüñ şükrini dimedi. [çu merdāne rev bāşi vu tiz pāy] Çünkü murād ne rev ve çabük olasun. [beşukrāne bākund pāyān bupāy] Ol şükranıyı refāre ziyāde [5] kudreti olmayanlara tevaqquf eyle. [bepīr-i kuhun berbehuşed cuvān] Cuvān kühen ve za'if pīr üzre terahhüm ider. [tuvāne kuned rahm bernātuvān] Kavi za'if ve kudretsüz üzre terahhüm ider. [çi dānend Ceyhūniyān qadr-i āb] Ceyhūn ırmağınüñ yanında olanlar ābuñ qadrini ne bilür ki. [zivāmāndegān purs derāfitāb] Abūñ lezzet ve qadrini afitābda gerü qalmış ve harāret mestüli olmuşlardan şor. [Arabrā ki berDicle [10] bāşed ku'ūd] 'Arab'uñ ki Dicle ırmağı üzre oturması ola [çi ğam dāredāz teşnegān-i Zerūd] Zerūd şahrāsınüñ teşneleründen ne ğam tutar. [kesi kıymet-i ten durusti şināht] Şihhatüñ qadr ü kıymetini şol kimse añladı. [ki yek çend biçāre derteb gudāht] Ki bir zamān tebde biçāre olub eridi. Kendüsüne 'ilāc etmege qādir olamadı. [turātire şeb key numāyed dırāz] Saña leyl-i muzlim kaçan dırāz görünür. [15] [ki ğaltı ziçehlū beçehlū-yi nāz] Hālbuki nāz ve hużür ile bir cānibüñden bir cānibüñe dönersün. [berendiş ezuftān u hīrān-i ten] Sıtmanüñ harāret ıztırābından kāhi düşici ve kāhi qalkıcı bir nefes hużür etmeyici hastadan fikr eyle ve şihhatda olduğına şükr eyle. ^(273b) [ki rencūr dāned dırāzi-i şeb] Zirā şebüñ dırāzluğını hasta bilür ki şabāha degün uyumaz. [bebānk-i duhul h'āce bīdār geşt] Tabl avāzı ile şāhib-i devlet uyandı. [çi dāned şeb-i pāsban çun guzeşt] Ne bilür pāsabānuñ gicesi nice geçdi ve ne zahmet çekdi.

Hikāyet-i Tuğrul ve Hindū-yi Pāsbān

[**şinīdem ki Tuğrul şebi [5] derhazān**] Eşitdüm ki bir gice Tuğrul faşl-ı hāzānda Tuğrul bir pādīşāhdur. [**guzer kerd berHindūyi pāsbān**] Bir pāsbān Hindū üzre uğradı. [**zibārīden-i berf u bārān u seyl**] Berf ve bārān yağduğundan ve seylden ki hevā temām bürüdet üzre idi. [**belerziş deruftāde hemçun suheył**] Biçāre Hindū süheył yıldızı gibi ditremege düşmiş idi. [**dileş berüy ezrahmet āverd cūş**] Tuğrul'ın gönli Hindū üzre [10] teraḥḥūmden cūş getürdi ya' nī aña ziyāde teraḥḥūm idüb eyitdi: [**ki ĩnek kabā pūstenīm bupūş**] Ki işte şimdi bir görkli kaftānumı giy ve berdden ḥalāş ol. [**demi muntazır bāş bertarf-ı bām**] Tam kenarında bir dem muntazır ol. [**ki birün firistem bedest-i gulām**] Ki gulām eli ile anı taşra gönderem. Murād bir gulām ile saña gönderem dimekdür. [**derin būd bād-ı şabā dervezīd**] Pādīşāh bu sözde idi ki bād-ı şabā esdi. [**şehinşah [15] dereyvān-ı şāhi ḥazīd**] Şehinşah şāhluḫ eyvānına āheste āheste içerü getdi. [**vu şāki peri çehre derḥaył dāşt**] Pādīşāhuñ ḥidmetkārı arasında peri şüretlü bir oğlanı var idi. [**ki tab'eş bed u endeki meyl dāşt**] Ki pādīşāhuñ ^(274a) tab' i ol birazcık meyl ve muḥabbet tutardı. [**temāşā-yi turkeş çunān ḥuş futād**] Pādīşāha ol maḥcūbuñ temāşā ve müşāhedesi ancılayın ḥoş düşdi ve laṭif göründi. [**ki Hindū-yi miskīn birefteş ziyād**] Ki miskīn Hindū pādīşāhuñ yādından getdi. [**kabā pūstīni guzeşteş begūş**] Bir kaba postin Hindū'nuñ kulağına irişdi ya' nī v'ade olundı. [5] [**zibedbaḥtīş berneyāmed bedūş**] Bedbaḥtlugundan Hindū'nuñ omuzına gelmedi. [**meger renc ser māber u bes nebūd**] Meger anuñ üzre sermānuñ zaḥmet ve elemi yetmez idi. [**ki devr-i sipihr intizāreş fuzūd**] Ki felegiñ devri aña intizār daḥi ziyāde eyledi. *El intizāru eşeddü mine'l-mevd.* [**nazar kun çu sultān beḡaflet buḥuft**] Nazar ile gör ki çün sultān Tuğrul ḡaflet ile uyudu. [**ki çu pek zeneş bāmudādān çı guft**] Ki Hindū pāsbān [10] Tuğrul'a ne didi. [**meger nīk-baḥt ferāmūş şud**] Meger senüñ nīkbaḥtuñ ferāmūş oldı. [**çu destet derāḡuş-i āḡuş şud**] Çünkü senüñ elüñ āḡuşuñ kucağında oldı ya' nī āḡuş nām maḥbūb ile yatduñ. Mışra' evvelden murād va' de etdüğüñ iḥsānı ferāmūş etmek ile şevābdan maḥrūm olduñ dimekdür. Ḥazret-i Şeyḫ pend ve ma'rifet beyānına şürü' eyledi. [**turā şeb be'ayş u tarab mi reved**] Senüñ şebüñ 'ayş ve tarab ile gider. [**çi dāni ki [15] bermā çı şeb mi reved**] Ne bilürsün ki bizüm üzerümüze ne şeb ya' nī şeb nice gider ve ne meşkat çekerüz. [**furūberde sezkārev anı bedīk**] Kār vān ḥalkı ta'ām tedārüküne ziyāde meşḡul olmış. [**çi ezpā furūr fetḡāneş birīk**] Ayaḡları kum içine batmışlardan ne ḡam çekerler. ^(274b) [**bidār iy ḥudāvend zevraḡ berāb**] Ey ḥudāvend zevraḡı āb üzre tut ve meded iriş [**ki**

bîçāregānrā guzešt ezser āb] zīrā bîçārelerūñ āb başlarından geçdi. Murād belā ve miḥnet ḥadden tecāvüz etdi dimekdür. [**tevaḳḳuf kunid iy cūvānān-i çust**] Ey çabük civānlar tevaḳḳuf eyleñüz. [**ki derkārṽānend pīrān-i sust**] zīrā kārṽānda [5] süst ve za‘if pīrler vardır ki anlara mu‘āvenet lāzumdur. [**tu ḥuṣ ḥufte derhevdec-i kārṽān**] Sen kārṽānuñ hevdecinde laṭif ḥuzūr ile uyumuşsun. [**mehār-i şutur derkif-i sārḃān**] Ḥālbuki şütürūñ yuları devecinūñ elinde [**çi hāmūn u kūh u çi senk u rimāl**] şahrā ve tağ ne taş ve ḳumlar ya‘nī ḳalmaḳ ne ki bu dūkelisi senūñ ḳatında berāberdür. [**zireh bāz pes mānedgān purs ḥāl**] Ḥāl nice idüğüni ve rā [10] huñ meşāḳḳatini rāhdan ziyāde ardda ḳalmışlardan sūāl eyle. [**turā kūh peyker heyūn mi bered**] Seni tağ gibi büyük besrek deve iledür. [**piyādeh çi dāni ki ḥūn miḥavred**] Piyādeyi ne bilürsün ki ḥūn yer ve belā ve meşāḳḳat çeker. [**beārām-i dil ḥuftegān derbune**] Çadırda ḥuzūr-ı ḳalb ile uyumuş kimseler [**çi dānend ḥāl-i şikem gur sene**] ḳarnı acuñ ḥālını ne bilürler.

Ḥikāyet

[**yekirā ‘ases dest berbeste būd**] ‘Ases [15] bir kimsenūñ elini bağlamış idi. Yekiden murād düzdür. [**heme şeb perīşān u dil-ḥaste būd**] Bîçāre düzd dūkeli gice perīşān ve dilḥasta idi. [**begūş āmedeş derşeb tīre reng**] Ḳarañu gicede düzdūñ ḳulağına geldi ya‘nī eşitdi. [**ki şaḥşı hemi nāled ezdest** ^(275a) **teng**] Ki bir kimse faḳırlıḳdan nāle ider. [**şinid in seḥun düzd-i miskīn u guft**] Bîçāre düzd faḳırdan nāle iden kimsenūñ bu sözni eşitdi ve aña eyitdi: [**zibîçāregi çend nāli buḥuft**] Bîçārelükden ve faḳırdan niçe bir nāle idersün uyu ḥāmūş ol. [**birev şūkr-i yezdān kun iy teng dest**] Yūri ey faḳīr! Allāh Te‘ālā Ḥāzreti’ne şūkr eyle. [5] [**ki destet ‘ases teng berhem nebest**] Ki ‘ases senūñ destūñi biri biri üzre muḥkem bağlamadı henüz kesb etmege ḳudretūñ vardır. [**mekun nāle ezḃīnevāyi besī**] Faḳırlıḳdan ve ḳudretsüzlükden çok nāle iyleme. [**çu yeni zihud bīnevāter kesī**] Çūñki kendūñden faḳīrrek ve ḳudretsüzrek bir kimse görürsün.

Ḥikāyet

[**burehte teni yek direm vām kerd**] Bir ‘üryān bir kimseden bir direm ḳarż aldı. [**ten-i ḥīşrā kisveti ḥām kerd**] Ol bir direm [10] ile kendü ḥaşmına bir ḥām kisvet eyledi. Ḥāmdan murād bunda dibāğat olunmamış postdur. [**binālīd kāy-i tāli‘ bed ligām**] Bîçāre ol ḥāmuñ ıztırābından nāle eyledi ve eyitdi: Ki ey yaramaz revişlü tāli‘! [**beger mā puḥutem derīn ziyirḥām**] Ḥarāret ile bu ḥāmuñ altında pişdüm. [**çu nāpuḥte**

āmed zisaḥti becūş] Çünkü ol nāpuḥte saḥtliḳdan çūşa geldi ve nāle eyledi. **[yeki gufteş ezçāh-i zindān ḥamūş]** [15] Zindān ḳuyusundan bir kimse aña ḥāmūş ol niçe bir nāle idersün didi ve naşīhat ṯarīḳi ile eyitdi: **[becāy āver iy ḥām şükr-i ḥudāy]** Allāh Te‘ālā’nuñ şükrünü yerine getür ey ḥām! **[ki çun māneyi ḥām berdest u pāy]** Ki bizçılayın degülsün ki ^(275b) dest ve pāyüñ üzre bend ola ya‘nī dest ve pāyüñ üzre bizcileyin bend yoḳdur.

Hikāyet

[yeki kerd berpārsāyī guzer] Bir kimse bir şāliḥe uğradı. **[beşüret cühüd āmedeş dernazar]** Şāliḥ şüretā anuñ nazarında cühüd geldi ya‘nī cühüd görüñdi. Ol sebebden **[ḳafāyı furūguft berger [5] deneş]** ol kimse şāliḥüñ ḳafasına bir sille urdı. **[bubaḥşīd dervīş pirāheneş]** Dervīş ol kimseye pirāhenini iḥsān eyledi. **[ḥacil kuft kānci ezmen ḥaṯāst]** Sille uran çünkü bu ḥāli görđi. Ḥacil olub eyitdi: Ol nesne ki benden şādır oldı. Ḥaṯā ve nāma‘ḳüldür. **[bubaḥşāy bermen çı cāy-i ‘aṯāst]** Baña teraḥḥum eyle ve benden şādır olan ḥaṯāyı [10] ‘afv eyle ne ‘aṯā ve seḥā yeridür. **[beşukrāne guftā beser bīstem]** Dervīş aña eyitdi: Şükrāniye başum ile ṯururum ya‘nī başumı dirīḡ etmezem. **[ki ĩnem ki pendāştı nīstem]** Ki bunı yeni sanduñ degül mi ya‘nī sen ki yeni cühüd zan eyledüñ iyle olmaduḡum şükrāniye pirāhen degül. Başumı daḫi fedā iderüm.

Hikāyet

[zireh bāzeş māndeyi mi girīst] Yoldan ziyāde ardda ḳalmış ṯāḳati [15] ṯāḳ olmış bir piyāde aḡlar idi böyle diyü: **[ki miskīn terāz men derīn deşt kīst]** Ki bu şaḫrāda benden miskīnrek ve ‘ācizrek kimdür? **[ḥari bārkeş gufteş iy bītemiz]** Bir bārkeş ḥar ol kimseye orada ey idrāksüz ^(276a) didi. **[zicevr-i felek çend nāli tuniz]** Felek cevrenden sen daḫi niçe bir nāle idersün. **[birev şukr kun ger beḥar berneyi]** Yürü şükür ile egerçi ḥar üzre degülseñ piyādesün. **[ki āḫir beni ādemi ḥar neyi]** Ki āḫir ādemizādesün ḥar degülsün.

Hikāyet

[faḳīhi beruftāde mesti guzeşt] Bir faḳīh bir düşmiş mest [5] üzre uğradı. **[bemestüriyi ḥīş maḡrūr geşt]** Mestürelüḡüne maḡrūr oldı. **[zinaḥvet ber u iltifāti nekred]** Faḳīh kibrinden meste aşlā iltifāt etmedi. **[cuvān ser berāverd kāy-i nīkmerd]** Mest civān çünkü bu ḥāli görđi başını ḳaldurdı ve eyitdi: Ki ey iyü şāliḥ kimse! **[birev şukr kun çun beni‘met deri]** Yürü Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazreti’ne şükr eyle çünkü ni‘metdesün ya‘nī şāliḥsün. [10] **[ki maḫrūmı āyed zimustegbiri]** Zīrā müstekbirlükden maḫrūmluḳ

gelür. [**yekirā ki derbend bīni maḥned**] Bir kimseyi ki bendde ya‘nī fişk ve ‘işyānda göresün gülme ve temeshur etme. [**mebādā ki nāgeh derufti bebend**] Olmaya ki nagāh fişk ve ma‘şiyete düşesün ve ancılayın fāsık olasun. [**neāḥir derimkān-i taḫdīr hest**] Āḥir taḫdīrūñ imkānında yok mıdur ya‘nī ḥükm-i ilāhide mümkün degül midür [**ki ferdā çu men bāşi uftāde mest**] [15] ki yarın bencileyin düşmiş mest olasun. [**turā āsumān ḥaṭ bemescid nuvişt**] Āsumān ḥükmi saña mescide yazdı. Murād Ḥaḫ Te‘ālā Ḥazreti ‘azze ismihü seni lütfi ile çünki mü‘min eyledi dimekdür. [**mezen ta‘na berdiger en derkunişt**] Ğayrilere kilisāda ^(276b) olduklarını ta‘nı urma siz kāfirsiz diyü anlaruñ küfrüne daḥl ve ta‘rruz eyleme. [**bubend iy Musulmān beşukrāne dest**] Ey Müselmān şükranıye namāz kıl ve tāt eyle. [**ki zunnār-i muḡ dermiyānet nebest**] Ki Allāh Teālā Ḥazreti senüñ miyānuña āteşperest zunnārı bağlamadı ve seni āteşperest eylemedi. [**neḥud mi reved her ki cüyāy-i [5] ust**] Kendü ihtiyārı ile gitmez ve kendü sa‘yı ile ‘ibādet etmez. Her kimse ki ol ḥüdāyı taleb idicidür. [**beḡunfeş keşān mi bered luṭf-i dust**] Belki Ḥaḫ Te‘ālā’nuñ lütfi mā e‘zame şānühü ol kimseyi ḡunf ve cebr ile çekerek iledür.

Guftār Ender Nazār-i Ehl-i Dil Berabbu’l Erbāb Ne Beesbāb

[**niger tā ḫazā ezkuçā seyr kerd**] Nazār eyle gör ki ḥükmi ilāhe ḫandan seyr eyledi. [**ki kūri buved tekye bergayr kerd**] Zīrā Ḥaḫ Te‘ālā Ḥazreti’nden [10] ḡayri üzre i‘timād etmek körlük ve aḥmaḫluḫdur zīrā müsebbeb’ül-esbāb gerekdür. Esbāba aşlā iltifāt cāyiz degüldür. [**siriştet bāri şifā der‘asel**] Barī Te‘ālā ‘azze ismihü ‘aselde şifā ḫaḫ eylemişdür ve niçe emrāzınuñ devāsına anı sebep ḫılmışdur. [**neçend en ki zur āvered ki bāecel**] Ammā ol ḫadar degül ki ecele zor getüre ve anı def eyleye. [**‘asel ḫuş zindeḡānrā mizāc**] ‘Asel [15] dirileruñ mizācını ḫoş ve laṭif eyler ve ṭabi‘ ve ‘aḫla ḫuvvet virür. [**veli derd-i murden nedāred ‘ilāc**] Ammā mevt derdine ‘ilāc ṭutmaz ve fā’idesi olmaz zīrā Ḥaḫ Te‘ālā anda anı ḫaḫ etmemişdür. [**ramāḫ mānde’irā ki cān ezbeden**] Cān virmege bir nefes ^(277a) ḫalmış kimseye ki cānı bedenden çıka. [**berāyed çı sūd engubīn derdehen**] Aḡzında ‘aselüñ ne fā’idesi vardur.

Ḥikāyet

[**yekī gurz-i pūlād bermaḡz ḫ’erd**] Bir kimsenüñ başına pulād gurz ṭoḫandı ki tā beynisine irüşdi. [**kesī guft şandal bumāleş bederd**] Bir kimse ol kimseye eyitdi: Ol derde şandal sür şāyed ki bir fā’idesi olā. Ḥazret-i [5] Şeyḫ pend ve ḫikmet beyānına

şürü^c eyledi. [**zipiṣ-i ḥaṭar tā tuvānī giriz**] Ḥaṭar öñünden ve mehlekeden mādām ki kādırsün kaç. [**velikin mekun bākazā pence tiz**] Ammā każā ile pence tiz eyleme ve anuñ ile muķābele ve muķāvemete ceħd itme zırā aṣlā fā^c idesi yoķdur. [**derün tā buved kābil-i şurb u ekl**] Madām ki derün ekl ü şürbe kābil olā ve ṭab^c ve mi^c de münḥarif olmaya. [**beden tāze rüyest u pākize Őekl**] Beden [10] tāze rüy ve pākize Őekildür. [**ḥarab ān geh in ḥāne gereded temām**] Bu ḥāne ki murād bedendür ol vaķt temām ḥarāb olur. [**ki bāhem nesāzend ṭab^c u ṭa^cām**] Ki ṭab^c ve ṭa^cām biri biri ile mümtezic olmaya ki ṭabī^c ate emrāz ve ^c ilelden bir ḥalel iriŐe. [**mizācet ter u ḥuŐk u germest u serd**] Senüñ mizācuñ ter ve ḥuŐuñ kerem ve serddür. ḤāŐıl-ı ma^c nā budur ki ṭab^c inñ temām i^c tidāli bu dört [15] zıdduñ imtizācı ve istiķāmeti iledür ki murād ḥün ve sevdā ve Őafrā ve balġamdur. Leff ü neŐr-i müretteb tarīķi ile. [**murekkeb ezin çār ṭab^c est merd**] Ādemi bu dört nesneden mürekkabdür ki hikme çār ^c unşurdur ki āb ve bād ve āteŐ ve ^(277b) ḥākdur bu iki ta^c birüñ mabeyninde biḥasebi'l ḥaķıķa fark yoķdur fark hemān bi-^c itibāri'l-lafzudur. [**yekī zin çu berdigeri yāft dest**] Bu dörtten birisi çünki o birisi üzre ġalebe eyledi. [**terāzū-yi ^cadl-i ṭabī^c at Őikest**] Ki ṭabī^c atuñ ^c adli terāzüsünü Őıdı ve ḥarāb eyledi. Bu vech daḥi cāyızdür ṭabī^c atuñ ^c adli terāzüsü [5] Őındı ya^c nī i^c tidāl Őaḥt getdi. [**eger bād-i serd-i nefes neguzered**] Farażā eger nefsüñ bād-ı serdi geçmeye. Murād eger nefes girüb çıķmaya dimekdür. [**tef-i mi^c de cān derḥurūŐ āvered**] Mi^c denüñ ḥarāreti cānı cūŐa getürür ve ıztırāb virür. [**ve ger diġ-i mi^c de behūŐed ṭa^cām**] Ve ger mi^c de çömlegi ṭa^cāmı kaynatmaya. Bu vech daḥi cāyızdür eger mi^c de çömleginüñ ṭa^cāmı kaynatmaya ya^c nī hażm olmaya [**ten-i nāzninrā Őeved kār [10] ḥām**] Nāzenin tenüñ iŐi ḥām ve ḥarāb olur. [**derinān nebended dil ehl-i Őināḥt**] Ehl-i ^c aķl ve idrāk bunlara muḥabbet ve i^c timād eylemez. [**ki peyveste bāhem neḥ^cāhend sāḥt**] Zırā dāimā bunlar biri biri ile mümtezic olayıslardur. [**tuvānāyi-i ten medān ezḥuriŐ**] Cismüñ tuvānalıġını ve leṭāfetini ṭa^c āmdan bilme [**ki luṭf-i ḥaķet mīdehem perveriŐ**] zırā saña pervereŐi Allāh Te^c ālā Ḥazreti'nüñ [15] ^c azze ismihü lüṭfi virür. B^c az nüŐhada ḥaķat yerine ḥaķaŐ vāķi^c olur ki zamīr-i ġāyib tene rāci^c dür. [**beḥaķķeŐ ki gerdide bertig u ġared**] Ol Allāh ḥaķķiçün anuñ yolında ve anuñ ḥidmetinde çeŐmüñi eger tiġ ve kār üzre koyasun. [**nihī ḥaķķ-i ŐukreŐ neḥ^cāhi ^(278a) ġuzāred**] Henüz anuñ ni^c metinüñ Őükrünü edā etmek gerekdür ya^c nī edā etmeġe kādır deġülsün. [**çu rüyī behidmet nihī berzemān**] Çünki ḥidmet ile yer üzre bir yüz koyasun. Murād çünki ṭa^c at ile bir kerre yüzñi yere koyasun ve Ḥaķ Te^c ālā Ḥazretine niyāz ve tazarru^c idesün dimekdür. [**ḥudārā Őenā-ġüy u ḥudrā mebin**] Ḥüdā'ya Őenā di ve kendüñi [5] görme zırā tevfiķ ḥüdādandur. [**gedāyist-i**

tesbîh u zîkr u huzûr] Gedâlık tesbîh ve zîkr ve huzûr niyâz ve tevâzu^c dur. [**gedârâ nebâyed ki bâşed gurûr**] Gedâya gerekmez ki gurûr ola. Murâd lâyıq degüldür ki gedâ tâ^c at ve namâzna mağrûr olub kendüsünü göre dimekdür. [**giriftem ki hud hizmetî kerdeyi**] Farz etdüm ki kendün Hâk Te^c âlâ Hâzreti'ne bir hizmet ve tâ^c at eylemişün. [**nepeyveste aqtâ^c -i u h^{er} [10] deyi**] Muttaşıl Hüdâ'nuñ celle zikre rızqını yimemiş misün ve en^c âm ve ihsânını görmemiş misün?

Şehun Dersâbîka-i Hukm-i Ezel ve Tevfik Yâften Ber^c amel-i Nîk

[**nuhust u irâdet bedil dernihâd**] Evvel Allâh Te^c âlâ Hâzreti mâ^c azımşâne qalbde ikrâr ve tâ^c ate meyl ve irâdât qodı. [**pes in bende berâsitân ser nihâd**] Andan soñra bu bende âsitân üzre baş qodı ve ^c ibâdete s^c ay eyledi. [15] [**ger ezhaq netevfik-i hayrî resed**] Eger Hâk Te^c âlâ Hâzreti'nden bendesine bir hayr tevfiği irişmeye [**key ez bende hayrî begayrî resed**] bendeden bir gayra kaçan bir hayr irişür. [**zebân^{râ} çi binî ki ikrâr dâd**] Lisâna ne nazâr idersün ki ikrâr virdi. [**zebân^[278b] râ bubîn tâ ki guftâr dâd**] Gör zebâne tâ kim guftâr virdi. [**der-i ma^c rifet dide-i âdemîst**] Ma^c rifet qapusu âdemînüñ çeşmidür. [**ki buşûde berâsumân u zemîst**] Ki âsumân ve zemîn üzre açılmışdur. [**âdemi dide est vü bâkî pustest**] [**keyet fehm bûdî nişîb ezfirâz**] İniş yoquşdan saña kaçan fehm [5] olurdu [**ger in dernekerdî berüy-i tu bâz**] eger Hâk Te^c âlâ Hâzreti ^c azze ismihü bu qapuy ki murâd çeşmdür senün yüzüne açmamaydı. [**ser âverd u dest ez^c adem dervucüd**] Hâk Te^c âlâ Hâzreti celle celâlüh sun^c i ile ^c ademden ser ve dest vücûda getürdi. [**derin cüd binhâd u dervey sucüd**] Bunda ki murâd destdür cüd qodı anda ki murâd serdür sucüd qodı.

Beyt:

Şeref-i nefes becû dest u [10] kerâmet besucüd

Her ki in her dunedâred ^c ademeş bih zivucüd

[**ve ger nekey ezdest cüd âmedî**] Yoğsa elden kaçan cüd ve kerem geleydi. [**muğâlest kez ser sucüd âmedî**] Muğâldür ki başdan sucüd geleydi. [**beşikmet zebân dâd u güş âferid**] Hikmeti ile Allâh Te^c âlâ Hâzreti saña zebân virdi ve güş halk eyledi. [**ki bâşend şundük-i dilrâ gilid**] Ki bu ikisi dil şandukına miftâh olalar. [15] [**eger nezebân kişşa berdâştî**] Eger zebân guftâr tutmayaydı. [**kes ezsirr-i dil key haber dâştî**] Bir kimse bir kimsenün qalbi sırrından kaçan haber tutaydı ve râznı nice fehm ideydi. [**ve ger nîstî sa^c y-i cäsüs-i güş**] Eger güş cäsüsünüñ ^(279a) sa^c yı olmayaydı [**haber key residî besultân-i hüş**] ^c aqıl sulţânına kaçan haber irişürdi. [**merâ lafz-i şîrîn h^{er}ânende dâd**]

Baňa şîrîn ve laţîf lafz okuyıcı lisân virdi ki anuñ ile laţîf ve ma' kûl lafz ile telaffuz idem. **[turâ sem' u idrâk-i dânen de dâd]** Saňa sem' ve bilici idrâk virdi. Pes **[5]** baňa lâyıķ olan söylemek ve naşîhat eylemekdür ve saňa lâyıķ olan ma' kûl söz ve naşîhat istimâ' idüb anuñ ile 'amel eylemekdür. **[mudâm in du çun hâcibân berderend]** Dâimâ bu ikisi ki murâd zebân ve güşdur hâcibler gibi çapu üzredür. Bu vech daħi câyizdür çapu üzre olan hâcibler gibidür. **[zisułtânbesułtân haber mâberend]** Sułtândan sułtâna haber iledürler murâd kalb ve 'aķıldur. **[10] [çi endişî ezhud ki fi'lem nigüst]** Ne fikr idersün kendüñden ki benüm fi'lüm iyü ve ma' kûldür. **[ezân dernigeh kun ki tevfiķ-i üst]** Ol çapudan nażar eyle ya'nî andan bil zirâ senüñ 'amel-i şâlihüñ ol Hüdâ'nuñ tevfiķidür. **[bered büstânbân beeyvân-i şâh]** Bostâncı şâhuñ eyvânına **[betuħfe şemer hem zibustân-i şâh]** tuħfe diyü meyve iledür yine şâhuñ bostânından.

Ĥikâyet-i Sefer-i Hindüstan ve Żelâlet-i Butperestân

[15] [butî didem ez'âc derSumenât] Sümenâtda fil üstüħ'ânından düzülmiş bir büt gördüm. **[muraşsa' çu dercâhiliyyet menât]** Ol büt sîm-zer ve l'al ve cevâhir ile muraşsi' idi. Zamân-ı câhiliyyetde olan Menât gibi. **[çunân şüreteş beste timşâl ger]** ^(279b) Timşâl ger ol bütüñ şüretini ancılayın ĥüb bağlamış ve ve zîbâ eylemiş **[ki şüret nebended ezân ĥübter]** ki andan ĥübrek mutaşavver ve müyesser degüldür. **[ziher nâhiyyet kârvânĥâ revân]** Her nâhiyyeden kârvânlar revân idi **[be didâr-i ân şüret-i birevân]** Ol cânsuz şüreti görmege ve ziyâret etmege. **[tama' kerde râyân-i [5] Çin u Çigil]** Çin ve Çigil şehrinüñ pâdişâhları ol sengdil bütten vefâ ümîd eylemişler. **[çu Sa'dî vefâ zân but-i seng-dil]** Sa'dî kendünüñ sengdil dilberinden vefâ ümîd etdügi gibi. Murâd âladur diyü ol bütten fâ'ide ve ĥuşul murâd ümîd tutmuşlar idi dimekdür. **[zebân-âverân refte ezher mekân]** Her mekândan zebân-âverler ve süĥandânlar gitmişler. **[tażarru' -kunân piş-i ân bîzebân]** Ol zebânsuz bütüñ önünde **[10] tazarru' idiciler. [furü mândem ezkeşf-i in mâcerâ]** Bu mâcerânuñ keşfinden ve bu kaçziyenüñ fehminden 'âciz ve müteĥayyir kaldum. **[ki ĥayyî cemâdî perested çerâ]** Ki bir cânlu bir cânsuza ma'bûd diyü niçün tapar ve neye 'ibâdet eyler? **[muğîrâ ki bâmen ser u kâr bûd]** Şol muği ki benüm ile dostluğı ve muşâĥebeti var idi. **[nigügüy u hemhucre vu yâr bûd]** Nigüküy ve hemhucre ve yâr idi ki baňa muĥabbet iderdi. **[benermî bugufterm [15] ki iy berhemen]** Mülâyemet ve rıfķ ile ol muğa eyitdüm ki: Ey berhemen **[aceb dârem ezkâr-i in buķ'a men]** bu buķağınuñ işinden ya'nî bunda bir büte iltifât ve 'itibâr etdükleründen ben 'aceb tutarum. **[ki**

medhüş-i in nātuvān peykerend] Ki cümle bunda olanlar ^(280a) bu kudretsüz ve revānsuz şüretüñ hayrānlarıdır. [muqayyed beçāh-i zalālet derend] Zelālet çāhında muqayyedlerdür ki ‘ömürlerini küfür ile geçürmişlerdür. [nenürü-yi desteş nereftār-i pāy] Ne destünün kuvvet ve kudreti ne pāyenün reftār ve hareketi vardır. [vereş bifkenī bernehized ziḥāy] Ve ger anı birağasun ve yüzi üzre atasun yerinden qalkmaz. [5] [nebīnī ki çeşmāneş ezkehrubāst] Görmez misün ki anuñ çeşmleri kehrubādandır. [vefā custen ezseng-çeşmān ḥaṭāst] Seng-çeşm olanlardan vefā istemeñ ve ma‘būd idinmeñ ḥaṭā ve nāma‘kūldür. Bu vech daḥi cāyızdır. Çeşmleri seng olandan ki murād ol bütdür vefā istemeñ ḥaṭādur. [berin guften ān dust duşmen girift] Bu sözi söyledüğümde ötri ol dostum olan muğ beni düşmen tutdı ve ‘adāvet-i izhār etdi. [çu āteş [10] şud ezḥaşm u dermen girift] Ğāzabından āteş gibi oldı ve bende tutdı ya‘nī baña ziyāde biḥuzūr oldı. [muğānrā ḥaber kerd u pīrān-i deyr] Fevri kilisāda olan muğlara ve pīrlere ḥaber eyledi ve benden istima‘ etdüğü sözlere anlara beyān eyledi. [nedidem derān encumen rüy-i ḥayr] Ol cem‘de ḥayır ve şalāḥ yüzni görmedüm. *Ülāike hümü’l-keferatü’l-feceratü.* [futādend gebrān-i pāzend-ḥ‘ān] Şuhuf-ı İbrahīm (a.m) okuyıcı gebrler [15] hücum eylediler. [çu seg bermen ezbehr-i ān ustuh‘ān] Seg gibi benim üzerime ol üstuh‘āndan ötri ki murād ol bütdür. [çu ān rāh-i kec piş-i şān rāst būd] Çünkü ol egri yol ki murād küfr ve zelāletdür anlarıñ önünde rast idi. [reh-i rāst derpiş-i ^(280b) şān kec numūd] Şırāt-ı müstaḥīm ki murād İslām’dur anlarıñ qatında egri göründi. [ki merd er çi dānā vu şāhib-dilest] Zīrā merd egerçi dānā ve şāhibdildür [benezdik-i bīdānişān cāhilest] ammā cāhiller qatında cāhildür. [furū māndem ezçāre hem çun ḡarīk] Ğarīk gibi çāreden ‘āciz qaldum. [birün ezmudārā [5] nedidem ṭarīk] ‘Ākıbetü’l-emr anlardan ḥalāş bulmağa müdārādan ḡayri ṭarīk görmedüm. *Mūdārātün nāsi şadaqatün.* [çu bīnī ki cāhil bekīn enderest] Çün göresün ki cāhil intikām ve kīnde ve helākuñ qaşındadır. [selāmet beteslīm u liyn enderest] Selāmet ve necāt anuñ sözni teslīm ve qabūl etmegde ve rıfḳ u mülāyemetdedür. [mihīn berhemen sutudem bulend] Ol beḳ‘ada olan [10] berhemenlerün ulusını bülend ve ziyāde medḥ eyledüm. Rīşḡand ṭarīk ile böyle diyü: [ki iy pīr-i tefsīr u ustād-i zend] Ki ey tefsīrün şeyḥi ve zendün üstādı! [merā nīz bānaqş-i in but ḥoşest] Baña daḥi bu bütün naqşı iyle ḥaz verdi ya‘nī naqış baña ḥoş ve laṭif gelür. [ki şekl-i huş u qāmet-i dil-keşest] Zīrā ḥüb şekli ve laṭif qāmeti vardır. [bedī‘ āmedem şüreteş dernezer] Anuñ şüreti [15] benim nazārumda ‘aceb geldi [velīkin zima‘nā nedātrem ḥaber] ammā ma‘nāsından ve ḥaḳıqatinden ḥaber tutmazam. [ki sālūk-i in menzilem ‘an qarīb] Zīrā bu memlekete yakında sülūk idici

oldum ya' nī bu yire yakında geldüm. [**bed ezniḵ nādīr** ^(281a) **şināsed ġarīb**] Hālbuki ġarīb yaramazı iyüden az añlar zīrā ġarīb sāir diyārda olan aḥvālden ḥaberdār degüldür. *El ġarībū ke'l-a' mā velev kāne başīran.* [**tu dānī ki ferzīn-i ĩn ruḡgayi**] Bu beḡ' anuñ cemī' aḥvālini sen bilürsün zīrā bu ruḡ' anuñ ferzīnisün ve bu ḡavmüñ seyyīdisün. [**naşīḡatger-i şāh-i ĩn buḡ' ayi**] [5] Bu beḡ' anuñ naşīḡat idici şāhisun [**çi ma' nīst derşūret-i ĩn şanem**] Bu şanemüñ şūretinde ne ma' nā vardur ve ne sır müteḡaḡḡıḡdur. Anı beyān ve 'ayān ile [**ki evvel perestendġāneş menem**] ki aña 'ibādet idicilerüñ evveli benüm ya' nī ben olayum. [**'ibādet betaklīd gumrāhiyest**] Zīrā taklīd ile 'ibādet eylemek zelāletdür. [**ḡunuk reh-revīrā ki āġāhiyest**] Sa' ādet şol sālīke ki [10] anuñ āġāhlıġı vardur. [**berhemen zīşādī berefrūḡt rüy**] Berhemenüñ sürür ve beşāşatından yüzi şu' lelendi ve kızardı. [**pesendīd u guft iy pesendīde ġüy**] Benüm sözlerümi begendi ve eyitdi: Ey maḡbūl ve ma' ḡül söyleyici [**su 'ālet şavābest u fi' let cemīl**] sūālüñ şevāb ve fi' lüñ cemīldür. [**bemenzil resed her ki cūyed delīl**] Menzile irişür her kim ki delīl ister. *Eddelilü şümme's-sebīl.* [15] [**besī çun tu ġerdīdem ender sefer**] Berhemen Hāzret-i Şeyḡi aldamaḡ için böyle didi. Sefer ve seyāḡatda sencileyin eḡrāfi çok devr etdüm ve 'ālemi keşt eyledüm. [**butān dīdem ezḡ' iştēn bīḡaber**] Sāir diyārda bütler gördüm kendülerinden ḡabersiz [**cuz ĩn** ^(281b) **but ki her şubḡ ezīn cā ki hest**] bu bütten ġayri ki her şabāḡ ḡurduġı yirden [**berāred beyezdān-i dādār dest**] ḡākim Allāḡ'a elini ḡaldurur ve lisān-ı ḡāl ile niyāz eyler. [**ve ger ḡ' āhī imşeb hem ĩn cā bubāş**] Ve ger ister iseñ hem bu ġice bunda ol [**ki ferdā şeved sīrr-i ĩn bertu fāş**] ki çāre bunuñ sırrı saña fāş ve rüşen [5] ola. [**şeb ān cā bubūdem befermān-i pīr**] Pīrüñ fermānı ile ġice anda oldum. [**çu pījen beçāḡ-i belā deresīr**] Pījen belā çāḡında maḡbūs olduġı gibi. Pījen bir pehlivānuñ ismidür ki anı Efrāsiyāb çāḡ içinde ḡabis etmişdür. 'Āḡıbet Rüstem varub anı ḡabisden ḡalāş etmişdür [**şebī hem çu rüz-i ḡiyāmet dirāz**] likin ol ġice ḡiyāmet ġünü gibi dirāz bir ġice idi. [**muġān ġird-i men bīvuzū dernemāz**] [10] Muġlar benüm eḡrāfumda abdestsüz namāzda. [**keşīşān-i herġiz neyāzurde āb**] Hergiz şuyı incitmemiş ya' nī ḡehāret ve abdest bilmez keşīşler idi. [**beġalhā çu murdār derāfitāb**] Ḳoltuġları āfitābda olan cīfe gibi idi. [**meger kerde būdem ġunāhī 'azīm**] Var ise bir 'azīm ġunāḡ etmiş idüm [**ki burdem derān şeb 'azābī elīm**] ki ol ġicede bir 'azāb-ı elīm eletdüm. [**heme şeb derīn**] [15] [**ḡayd-i ġam mubtelā**] Dükeli ġice bu ġam ḡaydında mübtelā idüm. [**yekem dest berdil yekī berdu' ā**] Ziyāde ızḡırabumdan bir elüm ġönlüm ya' nī şadrum üzre bir elüm du' ā üzre ki beni bu miḡnet ve belādan ḡalāş eyle diyü Ḥüdā'ya münācāt ve tazarru' iderdüm. ^(282a) [**ki nāġeh duhulzen furū küft kūs**] Ki

nāgāh temcīd vaḳti iriṣūb nevbet alındı. **[buḡānd ezḳazā berhemen un ḡurūs]** Añsızdan berhemen ḡurūs gibi ötdi. Murād āyīn bāṭılları üzre berhemen ezān okudu dimekdür. **[ḡaṭīb-i siyeh-pūş-i şeb biḡilāf]** Siyāh giymiş ḡaṭībe şebiye olan şeb ḡilāfsuz **[berāverd şemşīr-i rüz ez [5] ḡilāf]** şemşīre beñzer rüzī ḡilāfindan ıḳardı. Murād şabāḡ irişdi dimekdür. Ḥazret-i Şeyḡ rüzī şemşīre şebi siyehpūş ḡaṭībe teşbih eyledi ki şebi zevi'l-‘uḳūldan ‘add eyledi. Andan soñra müşebbehün bihūñ levāzımından ba‘ż nesne işbāt eyledi ki şemşīr gibi ve şemşīri ḡilāfindan ıḳarmak gibi **[futād āteş-i şubḡ dersūḡte]** Şubḡ āteşi ḳavcara düşdi ya‘nī āteş ḳavcarda nice zāhir olursa şubḡ daḡi ancılayım zāhir oldu. **[beyek dem [10] cihānī şud efrūḡte]** Bir demde cihān temām şu‘lelenmiş ve rüşen oldu. **[tu guṫī ki derḡitta-i zengbār]** Sen dir idūñ ki Zengistān ḡıṫtasında **[ziyek ḡūşe nāgeh derāmed tatār]** nāgāh bir ḡūşeden Tātār geldi. Murād rüz peydā olub zulmeti tārāb eyledi dimekdür. **[muḡān-i tebeh rāy-i nāşuste rüy]** Yüzleri yunmamış nāma‘ḳūl reylü muḡlar **[pedīd āmedend ezder u deş u kūy]** peydā oldılar. [15] Dere ve depeden ve ova ve yazıdan ve şahrā ve maḡalleden **[kes ezmerd derşehr u ezzen nemānd]** merdden ve zenden şehirde kimse ḳalmadı. Anda cem‘ oldılar. **[derān butkede cāy-i sūzan nemānd]** Ol büṫḡānede igne bıraḡacaḡ yer ḳalmadı. **[men ez ^(282b) ḡuşşa rencūr ezḡāb mest]** Ben ḡuşşadan ḡasta ve ḡābdan mest idüm **[ki nāgāh timşāl berdāşt dest]** ki nāgāh timşāl ki murād bütdür elini ḳaldurdu. **[beyek bār ezanhā berāmed ḡurūs]** Ta‘ccüb etdüklerinden bir uğurdan anlardan cūş u ḡurūş geldi. **[tu guṫī ki deryā derāmed becūş]** Sen dir idūñ ki [5] deryā cūş u ḡurūşa geldi. **[u butḡāne ḡālī şud ezencumen]** ünkü büṫḡāne keşretten ḡālī oldu. **[berhemen nigeh kerd ḡandān bemen]** Berhemen ḡülerek baña nazar eyledi ve ḡazından eyitdi: **[ki dānem turā biş muşkil nemānd]** Ki bilürüm bu ḡuşuşda senūñ artık müşkilūñ ḳalmadı. **[ḡaḳıḳat ‘ayān geşt u bāṭil nemānd]** Ḥaḳıḳat ‘ayān oldu ve bāṭil ve şek ḳalmadı. **[u dīdem ki cehl [10] ender u muḡkemest]** Ḥazret-i Şeyḡ eydür ün gördüm ki anda cehl muḡkemdür ve işlāḡa ḳābil degüldür. **[ḡayāl-i muḡāl ender u mudḡamest]** Muḡāl fikir ve ḡayāl anda müdḡam ve mütezā‘ıfdür. **[neyārestem ezḡaḳ diger ḡıç guṫı]** Gerü ḡaḳ sözden ḡıç aña söylemeḡe ḳādir olmadum **[ki ḡaḳ zāhil bāṭil bubāyed nuhuṫı]** zīrā ḡaḳ sözi ehl-i bāṭıldan setr etmek gerek. **[u bīnī zeber destrā zūr dest]** ünkü zeber [15] desti zor dest ve ḳavī göresün. **[nemerdī buved pence-i ḡud şikest]** Kendü penceñi şımaḡ ve zātuña bir zarar irişdürmek erlük degüldür. Ḥazret-i Şeyḡ raḡmetu'l-lāhi ‘aleyh eydür: Gördüm ki müdarādan ḡayri bir ṫarīḳ yoḡdur. **[zemānī besālūs giryān şudem]** Bir zamān ^(283a) sālūs ve ḡīle ile giryān oldum ve eyitdüm: **[ki men zān i guṫtem peşimān şudem]** Ki ben ol sözden ki bu bütūñ

hakkında eyitdüm peşimān oldum. [**begirye dil-i kāfirān kerd meyl**] Girye ile kāfirlerūñ gönli meyl eyledi ki beni gerçekden büte i' tikhād etdi şandılar. [**'aceb nīst seng er bigerded beseyl**] 'Aceb degüldür eger senūñ seyl ile [5] döne ve hareket ide zīrā kāfirlerūñ gönli sengden eşid iken baña i' tikhād etdiler. [**devīdend hīdmet-kunān sūy-i men**] Çünkü benden bu hāli gördiler hīdmet ve ta' zīm iderek benüm cānibūme yeldiler. [**be' izzet giriftend bāzū-yi men**] 'İzzet ile benüm bāzūmı tūtdılar. [**şudem 'uzr gūyān ber-i şahş-i āc**] 'Özür dileyerek ol fil üstūh'ānından düzülmiş şahşuñ katına getdüm. [**bekursī-i zer kūft bertaht-i sāc**] Ol büt ābnūs taht üzere [10] konmuş bir zer-nişān kürside idi. [**butekrā yekī būse dārem bedest**] Bütcegiñ elini öpdüm. Bu vecḥ daḥi cāyızdūr elüm ile bütcegiñ bir būse virdüm ya'nī elümi büte doḡundurdum ve elümi öpdüm. [**ki la'net ber u bād u berbutperest**] Ki ol büt üzre ve aña tapıcınıñ üzerine la'net olsun. [**betaklīd kāfir şudem rūz çend**] Taklīd ile birkaç gün kāfir oldum. Murād bir niçe gün dīnimi setr idüb taklīd ile [15] anlarūñ āyīn-i bātılları üzre oldum dimekdür. [**berhemen şudem dermaḡālāt-i zend**] Zend maḡālātında berhemen oldum bu sebebden baña temām i' tikhād ve i'timād eylediler. [**çu dīdem ki derdeyr geştem emīn**] Çün gördüm ki deyrde emīn ve mu'temed (ü'n-) 'aleyh oldum. ^(283b) [**nekuncīdem ezḡurremī derzemīn**] Sürürümden yeryüzüne sīḡmadum zīrā murādum fırsat bulub intikām etmek idi. [**der-i deyr muḡkem bubestem şebī**] Bir gice deyrūñ ḡapısını muḡkem baḡladum. [**devīdem çep u rāst çun 'aḡrebī**] Bir 'aḡreb gibi yesār ü yemine yeldüm. Tā ki büt el ḡaldurduḡunuñ ḡavrına irem. [**nīgeh kerdem ezzīr-i taht u zeber**] Büt olduḡı [5] tahtuñ altından ve üstünden nazar eyledüm. [**yekī perde dīdem mukellel bezer**] Anda zer ile müzeyyen bir perde gördüm. [**pes-i perde mīḡrān-i āzer-perest**] Perde ardında āteşperest mīḡrānı gördüm. [**mucāvīr ser-i rīsmānī bedest**] Bir ipiñ ucunu elinde tūtub mucāvīr olub otururdu. [**befevrem derān ḡāl ma'lūm şud**] Fevri baña anda ḡāl ne idüḡi ma'lūm oldu [**çu Dāvud kāhen ber u mūm şud**] Dāvud [10] peyḡamber (a.m) üzere āhen mum olduḡı gibi. [**ki nāçār çun derkeşed rīsmān**] Çünkü mīḡrān rīsmānı çeke bi'z-zarūri [**berāred şanem dest feryād ḡ'ān**] şanem lisān-ı ḡāl ile feryād oḡuyarak Ḥūdā'ya el ḡaldurur. Güyā bunlara ḡarşu aşıḡārā Ḥaḡ Te'ālā Ḥāzreti'ne tazarru' ve du'ā ider. Ol berhemen ḡalḡ bu sebep ile izlāl idüb aldarımış. [**berhemen şud ezrūy-i men şermsār**] Berhemen çünkü bu hāli gördi. [15] Benüm yüzümden şermende oldu. [**ki şen'at buved beḡye berrūy-i kār**] Zīrā baḡye iş yüzü üzre olmaḡ ḡabāḡatdūr. Murād baḡye cāmenūñ yüzünden aşıḡāre olmaḡ fażāḡat olduḡı gibi mīḡrānuñ ol hāli daḥi aña sebep ḡacālet oldu dimekdür. [**bitāzīd u ^(284a) men derpişe tāḡtem**] Mīḡrān çünkü beni gördi

segirtti ben dağı ardınca segirttüm. [**nigüneş beçāhī derendāhtem**] Yetüşüb anı başı aşığı bir kuyuya atdum. [**ki dānistem erzinde ān berhemem**] Zīrā bildüm eger ol berhemem diri qala [**bumāned kuned sa’y derhūn-i men**] benüm helākıma sa’y ve qaşdı ider. [**pesended ki ezmen berāred demār**] [5] Begenür ki beni helāk ide [**mebādā ki sirreş kunem āşikār**] olmaya ki anuñ sırrını āşikāre idem. [**çu ezkar-i mufsid haber yāftī**] Çünkü müfsidüñ işinden haber bulduñ ve saña qaşdını fehm eyledüñ. [**zidesteş berāver çu deryāftī**] anı helāk eyle çünkü helākına qudret ve fırsat bulduñ. [**ki ger zinde’eş mānī ān bīhuner**] Zīrā ol müfsidi diri qoyasun ol bīhuner ki murād müfsiddür [10] [**neḥ’āhed turā zindegānī dıger**] artık senüñ hayātuñı istemez ve fırsat bulursa helāk ider āmān virmez. [**ve ger ser beḥidmet nehed berderet**] Ve ger müfsid ḥidmet ile senüñ kapuñ üzre baş qoya ve ‘ubūdiyyet izhār ide [**eger dest yābed buburred seret**] eger qudret ve fırsat bula senüñ başuñı keser. [**firībenderā pāy derpey menih**] Firībende ve ḥilekārūñ izi üzre ayak qoma ve aña tābi‘ olma. [15] [**çu refṭī vu dīdī emāneş medih**] Çünkü şādıq zan idüb aña tābi olduñ ve gördüñ ki saña qaşdı ider aña āmān virme helāk eyle. [**temāmeş bukuştem beseng ān ḥabīs**] Muḥaşşıl-ı kelām ol ḥabīşi seng ile çāh içinde temām depeledüm. [**ki ezmurde** ^(284b) **dıger neyāyed ḥadış**] Ki mürdeden artık söz gelmez. Murād anuñ helākında aşlā benüm şekküm qalmadı dimekdür. [**çu dīdem ki gāvğāyī engiḥtem**] Çün gördüm ki gāvğa qopardum ve qatl-i nefes etdüm. [**rehā kerdem ān büm u bigriḥtem**] Ol memleketi terk etdüm ve qaçdum. [**çu ender neyistānī āteş zedī**] Çünkü bir neyistāna āteş ördük. [5] [**zişirān buperḥiz eger biḥzedī**] Eger ‘āqıl iseñ arslanlardan ḥazer eyle. Arslan mūruñ ḥavfindan ekşer neyistānda yavrılar zīrā mūr yavrılarınuñ qulaqlarna girüb helāk eyler. [**mekuş beçe-i mār-i merdum gezāy**] Ādem ışırcı ve şokucu māruñ yavrisını depeleme. [**çu kuştī derān ḥāne dıger mepāy**] Çünkü depeledüñ artık ol ḥānede eglenme [**çu zenbūrḥāne biyāşūftī**] çünkü qovānı bozduñ ve perişān etdüñ. [**giriz** [10] **ezmuḥallet ki germ ūftī**] Maḥalleden qaç zīrā ıssı düşersin. Murād zenbūruñ nışine uğrarsun dimekdür. [**beçābukter ezḥud meyendāz tır**] Kendüñden çābükreke ve bahādurrege tır atma ve anuñ ile ḥuşümet etme. [**çu uftād dāmen bedendān bigır**] Çünkü bu ḥāl vāki‘ oldı dāmenüñi dendānuñ ile tut ya’nī andan ḥazer eyle ve pinhān ol. [**derevrāk-i Sa’dī çunın pend nīst**] Sa’dī’nüñ kitābında böyle laṭif pend [15] yoqdur. [**ki çun pāy-i dīvār kendī māyīst**] Çünkü dīvāruñ temelini qaşduñ ol dīvāra yakın tırma zīrā üstüne düşüb seni helāk ider. [**beHind āmedem ba’d ezān ruste ḥiz**] Ol ‘azīm gāvğadan soñra Hind’e geldüm [**vezān cā berāh-i Yemen** ^(285a) **tā Ḥiciz**] ve oradan Yemen’e Yemen’den Ka’be’ye geldüm. Şerefiḥhā Allāh Te’ālā. [**ezān cumle telḥī ki bermen**

guzeşt] Ol cümle acılıktan ki benüm üzerime mürür eyledi. [**dehānem cuz imrüz şīrīn negeşt]** Dehānum bugünden gayri şīrīn olmadı. [**derīqbāl-i te' yīd-i bū Bekr-i Sa' d]** Sa' d oğlu Ebu Bekir'ün te' yīdi ve saltanatı devletünde. [**ki mā [5] dernezāyed çu vu kıabl u ba' d]** Ki bundan ön ve bundan soñra hiçbir māder ancılayın püser toğurmaz. [**zicevr-i felek dād ħ'āh āmedem]** Felegün cevrenden dād isteyici ve şikāyet idici geldüm. [**derīn sāye guster penāh āmedem]** Bu 'adl sāyesini başı idici pādīşāha penāh ve ilticāya geldüm. [**du' ā-gūy-i īn devletem bende vār]** Bu devlete bende gibi du' ā gūy ve şenā gūyem. [**ħudāyā tu īn sāye pāyende dār]** Ey [10] Ĥūdā sen bu sāyeyi ve bu devleti pāyende ve bākī tūt.

Bevt:

Eger ĥidmet nemi āyed zidestem

Du' ā gūyi tu em hercā ki hestem

[**ki merhem nihādem nederħurd-i rīş]** Zīrā ol pādīşāh baña merhem kıodı ammā cerāhatuma lāyık degül. [**ki derħurd-i in' ām u ikrām-i ħ'īş]** Belki kendünün in' ām ve ikrāmına lāyık merhem kıodı. Murād baña ĥaddimden ziyāde ri' āyet ve iħsān eyledi dimekdür. [**key īn şukr-i ni' met becāy [15] āverem]** Bu ni' metün şükrünü kıaçan yerine getürürüm? [**ve ger pāy gerded beħidmet serem]** Farazā eger ol pādīşāhuñ ĥidmetinde serüm pāy ola ya' nī başu üzre yürüyem. [**ferec yāftem ba' d ezān bendhā]** Ol bendelerden ve belālardan soñra ferec buldum. ^(285b) [**henüzem begüşest ezān pendhā]** Henüz benüm güşumda andan naşīhatlar vardur. [**yekī ān ki her geh ki dest-i niyāz]** Pendlerden biri ol ki her kıaçan ki niyāz ve tazarru' elini [**berārem bedergāh-i dānā-yi rāz]** dānā-yı rāz olan Allāh'ün dergāhına 'azze ismihü kıalduram ve du' ā idem. [**beyād āyed ān lu' bet-i çiyīnem]** Ol Çin'e mensüb [5] olan lu' bet benüm yādıma gelür. Lu' betden murād Sūmenāt'da gördüğü şanemdür. [**kuned ĥāk derçeşm-i ĥud-bīniyem]** Benüm ĥodbīnlük çeşmüme ĥāk eyler ya' nī kibir ve 'acebi benden giderür. [**bidānem ki destī ki berdāştem]** Bilürüm ki şol desti ki du' ā ve niyāza kıaldurdum. [**benīrū-yi ĥud berneyfrāştem]** Anı kendi kıuvvetümle kıaldurmadum belki Ĥaķ Te' ālā Ĥazreti cānibinden ref' eylediler. Bu āyet-i kerīme bu ma' nāyı işbāt ider. *Vemā [10] ramayte iz ramayte velākinne 'llāhe ramā.* [**neşāhib-dilān dest bermīkeşend]** Şāhibdiller niyāz ve tazarru' ya ve du' āya iħtīyārları ve kıudretleri ile el kıaldurmazlar. [**ki ser-rişte ezgayb dermīkeşend]** Belki ĥaybdan serrişteyi çekerler ve meded irişdürürler. [**der-i ĥayr bāzest u tāt velīk]** Ĥayr ve tāt kıapusu dāim

meftūhdur lakin [**ne herkes tuvānāst berfi‘l-i nīk**] her kimse iyü fi‘le ve tã‘ate [15] kâdir degüldür. [**hemīnest māni‘ ki derbārgāh**] Māni‘ ancak budur pâdişāhuñ dergāhına [**neşāyed şuden cuz befermān-i şāh**] gitmek mümkün degüldür. Şāhuñ hükümünden ğayri ile [**gilīd-i kader nīst derdest-i kes**] kazā ve kader miftāhı kimsenüñ elinden ^(286a) degüldür. [**tuvānā-yi muṭlaḡ ḡudāyest u bes**] Her işe kâdir ancak Hāḡ Te‘ālā Hāzreti’dür ‘azze ismihü *Vehüve ‘alā külli şey’in kâdirun*. [**pes iy merd-i pūyende berrāh-i rāst**] Pes ey şirāt-ı müstakīm üzre yelici ve sa‘y idici kimse [**turā nīst minnet ḡudāvend rāst**] saña minnet yokdur belki Hāḡ Te‘ālā Hāzreti’dür ki tã‘at ve ‘ibādete saña tevfiḡ [5] ve kudret virdi. [**çu derḡayb nīkū nihādet sirişt**] Çünkü Hāḡ Te‘ālā Hāzreti ‘azze ismihü kazāda seni iyü tabi‘atlu ve sa‘ādetlü ḡalḡ eyledi. [**neyāyed zihūy-i tu kirdār-i zīşt**] Kaderde senüñ ḡūyuñdan ḡabiḡ fi‘l ve fişḡ gelmez. [**zizenbūr kerd in ḡalāvet pedīd**] Zenbūrdan bu ḡalāveti ki murād ‘aseldür peydā eyledi. [**heme nekes ki dermār zehr āferīd**] Hemān ol Allāh ki mārda zehir ḡalḡ eyledi. Pes [10] ma‘lūm oldu ki cemī‘si anuñ şun‘i ile imiş. [**çu ḡāhed ki mulk-i tu virān kuned**] Çün Hāḡ Te‘ālā Hāzreti isteye ki senüñ mülküñi virān ide ve seni salṡanatuñdan cüdā eyleye. [**nuḡust eztu ḡalḡi perīşān kuned**] Ol seni zālīm etmek ile senden ḡalḡı perīşān eyler. [**ve ger bāşedeş bertu baḡşāyişi**] Ammā eger cüdānuñ senüñ üzer ki bir baḡşāyiş ve teraḡḡımı ola [**resāned beḡalḡ eztu āsāyişi**] seni ‘ādil [15] etmek ile senden ḡalḡa bir āsāyiş ve luṡf iriştürür. [**tekebbur mekun berreh-i rāstī**] Toḡrı yol üzresün diyü kibr ve ‘aceb eyleme [**ki destet giriftend berḡāstī**] zīrā elüñi tutdılar ḡalḡduñ. Murād tevfiḡ-i Bārī seni bu mertebeye iriştürdü ve sa‘īd ^(286b) eyledi dimekdür. [**seḡun sūdmendest eger bişnevī**] Sözüm dünyā ve āḡretüñe fā‘idelüdü eger ḡabūl ider iseñ. [**bemerdān resī ger ṡarīḡat revī**] ḡudā dostlarına iriştür sen eger sālīk-i ṡarīḡat iseñ. [**maḡamī biyā bīgeret reh dehend**] Bir maḡām bulursun ve cenāb-ı kübriyaya iriştürsün eger saña yol vireler ve hidāyet ideler. [5] [**ki berḡān-i ‘izzet sumāṡat nehend**] Ki ‘izzet ṡa‘āmı üzre saña simāṡ ḡorlar [**velīkin nebāyed ki tenhā ḡ‘erī**] ammā gerekmez ve ma‘ḡūl degüldür ki anı yalnız yiyesün. [**ziSa‘dī-i biḡāre yād āverī**] Belki biḡāre Sa‘dī’den yād getüresün ve eger aña daḡı andan bir miḡdār naşīb viresün. Murād rūḡı için du‘ā ṡalebidür ki bu beyt anı rüşen ider. [**firistī meger raḡmetī derpeyem**] Meger ardumca bir raḡmet gönderesün murād rūḡum için fātiḡā oḡuyasun [10] ve Allāh Hāzreti raḡmet ve maḡfiret eylesün diyesün dimekdür. [**ki berkerde-i ḡ‘işt vāşiḡ neyem**] Zīrā kendü ‘amelūme i‘timād idici degülüm zīrā ḡabūlüne ḡüküm yokdur.

Bāb-i Nehum Dertevbe ve Nazar-i Derkār-i Āhîret

[biyā iy ki ‘umret beheftād ref] Gel ey kimse ki ‘ömrüñ yetmişe getdi. [meger hufte būdî ki berbād ref] Meger uyumuş idüñ ki bu kadar ‘ömrüñ yele getdi ve zāyi‘ oldı. Sen andan bîhabersün. [heme berg-i būden hemî sāhtî] Dükeli [15] olmağ levazımını düzdüñ ve azıgını müheyyā eyledüñ [betedbîr-i reften neperdāhtî] likin āhrete getmek tedbîrine ve saña lâzım olan nesneye meşğul olmaduñ. [kıyāmet ki bāzār-i mînū nehend] Kıyāmetde ki cennet bāzārı qorlar ve ziyet iderler. [menāzil ^(287a) bea‘ māl-i nīgū dehend] Mertebeleri iyü ‘ameller ile virürler ve aña göre ri‘āyet iderler. *Ve en leyse’li’l-insāni illā mâse‘â.* [bizā‘ at beçendān ki ārî berî] Ol kadar ki bizā‘ at getirürsün aña göre sım ü zer eyledürsün [eger muflisî şermsārî berî] Eger müflis iseñ hacālet eyledürsün. Hāşıl-ı ma‘nā ‘amelüñ yoğ ise kıyāmetde [5] hacil olursun dimekdür. [ki bāzā çendān ki āgendeter] Zîrā bāzār ol kadar ki memlûrek ve dükkānlarda esbāb ve metā‘ ziyāderekdür. [tihî destrā dil perākendeter] Tehi dest ve faķirüñ göñli perākenderek ve perîşānrekdür. Bu söz temşil tarîk iledür. [zipence direm penc eger kem şeved] Pencāh dirhemden eger penc dirhem nākış ve zāyi‘ ola. [dilet rîş-i ser pence-i ğam şeved] Dilüñ ğam serpencesinüñ mecrühî [10] olur. Murād kalbün ğamkîn ve perîşān olur dimekdür. [çu pencāh sālet birün şud zidest] Çünkü ‘ömründe elli yıl elünden çıkdı ki tedārik etmege kâdir olmaduñ [ġanîmet şumurpenc rûzî ki hest] ġanîmet şay bir beş gün ki vardur henüz daği ecel irmemişdür.

Beyt:

Tāder reh-i pîri beçih āyîn revî iy dil

Bāri begalağ şarf şud eyyām-i şebābet

[eger murde miskîn zebān dāştî] Eger miskîn mürde [15] zebān tutaydı ya‘nî güftāre kudreti olaydı. [beferyād u zārî figān dāştî] Feryād ve zārîk ile figān tutaydı böyle diyü: [ki iy zinde çun hest imkân-i guft] Ki iy diri çünkü söylemege imkân ve kudret vardur. [leb ezzikr çun murde berhem ^(287b) mehuft] Mürde gibi lebüñi biri biri üzre koyub zikirden hāmüş olub uyuma. [çu mārā begaflet beşud ruzgār] Çünkü bizüm ruzgārumuz ğaflet ve hağā ile getdi. [tu bārî demî çend fırsat şumār] Sen bārî bu birkaç nefesi ve vağti fırsat şay zîrā bir daği ele girmez.

Hikāyet-i Pîr ve Tehassür Hurdan [5] u Berhayāt

[şebî dercuvānî vu tîb u ni‘em] Bir gice civānlıkda ve tîb ve ni‘ metlerde ve zevğ ve şafāda [cuvānān nişestîm çendî behem] bir niçe civānlar bir yerde böyle oturduğ ki

müşâhabet ve laṭife ider idük. [**çu bulbul sirâyân çu gul tâze rûy**] Ol civânlar bülbül gibi terennüm idici idiler ve gül gibi laṭif ve tâze rûy idiler. [**zişühî derefkende gülğul beküy**] Şühluḡ ve beşâsetden ol civânlar maḡalleye [10] gülğul ve şadâ bıraḡmıř idiler. [**cihân-dîde pîrî zimâ derkenâr**] Bir cihândide pîr bizden kenârda oturmış idi. [**zicevr-i felek leyl-i müyeş nehâr**] Felegün cevrenden pîrün şeb gibi siyâh müyü nehâr gibi beyâz olmış idi. [**çu funduḡ zebân ezseḡun beste bûd**] Anuñ zebânı sözden findıḡ gibi baḡlanmıř idi. [**neçun mâ leb ezḡande çun puste bûd**] Ol pîrün lebi bizcileyin ḡandeden fıstıḡ [15] gibi açılmış degül idi. [**cuvânî ferâ refṯ k'iy pîr merd**] Bizden bir civân pîrün yanına getdi ve eyitdi: Ki ey pîr kişi [**çi derkunc-i ḡasret nişini bederd**] ḡasret bucâḡında derd ile ne oturursun? [**yekî ser berâr ezgirîbân-i ḡam**] Ğam yaḡasından bir kerre ^(288a) baş ḡaldur. [**beârâm-i dil bâcuvânân biçem**] Ârâmdil ile civânlar ile şalın. [**berâverd ser sâlḡurd eznuhuft**] Yařlu pîr çünki civândan bu sözi istimâ' eyledi. Yaḡasından başını ḡaldurdı. [**cevâbeş niger tâ çi merdâne guft**] Naḡar ile gör ki pîr ol civâna ne ařl-ı pîrâne laṭif ve ma' ḡül cevâb didi. [**çu bād-i řabâ der [5] gulistân vezed**] Gülistânda çünki bād-ı řabâ ese [**çemîden dıraḡt-i cuvân râ sezed**] řalınmaḡ genc ve tâze dıraḡta lâyıḡdur. [**çemed tâ cuvân est u ser sebze ḡ'îd**] Ḳařıl mādâm ki tâze ve sebzdür şalınır. [**şikeste şeved çun bezerdî resîd**] şikeste olur çünki řârılıḡa irişdi ya' nî temâm şarardı. [**behârân ki bâr âvered bîd-i muřk**] Bahârlar ki bîd-i müşk yemişini ve berkini getürür. Bu ma'nâ üzre fâ' il [10] bahârândur ki sebebine isnâd olan ḡabîlendür. Bu vech daḡi câyizdür. Bahârlarda ki bîd-i müşk bād ve berk getürür ve tâze ve laṭif olur. Bîd-i müşk sorḡun didükleri sultâni söḡütdür ve her ḡoř bûy olan meyvesüz dıraḡta bîd-i müşk dirler. Uḡlâmur aḡacı gibi [**birîzed dıraḡt-i kuhun berg-i ḡuřk**] köhne dıraḡt ḡurı yapaḡını doker. [**nezîbed merâ bâcuvânân çemîd**] Pîr ol civâna eyitdi: Baña civânlar ile řalınmaḡ [15] yaraşmaz [**ki ber' ârizem řubḡ-i pîrî demîd**] zîrâ benüm ' ârişum üzre pîrlük řubḡi zâhir oldı. Murâd müyüm řubḡ gibi aḡardı dimekdür.

Beyt:

Şubḡ-ı řādıḡ gibi iy ḡâfil aḡardı řaḡalıñ

Ḥaberün yoḡ seni penbe ile boḡarlar eceliñ

[**beḡayd enderem** ^(288b) **cerrebâzi ki bûd**] şol cerrebâz ki benüm ḡaydımda öldi. Cürrebâzdan murâd bunda rûḡdur. [**demâdem ser-i rişte ḡ'âhed rubûd**] Dembedem iplik ucunu ḡapmaḡ ister. Murâd rûḡum bedenden cüdâ olmaḡ ister dimekdür.

[**şomārest nevbet berīn h̄ān nişest**] Bu civānluḡ h̄ānı ūzre oturmak ve ‘ayş u nūş etmek sizūñ nevbetūñūzdür. [**ki mā ez [5] eztena‘‘um buşustīm dest**] Zīrā biz tena‘umden el yuduḡ ve hevā ve hevesden ferāḡat eyledük. [**çu berser nişest ez buzurgī ḡubār**] Çünki pīrlükden baş ūzre ḡubār oturdı ya‘nī başuñ saçı aḡardı. *Ve ‘şte‘ale‘rra‘sū şeyben.* [**ve ger çeşm-i ‘ayş-i cuvānī medār**] Ger ve civānluḡ ‘āleminde olan ‘ayşı ūmīd tutma. [**merā berf yārīd berperr-i zāḡ**] Benüm zāḡ ḡanadum ūzre berf yaḡdı ya‘nī şaḡalum aḡardı. [10] [**neşāyed çu bulbul temāşā-yi bāḡ**] Baña şimden gerü bülbül gibi baḡ temāşāsı lāyık degüldür. [**kuned cilve tāvus-i şāhib-cemāl**] Şāhib cemāl tāvus cilve ve hīrām eyler. [**çi mīh‘āhī ez bāz-i berkende bāl**] Ḳanadı ḡopmuş ve yolunmuş toḡandan ne istersün? [**merā ḡalle teng āmed ender direv**] Hāşādda benüm maḡşūlüm tar geldi ya‘nī cismümde ḡudret ve ḡuvvet ve zevḡ ve sūrūr ḡalmadı [**şumārā eknūn mīdemed sebze nev**] [15] ammā sizūñ sebzeñüz henüz şimdi tāze biter. Sebzeden murād hīzdur. [**gulistān-i mārā tarāvet guzeşt**] Bizüm ḡulistānimuzuñ tarāveti ve leḡāfeti ḡeçdi [**ki gul deste bended çu pejmurde geşt**] Güli kim deste baḡlar çünki şoldı. [**merā tekye ^(289a) cān-i peder ber‘aşāst**] Ey cān-ı peder benüm tekye ve i‘timādum şimdi ‘aşā ūzredür. [**diger tekye berzindegānī ḡaḡāst**] Şimden soñra gerü ḡayāt ūzre i‘timād eylemek ḡaḡādur. [**musellem cuvān rāst ber pāy cest**] Ayak ūzre şıçramak ve ḡalkmak civāna müsellim ve lāyıḡdur. [**ki pīrān bersed isti‘ānet bedest**] Zīrā pīrler ele [5] isti‘ānet eyledürler ya‘nī ḡıyām vaḡtinde ellerne ḡayanub ḡalkarlar. Bu vech daḡi cāyızdır. ḡayrilerūñ ellerini tutub ḡalkarlar. [**gul-i surḡ rūyem niger zerr-i nāb**] Benüm ḡül gibi ḡızıl ve laḡīf yüzüme nazar eyle ḡör ki şāni altun gibi şarmışdur. [**furū refḡ çun zerduşd āfitāb**] Āfitāb çünki zerd oldu ḡurūb etdi. Benüm daḡi beñzümūñ zerd olması mevtūñ ḡarīb olmasına delālet ider. [**heves puḡten ezküdek-i nātemām**] Bāliḡ olmamış [10] tıfildan heves pişürmek ya‘nī hevā ve heves sa‘y eylemek [**çunān zişt nebved ki ezpīr-i ḡām**] ancılayın ḡabīḡ olmaz ki işlāḡa gelmemiş pīrden ḡabīḡ olur zīrā pīre hevā ve heves ‘aybdur tıfla ‘ayb degüldür. [**merā mī bubāyed çu tıflān girīst**] ḡünāhlarumuñ şerminden baña şimdi eḡfāl gibi geriye etmek gerek. [**zişerm-i ḡunāhān neḡīflā nezīst**] Şimdi baña eḡfāl gibi dirilmek ve hevā ve heves sa‘y eylemek gerekmez. [15] [**nigū guft luḡmān ki nāzisten**] Laḡīf didi luḡmān ki diri olmamak [**bih ez sālḡā berḡaḡā zīsten**] niçe yıllar ḡaḡā ve ‘işyān ūzre diri olmaḡdan yegdür. [**hem ez bāmdādān der-i ḡulbe best**] Hem şabāḡdan dükkān ḡapusını baḡlamak bey‘ ū şirāyı ^(289b) terk eylemek [**bih ez sūd u sermāye dāden zīdest**] fā‘ide ve sermāyeyi elden virmekden yegdür. [**cuvān tā**

resāned siyāhī benūr] Civān siyāhluđı nūra iriřdürünce ya' nī civanuñ řakalı ađarınca [bered pīr-i miskīn sipīdi begūr] miskīn pīr ađlıđı řabre iledür.

Hikāyet-i Tabīb ve Pīr Merd

[kuhun sāli āmed [5] benezd-i tabīb] Bir yařlu pīr bir tabībūñ řatına geldi. [zinālideneř tā bemurden řarīb] Ammā bir mertebede men'anı var idi ki anuñ nāle etmesinden ölmeđe řarīb idi. [ki destem bernih iy nīk-rāy] Ki pīr tabībe eyitdi: Ey iyü reylü nabzımı řut. [ki pāyem hemī berneyāyed zicāy] Ki ayađum yerden yuđarı gelmez ve harekete mecālüm yođdur. [bedān māned in kāmēt-i cefte'em] Aña benzer bu benüm egilmiř kāmētüm [ki güyī begil [10] derfurū refte'em] ki dirsün ya' nī güyā ki balçık içine yatmıřum. [bedū guft dest ezcihān dergusil] Tabīb pīre eyitdi: Cihāndan el çek ve hevādan ferāđat eyle. [ki pāyet kıyāmet berāyed zigil] Ki kıyāmetde senūñ ayađuñ balçıkdan ya' nī dūnyāda saña ' ilāc müyesser degüldür likin dūnyāyı terk eyle ki āhretde saña fā'ide hāřıl ola. Hāzret-i řeyh pend ve ma' rifet beyānına řürü' eyledi. [neřāt-i [15] cuvānī zipīrān mecūy] Pīrlerden civānlık neřātını isteme [ki āb-i revān bāz nāyed becūy] zīrā āb-ı revān gerü ırmađa gelmez.

Beyt:

řarab-i nev cuvān zipīr mecūy

Ki diđer nāyed āb-i refte becūy

[eger dercuvānī zedī dest u pāy] Eger civānlıkda ^(290a) hevā ve heves sa'y ve iđdām etdüñ ise ve 'ömr ü 'azizi fiřk ve mücvere řarf eyledüñ ise [dereyyām-i pīri behuř bāř u rāy] bāri pīrlük zamānında 'ađl u rey ile ol. [çu devrān-i 'umr ezçihl dergužeřt] Çünki 'ömrüñ zamānı kırk yıldan geçdi. [mezen dest u pā kābet ezsergužeřt] Dest ve pā urma zīrā āb bařuñdan [5] ařdı ya' nī ma' āřı ve hāřayı iđdām eyleme zīrā 'ömrüñ āhre iriřdi ğāfil olma. [neřāt ezmen ān geh remīden girift] Hāzret-i řeyh eydür: Benden sürür ol vađt nefret řutdı. [ki řāmem sipīde demīden girift] Ki benüm siyāh müyum beyāz olmađa bařladı. [bubāyed heves kerden ezser beder] řimden soñra hevā ve hevesi bařdan çıkarmađ ve ğafleti terk idüb řalāh üzre olmađ gerek [ki devr-i heves bāzī [10] āmed beser] zīrā hevesbāzlık devri bařa geldi. [besebzī kucā tāze gerded dilem] Mađzā bir sebz ve çemen ile göñlüm řanda tāze ve mesrūr olur. [ki sebze buđ'āhed demīd ezgilem] Hālbuki benüm gilümden sebze bitmek ister. Murād mevtime ziyāde zamān řalil řaldı dimekdür. [teferruc-kunān derhevā vu heves] Civānlık 'āleminde hevā ve hevesde teferruc iderek [gužeřtīm berhāk-i bisyār kes]

çok kimsenüñ mezârı üzre [15] geçdük. [**kesānī ki dīger beğayb enderend**] Şol kimseler ki daği ğaybdadır ki henüz cihāna gelmemişlerdür. [**biyāyend u berhāk-i mā bugzerend**] Gelürler ve bizim qabrimüz üzre geçerler. [**dirīgā ki faşl-i cuvānī bireft**] Dirīgā ki civānlık zamānı getdi. [**belehūd** ^(290b) li' ab zindegāni bireft] Hevā ve heves ile dirliğüm getdi. [**dirīgā çunān rūḥ-perver zemān**] Ḥayf ancılayın rūḥperver ve ḥayātbaş zamān [**ki bugzeşt bermā çu berg-i yemān**] ki bizüm üzre bir berḳ-i Yemen gibi ziyāde sür' at ile geçdi. Berḳüñ yamāne izāfeti Adeni melābesi içündür. Zīrā anda ziyāde sür' at ile görünür. [5] [**zisevdā-yi ān pūşem u in ḥurem**] Anı kim bunu yiyem fikrinden ya' nī cāme ve qut hevesinden [**nepred aḥtem tā ḡam-ı dīn ḥurem**] kendüme meşğül olmadum. Tā ki dīn ḡamını yiyem. [**dirīgā ki meşğül-i bāṭil şudīm**] Ḥayfā ki bāṭıla ve nāma' ḳūla meşğül olduk. [**ziḥaḳ dūr māndīm u ḡāfil şudīm**] Ḥaḳ Te'ālā Ḥazreti'nden 'azze ismihü irāḳ ḳalduḳ ve ḡāfil olduk. [**çi ḥuş guft bākūdek āmūzḡār**] Ne laṭif didi bir tıfla [10] üstādı. [**ki kārī nekerdīm u şud ruzḡār**] Ki Ḥüdā'ya lāyık āḥrete müte' allık bir ' amel eylemedük ve ruzḡār getdi.

Guftār Ender Ğanīmet Şumurden-i Cuvānī Pişez Zā' f-i Pīrī

[**cuvānā reh-i tā' at imrüz ḡir**] Ey civān tā' at yolunı şimdi tut [**ki ferdā cuvānī neyāyed zipīr**] zīrā yarın pīrden civānlık gelmez. [**ferāḡ-i dilet hest u nīrū-yi ten**] Ḳalbiñiñ ferāḡ ve ḥuzūrı ve cismiñiñ qut [15] ve zoru vardır. [**çu meydān ferā ḡast ḡuyī bizen**] Çünki meydān vāsī' dūr bir top ur. Murād çünki tā' at ' ibādete ḳudretüñ vardır temām sa' y ve iḳdām eyle dimekdür. [**men ān ruzrā ḳader neşnāḡtem**] Ben ol civānlık 'āleminde olan ^(291a) ruzuñ ḳadrini eglemedüm. [**bidānistem eknūn ki derbāḡatm**] Anuñ ḳadrini şimdi bildüm ki anı zāyi' etdüm. [**ḳazā ruzḡārī zimen derrubūd**] Ḳazā benden ancılayın laṭif bir ruzḡārı ḳapdı. [**ki her ruzi ezvey şeb-i ḳadr būd**] Ki andan her bir ruz şeb-i ḳadr ya' nī şeb-i ḳadr gibi ' aziz ve şerif idi. [**çi kūşiş kuned pīr ḡar** [5] **zīr-i bār**] Yüḳ altında ḳoca eşek ne sa' y ider ve neye ḳādir olur. [**tu mīrev ki berbād pāyi suvār**] Sen yūri ki seri' ü'l-maşi esb üzre süvārsun ya' nī civānsun tā' ate temām ḳudretüñ vardır. İyleye sa' y eyle [**şikeste ḳadeḡ ger bubendend çust**] eger şınmış ḳadeḡi farazā laṭif baḡlayalar ki şikesteliḡi ma' lüm olmaya. [**neyāverd ḡāhed bahā-yi durust**] Dürüst ya' nī evvelki bahāsını getürmeyesürdür [**kunūn çun futādet** [10] **beḡaflet zidest**] Ammā şimdi çünki ḡaflet ile elüñden düşdi. [**ṭarīḳi nedāred becuz bāz best**] Anı baḡlamakdan ḡayri gerü bir ṭarīḳ tutmaz ve çāreye imkān olmaz. Murād budur ki çün ' ömrünü hevā ve hevese şarf etdüñ bāri bāḳi ' ömrünü tā' ate şarf eyle. [**ki guft beceyhūn derendāz ten**] Saña kim didi kendüñi Ceyḡūn ırmaḡına at. [**çu uftād**

hem dest u pāyī bizen] Çünkü böyle vāki[‘] oldu. [15] Hem bir cedd ü cehd ile bākī[‘] ‘ömrüni şalāḥa şarf eyle. Hāşıl-ı ma[‘]nā budur ki çün[‘] ‘ömrüni fişk ve ‘iştāna şarf eyledüñ. Āḥir ‘ömrüni bāri tövbe ve istiğfāra ve tã[‘] at ve i[‘]tizāre şarf eyle. [**be ğaflet bidādī zidest āb-i pāk]** Ğaflet ile āb-i pāki elden ^(291b) virdüñ. [**çi çāre kunūn cuz teyemmum beḥāk]** Şimdi ḥāk ile teyemmümden ğayri ne çāre. [**çu ezçābkān derdevīden girev]** Çünkü yelmekde çābüklerden sebkat eletmedüñ [**neburdī hem uftān u ḥizān birev]** bāri düşerek ve kılķarak hem yūri ziyāde ardda kılma. [**ger ān bād pāyān bireftend tiz]** Eger ol sülūkda ziyāde seri[‘] [5] ü'l-maşī olan maḳbulāndur ğāḥ sür[‘] at ile getdiler ve meydān aldılar ise [**tu bīdest u pā eznişesten biḥiz]** sen ey elsüz ayaḳsuz bāri oturmaḳdan kılķ anlaruñ ardınca āheste āheste yūri. [**elā iy hunermend-i bisyār hūş]** Āġāḥ ol ziyāde ‘akıllu hūnermend. [**eger hūşmendī be men dār gūş]** Eger ‘ākıl iseñ gūşuñı baña tıt ve sözlerümi istimā[‘] eyle. [**bulend āsumān zir-i pā āverī]** [10] Bülend āsumānı ayaġuñ altına getürürsen ya[‘]nī āsumāndan refi[‘] ü'l-ḳader olursan [**eger ḳavl-i Sa[‘]dī becāy āverī]** eger Sa[‘]dī’nüñ sözni yerine getüresün. Murād eger anuñ ile ‘amel idesün dimekdür.

Hikāyet

[**şebī ḥābem ender beyābān-i feyd]** Feyd şahrāsında bir gice ḥāb [**furū best pāy-i devīden beḳayd]** benüm yelmek ayaġumı ḳayd ile baġladı ya[‘]nī bir mertebede ḥāb ğalebe eyledi ki aşlā reftāre tākātüm ḳalmadı. [15] [**şuturbānī āmed behevl u sitiz]** Bir şüturbān hevl ü heybet ve ‘inād ile geldi. [**zimām-i şutur berserem zed ki ḥiz]** Devenüñ yularnı başıma urdı ve eyitdi ki kılķ bunda yatarsun [**meger dil nihādī bemurden zipes]** meger şimden soñra ölmege rāzı olduñ. ^(292a) [**ki bermineḥizī bebāng-i ceres]** Pes sebep nedür ki ceres āvāzı ile ḳalķmazsun andan soñra ol şüturbān eyitdi: [**merā hemçu tu ḥāb-i huş derserest]** Sencileyin benüm daḫi başumda hoş ve leziz ḥāb vardur. [**velikin beyābān bepış enderest]** Ammā beyābān öñümüzdedür ki ḫarāmi ḫūnı vardur. Ḥāzret-i Şeyḫ raḫmetullāhi [5] ‘aleyh pend ve ma[‘]rifet beyānına şürü[‘] eyledi. [**tu kez ḥāb-i nūşin bebāng-i raḫil]** Sen ki leziz ḥābdan raḫil āvāzı ile ḳalķmazsun. Seferlerde ‘ādetdür ki rıḫlet vaḳti *e ’r-raḫile e ’r-raḫile* dirler ḥābda kimse var ise mütenebbih olub esbābını müheyyā eyleye. [**nehizī diger key resī dersebīl]** Rāḫda olan ḳāfileye gerü ḳaçan irişürsün. [**furū küft ḫabl-i şutur sārban]** Sārban şütür ḫablını ya[‘]nī guçgusını çaldı. [10] [**bemenzil resid evvel-i kārbān]** Kārvānuñ evveli menzile irişdi. [**ḫunuk hūşyārān-i ferḫunde baḫt]** Sa[‘]ādetlü şol ferḫunde baḫt ‘ākıllar [**ki piş ezduhul bisāzend raḫt]** ki dühülzen guçgusını çalmazdan

evvel esbābı düzerler ve müheyyā iderler. Murād ‘ākıllar mevtden evvel āhret tedārikine meşğūl olurlar dimekdür. [**bereh huftegān tā berārend ser**] Yolda uyumuş kimseler h̄ābdan ƣaldurıncaya degin [15] [**nebīnend reh reftegānrā eşer**] kārவānuñ eşerini görmezler. [**sebaƣ burd reh-rev ki berhāst zūd**] Sebƣat eletdi yolcı ki h̄āra muƣayyed olmayub tiz ƣalkdı. [**pes eznaƣl bīdār būden ƣi sūd**] Kārவān geƣdükten soñra bīdār olmaƣ ^(292b) ne fā’ide. [**yekī derbehārān biyefşānde cev**] Bir kimse bahārlarda cev zirā’at etmiş. [**ƣi gendum sitāned bevaƣt-i direv**] Haşād ve ƣarman vaƣtinde ne buğday alur. Murād *e’d-dünyā mezra’atü’l āhīrati* hasebince dünyāda herkes ne etdi ise āhretde aña göre cezā bulur dimekdür [**kunūn bāyed iy hufte bīdār būd**] Ey hufte [5] şimdi bīdār olmaƣ gerek [**ƣu merg ender āred zih̄ābet ƣi sūd**] ƣünkü seni h̄ābdan merg bīdār ide. Ol vaƣt ne fā’ide. *E’n-nāsü neyyāmün fe’izā mātū intebehu.* [**ƣu şeyb ender āmed berüy-i şebāb**] Ƙünkü civānlıƣ yüzüne pīrlük geldi ya’ nī şaƣaluñ aƣardı. [**şebet rüz şud dīde berken zih̄āb**] Şebūñ rüz oldu ƣeşmüñi h̄ābdan ƣopar ya’ nī h̄ābı terk idüb āhret tedārüküne meşğūl ol. [**men ān rüz [10] berkendem ez’ umr umīd**] Ben ol gün ‘ömürden umīdi ƣopardum ve ƣayātdan me’yūs oldum. [**ki uftādem ender siyāhī sifid**] Ki benüm siyāh şaƣaluma aƣ düşdi. [**dirīgā ki bugzeşt ‘umr-i ‘azīz**] Haşfā ki ‘azīz ve maƣbūl ‘ömür geƣdi. [**buğāhed guzeşt in demī ƣend nīz**] Bu birƣaƣ dem daƣı geƣse gerekdür. [**guzeşt ān ƣi der neşvābī guzeşt**] Geƣdi ol ‘ömür ki nāma’ƣülluƣda ve ƣaƣāda. Geƣdi ki aña irişilmek muhāldur. [15] [**ver in nīzehem derneyābī guzeşt**] Eger bu bāƣı ƣalan ‘ömri daƣı eglemeyesün bu daƣı geƣdi. İyleye āhretde hālūñ nice olur. [**kunūn vaƣt-i tuhmest eger perverī**] Şimdi tohum ve zirā’at vaƣtidür eger terbiye ider iseñ. [**eger ummīd dārī ki ƣirmen ^(293a) berī**] Eger umīd ƣutar iseñ ki ƣarman hāşıl idesün. Murād budur ki eger āhret tedārükünde iƣdām etmek ister iseñ anuñ zamānı şimdidür ki henüz ƣayātdasun zinhār fırşatı fevt eyleme ki peşimān olursun. [**beşehr-i ƣiyāmet merev teng-dest**] Ƙiyāmet şehrine tengdest ve bī’amel gitme [**ki vechi nedāred behasret nişest**] zīrā anda ƣasret ile oturmaƣ bir vech ƣutmaz ve ma’ƣül degüldür. [**geret ƣem-i ‘aƣlest u tedbīr-i [5] gūr**] Eger senūñ ƣeşm-i ‘aƣluñ ve ƣabr-i tedbīrūñ var ise ya’ nī ölüb ƣabre girmegi fikr ider iseñ [**kunūn kun ki ƣeşmet nehurdest mūr**] anı şimdi eyle ki ƣeşmüñi henüz mūr yememişdür ya’ nī ƣayātdasun. [**bemāye tuvān iy piser sūd kerd**] Ey püser sermāye ile fā’ide hāşıl etmek mümkündür. [**ƣi sūd āyed ānrā ki sermāye h̄’erd**] Ne fā’ide gelür ol kimseye ki sermāyesini yedi. Murād ‘ömrünü hevā ve [10] hevese şarf iden āhretde ne şevāb bulur dimekdür. [**kunūn kūs kāb an kemer derguzeşt**] Tā’at ve şevāba şimdi sa’y eyle ki āb kemerūñden geƣdi. [**nevaƣtī ki**

seylābet ezserguzest] Ol vaqt sa‘y eyleme ki āb başuñdan geçdi. Hāşıl-ı ma‘nā budur henüz ki ‘ömürñ āhre irmedi tã‘at ve hayra sa‘y eyle yoḥsa ‘ömür āhre irişdükden soñra ne hāşıl olur. **[kunūnet ki çeşmest eşki bubār]** Şimdi ki **[15]** çeşmüñ vardur günāhlaruñı yād idüb bir gözyaşını yağdur. **[zebān derdehānest ‘uzrī biyār]** Şimdi ki zebānuñ dehānuñdadur ve güftāre ḳudretüñ vardur ḥaḫālaruñ için Ḥaḫ Te‘ālā Ḥāzreti’ne bir ‘özür getir. **[nepeyveste bāşed revān derbeden]** ^(293b) Dāim cān bedende olmaz zīrā ḥayāt-ı dünyā bākī degüldür. **[nehemvāre gerded zebān derdehen]** Dāim zebān dehānda dönmez ve ḥareket eylemez zīrā bir gün mevt irişür. **[kunūn bāyedet ‘uzr-i takşir guft]** Takşirüñ ‘özrüni şimdi dimeñ gerek ki henüz ḳudretüñ vardur. **[neçun nefsi-i nāḫik ziguften buḫuft]** **[5]** Takşir ‘özrüni ol vaqt dimek gerekmez ki nefsi-i nāḫik ki murād ḳuvvet-i nāḫikadur çünki söylemekden ḥāmüş oldu ol zamānda hiç güftāre ḳādir olmazsun. **[zidānendgān bişnev imrüz ḳavl]** Bugün ‘ālemlerden söz ve pend istimā‘ eyle **[ki ferdā nekired bupursed behevl]** zīrā yarın ḳabirde münker ve nekir hevl ve heybet ile saña sūāl ider. Pes bugün bilmeyince yarın nice cevāb virürsün. **[ḡanīmet-şumār [10] in girāmī nefes]** Ḡanīmet şay bu ḳıymetlü ve ḥürmetlü nefesi ki murād ḥayātdur. **[ki bīmurḡ ḳıymey nedāred ḳafes]** Zīrā murḡsuz ḳafes ḳıymet ve i‘tibār tutmaz. **[mekun ‘umr zāyi‘ beefsūs u ḥayf]** ‘Ömrüñi ‘abeş yere efsūs ve ḥayf eyleme zāyi‘ eyleme **[ki fırsat ‘azīzest u el-vaḫtu seyf]** zīrā fırsat ‘azīzdür ve vaḫit seyfi-ı ḳāti‘dür ki gerü dönmek muḥāldür.

Hikāyet

[ḳazā zindeyirā reg-i cān burīd] **[15]** Ḳazā bir dirinüñ cānı ḫamarnı kesdi ya‘nī ḥükm-i ilāhī ile bir kimse vefāt eyledi. **[diger kes bemerges girībān dirīd]** Aḳribāsından bir kimse anuñ mevti sebebi ile yaḳasını yırttı ve nevḫa ve fiḡān eyledi. **[çunin guft binende-i tiz hüş]** Ziyāde ^(294a) ‘aḳıllu bir ehl-i başiret fiḡān iden kimseye böyle didi. **[çu feryād u zārī resīdes begüş]** Çünki anuñ feryād ve zārılıḡı ol ‘aḳıluñ ḳulaḡına irişdi. **[zidest-i şumā murde berḫışten]** Sizüñ elüñüzden maiyyet kendü üzre **[geres dest būdi dirīdi kefen]** eger maiyyetüñ ḳudreti olaydı biḫuzūrluḡından kefenin yırtardı böyle diyü. **[ki çendin zitīmār u derdem mepiç]** Ki benüm ḡamumdan ve derdümden **[5]** bu ḳadar muḫtarib ve perişān olma **[ki ruzi du piş eztu kerdem pesiç]** zīrā dünyādan āḫrete bir iki gün senden oñ sefer ve naḳl eyledüm. **[ferāmüş kerdī meger merg-i ḫış]** Meger kendü mevtüñi ferāmüş eyledüñ. **[ki merg-i menet nātuvān kerd u riş]** Ki benüm mevtüm seni za‘if ve mecrūḫ eyledi. Ḥāzret-i Şeyḫ ma‘rifet ve pende şürü‘ eyledi. **[muḫaḳḳik çu bermurde dīzed gileş]** Muḫaḳḳaḳ ehl-i başiret defn **[10]**

etdükde çünkü maiyyetüñ üzerine hâk ve külünü döke. [**nebervey ki berhud busud busüzed dileş**] Muhaqqakañ gönli haqıkatde maiyyet üzre yanmaz ve aña terahhüm etmez. Belki kendü üzre yanar zîrâ ben dañi bu hâle giriftâr olurum dir. [**zihicrân-i tıflî ki derhâk reft**] Şol tıfluñ firâkıdan ki hâke getdi. [**çi nâli ki pāk âmed u pāk reft**] Ne nâle idersün ki ol tıfil dünyâya pāk geldi ve pāk getdi. [**tu pāk [15] âmedî berhazer bâş u pāk**] Sen dünyâya pāk geldüñ hazer üzre ol ve pāk ol [**ki nengest nâpāk reften beḥāk**] zîrâ qabre nâpāk getmek ‘ayb ve ‘ârdur. [**kunün bâyed in murgrâ pây best**] Bu murğuñ ki murâd rûhdur ayağını şimdi bağlamak ^(294b) gerek. Murâd şevâb huşülüne şimdi sa‘y etmek gerek dimekdür. [**neân geh ki ser rişte burdet zidest**] Ol vaqt bend eylemek gerekmez ki cân murğı serrişteyi elüñden eletdi ya‘nî ten kafesden cân murğı pervâz eyledi. [**nişestî becây-i dige kes besî**] Ğayri kimsenüñ yerine çok oturduñ. [**nişined becây-i tu dige kesî**] Bir Ğayri [5] kimse dañi senüñ yerüñe oturur. [**eger pehlevânî ve ger tîğ-zen**] Eger pehlivânsan ve ger behâdursan [**neh‘âhî bederburden illâ kefen**] dünyâdan taşra kefenden Ğayri nesne eletmiyesürsün. [**ḥar-i vahş eger bugselâned kemend**] Yabân eşegi eger kemendi kıra ve benden ḥalâş bula [**çu derrîk mâned şevved pây-bend**] ammâ çünkü rîk içinde kıala ayağı bağılu olur. Zîrâ ḥar ve huş rîk içinde ol kıadar [10] ḥareket etmege kıâdir olmaz. Bu ziyâde şâyî‘ ve rüşendür. [**turâ nîz çendân buved dest-i zür**] Senüñ kuvvetiñiñ eli dañi ol zamâne degin olur. [**ki pâyet nereftest derrîk-i gür**] Ki senüñ ayağıñ henüz kıabir kıumuna gitmemişdür. Kıabri rîke teşbih ider. Hâşıl-ı ma‘nâ budur henüz ki ḥayâtdasın kıuvvetüñ vardur ammâ öldükden soñra aşlâ kıuvvetüñ kıalmaz. [**menih dil berîn sâl-ḥurde mekân**] Bu çok zamândan beri ḥalk olunmuş mekâna muḥabbet [15] etme [**ki gunbed nepâyed ber u girdegân**] zîrâ kıubbe üzre cevz kıarâr eylemez bu felek ḥod ḥaqıkatda bir kıubbedür. Hâşıl-ı ma‘nâ kıubbe üzre cevz kıarâr etmedügi gibi dünyâda dañi kimse beķâ üzre kıarâr eylemez dimekdür. [**çu dî reft u ferdâ neyâmed bedest**] ^(295a) Çünkü dün getdi ve yarın ele gelmedi. [**ḥisâb ezhemîn yek nefes kun ki hest**] Ḥesâbı hemîn bu bir nefesden eyle ki vardur ya‘nî i‘ timâd hemân ḥâledür.

Bejt:

Mameza fâte vel mü‘emmel Ğayb

Nîst cuz naḳd-i vaḳteş ender ceyb

Hikāyet

[furū reft Cemrā yekī nāznīn] Cem'ün bir nāzenīn ferzendi öldi. [5] [kefen kerd çun kirmeş ibrişmīn] Kerm gibi aña ibrişimden kemend eyledi zīrā ipūn qurdu gönül içine girüb kendüsini urar. [bedeḡme derāmed pes ezçend rüz] Bir niçe günden soñra Cem ol medfūnuñ qabrine geldi. [ki bervey bigiryed bezārī vu sūz] Ki anuñ üzre zārлық ve ḡarāret ile ağlaya. [çu pūsīde dīdeş ḡarīr-i kefen] Çünki Cem anuñ ḡarīr kefenini çürümüş gördi. [befikret çunīn guft [10] bāḡ'ışten] Fikr ile Cem kendüsüne böyle didi: [men ezkirm berkende būdem bezūr] Ben kermden zor ile qoparmış idüm. [bikendend ez u bāz kirmān-i gūr] Qabir qurtları gerü andan ḡarīr kefeni qopardılar ya' nī aldılar. [du beytem ciger kerd rūzī kebāb] Ebyātumdan iki beyt bir gün cigerümi kebāb eyledi. [ki mīguft gūyendeyi bārebāb] Ki bir gūyende anı rebāb ile iderdi ol iki beyt budur: [dirīḡā ki bīmā [15] besī rūzgār] Ḥayfā ki bizsüz çok rūzgār [burūyed gul u buşkufed nev-bahār] gül biter ve nevbahār açılır. [besī tīr u dey māh u erdibeḡişt] Çok ḡazān ne eyi ve evvel kış ayı ve orta bahār ayı [biyāyed ki mā ḡāk bāşim u ḡişt] gelür ki ^(295b) biz ol vaqt ḡāk ve ḡişt oluruz. [pes ezmā besī gul demed būstān] Bizden soñra bostānda çok gül biter. [nişīnend bāyek dīger dūstān] Dostlar bostānda biri biri ile otururlar ve ' ayş ve müşāḡabet iderler.

Hikāyet

[yekī pārsā sīret-i ḡaḡ-perest] Ḥaḡperest parsa sīret bir kimse [futādeş yekī ḡişt-i [5] zerrīn bedest] anuñ eline bir altun kerpiç düşdi. [ser-i ḡūşmendeş çunān ḡīre şud] Sevdā ve mālḡulyādan anuñ ' aḡlu başı ancılayın ḡayra serāsime oldı. [zisevdā dil-i rūşeneş tīre şud] Anuñ rūşen qalbi siyāh oldı. [heme şeb derendīşe kīn genc u māl] Dükeli gice fikirde idi ki bu genc u māl [der u tāziyem reh neyābed zevāl] mādām ki diri olam ol genc u mālā zevāl [10] yol bulmaz ve kimseye iḡtiyācum olmaz. [dīger ḡāmet-i ' aczem ezbehr-i ḡ'āst] Gerü baña ' aciz ḡāmetini sūāl ve iḡtiyācdan ötri [nebāyed ber-i kes du tā kerd u rāst] kimse qatında iki qat ve toḡrı etmek gerekmez zīrā ben daḡi anlar gibi oldum. [serāyī kunem pāy pesteş ruḡām] Evvel bir sarāy bünyād eyleyem ki anuñ dōşemesi mermer ola. [diraḡtān-i saḡfeş heme 'ūd-i ḡām] Anuñ saḡfinuñ aḡaçları dükeli [15] 'ūd-i ḡām ola. [yekī ḡucce ḡāş ezpey-i dūstān] Dostlardan ötri bir ḡāş ḡucce binā eyleyem. [der-i ḡucce ender serā būstān] Ḥücrenūñ qapusını bostān sarāyı idem. [bufersūdem ezduḡ' a berḡırḡa dūḡt] Ḥırḡa üzre yama dikmekden ' aciz oldum. ^(296a) [tef-i dīkdān çeşm u maḡzem busūḡt] Ocaḡuñ ḡarāreti benüm çeşm ve ' aḡlumı yaḡdı. Murād ocaḡda egülüb üfüre üfüre āteş yaḡmaḡdan ve

tütünden başum döndi ve gözüm yaşardı ve ta‘ām pişürmekden hālüm mukadder oldu dimekdir. [**diger zīr destān pezendem hūriş**] Ta‘āmumu şimden soñra hıdmetkārlar pişüreler. [**berāhat dehem [5] rūhrā perveriş**] Rūha rāhat ile perveriş virem. [**besahti bugušt in nemed pisterem**] Bu nemedpister beni sahtlık ile depeledi. [**revem zīn sepes ‘abqari gusterem**] Gideyüm şimden soñra ‘abqarī düşünüyüm ve fāhir cāmeler giyeyüm. [**hayāleş harifker dūgālīv reng**] Hayāl pārsāyı bunamış ve divāne şekil eyledi. [**bemağzeş furūburde harçenk çenk**] Güyā harçenk anuñ beynisine pençesini baturmuş idi. ‘Acem’de [10] bu isti‘māldür. Murād ‘aqlına hālel irişmiş ve sevdā galebe etmiş idi dimekdir. Egerçi dimāğda ‘arız olur bir ‘arızanuñ ismidür. Tıb kitāblarında sereṭān dirlir. [**ferāğ-ı münācat u rāzeş nemāned**] Anuñ münācat ve rāza ferağ ve hużūrı qalması. [**hūr u h‘āb u zikr u nemāzeş nemāned**] Pārsānuñ ekl ü şürbi ve h‘āb u zikri ve namāz u niyāzı qalması. [**beşahrā derāmed ser ez‘ işve mest**] Bu hāl ile şahraya [15] geldi başı fikirden mest [**ki cāyi nebūdeş qarār-ı nişest**] zīrā aña oturub bir qarār idecek yer yok idi çār ve nāçār şahraya çıqdı. [**yeki berser-i gūr gil mi sirişt**] İttifāq pārsā anda gördi ki bir kimse bir qabir üzre balçık yoğururdu. ^(296b) [**ki hāşil kuned z‘ān gil-i gūr hişt**] Ki ol qabir gilinden kerpiç hāşıl ide. [**beendişe lahtı furū reft pīr**] Çünki pārsā bunu müşāhede etdi. Bir pāre fikre vardı ve kendüsine böyle didi: [**ki iy nefis-i kūteh nazār pend gīr**] Ki ey kūteh nazār lu ve başiretsiz nefis naşihat tut ve bundan hişşe al. [**çi pendī derīn hişt-i zerrīn [5] dilet**] Bu zerrīn hiştta ne muḥabbet idersün? [**ki yek rūz hiştī konend ezgilet**] Ki birgün senüñ gilünden bir kerpiç iderler. [**ṭama‘ rā neçendān dehānest bāz**] Ṭama‘un dehānı ol kadar açık degüldür [**ki bāzeş nişined beyek luqma āz**] ki anuñ hırşı bir luqma ile mündefi‘ ola. [**bidār iy furū-māye zīn hişt hest**] Ey sifle bu hişt-ı zerrīnden el çek [**ki ceyhūn neşāyed beyek hişt best**] [10] zīrā ceyhūnuñ öñünü bir hişt ile sedd eylemek ve anı cereyāndan men‘ etmek mümkün degüldür. Ḥazret-i Şeyḫ pend ve ma‘rifet beyānına şürü‘ eyledi. [**tu gāfil derendişe-i sūd u māl**] Sen gāfilsün sūd u māl fikrinde. Bu vech daḫi mümkündür. Sen gāfil sūd u māl fikrindesün [**ki sermāye-i ‘umr şud pāymāl**] ammā haberüñ yok ki ‘ömür sermāyesi pāymāl ve telef oldu. [**berīn hāk çendān şabā bugzered**] Bu hāk üzre ol kadar bād-ı şabā geçer [15] ve eser. Ḥākdan murād bunda qabir-i şerifi olmaḫ rüşendür. [**ki her zerre ezmā becāyi bered**] Ki bizden her bir zerreyi bir yere iledür. [**gubār-i hevā çeşm-i ‘aqllet budūht**] Hevā ve gāflet gubārı senüñ ‘aqluñ çeşmini kör eyledi. [**semūm-i heves kişt-i ‘umret ^(297a) busūht**] Heves semūmı senüñ ‘ömrüñ ekinini yaqdı. [**bukun surme-i gāflet ezçeşm pāk**] Gāflet sürmesini çeşmünden pāk eyle ve temām başiret üzre ol. [**ki ferdā şevī surme derçeşm**

hāk] Ki zīrā yarın qabir gözüne sürme olursun ya‘nī qabir içinde çürüyüb sürme gibi olursun.

Hikāyet

[**miyān-i du ten duşmenī būd u [5] ceng**] İki kimse ortasında ‘adāvet ve ceng var idi. [**ser ezkibr beryekdiger çun peleng**] Kibirden her birinin başı biri birinin üzerine pelenk gibi idi. Murād ziyāde serkeş ve mütekebbir idiler dimekdür. [**zidīdār-i hemtā beḥaddī ramān**] Biri birini görmekten ve mülākātından bir mertebede nefret idici idiler. [**ki berher du teng āmedī āsumān**] Ki güyā āsumān ikisinin bile üzerine tar geldi ki kibir ve ḥaşmetden dünyāya [10] şıgmazlardı. [**yekīrā ecel beser āverd ceyš**] İttifāka ecel birinin başı üzre ‘asker getürdi ya‘nī öldi. [**ser āmed ber u ruzgārān-i ‘ıyš**] ‘ıyš ruzgārı anuñ üzre başa geldi. [**bed-endīş-i veyrā derūn şād geşt**] Bu ḥuşūşa anuñ duşmeninün göñli şād oldı. [**be güreş pes ezmuddetī derguzeşt**] Bir zamāndan soñra anuñ qabri üzre güzer eyledi. [**şebistān-i güreş derendūde dīd**] [15] Anuñ qabri ḥānesinin qapusını şıvanmış gördi. [**ki vaqtī serāyeş zer endūde dīd**] Ki bir vaqt ḥāl-i ḥayātında anuñ serāyını altın ile şıvanmış gördi. [**ḥirāmān bebālīneş āmed firāz**] Şalınaraq qabrün başı ucuna yakın geldi. [**hemī guft bāḥud ^(297b) leb ezḥande bāz**] Ol kimse kendüsüne eydürdi ḥālbuki lebi ḥandeden açık idi. [**ḥuşā vaqt-i mecmū‘-i ān kes ki üst**] Ne ḥoşdur ol kimsenin mecmū‘ ve laḥif vaqtı [**pes ezmerg-i duşmen derāgūş-i düst**] ki ol kimse duşmenin mevtinden soñra dostuñ kucağındadır. [**pes ezmerg-i ān kes [5] nebāyed girīst**] Ol kimsenin mevtinden soñra ağlamak ve perīşān olmak gerekmez. [**ki ruzī pes ezmerg-i duşmen bizīst**] Ki duşmenin mevtinden soñra bir gün diri oldı. [**zirūy-i ‘adāvet bebāzū-yi zūr**] Böyle didükden soñra ‘adāvet yüzünden kuvvet bāzısı ile [**yekī taḥte berkendeş ezrūy-i gūr**] anuñ qabri üstünden bir taḥta qopardı. Tā göre ki anuñ ḥāl-i nice olmuşdur. [**ser-i tā cevr [10] dīdeş ender meḡāk**] Dünyāda ḥāl-i ḥayātında anuñ tā cevr başını qabir içinde şimdi ḥāk üzre gördi. [**du çeşm-i cihān bīneş āgende hāk**] Anuñ iki cihān bīn çeşmini şimdi ḥāk ile pür olmuş gördi. [**vucūdeş giriftār-i zindān-i gūr**] Anuñ vücūdını qabir zindānına giriftār gördi. [**teneş tu‘me-i kirm u tārāc mūr**] Anuñ cismi qabir qurdunuñ yiyeceği mūruñ tarācı olmuş gördi. [15] [**çunān ten-keşeş āgende hāk ustūḥ‘ān**] Anuñ üstūḥ‘ānına ḥāk ancılayın taqılmış gördi. [**ki ez‘āc pur tūtiyā surmedān**] Ki güyā tūtiyā ile pür fil üstūḥ‘ānından düzülmüş sürmedān idi. [**zidevr-i felek bedr-i rüyeş hilāl**] Felek devrinden ^(298a) anuñ bedir yüzni helāk gördi ya‘nī bedir gibi yüzi helāk gibi olmuş idi. [**zicevr-i zemān serv-i qaddeş ḥilāl**] Zamānuñ cevrinden anuñ serv gibi

ḳaddini ḫilāl ya‘ nī ḫilāl gibi incelmiş gördi. [**kef-i dest u serpençe-i zürmend**] Elinüñ ayāsını ve zorlu serpençesini [**cudā kerde eyyām bendeş zibend**] eyyām anuñ bendni bendinden [5] cüdā eylemiş gördi. [**çunāneş ber u rahmet āmed zidil**] Çünki anı bu ḫâlde gördi göñlünden anuñ üzre ancılayın teraḫḫum geldi. [**ki bisirişt berḫākeş ezgiryē gil**] Ki giryeden anuñ ḳabri üzre gül yoğurdu. Murād şol ḳadar vāfir ağladı ki ḳabri üstünde ḫāk gül gibi oldu dimekdür.

Beyt:

Āşināyi neḡarībet ki dil sūz-i menest

Çün men ezḫ ũş-i berfetm-i dil biḡāne busūḫt

[**peşimān [10] şud ezkerde vu ḫūy-i zişt**] Ol kimse kendünüñ nāma‘ ḳül fi‘ linden ve yarāmaz ḫūyından peşimān oldu. [**bufermūd berseng-i güreş nuvişt**] Anuñ ḳabri taşı üzre bu beyti yazmaḳ buyurdu. [**mekun şādmānī bemerg-i kesī**] Bir kimsenüñ mevti ile şādmānlık eyleme [**ki dehret nemāned pes ezvey besī**] zīrā dehr seni andan soñra çok zamān ḳomaz helāk eyler. Ḥazret-i Şeyḫ nevverallāḫü merḳadeḫü pend ve ma‘ rifet beyānına [15] şürü‘ eyledi. [**şinīd in seḫun ‘ārifī ḫūşyār**] Bir ḫūşyār ‘ārif bu sözi eşitdi. [**binālīd k’iy kādir-i kirdgār**] Nāle eyledi ve eyitdi: Ki ey ḳādir kirdgār! [**‘aceb ger tu rahmet neyārī berū**] Sen ki erḫamerrāḫimīnsün ^(298b) eger aña teraḫḫum etmeyesün maḫall-i ta‘accübdür [**ki bigrīst duşmen bezārī berū**] zīrā mabeynlerinde bu ḳadar ‘adāvet var iken duşmeni teraḫḫum idüb anuñ üzre ağladı. [**ten-i māşevēd nīz ruzī çunān**] Ḥazret-i Şeyḫ eydür: Bizüm cismimüz daḫi bir gün ancılayın ölür. [**ki bervey buski bervey busūzed dil-i duşmenān**] Ki duşmenlerüñ göñli cismimüz ya‘ nī bizüm [5] üzerimüze yanar teraḫḫum ider. [**meger ger dil-i düst raḫm āyedem**] Meger dostuñ göñlünde baña raḫm gele. Dostdan murād Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazreti’dür. [**çu bīned ki duşmen bubāşşāyedem**] Çün göre ki duşmen baña teraḫḫum ider. [**becāyī resed kār-i ser dīr u zūd**] Āḳıbet bir yere irişür ve bir ḫāl ile olur. Başıñ işi eger kīc ü ger tīz [**ki gūyī der u dīde hergiz nebūd**] ki dīrsen hergiz anda çeşm olmadı.

Ḥikāyet

[10] [**zedem tīşe yek ruz bertell-i ḫāk**] Ḥazret-i Şeyḫ eydür: Bir gün tell-i ḫāk üzre tīşe urdum. [**begūş āmedem nāle-i derdnāk**] Ol ḫākdan benüm ḳulaḫıma bir derdnāk nāle geldi böyle diyü: [**ki zinhār eger merdī āhesteter**] Ki zinhār eger merd ve şāḫib mürüvvet iseñ āhesterek ur [**ki çeşm u bīnāgūş u rüyest u ser**] zīra ol tīşe urduḫüñ yer benüm çeşm ve bīnāgūşum ve rüy u serümdür.

Beyt:

[15] *Her kademi fark-i melikzādeyi*

Her varaḳı çehreyi āzādeyi

Hikāyet

[**şebī ḫufte būdem be' azm-i sefer**] Bir gice bir yerde sefer kaşdı ile yatmış idüm. [**pey-i kārvanī giriftem seher**] Seher vaḳtı bir karvānuñ izni tutdum ve getdüm. [**ber āmed** (299a) **yekī sehmgīn bād gerd**] Nāgāh bir heybetlü kaşırğa zāhir oldı ve ziyāde şiddet ile esdi. [**ki berçeşm-i merdum cihān tīre kerd**] Ki halkuñ çeşmine cihānı karañu eyledi. [**bereh deryekī duḫter-i ḫāne būd**] Bizümle bile yolda bir kimsenüñ ḫānede büyümiş gerd ü sefer görmemiş bir duḫteri var idi. [**bemi'cez ḡubār ezpeder mīzudūd**] [5] Mu'cir ile pedernüñ yüzünden ḡubārı giderürdi. [**peder gufte iy nāznīn çīhr-i men**] Pederi aña eyitdi: Ey benüm laṭīf ve nāzenīn şüretlü duḫterüm. [**ki dārī dil āşufte ezmihr-i men**] Ki benüm muḫabbetümden ḳalbüñi perīşān ve bīḫuzūr tutarsun ya' nī baña ziyāde muḫabbet etdüğüñden ötri bu kadar nesne için bīḫuzūr olursun. [**neçendān nişined berīn çehre ḫāk**] Ba' dü'l-mevt bu benüm yüzüm üzre ol kadar ḫāk [10] oturmaya [**ki bāzeş bemi'cer tuvān kerd pāk**] ki gerü anı maḳreme ile pāk eylemek mümkün ola. Ḥazret-i Şeyḫ pend ve ma'rifet beyānına şürü' eyledi. [**turā nefsi ra' nā çu serkeş sutūr**] Seni ra' nā nefsi serkeş binit gibi [**devān mībered tā beser nişīb-i ḡūr**] ḳabir inişi ṫarafına degin yelerek iledür. [**ecel nāgehet bugselānd rikīb**] Ecel nāgāh senüñ rikābuñı kırar. [**inān bāz netuvān girift eznişīb**] İnişden [15] 'inānı gerü tutmaḳ mümkün olmaz anda düşüb helāk olursun. Murād budur ki nefis hevāsına tābi' olub āḫret tedārükünden ḡāfil olursun nāgāh ecel irişüb ol ḫāl ile ölürsün. *Ne' ūzū bi'l-lāhi min zālīk.*

Guftār Dermev' iza vu Pend

[**ḫaber dārī** (299b) **iy ustuh'ānī ḳafes**] Ḥaber ṫutar mısun ey üstuh'āndan düzülmiş ḳafes? [**ki cān-i tu murḡīst nāmeş nefes**] Ki senüñ rūḫuñ bir murḡdur ki anuñ nāmı nefesdür. [**çu murḡ ezḳafes reft u bugsist ḳayd**] Çünkü murḡ ḳafesden getdi ve bendin kırdı [**diger reh negerded besa'y-i tu şayd**] senüñ sa'yüñ ile gerü şikār olmaz. [5] Murād ba'dül-mevt ḫayāt mümkün olmaz dimekdür. [**nigeh dār fırsat ki 'ālem demīst**] Fırsatı ḫıfz eyle zīrā ḫaḳīḳatda 'ālem bir nefesdür. [**demī piş-i dānā bih ez' ālemīst**] Dānā ḳatında bir dem bütün 'ālemden yegdür. [**Sikender ki ber' ālemī ḫukm dāşt**] İskender ki bütün 'ālem üzre ḫüküm ṫıtdı. [**derān dem ki mīreft 'ālem**

guzāşt] Ol demde ki dünyādan getdi ‘ālemi qodı. [10] [**muyesser nebūde kez u ‘ālemī**] Müyesser olmadı ki İskender’den bütün ‘ālemi [**sitānend u muhlet dehendeş demī**] alalar ve aña bir dem mühlet vireler. [**bireftend u herkes durūd ān çi kişt**] Dünyādan getdiler ve herkes ne ekdi ise āhretde anı biçdi. Murād dünyāda ne etdi ise āhretde anuñ cezāsını buldı dimekdür. [**nemāned becuz nām-i nīgū vu zişt**] Dünyāda iyü ve yaramaz nāmdan ğayri qalmaz.

Beyt:

Mezra‘-i sebiz [15] felek dīdem u dās-i meh-i nev

Yādem ezkişteyi ħ īş āmed u hengām-i dīrev

[**çirā dil berīn kārvāngēh nihīm**] Bu kārvānsarāya niçün muħabbet idelim? [**ki yārān bireftend u mā berrahīm**] Hālbuki yārlar getdiler ve biz henüz yolda iz. [**dil ender** ^(300a) **dil-ārām-i dunyā mebind**] Dünyā dilārāmına muħabbet etme. Dilārāmdan murād bunda dünyā kendüsüdür. [**ki neşest bākes ki dilber nekend**] Zīrā kimse ile oturmadı müşāhabet etmedi ki ba’d zamān andan ferāġat etmedi ya‘ nī ferāġat etdi.

Beyt:

Turreyi şāhid-i dunyi heme bendest u firīb

‘Ārifān berser īn rişte becuneyd nizā‘

[**çu derħākdān-i [5] laħd ħuft merd**] Kişi çünki qabir çöplüğünde uyudu ya‘ nī medfūn oldu. [**kiyāmet biyefşāned ezrūy gerd**] Yüzünden tozu kıyāmetde silkeler. [**ser ezceyb-i ğaflet berāver kunūn**] Ğaflet yaqasından şimdi baş qaldur. [**ki ferdā nemāned beħaclet nigūn**] Ki yarın kıyāmetde ħacālet ile başuñ aşağı qalmaya. [**neçun ħ‘āhī āmed beŞīrāz der**] Böyle degül midür çünki seferden Şīrāz’a gelmek isteyesün [**ser u ten [10] buşūyī zigerd-i sefer**] sefer ğubārından ser ve tenüñi yursun ya‘ nī ħammama varursun. [**pes iy ħāksār-i guneh ‘an qarīb**] İyleye ey günāha bulaşmış kimse yaqında [**sefer kerd ħ‘āhī beşehrī ğarīb**] bir ğarīb şehre sefer itseñ gerekdür ki murād āhretdür. [**birān ezdu serçeşme-i dīde cūy**] İki çeşm serçeşmesinden ırmağ cāri eyle ya‘ nī vāfir ağla. [**ver ālāyişi dārī ezħud buşūy**] Eger ‘ işyān ve [15] ħaṭādan bir ālāyiş tutar iseñ kendüñden yu pāk eyle.

Ĥikāyet

[**zi‘ahd-i peder yād dārem hemī**] Pederüm zamānından yād tutarum. [**ki bārān-i rahmet ber ū her demī**] Ki her bir demde anuñ üzre rahmet yağmuru yağsun. Murād

Haḳ Te‘ālā ^(300b) Ḥazreti ‘azze ismihü aña raḥmet eylesün dimekdür. **[ki dertifliyem levḥ u defter ḥirīd]** Ki ‘ālem-i şabāvetde baña ḥaṭ yazmaq içün levḥ oḳmaq içün defter şatun aldı. **[zibehram yekī ḥātem-i zer ḥirīd]** Anlardan fażla benden ötri altun ḥātem şatun aldı. **[bederkerd nāgeh yekī muşterī]** Nāgāh [5] bir muşteri aldadı aldı **[be ḥurmayī ezdestem enguşterī]** bir dāne ḥurma ile altun ḥātemi. Ḥazret-i Şeyḫ raḥmetullāhi ‘aleyh kendünñ sergüzeşti münāsebeti ile pend ve ma‘rifet beyānına şürü‘ eyledi. **[çu neşnāsed enguşterī ṭıfl-i ḥurd]** Çünki ṭıfl-ı şağir ḥātem-i zeri añlamaya ve kıymetini bilmeye **[beşirini ezvey tuvānend burd]** bir ṭatlu nesne ile ṭıfildan ḥātem-i zeri eletmege ve aldayub almağa kādır olurlar. [10] **[tu hem kıymet-i ‘umr neşnāḥtī]** Sen daḫi ‘ömrün kıymetini añlamaduñ. **[ki der‘ ayş-i şirīn derendāḥtī]** Ki ‘ömrüni şirīn ‘ayşda ve hevā ve hevesde telef eyledüñ. **[kıyāmet ki nīkān bea‘ lā resend]** Kıyāmet günü ki maḳbūlān dergāh-ı a‘lā-yı merātibe irişürler. **[ziḳa‘ri serā bersureyyā resend]** Taḥte’s-şerādan şüreyyā üzre irişürler. Murād ḳabirden ḳalḳub firdevs berine varurlar dimekdür. **[turā ḥud bumāned ser ezeng [15] pīş]** Senün ḥod ol vaḳt ‘ārdan başuñ öñiñde ḳalır ki hergiz ḥacāletden başuñ ḳaldurmağa kādır olmazsun. **[ki girdet berāyed ‘amelhā-yi ḥ’iş]** Ki kendi ḳabīḥ ‘amellerün senün eṭrāfuña gelür. **[burāder zikār-i bed ān şerm dār]** Ey birāder yaramaz ^(301a) ve nāma‘ḳül işden ol şermi ṭut. **[ki derrüy-i nīkān şevī şermsār]** Ki kıyāmet günü iyüler yüzünden şermsār olursun. **[derān rüz kez fi‘l pursend u ḳavl]** Ol günde ki fi‘l ve ḳavlden şorarlār. **[ulü‘l-‘azmrā ten bilerzed zihev]** Mürsel peygāmblerün heybet ve ḥavfindan cisimleri ditrer. **[becāyī ki dehşet ḥurend [5] enbiyā]** Şol yerde ki enbiyā bu ḳadar maḳbūl iken dehşet yerler ve ḥavf ṭutarlar. **[tu ‘uzr-i gunehrā çī dārī biyā]** Sen günāḥ ‘özrini ne ṭatarsun? Gel beyān ile görelim ki bu ḳadar i‘timāduñ niyedür? **[zenānī ki ṭā‘at berāḡbet berend]** Şol zenler ki ṭā‘ati raḡbet ile eyledürler ve Cenāb-ı Kübriyā‘da şadr-ı ‘izzet bulurlar. **[zimerdān-i nāpārsā bugzerend]** Fāsıḳ merdlerden geçerler ve maḳbūl olurlar. **[turā şerm nāyed zimerdī-i ḥ’iş]** [10] Saña kendi merdlüğüñden şerm gelmez mi? **[ki bāşed zenānrā ḳabūl eztu biş]** Ki zenlerün ḳabūli senden ziyāde ola. Bu vech daḫi cāyızdır ki zenlerün ṭā‘ati senün ṭā‘atūñden evvel maḳbūl ola. **[zenānrā be‘ uzrī mu‘ayyen ki hest]** Zenlerün şol mu‘ayyen ‘özri ki vardur murād ḥayz ve nifāsdur. **[ziṭā‘at bidārend geh gāh dest]** Ol ‘özür sebebi ile gāh gāh ṭā‘atden ferāḡat iderler. **[tu bi‘ uzr yek sū nişini [15] çu zen]** Sen ‘özürsüz iken zen gibi ṭā‘atden ferāḡat idüb bir cānibe oturursun. Bu vech daḫi cāyızdır. Sen ‘özürsüz bir cānibe zen gibi oturursun. **[rev iy kem zizen lāf-i merdī mezen]** Yüri ey zenden kim merdlük lāfını urma! **[merā ḥud çī bāşed ^(301b) zebān-āverī]** Baña zebān

hodâverlük ve saht güylük ne olur ya' nî ne işime yarar. [çunîn guft şâh-i şehun 'unşurî] Söz iklimünün şâhî 'Unşurî böyle didi: [çu ezrâstî bugzerî ham buved] Çünkü istikâmet olmaya i' vicâc muqarrerdür. [çi merdî buved kez zenî kem buved] Ne merddür şol kimse ki bir zenden kem ve nâkış ola. [5] [benâz u tarab nefis perverde gîr] Nâz ve tarab ile nefsünü beslemiş ve ferbih eylemiş tüt. [beeyyâm duşmen kavî kerde gîr] Eyyâm ile düşmenünü kavî eylemiş tüt. Nefisden kavî düşmen yokdur. Anı beslemek düşmeni kavî eylemek gibidür.

Hikâyet

[yekî beççeyi gurg mîperverîd] Bir kimse bir kurd yavrısını besledi. [çu perverde şod h'ucerâ berdirîd] Çünkü beslenmiş oldu ve büyüdi şâhibini yırttı. [10] [çu berpehlü-yi cân supurden buhuft] Çünkü cân teslim eylemek yanı üzre yatdı ya' nî cân virmege başladı. [zebân-âverî bersereş reft u guft] Bir sühandân anuñ başı üzre getdi ve aña eyitdi: [tu duşmen çunîn nâzenîn perverî] Sen düşmeni ki murâd gerekdür böyle nâzenîn ve laîf beslersün. [nedânî ki nâçâr zahmeş h'erî] Bilmez misün ki bi'z-žarûrî anuñ zahmını yersün. Hazret-i Şeyh [15] pend ve ma' rifet beyânına şürü' eyledi. [ne İblîs derhaqq-i mâ ta' ne zed] İblîs-i la' in bizüm haqqımızda ta' na urmadı mı böyle diyü: [kez inân neyâyed becuz kâr-i bed] Ki bunlardan nâ-ma' külden ve fişk ve 'işyândan gayrı gelmez. [figân^(302a) ezbedihâ ki dernefs-i mâst] Figân ve feryâd şol kabâhatlerden ki bizüm nefsimüzdedür. [ki tersem şevad zann-i İblîs râst] Ki korçarum İblîs-i la' inüñ zannı rast ola. *Velaqad şaddaqa 'aleyhim İblîsü zannehü.*

Beyt:

Dâm sahtest meger bâr şevad luft-i hudâ

Verne âdem nebered şarfe zişeytâni racîm

[çu mel'ün pesend âmede qahr-i mâ] [5] Çünkü ol mel'ûna bizüm qahr u helâkumuz maqbül geldi. [hudâyeş berendâht ezbehr-i mâ] Haq Te'âlâ 'azze ismihü bizden ötri anı dergâhından red eyledi. [kocâ ser berârîm ezîn nâm u neng] Bu 'âr ve nengden qanda baş qalduralum ve bu hacâletden nice halâş bulalum? [ki bâ u beşulhîm u bâhaq beceng] Ki ol mel'ün ile şulh ve dostluqda iz ki emrine itâ'at iderüz ve Haq Te'âlâ Hazreti ile mâ a'zame [10] şânühü ceng ve muhâlefetde iz ki nefis ü şeytâna uyub anuñ hükümünüñ hilâfını iderüz. [nazar dust nâdir kuned süy-i tu] Dost senüñ cânibiñe az nazar ider. [çu derrüy-i duşmen buved rüy-i tu] Çünkü senüñ yüzüñ düşmenüñ yüzünde ola ki aña iltifât idesün. Murâd çünkü sen nefis-i şeytâna tâbi'

olasun maqbül haq olmazsun dimekdir. [**geret dust bāyed kez u berh̄'erī**] Eger saña dost gerek ise ki andan müntefi' [15] olasun. [**nebāyed ki fermān-i duşmen berī**] Gerekmez ve lāyık degüldür ki duşmenüñ fermānını iledesün. [**revā dāred ezdust bīgānegī**] Ol kimse dostundan bīgāneligi revā tutar. [**çu duşmen guzined behem h̄ānegī**] Çünkü dostunuñ duşmenini hemhānelige ^(302b) ihtiyār idüb dostluğa kabül eyleye. [**nedānī ki kemter nehed düst pāy**] Bilmez misün ki dost senüñ hāneñi azrek ayak qor ve temām dostluq eylemez. [**çu bīned ki duşmen buved derserāy**] Dostuñ çün göre ki anuñ duşmeni senüñ sarāyuñda ola. [**besīm-i siyeh tā çi h̄'āhī hirīd**] Geçmez aqçe ile ne satun almaq istersün [5] [**ki h̄'āhī dil ezmihr-i Yūsuf burīd**] ki kalbüñi Yūsuf'üñ muhābbetinden kaṭ' etmek istersün. Ya'nī Haq Te'alā'nuñ muhābbetini terk idüb dünyāya ṭāleb olursun saña lāzım olan ḥod anuñ muhābbetidür.

Beyt:

Yār ma'zūş bed nīy ki besi sūd nekred

Ānki Yūsuf bezer-i nāsereh bufrūhte būd

[**tu ezdüst ger 'ākīlī bermegerd**] Sen eger 'ākıl iseñ Haq Te'alā Hazreti'nden i'rāz etme ve emrine muhālefet eyleme. [**ki duşmen neyāred nigh der [10] tu kerd**] Ki duşmen ki murād şeyṭān-ı la' indür saña nazar etmege qādir olmaz degül ki saña zarar ide.

Hikāyet

[**yekī burd berpādīşāhī sitīz**] Bir kimse bir ḥuşuşda bir pādīşāh ile muqābele idüb 'inād eyledi. [**beduşmen supurdeş ki hūneş birīz**] Ki helāk eyle diyü anı kendünüñ duşmenine teslim eyledi. [**giriftār derdest-i ān kīnehtūz**] Biçāre ol kīn irgicinüñ ve intikām idicinüñ elinde giriftār [**hemī guft bāḥud bezārī vu [15] sūz**] zārılıq ve söz ile ile kendüsine eydürdi. [**eger dust berḥud neyāzurdemī**] Eger dostı kendüm üzre bīḥuzür etmeyeydüm [**ki ezdest-i duşmen cefā burdemī**] duşmenüñ elinden kaçan cefā iledür idüm. [**besā şud ki duşmen bidirrīd pust**] Ey çok oldu ki duşmen postunu ^(303a) yırttı. [**refīkī ki berḥud biyāzurd düst**] Bir refīk ki dostı kendü üzre incitdi. [**tu bādust yek dil şev u yek seḥun**] Sen dost ile müttefik ve bir sözlü ol [**ki ḥod-i bīh-i duşmen berāyed zibun**] ki duşmenüñ köki kendüsi dibinden yukarı gelür ya'nī helāk olur. [**nepindārem in zişt nāmī nigüst**] Bu ziştñamlıq iyüdür zan [5] etmezem [**beḥuşnūdī-i**

duşmen āzār-i dūst] düşmeni hoşnūd etmek ile dostı incitmek. Dostdan murād hūdādur düşmenden murād şeytān-ı la' indür.

Hikāyet

[**yekī māl-i merdum betelbīs hırd**] Bir kimse halkuñ mālını tezvīr ve hīle ile yerdi. [**çu berhāst la' net beriblis kerd**] Çünkü anı yemekden ferāgat idüb kılķaydı İblīs-i la' ine la' net iderdi. [**çunīn gufteş İblīs ender hemī**] İblīs-i la' in bir yolda aña rast [10] gelüb böyle didi. [**ki hergiz nedidem çunīn eblehī**] Ki hergiz buncılayın bir ebleh görmedüm. [**turā bāmenest iy fulān āştī**] Ey fülān senüñ benüm ile şulhuñ vardur ki benüm emrūme itā' at idersün. [**becengem çirā gerden efrāştī**] Pes benüm ile ceng etmege niçün boyun yüceltdüñ ve 'adāvet izhār eyledüñ? Hāzret-i Şeyh hikmet ve pend beyānına şürū' eyledi. [**dirīgest fermūde-i dīv-i zışt**] Hayfdur ki kabīh şeytānuñ emrini [**ki dest-i [15] melek bertu h'āhed nuvişt**] ki ferīštenüñ eli anı senüñ üzerüñe yazsa gerekdür. [**revā dārī ezcehl u bībākiyet**] Revā tutar mısun cehlūñden ve Hāķ Te'ālā Hāzreti'nden qorķusuzluguñdan [**ki pākān nuvisend nāpākiyet**] ki senüñ nāpāk (303b) lügüñi melekler yazalar ki murād Kirāmen Kātibīn'dür. [**tarīķī bedest ār u şulhī bucüy**] Bir tarīķ ile getür ve bir şulh taleb eyle ya'nī Hāķ Te'ālā Hāzreti'nüñ emrine muhālefet etme ki tarīķ-i şulh budur. [**şefī' i berengiz u 'uzrī bugüy**] Kabīh fi'llerüñ için bir şefī' tedārik eyle ve hatālaruñ için bir 'özür di. [**ki yek lahza şüret nebended [5] emān**] Zīrā bir lahza aman şüret bağlamaz ya'nī hālet-i nezi' de tevbe ve i' tizāruñ fā'idesi yokdur. [**çu peymāne pur şud bedevr-i zemān**] Çünkü zamānuñ devri ile peymāne pür oldı ve 'ömür āhre irdi. [**ve ger dest-i kudret nedārī bekār**] 'Amel-i şālihe eger kudret elini tutmaz iseñ [**çu biçāregān dest-i zārī berār**] bāri biçāreler gibi Hūdā'ya zārılık elini qaldur. [**geret refit ezendāze bīrūn bedī**] [10] Eger senüñ kabāhatüñ ve nāma'kül fi'lüñ miqđār ve hadden tecāvüz etdi ise [**çu guftī ki bed refit nīk āmedī**] çünkü etdüñ nāma'kül vāķi' oldı iyü güldüñ. Murād çünkü haṭā ve 'işyānuña i' trāf eyledüñ havb etdüñ ve işābet eyledüñ dimekdür. *E't-tā'ibü mine 'z-zenbi kemen lāzenbe lehü.* [**ferā şev çu bīnī der-i şulh bāz**] Yakın ol çünkü şulh qapusını açık görürsün [**nāgeh der-i tevbe gereded firāz**] [15] zīrā ihtimāldür ki nāgāh tevbe qapusu bağlana ve andan soñra tevbeden saña fā'ide olmaya. [**mer ev zīr-i bār-i guneh iy piser**] Ey püser günāh yüki altına getme ya'nī günāha yüklenme [**ki hāmmāl 'āciz buved dersefer**] zīrā arķasında yüki olan seferde 'āciz ve (304a) muzṭarib olur. [**pey-i nīk merdān bubāyed şitāft**] İyülerüñ ardınca iyüme ve anlara ṭabi' olmak gerek [**ki her kīn sa'ādet taleb kerd yāft**] zīrā her kimse ki bu sa'ādeti taleb eyledi

buldı. [**velikin tu dunbāl-i dīv-i hesi**] Ammā sen deni ve habis şeytānuñ ardincasun ve aña tābi' sün. [**nedānem ki derşālihān key [5] resi**] Bilmezem ki şālihālara kaçan irişürsün? [**peyember kesirā şefā' atgerest**] Hāzret-i Resül şallāllāhü 'aleyhi vesellem şol kimseye şefā' at idicidür. [**ki bercādde-i şer'-i peygamberest**] Ki Peygamber Hāzreti'nüñ şallāllāhü 'aleyhi vesellem şer'-i şerifi ve emr-i münifi tariki üzredür. *Men temesseke bisünneti ve cebet lehü şefā' atī.*

Hikāyet

[**gil ālüde-i rāh-i mescid girift**] Gile bulaşmış bir kimse mescide girmek istedi. [**zibaht-i [10] nigün tāli' ender şikift**] Zirā ol biçāre yaramaz tāli'lü bahtından ta'ceb ve taḥayyürde idi. [**yekī men' kerdeş ki tebbet yedāk**] Bir kimse anı mescide girmekten men' eyledi ki tebbet yedāk diyü. İki elüñ helāk olsun ya'nī sen helāk ol ma'nāsınadır. [**merev dāmen ālüde dercāy-i pāk**] Pāk yere ki murād mesciddür dāmen ālüde ve nāpāk getme. Hāzret-i Şeyḫ pend ve ma'rifet beyānına şürü' eyledi. [**merā rikḫatī derdil āmed berin**] [15] Hāzret-i Şeyḫ eydür: Bu söz üzre benüm gönlüme rikḫat ve elem geldi böyle diyü: [**ki pākest u ḥurrem behişt-i berin**] Ki pāk ve ḥurremdür büleñ cennet. [**derān cāy-ı pākān ummīd vār**] Ol ümīdlü pāklaruñ yerinde [**gil ālüde-i ma'şiyetrā çi kār**] ma'şiyet ve günāh giline ^(304b) bulaşmışuñ ne işi var? [**behişt ān sitāned ki tā' at bered**] Ol kimse cennet alur ki āḫrete tā' at iledür. [**kirā naḫd bāyed bizā' at bered**] Kime ki sīm ü zer gerek metā' iledür. [**mekun dāmen ezgerd-i zellet buşūy**] Kendüñi 'işyān kili ile ālüde eyleme cehd ile dāmenüñi ḫaḫā ve günāh ḡubārından yu. Murād tevbe ve istiḡfār [5] ābı ile zātuñi ḫaḫā ve 'işyān levşinden pāk eyle dimekdür. [**ki nāgeh zibālā bubendend cūy**] Zirā ihtimāldür ki nāgāh yukarıdan ırmağı bağlayalar ve şuyı keseler. Murād fırsat fevt ola dimekdür. [**megū murg-i devlet zikāydem bicest**] Dime devlet murgı benüm kaydumdan şıçradı ve elümden kaçdı. [**henūze ser-i rişte dārī bedest**] Henüz ol murguñ ipliği ucunu elüñde tutarsun ya'nī henüz 'ömrüñ āḫre ir [10] medi daḫi tevbeye imkān vardır. *İnna 'l-lāhe yaḡfiruzżünube cemī'ān.* [**ve ger dir şud germ rev bāş u çust**] Ve ger kic oldı ise tiz yürüyici ve çüst ol [**zidir āmeden ḡam nedāred durust**] zirā dürüst gelen kimse kic gelmekden ḡam tutmaz. Hāşıl-ı ma'nā budur ki ekşer 'ömrüñi eger fişḫ ve 'işyāna şarf etdüñ ise bāri āḫir 'ömrüñi tā' at ve 'ibādete şarf eyle aşlā ḫavf eyleme dimekdür. [**henūzet ecel dest-i [15] ḫ'āhiş nebest**] Henüz ecel senüñ sūāl ve tazarrü' elüñi bağlamadı. [**berāver bedergāh-i dādār dest**] Hāḫ Te'ālā Hāzreti'nüñ 'azze ismihü dergāhına tevbe ve istiḡfāra el ḫaldur. [**meḫusb iy guneh kerde-i ḫufte ḫiz**]

Uyuma kalk ey günāh eylemiş ^(305a) uyumuş kimse! [**be'uzr-i guneh āb-i çeşmī biriz**] Günāh 'özri ile bir göz yaşını dök [**çu hukm-i zarūret buved k'āb-i rūy**] çünkü bilzarūri etdüğüñ kabāyihden ötri ki kıyāmetde yüzüñ şuyunu dökerler ve saña 'azāb iderler. [**birizend bārī berīn hāk-i kūy**] Bārī sen kendü ihtiyāruñ ile āb-rūyuñı bu maħalle hāki üzre dök. Murād [5] dünyāda Cenāb-ı Hāḫḫ'a teveccüh idüb günāhlaruñ için vāfir girye eyle dimekdir. [**ver ābet nemāned şefi'ār piş**] Eger Hāḫ Te'ālā katında senüñ āb-rūy ve hürmetüñ ḫalmaya o güne şefi' getir. [**kesirā ki hest āb-i rūy eztu biş**] Şol kimseyi ki Hāḫ Te'ālā Hāzreti katında mā'azımşāne anuñ hürmet ve 'izzeti senden ziyādedür. [**hudāy er birāned beḫahr ezderem**] Hāzret-i Şeyḫ eydür: Hāḫ Te'ālā Hāzreti 'azze ismihü eger ḫahr ile beni ḫapusından [10] süreverd ide [**revān-i buzurgān şefi'āverem**] maḫbül dergāh olanlaruñ revānını şefi' getirürüm.

Hikāyet

[**hemī yād dārem zi'ahd-i şigar**] Tıfūliyyet zamānından berü hāḫırumdadur. [**ki 'idī birün āmedem bāpeder**] Ki bir bayrām seyr için pederüm ile taşra geldüm. [**bebāziçe meşgūl-i merdum şudem**] Bāziçe ve la'b sebebi ile ḫalka meşgūl oldum. [**derāşüb-i ḫalk ezpeder gum şudem**] Hāḫkuñ ḡavḡasından [15] pederümden kim oldum ya'nī pederümi yitürdüm. [**berāverdem ezbiḫarārī huruş**] Kararsuzluḡumdan huruş ve fiḡan getürdüm. Nite ki eḫfāluñ 'ādetidür. [**peder nāgehānem bumālid gūş**] Pederüm meger beni gözleyüb ḫururmuş nāgehān ḫulaḡımı burdı böyle diyü: ^(305b) [**ki iy şūḫ çeşm āḫiret çend bār**] Ki ey küstāḫ āḫir saña niçe kerre [**neguftem ki destem zidāmen medār**] dimedüm mi ki dāmenümi elüñden ḫoma. Hāzret-i Şeyḫ ḫāb-ı şerāh kendü ḫışşasından soñra pend ve ma'rifet beyānına şürü' eyledi. [**betenhā nedāned şuden ḫifl-i ḫurd**] Tıfl-ı saḡir yalñuz gitmeḡi bilmez ya'nī gitmeḡe ḫādir olmaz. [**ki muşkil tuvān [5] rāh-i nādīde burd**] Görülmemiş ve ma'lūm olmamış yolu eletmek ya'nī becermek müşküldür. [**tu hem ḫifl-i rāhī besa'y iy faḫir**] Sen daḫi ḫarīḫat ḫarīḫinüñ ḫiflīsın sa'y ve riyāzette ey faḫir [**birev dāmen-i nīk merdān bigir**] yūri meşāyih-i 'azāmuñ dāmenini ḫut ve anlara tābi' olub 'amel-i şāliḫe sa'y eyle. [**mekun bāfurū-māye merdum nişest**] Deni kimseler ile müşāḫabet ve ihtilāḫ eyleme [**çu kerdī zi heybet furū [10] şūy dest**] çünkü edāni ve faşıḫa ile müşāḫabet ve ihtilāḫ eyledüñ heybet ve hürmetden el yu. [**befitrāk-i pākān derāviz çeng**] Pāklarüñ terkisine el aş ya'nī meşāyih-i 'azāmuñ dāmenini muḫkem ḫut [**ki 'ārif nedāred zideryūze neng**] zirā 'ārif bunuñ gibi sūālden 'ār ḫutmaz zirā meşāyih-i 'azāme ḫidmet etmek sa'ādet-i dü-cihānidur. [**murīdān beḫuvvet zitiḫlān kemend**] Mürīdler ḫuvvetde ya'nī sülūk ve

riyâzette [15] etfâlden kim ve za'iflerdür zîrâ meşâyihşüz sülûka kâdir degüllerdür. [meşâyih çu dîvâr-i mustehkemend] Ammâ meşâyih 'azâm-ı muhkem bir divâr gibidür. [biyâmüz reftâr ezân tıfl-i hürd] Reftârı ol tıfl-ı sağırden öğren [ki çun isti'ânet bedivâr-i burd] ^(306a) divâra nice isti'ânet eletti ki divâra yapuşa yapuşa getdi. [zizencîr-i nâpârsâyân birest] Fâsıklar zincîrinden ve bedbahtlar zümresinden halâş buldı. [ki derhalka-i pârsâyân nişest] Şol kimse ki şâlihler halkasında ve meşâyih mahlesinde oturdu. *Men erâde en yeclise me'a'l-lâhe felyeclis me'aehli't-taşavvûfî.* [eger [5] hâceti dârî in halka gîr] Eger bir hâcet tutar iseñ ve bir mühimmü var ise bu halkayı tut ya'nî meşâyihler hîdmetini kabûl eyle ki hâşıl ola [ki sultân ezîn dervedâred guzîr] zîrâ sultân dañi bu kapudan istignâ tutmaz zîrâ ma'nâda Hâk kapusıdır. [birev hûşe çin bâş Sa'dî-şifet] Yüri Sa'dî gibi ehl-i 'irfân harmanından hûşeçin ol [ki gird âverî hîrmen-i ma'rifet] ki ma'rifet [10] harmanını cem' idesün. Tâ anuñ sebebi ile aşhâb-ı tarîkatdan taşşil-i haqîkat idesün. [elâ iy muķimân-i mihrâb-i uns] Âgâh oluñ ey ins ve kurb mihrâbınuñ muķimleri ve Cenâb-ı Kuds'üñ maķbülleri [çu ferdâ nişinîd berh'ân-i kuds] çünki yarın kuds ü kurb h'ânı üzre oturasun. [metâbid rüy ezgedâyân-i hey] Cemâ'at gedâlarından yüz çevirmeñiz [ki şâhib muruvvet nerâned tufeyl] zîrâ şâhib [15] mürüvvet tufeyli sürmez. [kunün bâhired bâyed enbâz geşt] 'Aql ile şimdi şerik olmağ gerek zîrâ henüz mümkündür. [ki ferdâ nemâned reh-i bâz geşt] Zîrâ yarın kıyâmet günü rücû'a tarîk ve imkân kalmaz zîrâ tekrâr dünyâya gelmek müyesser degüldür.

Hikâyet

[yekî galle ^(306b) murdâd meh tûde kerd] Bir kimse mürdâd âyınıñ gâllesini tûde ve cem' eyledi. [zitîmâr-i dey hâtir âsûde kerd] Kış gâmından hâtirını âsûde eyledi. [şebî mest şud âteşi berfurûht] Bir gice ol kimse mest oldı harman yanında bir âteş şu' lelendürdi. [nigün baht gâlîve hîrmen busûht] Ol bedbaht ahmağ harmanını yağdı. [diger [5] rüz derhûşe çinî nişest] İrtesi gün ol bedbaht hûşeçinliğe oturdu ve gayrileruñ harmanından hûşe dirmege başladı. [ki yek cev zihîrmen nemândeş bedest] Zîrâ kendü harmanından elinde bir cev kalmadı [çu ser-geşte didend dervîşrâ] çünki harmanını yağan dervîşi serkeşte ve mütehayyir gördiler. [yekî guft perverde-i h'îşrâ] Bir kimse naşîhat tarîki ile kendü ferzendine eyitdi: [neh'âhî ki [10] bâşî çunîn tîre rüz] İstemez iseñ ki buncılayın devletsüz ve sa'âdetsüz olasun. [bedivânegî hîrmen-i hud mesüz] Divânelük ile kendü harmanuñı yağma. Hâzret-i Şeyh pend ve ma'rifet beyânına şürû' eyledi. [ger ezdest şud 'umret ender bedî] Eger senüñ 'ömrüñ haţâ ve

‘iŝyānda elüñden getdi ise **[tuvānī ki derħirmen āteŝ zedī]** ma‘nāda sen ol kimsesün ki ħarmanuña āteŝ urdun. Belki sen andan ziyāde kendüñe zarar **[15]** eyledüñ zirā ħarman-ı ‘ömrüñ ħuŝülü müyesser degüldür ammā ħarman-ı gendümün ħuŝülü mümkündür. **[fazīħat buved ħüŝe endüħten]** Rüsveylikdur ħoŝa cemī‘ eylemek **[pes ezħirmen-i ħıŝten süħten]** kiŝi kendü ħarmanını yakdıkdan soñra. **[mekun cān-i men ^(307a) tuħm-i dīn verz u dād]** Böyle eyleme ey benüm cānum dīn ve ‘adl toħumını zirā‘at eyle ya‘nī bunlara sa‘y eyle. **[medih ħirmen-i nīknāmī bebād]** Niknāmlık ħarmanını bāda virme kendüñi rüsvāy etme. **[çu bergeŝte baħtī deruŝted bebend]** Çünkü bir bedbaħt bende düŝe ve başına belā gele. **[ez u nīkbaħtān bigirend pend]** Nīkbaħtlar ve sa‘ādetmendler andan **[5]** naŝiħat tutarlar. **[tu pīŝ ez‘uķūbet der-i ‘afv kūp]** Sen ‘uķūbetden öñ ‘afv ħapusını ħaķ ya‘nī dūnyāda iken tevbe ve istiğfār eyle **[ki sūdī nedāred figān zīr-i çūp]** zirā çūp altında figān ve feryād etmek aŝlā fā‘ide tutmaz ya‘nī āħretde ‘azāba giriftār olduķda figānuñ aŝlā fā‘idesi yokdur. **[berār ezgīrībān-i ħaflet seret]** Dūnyāda ħaflet yaķasından başuñı ħaldur ya‘nī ħafleti terk idüb zühd ve ŝalāħa **[10]** sa‘y eyle **[ki ferdā nemāned ħacil derberet]** ki yarın kıyāmetde ħacil olub başıñ sinüñde ħalma.

Ĥikāyet

[yekī muttefiķ būd bermunkerī] Bir kimse bir nāmeŝrū‘ üzre müdāvim idi. **[guzer kerd bervey nigū maħzerī]** İttifāķa bir ŝeyħ ol ħālda aña rast gelüb anuñ bu ħālini gördi. **[niŝest ezħacālet ‘araķ kerde rūy]** Ĥacāletden yüzi terlemiş olduğı ħālda oturdu. Murād ŝeyħden ħicāb etdüğünden yüzi terleyüb **[15]** orada oturdu ve böyle didi dimekdür. **[ki āyā ħacil geŝtem ezŝeyħ-i kūy]** Ki ey ‘aceb ya‘nī eyvāħ maħalle ŝeyħinden ħacil oldum. **[ŝinīd īn ŝeħun ŝeyħ-i rūŝen-revān]** Rūŝen revānlu ve ħüb-rūŝlu ŝeyħ ol kimseden bu sözi eŝitdi. **[ber ū berbeŝürīd u ^(307b) guft iy cuvān]** Ol fāŝıķa ħāzab etdi ve eyittdi. Ey civāñ **[neyāyed hemī ŝermet ezħıŝten]** saña kendüñden ŝerm gelmez mi? Bu vech daħi cāyızdūr saña kendüñden ŝerm gelmez. **[ki ħaķ ħāzīr u ŝerm dārī zimen]** Ki Ĥaķ Te‘ālā Ĥazreti ‘azze ismihü ħāzırdur andan ŝerm tutmazsun. **[çunān ŝerm dār ezħudāvend-i ħıŝ]** Kendi Ĥudā **[5]** vendüñden ki murād Ĥaķ Te‘ālā Ĥazreti’dür ‘azze ismihü. Ancılayın ŝerm tut **[ki ŝermet zibīgānegānest u ħıŝ]** ki senüñ ŝermüñ ecnebilerden ve ħaŝmuñdandır ya‘nī bunlardan nice ŝerm tutar iseñ Ĥaķ Te‘ālā Ĥazreti’nden daħi ancılayın belki daħi ziyāde ŝerm tut. **[neyāsāyī ezcānib-i ħic kes]** Hic kimsenüñ cānibinden diñlenmez ve fā‘ide bulmazsun. **[birev cānib-i ħaķ nigeħ dār u bes]** Yüri ancak Ĥaķ Te‘ālā

Ḥazreti'nüñ cānibini ḥıfz eyle. [10] Hemān aña i'timād eyle zīrā 'izzet ve devlet cümle anuñ ḳudreti elindedür. Andan ḡayrinüñ elinde aṣlā nesne yoḡdur.

Ḥikāyet

[Züleyḫā çu geṣt ezmey-i 'iṣḳ mest] Züleyḫā çünki Yusūf 'Aleyhisselām'üñ 'aşḳı meyinden mest oldu. [bedāmān-i Yūsuf derāvīht dest] Murādını ḫāşıl etmek için Ḥazret-i Yusūf'üñ dāmenini miḫkem tutdı. [çunān dīv-i şehvet rizā dāde būd] Şehvet şeytānına ancılayın rızā virmiş idi ve [15] nefsinüñ ziyāde zebūnı olmuş idi. [ki çun gurg derYūsuf uftāde būd] Ki Züleyḫā gürk gibi Yusūf'a düşmiş ve hücum etmiş idi. [butī dāşt bānū-yi mişr ezruḫām] Züleyḫā'nuñ mermerden düzülmiş bir büti var idi. [ber ū mu'tekif bāmdādān u^(308a) şām] Ol büt ḳatında şabāḫ ve aḫşām mu'tekif idi. Sefāhatından anı mücerred idünmiş idi ve ene eḳülü eşhedüenlā ilāhe illallāh ve eşhedü enne Muhammed'en resūlullāh. [derān laḫza rüyeş bupūşid u ser] Ol laḫzāda ki Yusūf'dan murād ḫaleb etdi. Ol bütüñ yüzünü başını örtti. [mebādā ki zişt āyedeş dernezer] [5] Olmaya ki bu ḫālet ol bütüñ nazarna ḳabīḫ gele. [ḡam ālūde Yūsuf bekuncī nişest] Ḥazret-i Yusūf çünki bu ḫāli gördi ḡamnāk ve bīḫuzūr bir bucaḳda oturdı. [beser zinefes-i sitemkāre dest] Zālim nefsdan eli başı üzre. Neteki maḫzūnlaruñ 'ādetidür. [Züleyḫā du desteş bubūsīd u pāy] Züleyḫā Ḥazret-i Yusūf'üñ iki dest ve pāyını öpdü böyle diyü: [ki iy sust peymān u serkeş derāy] Ki ey 'ahdsuz ve serkeş [10] gel [besindān dilī rüy derhem mekeş] ahendillük ve raḫmsuzluḳ ile yüzünü buruşdurma. [betundī perişān mekun vaḳt-i ḫ'eş] Tündlük ve ḫiddet ile laḫife vaḳti perişān eyleme. [revān geşteş ezdīde berçehre cūy] Ḥazret-i Yusūf a.s Züleyḫā'dan çünki bu sözi eşitdi. Çeşmünden cūy ya'nī cūy gibi vāfir gözünüñ yaşı yüzü üzre revān oldu ve Züleyḫā'ya eyitdi: [ki bergerd u nāpākī ezmen [15] mecūy] Ki bu ḳabāḫatden rücū' ve ferāḡat eyle ve benden zinā isteme. [tu derrūy-i sengī şudī şermsār] Sen bu sengüñ yüzünden şermende olduñ. Sengden murād ol bütüdür. [merā şerm nāyed ziperverdgār] Baña perverdikār-ı 'ālemden şerm gelmez mi ki buncılayın^(308b) bir fi'l-i şenyī' irtikāb idem. Ḥālbuki ol Ḥüdā her yerde ḫāzır ve ḫālümize nāzırdur. Ḥazret-i Şeyḫ raḫmullāh pend ve ma'rifet bayānına şürü' eyledi. [çi sūd ezpeşimānī āyed bekef] Peşimānılıḳdan elüñe ne fā'ide gelür ve ne ḫāşıl olur. [çu sermāye-i 'umr kerdī telef] Çünki 'ömür sermāyesini telef eyledüñ. [şarāb ezpey-i [5] surḫ rüyī ḫurend] Şarābı yüz kızıllığı için ve taḫşil-i mizāc için içerler [vezū 'ākıbet zerd rüyī berend] ammā andan 'ākıbet yüz şaruluḡun eyledürler ya'nī 'uḳbāda ḫacil olub 'azāba giriftār olurlar. Zerd-rüyülüḳdan murād bunda ḫacāletdür. Hem şarāba

müdāvemēt idenüñ yüzi zerd olduğun ihām ider. [be‘uzr āverī h̄‘āhiş imrüz kun] ‘Özür getüricilük ile tazarrü‘ ve sūali bugün [10] eyle [ki ferdā nemāned mecāl-i sehun] zīrā yarın kıyāmetde söz mecālī qalmaz.

Temşil

[pelīdī kuned gurbe dercāy-i pāk] Gürbe pāk yerde murdārlar murād ne idügi ziyāde rüşendür. [çu zişteş numāyed bupüşed beḥāk] Çünkü gürbeye ol ḥālet zişt görünür ḥāk ile anı setr ider. [tu āzādī ezna-pesendidehā] Sen bu ‘aql ve idrāk ile nāma‘ḳül ve ḳabīḥ fi‘lleründen fāriğsün. [netersī ki bervey futed dīdehā] [15] Ḥavf eylemezsen ki ol nāma‘ḳül ‘āmelüñ üzre gözler düşe ya‘nī göreler. [berendiş ezān bende-i purgunāh] Ol ziyāde günehkār bendeden fikr eyle [ki bāḥuce ‘āşī şevēd çend gāh] ki niçe zamān efendisine ‘āşī ola ve firār ide. ^(309a) [eger bāz gerded beşidḳ u niyāz] Eger ol bende günāhını i‘tirāf idüb şıdḳ ve niyāz ile gerü efendisine gele [bezencir u bendeş neyārend bāz] anı gerü zencir ve bend ile getürmezler günāhını i‘tirāf etdi diyü. [bekin āverī bākesi bersitiz] Kināverlük ve intikām ile şol kimse ile ‘inād ve [5] cenk eyleme [ki ezvey guzāret buved yā giriz] ki ol kimseden saña çāre ve istiğnā ve imkān müfāraḳat ol yā ḥüdāvend ḳarār ve ḥalāş müyesser murād olan ma‘nā budur ki Ḥaḳ Te‘ālā Ḥāzreti’nüñ emrine imtişāl eyle zīrā cemī‘-i vücūh ile āña muḥtācsun ve andan firāre daḫi ḳādir degülsün. Gülistānda begin yerine çü cenk vāḳi‘ olmuşdur çünkü ceng getüresün ma‘nāsınadır. Āveri ile bile çü i‘tibār āveri olunduḳda fi‘l-i [10] muzārī‘dür. [kunün kerd bāyed ‘amelrā ḥisāb] Etdügün ‘āmelüñ hesābını şimdi etmek gerek [neān geh ki menşür gerded kitāb] ol vaḳt hesāb eyleme kitāb-ı ‘āmelüñ açıla. Murād kıyāmetde nāme‘i ‘āmelüñi oḳu dimezden evvel sen hesāb eyle dimekdür. *İḳrā’ kitabeke kefā binefsike’l-yevme ‘aleyke ḥasiben* [kesi gerçi bed kerd hem bed nekerd] Bir kimse egerçi ḳabāḥat eyledi ki hevā ve heves sa‘y eyledi lakin bu ḥuşuşda [15] ki murād mışra‘-i şānidür hem ḳabāḥat eylemedi. [ki piş ezḳiyāmet ḡam-i ḥ̄‘iş ḥerd] Ki kıyāmetden öñ dünyāda kendü ḡamını yedi ki etdügi ḳabāyih için tevbe ve istiḡfār eyledi. [ger āyine ezāh gerded siyāh] Eger āyine āhdan siyāh olur ise [şevēd rüşen ^(309b) āyine-i dil beāh] ammā ḳalb āyinesi āh ile rüşen ve laḳif olur. Murād keşret-i ‘işyān sebebi ile tīre olmuş dil Ḥüdā’nuñ ḥavfindan olan āh ve girye ile rüşen ve pāk olur dimekdür. [biters ezgunāhān-i ḥ̄‘iş in nefis] Bu dem dünyāda kendü günāhlarıñdan ḥavf eyle. [ki rüz-i kıyāmet netersī zikes] Ki kıyāmet günü [5] kimseden ḥavf etmeyesün ve elem ve ‘azāb çekmeyesün.

Hikāyet

[**gārib āmedem dersevād-i ḥabeş**] ‘Ālem-i seyāhatda Ḥabeş vilāyetine tenhā geldüm. [**dil ezdehr fāriğ ser ez’ayş ḥ’eş**] Qalbüm zamāneden fāriğ başum ‘ayş ve sürürdan hoş. [**bereh beryekī dukke dīdem bulend**] Yol üzre bir yüksek ḥabışhāne gördüm. [**tenī çend miskīn der ū pāy-bend**] Birkaç biçāre ve derdmend anda maḥbūs idi. Çünki bu ḥālī gördüm. İyle zan etdüm ki bu maḥalle [10] her kim gelürse tutub anda ḥabs iderler. [**besīc sefer kerdem ender nefes**] Fevri oradan sefer tedārikini ve gitmek kaşdın eyledüm. [**beyābān giriftem çu murg ezqafes**] Murg kafesden ḥalāş bulduğı vaqt beyābānı tutduğı gibi ben daḥi oradan beyābānı tutdum ya’ nī beyābāna gitmege kaşd eyledüm. [**yekī guft kīn bendiyān şeb revend**] Bir kimse çünki benüm ḥavfımı gördi baña eyitdi ki: Bu maḥbūsuları ki görürsün ḥarāmilerdür. [**naşīhat negīrend u [15] ḥaḫ neşnevend**] Naşīhat tutmazlar ve Ḥaḫ söz istimā’ etmezler Qazret-i Şeyḫ pend ve ma’rifet beyānına şürü’ eyledi. [**çu berkes neyāyed zidestet sitem**] Çünki senüñ elüñden kimse üzre zulm gelmeye. [**turā ger cihān şaḥne gīred çī gem**] Eger cihān ḥalqını ^(310a) bu başı tuta ceremden ötri saña ne gam. [**nikū nāmra kes negīred esīr**] Negü-nām ve biğünāh olanı kimse esīr ve maḥbūs tutmaz. [**biters ezḥudā vu meters ezemīr**] Ḥaḫ Te’ālā Ḥazret’nden ḥavf eyle şalāḥ üzre ol ve emīr ve pādīşāhdan ḥavf eyleme. [**neyāverde ‘āmil giş ender miyān**] Ḥıyāneti zāhir olmamiş ‘āmel [**neyendişed [5] ezref -i dīvāniyān**] vezīrlerüñ teftiş ve ‘azlinden ḥavf eylemez [**ve ger ‘iffeteşrā firībest zīr**] ammā eger anuñ ‘iffet ve şadāḳati ḥīle ve firībūñ zebuñ ve mağlūbı ise ya’ nī ḥıyāneti var ise [**zebān-i ḥisābeş negerded dilīr**] teftiş ve muḥāsebede anuñ ḥesāb dili dilir ve quy olmaz belki zebūn olur. [**çu ḥidmet pesendīde ārem becāy**] Baña lāzım olan ḥidmeti çünki ne bīkušūr maḥbūl yerine getürem [10] ve temām edā idem [**neyendişem ezduşmen-i tīre-rāy**] nāma’ ḳül reylü düşmenden ḥavf eylemezem. [**eger bende kūşiş koned bende-vār**] Eger bende bende gibi kūşiş eyleye ki ḥidmeti temām edā ide [**‘azīzeş bidāred ḥudāvendgār**] ḥudāvendi anı ‘azīz tutar. [**ve ger kund rāyest derbendegī**] Ammā bende ḥidmetinde kund rey ve kāhil ise [**zicān dārī ufted beḥar bendegī**] cāndārлық ve maḥbūl [15] luḳdan ḥar bendelüğe düşer ve ve merdūd olur. Cāndār cellād ve ḳafadār ma’ nāsına gelür. Murād sulḥdārdur ki pādīşāhuñ ḳafasında yürür. [**ḳadem piş nih kez melek bugzerī**] Tā’at ve ‘ibādet için ḳademüñi ilerü ḳo ki melekden geçesün [**ki ger bāz māni zided [310b] kemterī**] zīrā ger tā’at ve ‘ibādete iḳdām etmeyüb gerü ḳalasan yırtıcıdan

kemter ve ednāsın ki *ülā 'ike ke 'l'en'āmi belhüm ezallü* mefhūmunuñ tahtına dāhil olursun.

Hikāyet

[**yekīrā beçevgān mih-i dāmġān**] Bir kimseyi Dāmġān şehrinüñ ulusu ya' nī pādīşāhı çevgān ile [**bized tā çu tableş berāmed figān**] dögdı ki [5] ol kimsenüñ figānı zarık şiddetinden tabl gibi gibi yukarı geldi. [**şeb ezbi-ķarārī neyārest huft**] Gice ķarārsuzluġundan ve elemünden uyumaġa ķādir olmadı. [**berū pārsāyī guzer kerd u guft**] Ol hālde bir şālih aña uğradı ve aña eyitdi: [**beşeb ger buburdı ber-i şahne sūz**] Gice ile söz ve i' tizārñı eger şahne ķatına aldıyduñ [**gunāh āb-i rüyet neburdı berüz**] günāh gündüz senüñ āb [10] rüyuñı dökmez idi ve 'ırzuña hālel getürmez idi. Nebürdi eletmezdi ma' nāsınadur līkin maħalle mülāyim olan dökmezdi der. Ĥāzret-i Şeyḡ pend ve ma' rifet beyānına şürü' eyledi. [**kesī rüz-i maḡşer negerded hacil**] Kıyāmet günü şol kimse hacil olmaz [**ki şebhā bedergeh bered sūz-i dil**] ki söz dilini ve tazarrü' ve niyāzı Ĥaķ Te' ālā'nuñ dergāhına ilede [**henüz ezser-i şulḡ dārī çı bīm**] henüz eger şulḡ hevesini tutar iseñ ve günāh [15] larñı tevbe ider iseñ ne havf [**der-i 'uzr ḡ'āhān nebended kerīm**] Ĥaķ Te' ālā Ĥāzreti māl' mā' azımşāneāne i' tizār idicilere ķapuy baġlamaz ve dergāhından red eylemez [**eger hūşmendī zidāver buḡ'āh**] eger 'ākıl iseñ Ĥaķ Te' ālā Ĥāzreti'nden iste 'azze ismihü ^(311a) [**şeb-i tevbe taķşir-i rüz-i gunāh**] Tevbe gicesi günāh etdüġüñ günüñ taķşirini murād eger gündüz günāh ider iseñ bāri gice ile anuñ için i' tizār eyle dimekdür. [**kerīmī ki āverdet ezništ hest**] Bir kerīm ki seni 'ademden vücūda getürdi. [**'aceb ger beyuftī negirded dest**] 'Acebdür eger düşesün senüñ aña olañı tutmaya murād budur ki tevbe ve istiġfār idesün ķabül [5] etmeye bu 'acebdür [**eger bende' i dest-i hācet berār**] eger bende iseñ Ĥaķ Te' ālā'nuñdur kāhine 'azze ismihü hācet elini ķaldur ve maķşūduñ ne ise taleb eyle. [**ve ger şermsār āb-i ḡasret bubār**] Eger keşret-i zünūbuñdan şermende iseñ ol hāle müteḡayyir olub göz yaşını yaġdur ve günāhuñ için i' tizār ve istiġfār eyle. [**neyāmed berin derkesi 'uzr-ḡ'āh**] Bu bāb üzre bir kimse 'özür-ḡ'āh gelmedi 'özür-ḡ'āh olduġı hālde bu vech daḡı [10] cāyızdır. [**ki seyl-i nedāmet neşusteş gunāh**] Ki nedāmet seyli anuñ günāhını yumdı ya' nī yudı. Murād her kim ki dergāh-ı Ĥaķķa 'özür getüre ve nedāmet ezḡarı ide Ĥaķ Te' ālā Ĥāzreti anuñ 'özrini ķabül idüb ķabāyiḡni 'afv eyley dimekdür. [**nerized ḡudāy āb-i rüy-i kesī**] Ĥaķ Te' ālā Ĥāzreti māl' mā' azımşāneāne şol kimsenüñ āb rüyını dökmez ve 'uķūbet eylemez. [**ki rized gunāh āb-i çeşmeş besī**] Ki günāh anuñ gözi yaşını çok dōke.

Hikāyet

[bešan‘ā derem tıflı ender gozeşt] Şan‘ā şehrinde benüm bir tıflı veledüm vefāt eyledi. [çi güyem kez ānem çi berser gozeşt] ne diyem ki ol tıfluñ firākından benüm başum üzre ne geçdi ve ne kadar muẓtarib‘ül hāl oldum. [kazā naqş-i yūsuf-cemālī nekerd] Hüküm-i İlāhi ve Şan‘ā pādişāhı bir Yusūf hüsünlü dilber naqş eylemedi ve vücūda ^(311b) getürmedi. [ki māhī-i gūreş çu yūnus nehur] Ki qābir māhisi anı Yusūf peygāMBER a.s gibi yimedi ya‘nī her maḥbūb ki vücūda geldi ‘aḳıbet qābre girdi qābri māhiyi teşbih etmişdür. [derīn bāğ servī neyāmed belend] Bu ‘ālem bağında bir serv gelmedi [ki bād-i ecel bīheş ezibun nekend] ki bād-ı ecel anuñ günüñi benden koparmadı. [nihālī besī [5] sāl gerded dirāht] Bir fidān çok yılda dirāht olur. [zibīheş āred yekī bād-i saht] Nāgāh bir muḥkem bād anı kökünden koparur. Ḥāşıl-ı ma‘nā budur ki niçe zamān mürūr etmek ile bir tıfl-ı r‘anā bir dilber olur. ‘Āḳıbet ecel irişüb helāk olur. [‘aceb nīst berḥāk eger gul şukuff] ‘Aceb degüldür eger ḥāk üzre gül açıldı ise [ki çendīn gul-endām derḥāk huft] zīrā bu kadar vafir semen ruḥsār yāsemin būy-ser ve qad gül [10] endām ḥākde yatdı ve defn olundu. Ḥāzret-i Şeyḥ bu beyit ile ma‘rifet beyānına şürū‘ etmiş idi gerü kışşaya rücu‘ eyledi. [bedil guftem it nenk-i merdān bumīr] Göñlüme ya‘nī kendüme eyitdim: Ey merdlerüñ ‘ārlıncığı ḡayretüñden ol. [ki küdek reved pāk u ālūde pīr] Ki tıflı qābre pāk gide ve pīr günāh ile ālūde ve nāpāk gide. [zisevdā vu āşufteḡi berqadeş] Bu sözden soñra ferzendümüñ qaddi üzre āşüftelügümden [15] ve muḥabbetümden [berendāḡtem sengī ezmerqadeş] anuñ mezārından bir sengi qaldurdum. Tā görem ki ferzendüm ne ḥāldedür. [zihevlem derān cāy-i tārīk u teng] Ol tārīk ve teng yirde olan ḡavf ve heybetden [buşūrīd ḥāl u bigerdīd reng] ḥālüm ^(312a) perīşān oldı ve yüzümüñ rengi döndi ya‘nī benzüm şarardı. Hevlüm olan mīm ḥāl ve renk lafzına maşrūf olduğundan ma‘nāsı mışrā‘-i şāniye kayd olundu. [çu bāz āmedem zān teḡayyur behūş] Çünkü ol taḡayyürden gerü hoşe geldüm. [ziferzend-i dil-bendem āmed begūş] Maḡbūl ferzendümden benüm sem‘üme geldi ki baña [5] ḥāl diliyle naşīḡat eyledi böyle diyü: [geret vaḡšet āmed zitārīk cāy] Eger saña qaragu yirden ki murād qābirdür ve ḡışt ve dehşet geldi ise [behuş bāş u bārūşināyī derāy] dünyāda ‘aḡl ve tār‘at tedariki ile ol ve āḡrete ‘ibādet rūşenālıḡı ile gel. [şeb-i gūr ḡāhī munevver çu rüz] Qābir şebini ya‘nī qābir zūlmetini rüz gibi munevver ve rūşen olduğun ister iseñ [ezīn cā çerāḡ-i ‘amel berfurüz] buradan [10] ‘amel çerāḡını şu‘lelendür. [ten-i kār kun mī bilerzed ziteb] İş işleyicinüñ meşelā baḡbān ve bostānbān gibi cismi sıtma ve

ıztırābdan ditrer ve ğamkīn olur. **[mebādā ki naḥleş neyāred ruṭeb]** Olmaya ki anuñ naḥli tāze ḥurma getürmeye ya' nī bitürmeye diyü **[gurūhī firāvān ṭama' zan berend]** likin bunuñ ḥilāfı ziyāde ṭam' aġār bir ṭāife zan eyledürler. **[ki gendum neyefşānde ḥirmen berend]** Ki ba' z ey şaçmamış iken ḥarman eylediler [15] ve anbārlarını pür eyleyeler murād dünyāda ' amel etmemiş iken āḥretde cennet ümīdenürler dimekdür. **[ber ān ḥurd Sa' dī ki bīḥī nişānd]** Ey Sa' dī ol kimse meyve yedi ki bir gök ve bir ḳadan dökdi ve terbiyet etdi. **[kesī burd ḥirmen ki tuḥmī fişānd]** Şol kimse ḥarman ^(312b) iletđi bir toḥum şaçdı. *E'd-dünyā mezra'atü'l-āḥirati* ḥasbince şol kimse ' uḳbāda mütemetti' ve müntefi' olur ki dünyāda ' ömrini ṭā' at ve ' ibādete şarf eyledi dimekdür.

Bāb-i Dehum Dermunācāt ve Ḥatm-i Kitāb

[biyā tā berārīm destī zidil] Gel tā şimdi iḥlāş ile cān ve dilden Ḥaḳ Te' ālā Ḥazreti'nüñ dergāhına bir el ḳalduralum ve tazarrū' ve zārlik [5] idelim **[ki netuvān berāverd ferdā zigil]** zīrā yarın öldükden soñra gilden ya' nī ḳabirden el ḳaldurmak mümkin degüldür. **[befaşl-i ḥazān mī nebīnī dirāḥt]** Ḥazān vaḳtinde dirāḥtı görmez misin **[ki bīberg māned zisermā-yi saḥt]** ki muḥkem sermādan yapraḳsuz ḳalur. **[ber āred tihī desthā-yi niyāz]** Niyāz ellerini boş ḳaldurur **[zirāḥmet negerded tihī dest bāz]** likin Ḥaḳ Te' ālā'nuñ raḥmetinden gerü tehi dest dönmez belki lüḥfından [10] yine evvelki gibi tāze ve laṭif ider. **[ḳazā ḥil' at-i nev-bahāreş dehed]** Ḥükmi-i İlähi şani' pādīşāhı ol dirāḥta tāze ve yeñi yapraḳ ḥil' atını virür. **[ḳader meyve-i derkenāreş nehed]** Ḳader ve ḥüküm Ḥüdāy ol dirāḥtuñ kenārında bir meyve ḳor ve şüküfe eyler müzeyyen ider. **[mepindār ezān derki hergiz nebest]** Ol bābdan ki hergiz bağlanmadı zan eyleme **[ki maḥrūm gerded berāverde dest]** ki ḥacet için elini du' āya ḳaldurmuş [15] kimse maḥrūm düne **[heme ṭā' at ārend u miskīn niyāz]** dükeli kimse Ḥaḳ Te' ālā'nuñ dergāhına ṭā' at getürürler miskīn niyāz getürür. **[biyā tā bedergāh-i miskīn-nuvāz]** Gel tā miskīne teraḥḥüm ve iḥsān idici ve murādını ḥāşıl idici Ḥüdā'nuñ dergāhına ^(313a) **[çu şāḥ-i burehne berārīm dest]** berk ve meyveden ' āri şāḥ gibi el ḳalduralum **[ki bīberk ezān biş netuvān nişest]** zīrā bundan ziyāde berksüz ya' nī ' amel ve ṭā' atsüz oturmak olmaz. Ḥazret-i Şeyḥ raḥmetullāhi ' aleyh münācāta şürü' eyledi. **[ḥudāvendgārā naḳar kun becūd]** Ey ḥudāvendḳār bendeler ki lüḥf u cüd ile [5] naḳār eyle **[ki curm āyed ezbendegān dervucūd]** zīrā bendelerüñden vücuda cürm ve ḥaṭā gelür. **[ḡunāḥ āyed ezben-de-i ḥāk-sār]** Ḥaḳīr benden ḡunāḥ gelür. **[beummīd-i ' afv-i ḥudāvendgār]** Ḥaḳ Te' ālā'nuñ ' afvü ümīdi ile ey Ḥüdā sen eger lüḥf

ile bendeler ki nazar etmeyesün bu biçärelerüñ hâli nice olur? [**kerîmâ berizk-i tu perverde'îm**] Ey kerîm dünyâda senüñ rızkuñ ile beslenmişüz. [**bein'âm u lutf-i [10] tu hû kerde'îm**] Senüñ in'âm ve lütfuña hûy ve 'âdet eylemişüz. [**gedâ çun kerem bîned u lutf u nâz**] Gedâ için ki kerem ü lütf u nâz göre [**negerded zidunbâl-i baḥşende bâz**] in'âm ve ihsân idicinüñ ardından gerü dönmez ve andan ferâgat eylemez. [**çu mârâ bedunyâ tu kerdî 'azîz**] Çünkü dünyâda bizi sen 'azîz ve muhterem eyledüñ. [**be'ukbî hemîn çeşm dârim nîz**] Ey kerîm 'ukbâda [15] daḡi hemîn buni ümîd tutaruz. [**azîzî vu h'ârî tu baḡşî vu bes**] Dünyâda ve 'ukbâda 'azîzliḡi ve h'ârlıḡı ancak sen baḡışlarsun. [**azîzî tu h'ârî nebîned zikes**] Sen 'azîz etdüḡün kimse hergiz kimseden h'ârlıḡ görmez. *Tü 'izzü men teşâ'ü vetüzzillü men teşâ'ü* (313b) [**hüdâyâ be'izzet ki h'ârem mekun**] Ey hüdâ i'zzüñ ḡaḡıçün ki beni h'âr eyleme. [**bezull-i guneh şermsârem mekun**] Günâh h'ârlıḡı ile beni ḡacil eyleme. [**muselleḡ mekun çun menî berserem**] Bir bencileyin maḡlûḡa 'azâb etmek için benüm başum üzre ḡavâle eyleme. [**zidest-i tu bih ger 'ukûbet berem**] Eger 'ukûbet eyledürsem senüñ elinden yegdür zîrâ [5] bu kadar in'âm ve ihsânıñı görürüm [**begîti beter zîn nebâsed bedî**] zîrâ dünyâda bundan yaramazrek bir ḡabâḡat ve bir belâ ve miḡnet olmaz. [**cefâ burden ezdest-i hemçun h'edî**] Kişi bir kendü gibi maḡlûḡuñ elinden cefâ eletmek ve elem çekmek [**merâ şermsârî zirûy-i tu bes**] baña senüñ yüzünden olan şermendelük yeter. [**diger şermsârem mekun pîş-i kes**] Gerü kimse ḡatında beni şermâr eyleme. [**gerem berser ufted zitu sâyeyi**] [10] Eger senden benüm başum üzre bir sâye düşe ya'nî baña cezve'-yi iltifât idesün. [**sipihrem buved kemterîn pâyeyi**] Felek bu kadar ra'fet ile benüm alçakrek bir pâyem olur. [**eger tâc baḡşî ser efrâzedem**] Eger lütfuñ ile sa'âdet tâcını baḡışlayasun ol tâc benüm başumı yüceldür ve beni 'âli mertebeye irişdürür. [**tu berdâr tâ kes nebîned ezdem**] Sen görmekten beni 'âli ḡadr ile tâ ki kimse beni h'âr ve ḡaḡîr etme.

Hikâyet

[**tenem mî bilerzed [15] tenem mî bilerzed**] Çünkü ḡaḡıruma getürem cismüm ditrer. [**munâcât-i şürîde-i derḡerem**] Ka'be'î Şerîf'üñ ḡareminde bir dîvânenüñ münâcâtını [**ki mîguft şürîde-i dil-figâr**] ki ḡalbi mecrûḡ dîvâne eydürdi: [**ilâhî bubahş u bezullem medâr**] Ey âla teraḡḡum eyle ve beni ḡaḡâret ile tutma. (314a) [**hemî guft bâḡaḡ bizârî besî**] Ol dîvâne ḡaḡ Te'âlâ ḡazreti'ne celle celâlüh zârlıḡ ile çok eyiddi. [**meyefken ki destem negîred kesî**] Beni red etme ve ḡaḡâret ile ḡapuñdan sürme zîrâ senden ḡayri bir kimse benüm elümi tutmaz ve baña mu'in olmaz. [**beluḡfem buḡ'ân yâ birân**]

ezderem] Gerekse luḫ ile beni ḫatuḫa oḫu. Gerekse ḫahr ile beni ḫapuḫdan [5] sür redd eyle [nedāred becuz āsitānet serem] benim serüm senüḫ āsitānuḫdan ḫayri ḫutmaz zīrā senüḫ āsitānuḫdan ḫayri bilmezem.

Beyt:

Cüz āsitān tu em derḫihān penāhi nīst

Ser-i merā becuz īn derḫavāle ḫāhi

[tu dānī ki miskīn u biḫāre ʾīm] Sen bilürsün ki miskīn ve biḫāre iz [furū mānde-i nefsi i emmāre ʾīm] nefsi emmārenüḫ maḫlūb ve zebūnı iz ol sebebden saḫa lāyık ḫāʿ at etmeḫe [10] ḫādir degülüz. *İnne ʾn-nefse le ʾemmāratün bi ʾs-su ʾi* [nemī tāzed īn nefsi i serkeḫ ḫunān] Bu serkeḫ nefsi ḫaḫā ve ʿiḫyān ḫarafına ancılayın yelmez ve segirtmez. [ki ʿaḫleḫ tuvāned giriften ʿinān] Ki ʿaḫl anuḫ ʿinānını ḫutmāḫa ve zebūn etmeḫe ḫādir ola. [ki bānefs u şeyḫān berāyed bezūr] Zor ile nefsi ve şeyḫāna ne kim muḫābele ider ve anlara kim ḫālīb olur. [neberd-i pelengān neyāyed zimūr] Mürdan ḫaplanlar cengi gelmez murād [15] mūr ḫaplan ile ceng etmeḫe ḫādir olmadıḫı gibi ʿaḫl daḫi ḫīlekār nefsi ve şeyḫān ile muḫābele etmeḫe ḫādir olmaz dimeḫdür. [nemerdān-i rāhet ki rāhi bidih] Senüḫ ḫariḫūḫ merdleri ve dergāhuḫ maḫbūlleri ḫaḫḫıḫün ki baḫa bir rāh vir ki anuḫ vesīlesi ile senüḫ der ^(314b) ḫāhuḫa iriḫem [vezīn duḫmenānem penāhi bidih] ve bu dūḫmenlerden ki murād nefsi ve şeyḫāndur baḫa bir penāh vir. [ḫudāyā bezāt-i ḫudāvendiyet] Ey ḫūdā ḫūdāvendlüḫüḫ zātı ḫaḫḫıḫün [beevḫāf-i bī-miḫl u mānendiyet] meḫselsüz o ḫāfuḫ ḫaḫḫıḫün ve mānendsüzlüḫüḫ ḫaḫḫıḫün [belebbeyk-i ḫuccāc-i beyti ʾl-ḫarām] Kaʿbe ʾi ḫerīf ḫācılarnuḫ lebbeyki ḫaḫḫıḫün [bemedfūn-i yeḫrib [5] ʿaleyhi ʾs-selām] Medīne ʾi Mūnevvereʾde medfūn olan Resūl ḫaḫḫıḫün ki murād ḫabīb-i Ekrem ḫazretiʾdür ʿaleyhisselām [betekbīr-i merdān-i ḫemḫīr-zen] senüḫ yoluḫda dīn dūḫmenlerini tıḫ urucı bahādurlaruḫ tekbīr ḫaḫıḫün [ki merd-i veḫārā ḫumārend zen] ki ol ḫāziler senüḫ yoluḫda iyle ḫevḫ ile ceng iderler ki ceng arnı yaʿnī kendüler ile cenḫ iden kefereyi ʿad iderler ki anlaruḫ ḫatında lāḫeyʾidür [beḫāʿāt-i pīrān-i ārā [10] ste] iḫlāḫ ve ḫalāḫ ile müzeyyen olmiḫ pīrlereḫ ḫāʿatleri ḫaḫıḫün [beḫidḫ-i cuvānān-i nev ḫāste] tāze civānlaruḫ ḫıdḫı ḫaḫıḫün [ki mārāde ān varḫa-i yek nefes] ki bize ol bir nefes girdābındaki murād ḫālet neziʿ dūr [zineng-i du guften beferyād-res] iki dimeḫ ʿarından ve küfr ile getmekden feryād iriḫ ve lūḫfuḫ ile imānumuzı şeyḫān ḫerrinden ḫıfz eyle. [umīdest ezānān ki ḫāʿ at kunend] [15] Ümīddür anlardan ki ḫāʿ at iderler [ki biḫāʿ atānrā ḫefāʿ at kunend] ki ḫāʿ atsüzlere ḫefāʿ at ideler.

[bepākān kez ālāyišem dūr dār] Pākılar hāḡḡıçünki beni ḡaṡā ve ‘iṡyān alāyişinden arāḡ ve pāk ṡut [ve ger zelletī refṡ ma‘ zūr dār] ve ger bundan ^(315a) evvel bir ḡaṡā ve ‘iṡyān vāḡi‘ oldı ise lūṡfuñ ile ma‘ zūr ṡut ve ḡaṡāmı ‘afv eyle. [bepīrān-i puşṡ ez‘ ibādet dūtā] ‘İbādetden arḡaları iki ḡat olmiş pīrler ḡaḡıçün [zişerm-i guneh dīde berpuşṡ-i pā] ki ḡünāh şerminden dideleri ayaḡlarnuñ arḡası üzredür [ki çeşmem zirūy-i sa‘ ādet mebind] ki çeşümüni sa‘ ādet yüzünden baḡlama. [zebānem bevaḡṡ-i [5] şehādet mebind] Şehādet vaḡtindeki murāḡ ḡālet nezi‘ dūr lisānumı baḡlama. *Men kāne aḡiru kelāmihi lāilāhe illallāhü feḡad deḡale ’l-cennet.*

Beyt:

Hukm-i mestūri vu mesti heme berḡātimetest

Kes nedānist ki āḡribçe ḡālet-i berved

[çerāḡ-i yakīnem ferā rāh dār] yakīn ve tevfiḡ çerāḡını yoluma yakīn ṡut. [zibed kerdenem dest-i kūtāh dār] Nāmeşrū‘ fi‘l eylemekden elümi ḡışa ṡut ya‘ nī ḡudret virme. [bigerdān zinā dīdenī dīde’em] Görmemeklükden benüm [10] çeşümüni döndür ya‘ nī zāhir ve bāṡın çeşümüni seni görici eyle. [medih dest bernāpesendīde’em] Nāmeşrū‘ üzre baña ḡudret virme. *Ve mine ’l-’iṡmeti en lāteḡadder* [men ān zerre’em derhevā-yi tu bīst] ben ol zerre ām ki senüñ hevā ve ‘aşḡuñda ṡurdu [vucūd u ‘adem zi’ḡṡiḡārem yekīst] vucūd ve ‘ademim iḡṡiḡārdan ‘ali’ül seviyyedür [ziḡurşīd-i luṡfet şu‘ ā‘ī besem] senüñ lūṡfuñ āfitābdan baña bir şu‘ āi‘ yeter [15] [ki cuz derşu‘ ā‘at nebīned kesem] ki senüñ şu‘ ā‘iñden ḡayride beni kimse görmeye [bedīrā nigh kun ki bihter kesest] bir fāşıḡa ve bir bedbaḡta nazar eyle ki iyürek kimsedür farazā kāfire ‘ināyet ile bir nazar idesün sa‘ ādet-i ebediyye irişür. ^(315b) [gedārā zişāh-i iltifāti besest] Gedāyi şāhdan bir iltifāt kāfidür. [merā ger bigīri beinsāf u dād] Eger beni inşāf ve dād ile ṡutasun ve ‘amelüme göre baña cezā idesün [binālem ki ‘afvet neñ va‘ de dād] nāle iderüm zīrā ‘afvuñ bunı ve ‘ada virmedi. *Innalāhe yaḡfirn ’z-zünūbe cemī’an innehū hüve ’l-ḡafūru ’r-raḡīm* [ḡudāyā bezillet merān [5] ezderem] Ey ḡūdā beni ḡaḡāret ile ḡapuñdan sürme [ki şüret nebended der-i dīgerem] zīrā ḡayri ḡapu baña şüret baḡlamaz ya‘ nī ḡayri ḡapuda olmaḡ baña mütaşavver ve müyesser degüldür. [ver ezcehl ḡāyib şodem rüz çend] Eger birḡaç ḡün ceħlim belāsından ṡā‘at ve ḡazrekden ḡāyib oldum ise [kunün k’āmedem derberüyem mebind] şimdi ki ‘özr ile ḡapuña geldüm ḡapuyı yüzüme baḡlama ve beni red eyleme. [çi ‘uzr ārem ezneng-i ter dāmeni] Terdāmenmek [10]

ve ‘iŝyān nengünden ne ‘özr getürem [**meger ‘acz pîŝ āverem k’iy ğanî**] meger katuña ‘acz getürem böyle diyü: Ki ey ğani! [**faķirem becurm-i ğunāhem meĝir**] Faķirem beni cürm ve ğunāh sebebi ile tıtma ve ‘azāba giriftār etme. [**ĝanîrā teraĥĥum buved berfaķîr**] Hālbuki ğanînüñ faķîr üzre teraĥĥümü olur. [**çirā bāyed ezza‘ f-i ĥālem girîst**] Hālümüñ za‘ findan ve ğunāhdan baña niçün aĝlamaķ gerek. [**eger men za‘ ifem penāhem kavîst**] Eger ben za‘ im isem [15] penāh senedim kavî ve ‘ālidür. [**ĥudāyā begaflet ŝikestîm ‘ahd**] Ey Ĥüdā ğaflet ile ŝeytān āĝvāsı ile ‘ahd ve peymānı ŝıdık ya‘ nî ŝıdım. [**çi zūr āvered bā każā dest cehd**] Cehd ve sa‘ y eli każāya ne rüz getürür ve anı def‘ etmege nice kādîr olur? [**çi berĥîzed ez^(316a) dest-i tedbîr-i mā**] Bizüm tedbîrimüz elinden ne ĥāŝıl olur [**hemîn nukte bes ‘uzr-i taķŝîr-i mā**] hemîn nukte bizim taķŝîr ve ĥatāmıza ‘özür yeter. [**heme her çi kerdem tu berhem zedî**] Her ne fikir ve tedbîr ki eyledüm dükelisüni müŝevveŝ ve perîŝān eyledüñ ve każāda ne taķdîr etdüñ ise anı zühûre getürüb beni ol cānibe sevķ eyledüñ. [**çi kuvvet kuned bāĥudāyî ĥudî**] [5] Ma‘ lümdür ki Ĥüdā’ya mensüb olan nesneye ĥodluk ne kuvvet eyler murād każāya muĥālefet ve anı taĝyîr etmek müyesser olmaz dimekdür. Bir Ĥüdā’ya ĥodluk ne kuvvet eyler. Bu vech daĥî cāyîzdür bu vech üzre Ĥüdā’yı da olan ya’i ŝāniye vaĥdet içün olur.

Beyt:

Bîrev zāhidā ĥurde bermā meĝîr

Ki kār-i ĥudāyî nekārsît ĥurd

[**nemen ser ziĥukmet bedermîberem**] Böyle degüldür ki ben iĥtiyārüm ile senüñ ĥükmüñden başumı taşra eyledüm ve emrüñe iĥā‘ at etmeyem [10] [**ki ĥukmet çunîn mîreved berserem**] belki senüñ ĥükmüñ benüm başum üzre böyle gider.

Ĥikāyet

[**siyeh çerdeyîrā kesî zişt ĥ’āned**] Bir kimse bir siyeh çerdeyi zişt oķudı ya‘ nî zişt-rüy didi. [**cevābî bugufteŝ ki ĥayrān bumānd**] Siyeh çerde aña bir cevāb didi ki ol kimse ĥayrān ĥaldı ol cevāb budur: [**nemen şüret-i ĥ’iş ĥud kerde’em**] Kendü ŝüretümi ben kendüm eylememiŝüm [**ki ‘aybem ŝumārî ki bed kerde’em**] ki benüm ‘aybumı ŝāyesün ya‘ nî [15] zişt eylemiŝüm diyü beni ta‘ yyîb idesün. [**turā bāmen ezziŝt rüyem çi kār**] Ben eger zişt-rüy isem senüñ benüm ile ne iŝüñ var? [**neāĥîr menem zişt u zîbā nigār**] Āhirziŝt ve zîbāyı naķŝ idici ben degülüm ki baña ta‘ n idesün. Ĥazret-i ŝeyĥ ĥikmet ve ma‘ rifet beyānına şürü‘ eyledi. ^(316b) [**ezānem ki berer nubîŝtî zi pîş**] Ol

nesneden ki benüm başum üzre evvelden yazduñ ya' nî kazâda her ne ki sen benüm için taqdîr etdüñ. [**nekem kereded iy bende per verne bîş**] Ey benden besleyici Hüdâ ne nâkış ve ne ziyâde olur.

Beyt:

Günâh eger çi nebūd ihtiyâr-i mâhâfiz

Tu derṭarîḳ-i edeb kûş u gū gunâh-i menest

[**tu dānāyi āhir ki ḳādir neyem**] [5] Sen 'ālemsün āhir ki ben hiç nesneye ḳādir degülüm. [**tuvānā-yi muṭliḳ tu-yi men kiyem**] Dünli nesneye ḳādîrsün sen ben kimüm? [**gerem reh-numāyî resîdem beḫayr**] Eger lüṭfuñ ile baña yol gösteresün ve hidāyet idesün. Muḳarrer ḫayra ve 'āli mertebeye irişdüm ya' nî irişürüm [**ve ger red kunî bāz māndem ziseyr**] ve ger redd idesün seyr ü sülükdan gerü ḳalurum. [**cihān-āferîn ger neyārî kuned**] Cihān āferîn eger lüṭfindan mu'āvenet eylemeye. [10] [**kucā bende peḫizgārî kuned**] Bende ḳanda pür hünerkārliḳ ider ve zühd ve şalāḫa nice sa'y ider.

Hikāyet

[**çi ḫuş guft dervîş-i kütāh-dest**] Ne laṭîf ve ne ḫüb didi kütāh-dest. Ya' nî nefsi elinde zebün ve 'āciz bir dervîş. [**ki şeb tevbe kerd seḫer guneh şikest**] Ki gice mu'āşîye tevbe iderdi ve seher vaḳti tevbeyi şır idi maḳûl ḳûl budur. [**ger ü tevbe baḫşed bumāned durust**] Eger Allāh Te'ālā Ḥāzreti tevbe baḫşlaya ve tevfiḳ [15] vire ol tevbe dürüst ḳalur aşlā bozulmaz. [**ki peymān-i mā bî-şebātest u sust**] Zîrā bizüm peymān ve 'ahdumuz şebātsuzdur ve süstdür aşlā beḳāsı yoḳdur. Ḥāzret-i Şeyḫ gerü münācāta şürü' eyledi. [**beḫaḳḳet ki çeşmem zibāṭil budüz**] Uluhiyyetüñ ḫaḳıçün ^(317a) ki benüm çeşmümi bāṭıldan dik. Murād bāṭılı baña şüret-i ḫaḳ gösretüb beni kümrah eyleme dimekdür. [**benüret ki ferdā benārem mesüz**] Nūruñ ḫaḳıçün ki yarın ḳıyāmetde beni nāra yaḳma ve 'azāba giriftār eyleme. [**zimiskīniyem rüy derḫāk reft**] Miskīnlük ve biçārelükden yüzüm ḫāke gitdi ya' nî yüzüm yire düşdi. [**ḡubār-i gunāhem bereflāk reft**] [5] Günāhumuñ ḡubārî ḳatı ziyāde olduğundan eflāk üzre gitdi. [**tu yek nevbet iy ebr-i raḫmet bubār**] Sen ey raḫmet seḫābı bir nevbet raḫmet bārānını yaḡdur [**ki derpîş-i bārān nemāned ḡubār**] zîrā bārān ḳatında ḡubār ḳalmaz. Ebr-i raḫmetden murād Hüdā'dur. [**zicurmeme derîn memleket cāh nîst**] Cürmümden ötri bu memleketde ya' nî Ḥaḳ Te'ālā Ḥāzreti'nüñ dergāhında māl' mā' azımşāneâne baña cāh ve 'izzet yoḳdur [**velîkin bemulkî**] [10] **diger rāh nîst**] lîkin bir ḡayri mülke

yol yokdur. Murād dergāh-ı Hüdā'dan ğayri bir dergāh yokdur ki anda huşul murād müyesser ola dimekdür. [tu dānī zamīr-i zebān bestegān] Hāmūş ve bīzebān olanlaruñ zamīr ve fikrini sen bilürsün. [tu merhem nihī berdil-i hastegān] Mecrūhlaruñ qalbi üzre sen merhem qorsun ve murādlarını sen hāşıl idersün.

Beyt:

Hāfiz vişāl mi talebed ezreh-i du'ā

Yāreb du'ā-yi haste dilān mustecāb kun

[15] Hikāyet

[muġi derberüy ezcihān beste būd] Bir muġ cihāndan qapuyı kendü yüzne bağlamış ve 'uzlet ihtiyār etmiş idi. [butirā behidmet miyān beste būd] Bir bütüñ hidmetine bel bağlamış idi. [pes ezçend sāl ān nigühīde kiş] Birkaç yıldan sonra ^(317b) ol mezmüm ve kabīh mezheblü ve nāma' kұл fi' llü [kazā hāletī şa' beş āverd piş] hükmi ilāhi anuñ öñüne bir şa' b hālet getürdi ya' nī bir mühimmi oldu. [bepāy-i but ender beummīd-i hayr] Bütüñ ayaġında hayr ve huşul murād ümīd ile [biġaltīd biçāre berhāk-i deyr] biçāre muġ deyrüñ hāki üzre yuvalandı ve yüzni hāke sürüb bütünden [5] hāşā ma' būd diyü murādını taleb eyledi ve eyitdi: [ki dermānde'em dest ġir iy şanem] Ki 'āciz ve mütehayyir qaldum elümi tut ve mu'āvenet eyle. Ey şanem [becān āmedem rahm kun bertenem] ziyāde mużtarib oldum baña rahm eyle. [bizārid derhidmeteş bārhā] Muġ bütüñ huşurında niçe kerre nāle eyledi ve ağladı. [ki hīceş besāmān neşud kārhā] Ki hiç anuñ işleri sāmān ile olmadı murād anuñ maqşūdları hāşıl olmadı dimekdür. [10] Hāzret-i Şeyh kışşa ortasında ma' rifet beyānına şürü' eyledi. [buti çun bermihimmāt-i kes] Büt bir kimsenün mühimlerini ve murādlarını nice hāşıl eyler. [ki netuvāned ezhud birānden meges] Hālbuki kendüsünden meges sürmege qādir olmaz. Hāzret-i Şeyh gerü hikāyete rücū' eyledi. [berāşuft k'iy pāy-bend-i zalāl] Muġ çünki bütünden me'yūs oldu ġazab eyledi ve eyitdi: Ki ey zalālet pāybendi [bebātil perestīdemet [15] çend sāl] dālālet ve baqālet ile niçe yıl saña tapdum ve 'ibādet etdüm. [muhimmī ki derpiş dārem berār] Şol mühimmi ki öñümde tutarum hāşıl eyle. [veger nebuḫ'āhem ziperverdgār] Eger murād mı hāşıl etmeyesün perverdkār-ı 'ālemden isterüm. [henüz ^(318a) ezbut ālūde rüyeş beḫāk] Henüz büte secde etmekden muġuñ yüzü hāke bulaşmış idi [ki kāmeş berāverd yezdān-i pāk] ki şerik ü nazīri yok. Pāk Allāh anuñ murādını hāşıl eyledi. [haqāyik şināsī derin hīre şud] Bir velī bu huşuşda mütehayyir oldu. [ser vaqt-i şāfi ber u tīre şud] Şāfi ve laḫif ser ve qatı anuñ üzre siyāh oldu. [5] Murād ol

veli āsüdedil ve hoşvaqt iken bu sebebden perīṣān hāṭır oldu dimekdür. **[ki sergeṣteyi dūn-i bāṭıl-perest]** Ki bāṭılperest dunı bir sergeṣte **[dil ezkufr u dest ezḥiyānet neṣuṣt]** kalbi küfr ve inkārdan ve destini ḥiyānet ve ḥabāsetden yumdı ya‘nī henüz imāne gelmedi. **[ḥudāyeṣ berāverd kāmī ki cust]** Şol murādı ki ol muğ taleb eyledi Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazreti ‘azze ismihü lüṭfından ḥāşıl eyledi. **[10] [furū refṭ hāṭır derīn muşkileş]** Ol velīnūñ hāṭırını bu müşkilde aṣağı getdi ya‘nī sırrını fehm etmeyüb biḥuzūr oldu. **[ki peygāmī āmed begūş-i dileş]** Ki anuñ gönli ḳulağına bir ḥaber geldi. Murād Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazreti cānibinden ‘azze ismihü aña bu iki beytūñ maẓmūnı ilhām oldu dimekdür. **[ki pīş-i şanem pīr-i nākış ‘uḳūl]** Ki ol nākış ‘uḳūl pīr büt önünde **[besī guft u ḳavleş neyāmed ḳabūl]** çok eyitdi ya‘nī vāfir tazarrū‘ eyledi ve zārḳıḳ **[15]** ḳıldı ammā anuñ sözi maḳbūl gelmedi ve murādı ḥāşıl olmadı. **[ger ezdergeh-i māşeved nīz red]** Eger ol muğ bizüm dergāhumuzdan daḥi merdūd ola. Bu vech daḥi cāyızdūr. Eger anuñ ḳavli bizüm dergāhumuzdan daḥi redd ola ve murādı ḥāşıl olmaya. **[pes ān geh çı fark ez^(318b) şanem tā şamed]** İyleye ol vaḳt şanemden şamed degün bir fark vardur. Ḥazret-i Şeyḫ ḳışşadan ma‘rifet beyānına şürū‘ eyledi. **[dil ender şamed bāyed iy dust best]** Ey dost şamede ancaḳ dil baḳlamak gerek ve murādı andan taleb etmek gerek **[ki ‘āciz terner ezşanem her ki hest]** zīrā dūnyāda her kim ki vardur şanemden ‘ācizrekdür **[5]** ya‘nī şanem hiç nesneye ḳādir olmaduğı gibi hiç kimse daḥi ‘ālemde bir nesneye ḳādir degüldür. Ḳudret hemān Ḥaḳ Te‘ālā’nuñ elindedür. **[muḥālest eger ser berīn dernihī]** Eger bu ḳapu üzre baş ḳoyasun ve maḳşūduñı bu dergāhdan isteyesün **[ki bāz āyedet dest-i ḥācet tihī]** muḥāldür ki senūñ ḥācetūñ eli gerü boş gele. **[ḥudāyā muḳaşşır bekār āmedīm]** Ey Ḥudā kār ve ‘amelde muḳaşşır geldūñ **[tihī dest u ummīd-vār āmedī]** tehi dest **[10]** ve ümīdlü geldūñ bu daḥi bir nevi‘ ṭā‘ atdür neteki buyurmuşsun. *Lātaḳnetū min raḥmeti ‘l-lāhi.*

Hikāyet

[şinīdem ki mestī zitāb-i nebīd] Eşitdüm ki bir mestbenīzūñ sekerinden **[bemaḳşüre-i mescidī derdevīd]** bir mescidūñ maḥfiline segretti. **[binālīd berāsītān-i kerem]** Kerem āsitānı üzre nāle eyledi. Murād Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazreti’ne tazarrū‘ idüb mışrā‘-i şāninūñ maẓmunını eyitdi dimekdür. **[ki yā rab befirdevs-i a‘lā berem]** **[15]** Ki yā Rab beni firdevs-i a‘lāya elet. **[mu‘ezzin girībān girifteş ki hīn]** Mü‘ezzin ol mestūñ yaḳasını ṭıtdı böyle diyü ki: Āgāḥ ol **[seg u mescid iy gāfil ez‘aḳl u dīn]** ey ‘aḳıl ve dīnden gāfil segün mescidde ne işi var? Sen ḥod ^(319a) şimdi kelb gibi nāpāksun iyleye mescidde senūñ ne işūñ vardur? **[çı şāyiste gerdi ki ḥāhī behişt]** Mü‘ezzin meste

eyitdi: Ne maqbül ‘amel ve ne hūb fi’l eyledūñ ki cennet istersün? [**nemizibedet nāz bārūy-i zişt**] Ziştrūyuñ ile saña nāz yaraşmaz ya‘nī bu hālet lāyık degüldür. [**buguft in sehun pīr u bigrīst mest**] [5] Pīr ki murād mü’ezzindür bu sözi eyitdi ve mest eşitdi ağladı böyle diyü: [**ki mestem bidār ezmen iy h’uce dest**] Ki mestüm iy kişi benden el çek beni kendü hālūme ço zirā [**‘aceb dārī ezluţf-i perverdgār**] ‘aceb mi tatarsun pervredkārūñ lūţfindan [**ki bāşed gunehgārī ummīd-vār**] ki bir günehkār anuñ lūţf ve mağfiretine ümidlü ola. [**turā mīnegūyem ki ‘uzrem pezīr**] Mest mü’ezzine eyitdi: Saña dimezem ki benüm ‘özrümi [10] kabül eyle. [**der-i tevbe bāzest u haķ dest-gīr**] Bāb-ı tevbe meftūhdur ve Haķ Te‘ālā Hazreti māl‘mā‘ azımşāneāne destgīrdür. [**hemī şerm dārem zilūţf-i kerīm**] Kerīmūñ lūţfindan şerm tutarum [**ki h’ānem guneh pīşi ‘afveş ‘azīm**] ki günāhumı anuñ ‘afvı katında ‘azīm okuyum. [**kesirā ki pīrī derāred zipāy**] Bir kimseyi ki pīrlük ayaķdan getüre murād pīrlük sebebi ile ‘āciz ve zebūn ola dimekdür. [**çu desteş negīrī neħized zicāy**] [15] Çünki anuñ elini tıtmayasun yerinden kalkmaz. [**men ānem zipāy ender uftāde pīr**] Ben ol ayaķdan düşmiş ve ‘āciz kalmış pīrüm. [**ħudāyā befazl-i ħudem dest-gīr**] Ey Ĥüdā kendü fazluñ ile benüm elümi tut. [**negūyem buzurgī vu cāhem bubahş**] Dimezem ki dünyāda ^(319b) baña ululuk ve manşib bağışla. [**furūmāndegī vu gunāhem bubahş**] ‘Ācizlūgümü ve günāhumı bağışla. [**eger yārī endek zeled dānedem**] Eger bir yār benüm azcık haţā ‘aybumı bile [**benābihzedī şuhre ger dānedem**] ‘aķılsuzluk ve nāma‘ķulluk ile beni meşhūr eyler [**tu bīnā vu mā ħā’if ezyekdigēr**] sen cemī‘ ‘aybumı görıcısün şöyle iken biz [5] senden ħavf itmezüz. Biri birimüzden ħā’ifüz [**ki tu perde pūşī vu māperde der**] zīrā sen perde örtici ve ‘uyub setr idici settārū’l-‘uyūbsun ve biz biri birimüzüñ perdemüzi yırtıcı ve ‘uyūbumuzı fāş idiciyiz.

Beyt:

Siyāh nāme terāz ħud kesi nemi bīsnem

Çi gūne çun ķalemem dūd-i dil beser nereved

[**berāverde merdum zibīrūn ħurūş**] Ĥalk taşradan figān getürmüş ya‘nī ħaķīķati ile kimsenüñ ‘aybını ma‘lūm etmemiş iken [10] ‘aybını söyleyüb anı ħalk ortasında rüsvāy etmek ister. [**tu bābende derperde vu perde pūş**] Sen bende ile perdedesün ki etdüğü kabāyīhi görürsün ve lūţfuñ ile bendenüñ ‘aybını setr idicısün. [**benādānī er bendegān ser keşend**] Nādānlık ile eger bendeler ħüdāvendleründen baş çekeler ve ħidmetden i‘rāz ideler. [**ħudāvendgārān ķalem derkeşend**] Efendiler bendeler etdüğü

hatā üzre kalem çekerler ya' nî 'afv iderler. [15] [**eger curm bahşı bemiqdâr-i cüd**] Eger cüd ve keremün miqdârı bendelerñin cürm ve hatâsını bağışlayasun [**nemâned giriftârî ender vucüd**] 'âlemde bir giriftâr ve bir mücrim qalmaz [**ve ger haşm giri beqadr-i gunâh**] ve ger günâhımız miqdârı bize çeşm tutasun [**bedūzah** ^(320a) firist u terāzū meḡ'āh] cemî' müzi dūzaḡa gönder ve terāzū isteme zîrâ bilürüz ki dūzaḡa lâyıq olacaḡ kadar günâh etmişüz. [**gerem destgârî becāyî resem**] Eger lütfuñ ile elümi tutasun bir yere irişürüm ve maḡbülün olurum [**verem bifkenî berneḡired kesem**] ve ger beni dergāhuñdan redd idesün kimse beni qaldurmaz ve senün maḡbülün [5] etmeḡe qādir olmaz. [**ki zūr āvered ger tu yārî dihi**] Kim zor getirür ve kim zulm ider eger sen yārliḡ viresün ve mu'āvenet idesün. [**ki ḡired çu tu restgârî dihi**] Kim tutar ve kim 'azāb ider çünki sen qurtulmaḡlıḡ viresün. [**du ḡ'āhend būden bemaḡşer ferîḡ**] Qıyāmetde ḡalḡ iki bölük oliserlerdür. *Ferîḡun fi'l-cenneti ve ferîḡun fi's-sa'iri* [**nedānem kudāmîn dehendem tarîḡ**] Bilmezem ki qıyāmetde baña [10] qanḡısını yol virürler ve ne ḡarafa gönderürler? [**'aceb ger buved rā hem ezdest-i rāst**] 'Acebdür eger benüm yolum saḡ ḡarafdan ola [**ki ezdest-i men cuz gerî ber neḡāst**] zîrâ dünyāda benüm elümden egrilükden ya' nî ḡaḡa ve 'işyāndan ḡayri nesne şādır olmadı. [**dilem mīdehed vaḡt vaḡt in umīd**] Qalbim ḡāḡ ḡāḡ bu umīdi virür [**ki ḡaḡ şerm dāred zimüy-i sifid**] ki ḡaḡ Te'ālā ḡazreti celle celālüh müy-ı sefidden [15] ya' nî aḡşaqaldan şerm tutar. Neteki ḡadīs-i Şerīf'de bunuñ maḡzmunı ma'lümdür. [**'aceb dārem ezşerm dāred zimen**] 'Aceb tutarum eger ḡaḡ Te'ālā ḡazreti 'azze ismihü benden şerm tuta [**ki şermem nemīāyed ezḡ'işten**] zîrâ baña kendümden ve nāma'ḡül ^(320b) fi'llerden şerm gelmez. [**neYūsuf ki çendān belā dīd u bend**] Böyle degül midür ki Yūsūf a.s birāderlernün elinden ol qadar belā ve bend ḡördi ḡārliḡ ve miḡnetler çekdi. [**çu ḡukmeş revān ḡeşt u qadreş bulend**] Çünki Yūsūf 'alehisselāmuñ ḡükmi revān oldı ki 'azīz-i Mışır olub birāderleri aña iḡtiyāc 'arz idüb [5] geldiler. [**guneh 'afv kerd āl-i Ya'ḡubrā**] Ya'ḡüb 'aleyhisselāmuñ ferzendlernün günāhlarnı 'afv eyledi [**ki ma'nā buved şüret-i ḡubrā**] zîrâ ḡüb şüretün ma'nāsı vardur. Murād ḡüb-rüyuñ şüreti gibi sīreti ḡüb ve maḡbül olur dimeḡdür. [**bekirdār-i bedşān muḡayyed nekerd**] Anlaruñ nāma'ḡül fi'line muḡayyed olmadı. Bu ma'nā negerdde olan kāf kāfi Fārisi i'tibār olunduḡuna ḡoredür. Bu vech [10] andan evvelidür. Nāma'ḡül fi'l sebebi ile anları qayd ve bend idüb ḡabis eylemedi. Bu ma'nā üzre nekerdde olan kāf kāfi 'Arabî'dür. [**bizā'āt-i muz cātişān red nekerd**] Anlaruñ qalīl bezā'atları red eylemedi. [**ziluḡfet hemîn çeşm dārīm nīz**] Ey ḡüdā senün lütfuñdan biz daḡi hemîn bunu umīd tutaruz. [**berīn bībizā'at bubahş iy 'azīz**] Bu bezā'atsuz ya' nî 'amelsüz 'abdün [15] üzre

terahhüm ve ihsân eyle. Ey ‘azîz mâ kâbilinde vâkı‘ olan Yusûf münâsebeti ile ‘azîz zikri bunda hûb vâkı‘ olmuşdur. [**kes ezmen siyeh nâmeter dîde nîst**] ‘Âlemde benden ‘âşîrek ve günâhlürek kimse görmüş degüldür. ^(321a) [**ki hîçem fi‘âl-i pesendîde nîst**] Zîrâ benüm hiç saña lâyıķ ve maķbûl fi‘ illerüm yoķdur.

Beyt:

Siyâh nâme terâz hod kesi nemi bînem

Çi gûne çun kalemem dūd-i dil beser nereved

[**cuz in ki‘timâdem beyârî-i [5] tust**] Ki i‘timâdum senüñ mu‘âvenetüñe ve lütf u ihsânunuñdur. [**umîdem beâmurzgârî-i tust**] Ümîdüm senüñ ğaffârluğuña ve raķîmlüğüñedir. [**bizâ‘at neyâverdem illâ umîd**] Hâzretüñe bezâ‘at getürmedüm illâ ümîd getürdüm. Bezâ‘atden murâd bunda ‘ameldür. [**hudâyâ zi‘afvem mekun nâ-umîd**] Ey Hüdâ beni ‘afv ve raķmetüñden nevmîd ve maķrûm eyleme zîrâ ümîdüm sañdur.

*Ķad veķa‘a’l-ferâğu min ŧerħi hâzâ’l-kitâbi bi‘avni’l-lâhi’l-melikil
vehhâb e’l-muħtâc ilâ raķmeti’l-lâhi’l-ğanı fievâyil-i ŧaferi’l-muzaffer
fisene 981 ihdâ ve ŧemânîn ve tis‘a mi’e.*

2.4. Derkenarlar (200b-321a)

[200b]

Derd ağrı derdmend ağrısı olan kimsedür.

Perākende-gūy vaşf-ı terkībīdür.

Fikretde olan tā bunda nefis-i kelimedendür.

‘ Aceb lafzınıñ ma‘ nāsı mışrā‘ -ı şāniye kayd olundı sühūlet-i ma‘ nā için.

[201a]

Ṭāmāt kavā‘ id ve rūsūm ma‘ nāsınadır.

Ḥışt ḥarbe

Küpāl çomak

Şīve bunda kār ve üslūb ma‘ nāsınadır.

Ser bunda heves ma‘ nāsınadır.

Derīn şīveden murād cenk vaşfidur.

Çāliş sa‘ y ma‘ nāsınadır.

Bāliş yaşdıķ

[201b]

Sipihre isnād mecāzıdır.

Bülendde bānk fetḥ ü zammı cāyızdır.

DİR bunda beṭarīķ’ül lüzūm beyār ma‘ nāsınadır.

Behr bunda behre ma‘ nāsınadır.

Rūzī bunda rızķ ma‘ nāsınadır.

‘ Arab İşfāhān ve İsfhān ve Şifāhān’dır.

‘ Acem İspāhān ve Sipāhān’dır.

[202a]

Ḥızāb būyı ammā bunda renk ḥūn muraddur.

Nefi nefye dāḥil olsa şīt olur.

Şūr bunda ğavġa ve iztırāb ma' nāsınadır.

Zeft yoğun ve gubur.

Tārek her nesnenüñ depesi.

Ĥışt bunda ĥarbe ma' nāsınadır.

Ĥod tuġluġa.

Küncşük serçe şıġırcık ve cüssede bunlara meşābe olana itlāk olunur.

[202b]

Budī būdīden maĥfufdur.

Teberzīn yaşşı yüzlü nacāk

Ser bunda meyl ma' nāsınadır.

[203a]

Ĥāk-pākdan murād bunda Şām'dur.

Hüner pīşeden murād ol pehlüvāndur.

Bu mışrā' -i şānīde iki yerde meşbeye zıkr idüb meşbe murād ider. Meşbeye ĥadeng ve ergüvāndur ki ĥadengden қamet ve ergüvāndan çehrenüñ ĥamreti murāddur. Ĥadeng muĥal-i bedīnüñ mışrā' -i şāniyi söyler.

[203b]

Bu vech daĥi cāyızdūr ĥadengini kemān ergüvānını zerīr gördüm.

Ya' ni bunda daĥi dīdem i' tibār oluna.

Ĥadeñġ kayın ağacından olan tīrdür.

Zerīr şaru ağaç.

B' az nüsaĥda devān yerine revān vaĥi' olmışdur devān yilici ma' nāsınadır ki bunda cāri ma' nāsı murāddur.

Giti cihān.

Şīrgīr vaşf-ı terkībidür.

Vezn için neyistānda nūn kesr ile oқunur.

Heycā ceng.

[204a]

Rümh sügü.

Yāveri mu'āvenet.

Gilid miftāh.

Süm toynāq.

Sütür binit.

[204b]

Miğfer tuğluğa.

Pelelek ve pelārek bir niçe ma'ānaya gelür ammā bunda peykān ma'nāsına rüşendür ve tiğ ma'nāsına daği olmağ mümkündür.

Bārīden yağmağ.

Tegrek tolu ki yağar.

Kebūd zurq ma'nāsınadır.

Tebergi gök.

Ḥod tuğluğa.

Piyāde bunda başlu başumuza ma'nāsınadır.

Sinān gönder.

[205a]

Neyāmed lafzınıñ ma'nāsı mısrā' evveli kayd olundu sühület ma'nā için.

Ḥaftān çüqāl.

Nāvek küğış otı.

Şest bunda ağ ma'nāsınadır.

[205b]

Rūy ber hec vaşf-ı terkībdür.

Şinev emr hāzırdur.

Peylek bā-i Fārisi ile çitāl temren ma'nāsınadır ki 'Arabisi filekdür.

Bîl bunda bâ-i ‘ Arabi ile demür bîl ma‘ nâsına olmağ rûşdur.

Gür yabân eşegi.

Ḥâm bunda dibâğat olunmamış post ma‘ nâsınadır.

Zih bunda kiriş ma‘ nâsınadır.

Ḥadenk kayın ağacından olan tîrdür.

Çüpe bunda tîr ma‘ nâsına.

[206a]

Gürd bahâdır.

Destân-ı gürrden murâd bunda Rüstem-i Zâl’dur.

Ḥûnıda olan yâ nisbet içündür.

Perestâr hizmetkâr ma‘ nâsınadır.

Kerkes bende kerkes cārîye olsun.

Ḥarb cenk

İkbîl ikbâl idi kâfiye için elif yâyı kalb olundu.

[206b]

Egerçi cüşeş taqdîrinde olmağ rüşendür. Kendü ma‘ nâsına daği olmağ rüşendür.

Püşeş bunda mu‘ nîs ma‘ nâsınadır.

Sâtür ma‘ rûf.

Nâsâz bunda muḥâlif ma‘ nâsınadır.

Nâciye şanür.

Rez aşma.

Tatâr bunda kendü ma‘ nâsına daği câyizdür.

[207a]

Nuql çerez.

Nâsâzkâr muḥâlif.

Bümrüd f il-i mâzidür.

Saḡaṡ bunda helāk ma' nāsınadır.

[207b]

Ḥimārdan murād bunda re's-i ḥimārdur ki zıkr gül ü arāda-i cüzü-i tarıḡi üzredür.

Nemi Kürd lafzınıñ ma' nāsı mışrā'-i evvel ḡayd olundı sühület ma' nā için.

Dīnār bunda aḡçe ma' nāsına olmaḡ rüşendür.

Dīkereşde olan zamīr ḡāyib dīnāra rāci' dūr.

[208a]

Bireftest lafzınıñ ma' nāsı mışrā' .

Serpence bunda ḡavī ma' nāsınadır.

Dāverden murād Allāh Te' ālā Ḥazreti'dür.

Ḥurūş evvel emre mezdür.

[208b]

Destege ḡudret.

Peymāne ölçek.

Peyvest bunda müte' addidür ulaşdurdı ma' nāsınadır.

Zenbūr-ı sürḡ eşek arısı.

[209a]

Neide olan hemze ḡiṡāb içündür.

Berāverdüñ ma' nāsı mışrā'-i şāniye ḡayd olundı.

Tihigāh boş böḡür.

Mepiç nehy-i ḡazırdur.

Baḡtiyārda ihām-ı laṡīf var.

Hemser bunda ḡātun ma' nāsınadır.

Meyend ey nehy-i ḡazırdur endü don, don şıvamak ma' nāsınadır.

Gülgüne ḡızılca ki ' avretler yüzlerine sürerler.

[209b]

Bedreg bedaşıl ma' nāsınadır.

Feylesof lafz-ı Yunanî'dür ki aşlı feylāsofdur feylā muḥibb-i sūf-i ḥikmet ma' nāsınadır ki elif ḥazf olunub feylesof oldu muḥibb'ül-ḥikme ma' nāsına soñra 'āqıl ma' nāsına isti' māl olundu.

Şeved fi' l-i māzīdür.

Zağan çaylağ.

Kerkes babağuş.

[210a]

Deşt şahrā.

Hāmūn şahrā.

Pāybendden murād bunda tuzāğdur.

Şātır pehlivān.

Hedef nişāne-i tīr.

[210b]

Bārīk ince bārīk bīn vaşf-ı terkībidür.

Şināver yüzkeç.

Mensūc bāf terkībidür.

Zürāf zernāpā.

Bu vech daḥi cāyızdır. Benüm elümnden bir şüret gelmez ya' ni gelmezdi.

İbtidādan üstād anuñ naqşını yuḡarudan bağlamayadı. Bu vech üzre ker benesti taqđirinde olur.

[211a]

Nigārīde ism-i mef' ūldür.

Dem der keşed bunda ḡāmūş ve fāriğ ola ma' nāsınadır.

Rūzī bunda rızq ma' nāsınadır.

Dehād emr-i ḡāyibdür.

[211b]

Bühuft bunda emr-i hâzırdur zîrâ mâzi daħi bu şayfada gelür.

Mehâr yular.

Ba‘ z nüsaħda Ĥüdâ yerine ھاžâ vâķi‘ olmışdur.

Perestide olan yâ ĥiṭâb içündür.

Âr emr-i hâzırdur.

Biḥâr emr-i hâzırdur.

[212a]

Mağz lüb.

Pûşî fi‘ l-i mużâri‘ muḥâṭabdur.

Muḥanneş mef‘ ül oğlan lîkin ھاřkağ ve sığla ma‘ nâsına isti‘ mâl olunur.

[212b]

Kütehi olan yâ ĥiṭâb içündür.

Pâ-yı çüpîn ağac ayağ.

Peşîz puldur.

Beçîz de bâzâyeddür.

Pedîr bâ-yı Fârisi ile faşîhdür.

[213a]

Bâbâ-i Kühi Şîrâz’da bir ‘ azîz imiş ki ekşer Evķât tağda olur imiş.

Pîç emr-i hâzırdur.

Dîs şüret ve âdât teşbîyedür ammâ bunda şüret ma‘ nâsına olmasınınñ vecḥi ziyâdedür.

Pîs ebrâş.

Destân bunda ĥîle ma‘ nâsınadur.

Çâder çâr didükleridür.

[213b]

Çāşt kuşlık.

Sāiḳ ḫalifedür ki eṭfāli olur keder.

Nīme nışf.

Nīstīde olan yā ḫiṭāb içündür.

Īstī fi‘l-i muzāri‘ dūr.

[214a]

Siyekār bunda mūrāyi ma‘ nāsınadır.

Maḥvān nehy-i ḫāzurdur.

[214b]

Şebrev vaşf-ı terkībidür ḫarāmi ma‘ nāsına.

Renc az māy vaşf-ı terkībidür.

Müzd şevāb

Çeşm bunda ümīd ma‘ nāsınadır.

Bedost şāni bādost ma‘ nāsınadır.

Ḳıbal sebeb ve ecl ma‘ nāsınadır.

‘Aşşār bezrici.

Vāpesīde olan ḫiṭāb içündür.

[215a]

Rūy niyāzet taḳdīrindedür.

Bār meyve taḳdīrindedür ki ‘āmmiñ ḫāşşa izāfeti ḫabīlindedür.

Bum bunda zemīn ma‘ nāsınadır.

Daḫl bunda maḥşūl ma‘ nāsınadır.

Āb-rūy ḫürmet ve vaḳār ma‘ nāsınadır.

Vaḫal bātık ve ḫara balcık.

Hāker bunda fāsık ma‘ nāsınadır.

Rūy ve riyāda olan rūy riyā ma' nāsınadır. Rūy Fārisi riyā 'Arabidür şanāyī' şe' riyeden tefenen fi' l-i bāredür.

Būisende ism-i fā' ildir.

Enbān tağarcıq.

Vera takva.

[216a]

Behre naşīb.

Misk 'Arabi, müşk Fārisidür

Ābre āvāre.

[216b]

Āvāze şöhret.

Bu vech daği cāyızdır eger iqlimde āvāze ve söhretüñ fāş olduğun ister iseñ bu vech üzre fāş muzāf olmaz.

Haşş bunda penbelü kaftān ma' nāsınadır.

Bāzi bunda laṭīfe ve bifā'ide ma' nāsınadır.

Bu mışrā' 'adem sūālden kināyetdür.

[217a]

Güheride olan yā ḥiṭāb içündür.

Beri fi' l müzāri muḥātabdur.

Ruzi bunda rızq ma' nāsınadır.

Dih emr-i ḥāzırdur.

Cihāngerd vaşf-ı terķibidür.

Keşiyi ḳanā' at ğani ile bu vech.

[217b]

Nebāt ot.

Hüşide olan yā ḥiṭāb içündür.

Perverend muzāri' olmak üzre şerḥ olundu.

Nābahred sa' ādetsüz ve ' aqılsuz ma' nāsınadır.

Güş gerd bunda ümidkerd ma' nāsınadır.

Güşe 'ide ve tüşe 'ide olan hemze vemdet içündür.

[218a]

Dīv bunda şeytān ma' nāsınadır.

Cerrebāz toğān yavrısı.

Şehper kanāduñ irlidür ammā kanād ma' nāsına isti' māl olunur.

Küninüñ ma' nāsı mısrā' -i evvel kayd olundı sehület-i ma' nā için.

[218b]

Bā' zı nüshada şir yerine sir vāqı' oldı ma' nā böyle olur vaşşinün sir ve mertebesi kıanda irişür şah.

Şerā bunda yer ma' nāsınadır.

Tüsenide olan yā hiṭāb içündür.

Kemer bunda yālem kıaya ma' nāsınadır.

Yālehenk cilbir ve ip ma' nāsına gelür ki hayvānlaruñ başına ururlar.

Endāze miqdār.

Ādemide olan ve hümide olan da yā hiṭāb içündür.

Merdümi olan yā hiṭāb içündür.

[219a]

Rüde bağırsaq.

Vaqıd düturq.

Ānide olan yā hiṭāb içündür.

[219b]

Ded ü dām sibā' ve tıyūr ma' nāsınadır.

Dām-ı sāni tızaq ma' nāsınadır.

Ferceden murād bunda zekerdür.

Püşt zikrinde leṭāfet vardır zīrā murād zen ve ğulām idügi maḥşüş bir şey yoḡdur.

Sümāṭ sofa.

[220a]

İnden murād şikem olması bed yerler şikem i‘tibārı iledür şikem şūni-i rā i‘tibārı ile degüldür.

Ġızā-i serseri olduḡca ṭa‘ām ma‘nāsınadır.

Bālīn yaşdıḡ.

Dār emr-i ḡāzırdur.

Endāze miḡdār.

[220b]

‘Āc fil üstüḡānı.

Bu beyt laṭīfeden ḡālī degüldür.

Ma‘ḡān nehy-i ḡāzırdur.

Mepindār mısrā‘-ı şāniye maşrūfdur.

Ḥüsrevide olan yā ḡiṭāb içündür.

[221a]

Düş omuz.

Pegāh pā-i aşliyye ile irken ma‘nāsınadır ki bā-i Fārīsi ile meşhūrdur.

Ḥālet fi‘l-i māzīdür.

Bab baba babek babacık ma‘nāsınadır.

Meber nehy-i ḡāzırdur.

[221b]

Teveḡḡür ‘arz u vaḡār ma‘nāsınadır.

Sīr-āb bunda şuya ḡanmaḡ ma‘nāsınadır.

Mısrā‘-i şānide olan şevi revī ma‘nāsınadır.

Dernevişt feth-i nūn ile ṭay kerd ma‘nāsınadır.

Tevaḳḳu' ümīd.

[222a]

Teb sıtma.

Tekebbür kibr ma' nāsınadır.

Temkīn ḳudret.

Hüşmendide olan yā ḥiṭāb içündür.

[222b]

Tāften bunda müte' addidür.

Rüyet taḳdīrindedür.

Küni teng bunda ḳillet-i eklden kināyet olmaḳ rüşendür.

Şikem teng bunda ḳillet-i eklden ve 'adem-i eklden kināyet olmaḳ mümkündür.

Mısrā' -i evvelde ḥ'ār ḥaḳīr ma' nāsınadır.

[223a]

'Acem ne getürdüm bilür misin? Bu vech daḥi cāyızdır.

Rüṭab tāze ḥurmā.

Ḥurmāstān ḥurmālık ma' nāsınadır.

Şikem ḥ'ār çok yeyici ma' nāsınadır.

Şüd bunda reft ma' nāsınadır.

Mezen nehy-i ḥāzırdu.

[223b]

Tenkdil bunda çok yiyici ma' nāsınadır.

Letenbār çok yiyici ve kāhil.

Büd būddan maḥfufdu.

Ṭayḡar ṭabla.

Dest bunda ḳudret ma' nāsınadır.

Ba' z nūsahda çigüft yerine begüft vāḳi' olmuşdu.

[224a]

Meger bunda nehy-i h azırdur megerden ma fufdur ki d l h z f olunmuşdur.

Pişde olan pey ecel ma  n sına dağı olmak c yizd r ki ma  n  böyle olur nişkerden  tri  c  teğ zi ola.

T k bunda  il   t ma  n sınadır.

 uŐaŐa ma  n sına degüldür.

 usb emr-i h azırdur.

 ali h li ma  n sınadır.

[224b]

N nhurŐ idüm ma  n sınadır ki tebreki  atıŐ n n ile yerler her ne olur ise.

Berk   s z  an  ve  udret ma  n sınadır.

T b  bunda me b   ma  n sınadır.

Neverd d fi  l-i h azırdur.

Şikest bunda m zi-i mech ld r.

Bal c y vaşf-ı terk bid r.

[225a]

Cev n n n cev ma  n sınadır.

Meyde n n-ı sip d ma  n sınadır.

G Őd Őt  m d   intiz r d Őt ma  n sınadır bunda.

Bir geşte eyy m mıŐr  z luŐ Őifatıdur ki gurben Ő Őifatı degüldür.

 eg n k f F risi ile isti  m  olunmuşdur egerÇi maŐdarı k f   Arabi iledür yeg ne ve yeg n yek n gibi ki aşlı yekd r k f   Arabi ile.

[225b]

D Ő b dibr teber ni bilmez.

 asm  afuŐ fetĐi ile neceş iylemek ma  n sınadır ki bunda mur d odur.  ism  afuŐ kesri ile naşib ve p y ma  n sınadır.

 ursend r zi ve  ani  .

Berk bunda āzıq ma' nāsınadır.

Niger emr-i hāzırdu.

Tā bunda intihā'ı gāyet içündür.

Mesūz nehy-i hāzırdu.

Nigārende naqqaş.

[226a]

Harīdende hānuñ fatıı ve kesri cāyızdu.

Tekye i' timād.

Şudide olan yā hikāyet-i hāl mā menye içündür.

Bu şudide yā hitāb içündür.

[226b]

Yek direm sīm dört beş aqçe ma' nāsınadır.

Hursend rāzı ve kani'.

Pinedūz eskici.

Daşt şahrā.

Tengdest faqir.

[227a]

Eşitdüm ki bir eyü şahıbdil. Bu vech daıı laııfdür.

Tarum çartak.

Salıanatrān vaşf-ı terkibi pādışāh ma' nāsına.

Āfitābdan murād bunda anuñ rūııdur teşbih tarıki ile.

[227b]

Halvet-nişin vaşf-ı terkibidür.

Pürdilān bahādırlar ve şeci' ler ma' nāsına isti' maldür.

Hem püşt taqdirindedür mu' in ma' nāsınadır.

Bārān bunda yağıcı ma‘nāsına daħi olma mümkündür ki ma‘nā böyle olur yağıcı senk üzre atılan tīr ve senkden.

Bernik maħzar. Eyü hūylu kimse atına nik maħzardan murād bunda ol şeyħden ğayri bir şeyħdür.

[228a]

Veġā cenk.

Niun bir yarın nānı yemedi ve uyumadı? Bu vech daħi cāyizdür.

Sifle kesr-i sīn ile ala ma‘nāsınadır.

Kerem pīše kerīm ma‘nāsınadır.

[228b]

Bidih emr-i hāzırdur.

Mecūy nehy-i hāzırdur.

Künd bunda şevved ma‘nāsına olma rūşendür.

Kūş emr-i hāzırdur.

ıymetīde olan yā maşdar içündür.

Gūherīde olan yā ħiāb içündür.

[229a]

Kulūħ kesek.

Gāz mırāz.

Ba‘z nūsahda beşemueş yerine besa‘yeş vāī‘ olur.

Jenk pas faşīħi zā‘i ‘ Arabi iledür.

Cāh manşıb.

‘ Amr’dan murād Leyş oğlı ‘ Amr’dur dirler ki pādīşāh idi ammā ‘ Amr bin Ümmiye ki Ĥabīb-i Ekrem’ün bīni idi ki ziyāde o ömür sürmişdür ol olma iħtimāldür belki velī ve ezherdür.

‘ Amr’da olan vaħdet içündür.

[229b]

Ba' z kimse ferec yerine fereh okur lakin maḥall-i mülāyim degüldür.

Müsey bunda ustura ma' nāsınadır.

Müseyiye nisbet sifid ḥüb vāḳi' olmuşdur.

Bemüyide olan bā' i sebep mışrā' şāniye maşrūfdur.

Müydan murād bunda kāküldür.

[230a]

Ḥāli bunda fevrī ma' nāsınadır.

Müydan murād bunda daḫi kākülüdür.

Gird taraf ve etrāf ma' nāsına vāḳi' olmuşdur.

Megerd nehy-i ḥāzırdur.

Çu bunda teşbīh içündür.

Bu vech üzre çu teşbīh için olmaz.

[230b]

Meniş ḥüy ve ṭab' .

Çürüy nikū beyti güyā' āşık tarafından piseri teslīh içündür.

Ḥür āfitāb ma' nāsınadır.

[231a]

Betedrīc lafzınıñ ma' nāsı mışrā' -i evvel kayd olundu sehūlet ma' nā için.

Bu beytüñ terkīb ma' nāsı böyledür böyle degül midür ki cihān cünbişden soñra ārām buldı böyle degül midür ki Sa' dī sefer iyledi tā murādını buldı.

Mesüz nehy-i ḥāzırdur.

Bu vech daḫi cāyızdür süz şalāḥ ve zühdde ve ḥalḳdadur ya' nī kişiye lāzım olan bunlardur bu ma' nā i' tibāri üzere bāb kayd olunmaz.

Hemḫāne'ide ve biḡāne'ide olan hemze ḫiṭāb içündür.

[231b]

' İnānbāz pīçān vaşf-ı terkībüdür.

Mekūp nehy-i hāzırdur.

Hemi bir neyāyed taq̄dirindedür.

Dustūr bunda vezīr ma' nāsınadur.

Āz hırş.

Vera' taqvā.

[232a]

Kīsebur yankesici.

Cesed ten.

Sitiz 'inād.

[232b]

Çu kūh mısrā' -i şāniye maşrūf olmağ cāyızdūr

Derkeş emr-i hāzırdur.

Şadefvāruñ ma' nāsı mısrā' -i şāniye kayd olundu sehūlet ma' nā için ve mısrā' -i evvel daği şarf olunmağ cāyızdūr.

Vārādāt teşbīhdūr bunda.

Güftār söz.

[233a]

Jāj necālet.

Kem-āvāz hāmūş.

Tūde dipcik ve yığın.

Bu beyt temsil tarīki iledür.

Ğıybet ğıynuñ kesri ile kişinüñ ardınca nāma' kıl söylemege dirler.

[233b]

Şehrbend bunda hişār ma' nāsınadur.

Ezān bunda ezān sebeb ma' nāsınadur.

Güft-i evvel māzidür.

Güft-i şāni maşdar-ı merḥumdur.

Berdār emr-i ḥāzırdur.

Mekuş nehy-i ḥāzırdur.

[234a]

Sūd fā'ide.

Sipār emr-i ḥāzırdur.

Pās ḥıfz.

Dār emr-i ḥāzır.

Dest bunda ḳudret ma' nāsınadır.

Dīv muzāfdur.

Gām ṭamaḳ.

Ḳafesden murād bunda maḥbusdur.

Rīv ḥıle.

[234b]

Mezen nehy-i ḥāzırdur.

Zirā kendü ḳıymetiñi şırsun ve ḥürmetiñi zāyi' iylersün bu daḫi laṭıfdür.

Bu vech daḫi laṭıfdür. Her kimseye ḥürmet kendüdendür.

Ḥalaḳ eski.

Ḥāmüş-büd ḥāmüş oldı ma' nāsına daḫi cāyızdır.

Ḥalaḳ-püş ḥulḳı ḥüb bir kimse var idi bu vech daḫi cāyızdır ki bu vech üzere ḥüb lafzı muzāf olmaz.

[235a]

Ter bunda edāt-ı tafşıldür.

Ber ṭāḳ mescid nüşṭ ve sefer kerd taḳdīrindedür.

Ṭāḳ bunda miḥrāb ma' nāsınadır.

Kemāvāz bunda ḥāmüş ma' nāsınadır.

[235b]

‘ Ālimide ve cāhilide olan yā ḥiṭāb içündür.

Menuṃāy nehy-i ḥāzırdur.

Kūşış ism-i maşdardur.

Gārd bıçağ ammā bunda kalemtırāş murāddur.

Beşer-i şāni mürekkebdür.

[236a]

Gūynādān lafzına muzāf olmağ cāyızdır ki ma‘ nā aña göre olur.

Ḳafāḥūrd ḳafāsına sille yedi ma‘ nāsına isti‘ māl olunur.

Guzāf ḥubrāf ma‘ nāsınadır tebriki götüri ammā bunda ‘abeş ve nāma‘ ḳūl emr-i addur.

Zebān zıkrinden ihām vardur zirā zebān zebāne ma‘ nāsına daḡi gelür.

Hezār ḥarf gırāne daḡi maşrūf olmağ cāyızdır ma‘ nā-yı evvelden ḳaṭ‘ -i naḡar.

[236b]

Bu mışrā‘ ġıybetden kifāyetdür.

Şikīb şabr.

Nihād bunda ḳalb ve ṭab‘ ma‘ nāsınadır.

Buğzār emr-i ḥāzırdur.

Ṭāḳ bunda muşandıra ma‘ nāsınadır.

Ḥūş sirāy vaşf-ı terkībidür.

[237a]

Beḡandīd ve küft taḳdīrindedür.

Güft bunda seḡun ma‘ nāsınadır.

Biyār emr-i ḥāzırdur.

Kenār-ı evvel āğūş ma‘ nāsınadır.

Bāş emr-i ḥāzırdur.

[237b]

Ba' z nüsahda nazarrā yerine baṣīret vāki' olur ki baṣīr çeşm ma' nāsına olub yā ḥiṭāb için olmaḵ rüşendür.

Bezm şarāb meclisi.

Turkān bunda sipāhiyān ma' nāsınadır.

Berūyeş taḳdīrindedür.

Sīli sille ma' nāsınadır.

[238a]

Şikest bunda māzi-i mechöldür.

Ḥīştendār vaşf-ı terkībidür.

Kendü ḥālī üzere olıçıdan ḥoşrek bir kimse yoḳdur ki kimsenüñ ḥüb-zıştı ile anuñ işi yoḳdur. Bu vech daḫi cāyızdır līkin bu vech üzere ki lafzı ' illet için olmaz.

Niṣīb iniş.

Firāz yoḳuş.

[238b]

Firāz bunda yoḳuş ma' nāsına olmaḵ rüşendür ki andan bülend ma' nāsına murād ola.

Güfti fi' l-i māzīdür.

Nümūdār urnek.

Der lebhāş taḳdīrindedür.

Tenk bunda muḥkem ma' nāsınadır.

Fuzül zamm-ı fā ile maşdardur.

[239a]

Bāḡ ve beyzadan murād duḫterdür teşbīh ṭarīḫi ile.

Zāḡ ve ebrden murād zengidür teşbīh i' tibāri ile.

Zerḳ feth-i zā ile riyā ma' nāsınadır.

Zurḳ zamm-ı zā ile kebūd ma' nāsınadır.

Teberñi gögretek.

Germ bunda fevrî ma' nâsınadır.

[239b]

Destgîr vaşf-ı terkîbidür.

Dâdem taqdirindedür.

Nenk 'âr.

Sîr şarmışağ.

Derdem bunda fevrî ma' nâsınadır.

Cuvân pîrden murâd halkdur.

[240a]

Gîti cihân.

Midânîmde istifhâm ma' nâsı vardır.

Fezûli bunda fetḥ-i fâ iledür.

[240b]

Ḥamûş emr-i ḥâzırdur.

Güyende ism-i fâ' ildür.

Zamânide olan vaḥdet içündür.

Şefîḫ fa' il bîma' nâ fâ' ildür.

[241a]

Nebüşende ism-i fâ' ildür sâmi' ma' nâsına.

Zehre ḳudret ma' nâsına isti' mâl olunur.

Yârâ ḳudret.

Düş omuz.

Bîn emr-i ḥâzırdur.

[241b]

Sîgi mişlindedür ki sirînden mürekkebdür lîkin şarâb ma' nâsına vâḳi' olur faşîḥâdan kâf Fârîsi ile istimâ' olunmuşdur yegâne gibi.

Sergirān bunda mest ma' nāsınadır ba' z muhalde mütekebbir ma' nāsına gelür.

Ḥusām tīg ma' nāsınadır.

Ḥürd bunda şataşdı ma' nāsınadır.

Meriz nehy-i hāzırdu.

Maḥallede birāderiñüñ yüzi şuyunu dökme zirā dehr senüñ yüzüñi şuyunu şehirde döker bu vech daḡi cāyızdır līkin bu vech üzere birizeddür eşbāb ile.

[242a]

Megū nehy-i hāzırdu.

Püstīn bunda ġıybet ma' nāsınadır.

Bigerded bişevd ma' nāsınadır.

[242b]

Bedide olan yā ḡıḡāb içündür.

Ser firāz 'āli ḡadr ma' nāsınadır.

Temkīn ḡudret.

Fuzūd bunda fuzūden ma' nāsınadır.

[243a]

Ḥıybet bunda laḡıfe ma' nāsınadır.

Der nārāsti taḡdirindedür.

Bu mışrā' da bu vech daḡi cāyızdır. Belī ḡarāmılıḡ ġıybetden yekdür zirā düzdler bahādırlıḡ iderler didi.

Ġıybet kūn vaşf-ı terkībidür.

Nizāmiyye Bağdād' da bir medresenüñ ismidür.

Mer bunda taḡsīn-i lafz içündür.

[243b]

Pişev muḡtedā.

Edebden murād bunda ' ilm-i ' Arabiyetdür.

Ḥaside olan yā maşdar içündür.

Ḥaccāc fetḥ-i ḥāl iledür.

Bistān emr-i ḥāzırdur.

[244a]

Buḥ'āhendüñ ma' nāsı iki mışrā' bile maşrūfdur.

Bidār emr-i ḥāzırdur.

Mebādā olmaya olmasun ma' nāsınadır.

[244b]

Bu vech daḥi cāyızdır. Ne laṭife ḥarām ve ne ğıybet ḥelāldür.

Der ıflım taḫdīrindedür.

Buşüy emr-i ḥāzırdur.

Bīni burun.

Biḥār emr-i ḥāzırdur.

Sebbābe şalavāt barmağı.

[245a]

Zaḫan çege.

Fertüt bunamış.

Devletde istifhām inkārı ma' nāsı vardur.

[245b]

Buşüy kelimesinüñ ma' nāsı mışrā' -i evvel ḫayd olundu sehūlet ma' nā için.

Hemvāre dāim ma' nāsınadır.

Ġaybdan vaşf-ı terkībidür.

Dāri fi' l-i muzāri' muḥāṭabdur.

[246a]

Kerde'ide olan hemze ḫiṭāb içündür.

Merğaz bir yerüñ ismidür āḫirinde olan yā-i nisbet vaḫdet için olmaḫ cāyızdır.

Bered fi' l-i muzāri' ğāyibdür.

[246b]

Be'ār be' ayb ma' nāsınadır.

Tevaqqu' ümīd.

Melāmet pesend vaşf-ı terkībidür.

Guzend zarar ma' nāsınadır.

[247a]

Meten nehy-i hāzırdur urma ma' nāsına metinden urmak ma' nāsınadır.

Nigāh hıfz.

Nīmdāngdan murād bunda şey-i kalīldür.

[247b]

Hūd tuğulğa.

Haftān çuqāl.

Hamüş emr-i hāzırdur.

Buħuft bunda emr-i hāzırdur. Ba' z maħalde māzi olur.

Ba' z nüsaħda meger anki yerine cezānkes vāqi' olmışdur.

[248a]

Giriz emr-i hāzırdur.

Siyehçāl bir nev' buqağı ve tuzaq.

Ten kimse ma' nāsınadır bunda.

Hizum oñun.

Nigeh hıfz.

[248b]

Pāy hıfz ma' nāsınadır.

Guzend zarar.

Bād emr-i gāyibdür.

Pezir emr-i hāzırdur.

Vām qarż.

[249a]

Devletpenān vaşf-ı terkibidür.

Bu beyt bu vecihle şerḥ olundu bu üslüb ile āsān olduğı için.

Der şüret-i düstāni taqđirindedür.

Bīm ḥavf.

Neḥāhide ma‘nā-i istifhām vardur.

[249b]

Sebz bunda tazelük ve şıḥḥat ma‘nāsınadır ki lāzemi ile ta‘bīrdür.

Ba‘z nūsaḥda nāzūki yerine tāzūki vāki‘ olmuşdur.

Dustūr bunda vezīr ma‘nāsınadır.

Ṭāli‘ sitāre.

[250a]

Çu bunda teşbīḥ içündür.

Pesend bunda pesendīde ma‘nāsınadır.

Senūñ katuñda bir muvāfiḳ yār ola. Bu vech daḥi cāyızdır.

Ġamgusār ğam izāle idici ma‘nāsına isti‘ māl olunur.

[250b]

Mestüre gerek idi ammā Fāriside tezkīr ve tāniş beraberdür gerekse o lafz-ı Fārisi gerekse ‘Arabi olsun.

Meniş ḥūy ve ṭabī‘ at.

[bübürd ez perī çehre-i zişt ḥūy] [zen-i dīv sīmā-yı ḥoş ṭaba‘ cūy] zişt ḥūylu olan peri şüretlü zenden kesel ḥoş ṭabī‘lü dīv şüretlü zen iste ba‘z nūsaḥda böyle vāki‘ olmuşdur.

Gūyuñ ma‘nāsı mīsrā‘-i evvel ḳayd olundu sehūlet ma‘nā için.

[251a]

Penāh bunda emr-i ḥāzırdur.

Çu bunda teşbîh için daħi olmağ cāyızdır lîkin meşrû^ç olan ma^ç nā rūşendür.

Kelāğ qarğa.

Kefş başmağ.

Berāber u girih tereşrūylükden kināyetdür.

Bānū ħatun.

[251b]

Bubend emr-i ħāzırdur.

Kuħlîşde yā[’] nisbet sâkin oğunmağ gerek vezin için.

Pūş bunsu emr-i ħāzır müte^ç addidür.

Bunda şūy emr-i ħāzırdur.

[252a]

Nîgāneden murād bunda nāmaħremdür.

Emr-i ħāzırdan soñra nehy-i ħāzır vāķi^ç olsa nehy-i ġāyib ma^ç nāsına olur.

Ķalyadan murād bunda rāstık taşıdır.

Girîz emr-i ħāzırdur.

[252b]

Bupūşān emr-i ħāzırdur.

Ba^ç z nūsağda mār yerine bār vāķi^ç olur yük ma^ç nāsına ki bunda meşakğat ve zaħmet murāddur.

Kün emr-i ħāzırdur.

Nefz laţîf.

İkisinüñ sözi ma^ç nāda bir olduğundan ötri yek seħun didi.

Pārîn eski ve bıldırki.

[253a]

Ber bunda sîne ma^ç nāsınadır.

Bār yük ma^ç nāsınadır ki belādan kināyetdür.

Çir kavî ve ğālib.

Āsiyā degirmen.

Bālāyide olan yā'î s̄āniye ḥiṭāb içündür.

[253b]

Gülbün gül fidānı.

Sin'in cem' senedür 'ilm-i ḥilāfū'l-ḳıyās.

Āmūz emr-i ḥāzırdu.

Ferheng ' aql ve edeb ve hūner ve kemāldür.

[254a]

Berār emr-i ḥāzırdu.

Kün emr-i ḥāzırdu.

Zih bunda taḥsīn ma' nāsınadur.

Tevbīḥ başına urmaḳ.

Dest renc kesb ma' nāsınadur.

Dest bunda ḳudret ma' nāsınadur.

Destgāh ḳudret.

[254b]

Resān emr-i ḥāzırdu.

Āmūzgār üstād.

Nevṣet feth-i nūn iledür.

[255a]

Fermān ḥükm.

Kūy maḥalle.

Ba' zı nüsaḥda dilber dilber yerine lu' bet vāḳi' olur.

[255b]

Meḥāsın bunda ṣaḳal ma' nāsınadur.

Muħanneşden murād bunda mef' ũl oğlandur.

Şũy emr-i ħāzırdur.

Nāħalef yaramaz ferzend.

Ĥāneken vaşf-ı terkībīdür.

[256a]

Megerd nehy-i ħāzırdur.

Māned bunda mānistendendür.

Nevħāste genc ü tāze ma' nāsınadır.

Dem bunda emr-i ħāzırdur demīdenden ki ũfürmek ma' nāsınadır.

Piçberpiç bunda edebsüz ma' nāsınadır.

Seng bunda edebsüz ma' nāsınadır.

Bu mışrā' ziyāde saħtлықdan kināyetdür.

Surūrī Efendi sengden ġayrı ile şımağ mümkün degül ma' nāsını iħtiyār itmişdür.

Ķofl gilīd.

[256b]

Hirāsīden ħavf ve iħtirāz itmek ma' nāsınadır.

Niğāħ bunda nazār ma' nāsınadır.

Ba' zı nüsaħda besīb yerine beşīb vāķi' olmışdur aşāđasına el iletđi ma' nāsına olur.

[257a]

Aşlında kitābdur ħāfiye içün elif yāya ħalb olınmışdur.

Govā aşlında govāhdur.

Raħīl riħlet ma' nāsınadır.

Senglāħ taşlığ.

Nedānī fi' l-i nefydür.

[257b]

Merān nehy-i ħāzırdur.

Bubend emr-i h azırdu.

  AŐikide olan y  hit b i undur.

Pezed fi' l-i muz ari' d r.

[258a]

Pors emr-i h azırdu.

Teng bunda denk ma' n sınadur.

  AŐ ar bezirci.

H aleŐ ta dirinded r.

[258b]

BehiŐtide olan y  nisbet i undur.

Ki in ta dirinded r.

H atir-firib vaşf-ı terkibidür ki ma b b mur ddur.

[259a]

Meg y nehy-i h azırdu.

K r- zm y vaşf-ı terkibidür.

Reved fi' l-i muz ari' d r.

Nik rende ism-i f ' ildir.

Hem n naŐŐ b dda ma' n -i istifh m vardur.

[259b]

 bil Őutr ma' n sınadur.

 igil bir Őehr n ismidür.

Kitib aŐında kit b idi k fiye içun elif y ya  alb olındı.

Ekşer siy h mürekkeb ile yazıldıgından  tri  arf-i siy h didi.

Meclis-fur z vaşf-ı terkibidür.

Porside olan y  nisbet i undur.

MiŐr ' -i Ő nide olan der  apu ma' n sınadur.

[260a]

Perī fi' l-i muzāri' -i muḥāṭabdur.

Dicle Baġdād nehrinüñ ismidür.

Dām bunda tuzaġ ma' nāsınadır.

Mepiç nehy-i ḥāzırdur.

[260b]

Ez in bunda ez in sebeb ma' nāsınadır.

Pey iz.

Dukes duṭā'ife ma' nāsınadır.

Ehremen bunda şeytān ma' nāsınadır.

Suruş bunda Cibril ve melek ma' nāsına olmaġ mümkindür.

Ḥarf-gir noḡşān-gir ' ayb-bin ma' nāsınadır.

[261a]

Cāmdan murād bunda āftābdur.

Bu beytde şan' at-ı leff ü neşr-i müretteb vardır.

Riv ḥile.

Bikāvend bidirrend ma' nāsınadır.

Binevā bunda faġir ma' nāsınadır.

[261b]

Pāye mertebe ma' nāsınadır.

Furū māye bunda sifle ma' nāsınadır.

Nāṭikide olan yā ḥiṭāb içündür.

[262a]

Ḥāmuşide olan yā ḥiṭāb içündür.

Kunān bunda müfred idüğine nekerd lafzı ḡarinedür hem ṭa' n olınmışlar cemī' maḡalde ki bunda zıkr olınmışdur müfreddür.

Ten-perver vaşf-ı terkībīdür.

Kāh kaşr.

[262b]

Āğūş kucağ.

Ḥaz naşīb.

‘Azab ergin.

Ba‘ zı nüsaḥda mīlerzed yerine mīrenced vāqī‘ olur.

Berkeneddür bā feth-i kāf ile.

[263a]

Burd-bār şabūr ve ḥamūl ma‘ nāsınadır.

Enderz bunda naşīḥat ma‘ nāsınadır.

Rehā terk ma‘ nāsınadır.

Mānend mişl.

Enbāz şerīk.

Cuft bunda ḥatun ma‘ nāsınadır.

[263b]

Nedāred lafzınuñ ma‘ nāsı mışrā‘ -ı evvele kayd olundı sühūlet-i ma‘ nā için.

Ferzāne ‘ārif ve ‘āqıl.

Belāğātde tağlīb vardur şemseyn ve kamereynde olduğı gibi.

[264a]

Mu‘ cem noqtalı ḥarf.

Sen anda hemān ol ‘aybı gördüñ ki vardur ammā ol kadar hünerden ‘aqluñ gözi bağlandı bu bu vech daḥi cāyızdır.

Yaḳīn-i şānī kıyāmet ma‘ nāsınadır.

Nebīnendde nūn sür‘ at ile okunacağ bedde dāla kesre virmek cāyızdır.

[264b]

Ḥuz mā şafā da' mā kederdür.

Ḥuz emr-i ḥāzırdur.

Bend bunda emr-i ḥāzırdur.

Ḥire bunda tonuk ma' nāsınadır.

Ṭaleb bunda emr-i ḥāzırdur ṭalebīdenden müştakdur.

[265a]

Dāmen-ālūde ve ter-dāmen fāsıķ ma' nāsınadır.

Puṣṭī mu' āvenet ma' nāsınadır.

'ıffet pāklık.

Kec egri.

Rāst toğrı.

[265b]

Çeşm bunda ümīd ma' nāsınadır.

Ḥāmūş bunda emr-i ḥāzırdur ḥāmūşīdenden.

Guzer emr-i ḥāzırdur.

Piç emr-i ḥāzırdur.

Nigāh lafzınuñ ma' nāsı mışrā' -ı şāniye kayd olundı sühület-i ma' nā için.

[266a]

Zaḥf sekte.

Nīk-bīn vaşf-ı terkībīdür.

Biyendāz emr-i ḥāzırdur.

Dustdan murād bārī te' ālādur.

Derḥurd lāyık.

Sitāyiş bād taķdīrinde olmaķ rüşendür.

[266b]

Evşāf muzāf degildir.

Bedī' den murād bārī te' ālādur.

Niger emr-i hāzırdur.

Şeyb pīrlık.

Biyefşān emr-i hāzırdur.

Jengār pas.

Rūzī bunda rızķ ma' nāsınadır.

[267a]

Dān emr-i hāzırdur.

Gūy top.

Gūy emr-i hāzırdur.

Nīstīde yā hıţāb içündür.

Nāf göbek.

[267b]

Pistān meme.

Enbān tağarcıķ.

Ber bunda sīne ma' nāsınadır.

Şīr sūt.

Cān-perver vaşf-ı terkībīdür.

[268a]

Nīş bunda nīşter ma' nāsınadır.

Gerd gerdīd taķdırindedür ki şod ma' nāsınadır.

Şabr acı otdur fārisīde bānuñ sūkūnı iledür.

Endāyed fi' l-i muzārī' dūr endūdenden.

Āzer ve āzer āteş ma' nāsınadır.

Bitāft bunda müte' addīdür.

[268b]

Merā ḥ'āb nebord ma' nāsınadur.

Nīrū kuvvet ma' nāsınadur.

Rence rencide ma' nāsınadur anda olan hemze ḥiṭāb içündür.

Pīh iç yağı.

Ki rāh lafzınıñ ma' nāsı mıṣrā' -ı şāniye kayd olundı sühület-i ma' nā için.

Dīde 'ide ve pūṣide 'ide olan hemze ḥiṭāb içündür.

[269a]

Dil-i ḥaḳ nuyūšet taḳdīrindedür.

Bubīn emr-i ḥāzırđur.

Pey bunda siñir ma' nāsınadur.

Muhre bunda üstüḥ'ān ma' nāsınadur ki aña oğurga dirler.

Beden-i insānda iki yüz pāre üstüḥ'ān vār idügin iş' ārdur.

[269b]

Beden-i insānda üç yüz altmış pāre ṭamar vār idügin beyāndur.

Cevāriḥ a' zā-i zāhire.

Behāyim ḥayevānāt.

Ārī fi' l-i muzāri' -i muḥāṭabdur.

Serveride olan yā maṣdar içündür.

Gīr emr-i ḥāzırđur.

[270a]

' Āḳilide olan yā ḥiṭāb içündür.

Giriften bunda farz itdüm ma' nāsınadur.

Sipās şükr.

Edhem bunda esb-i siyāh ma' nāsınadur.

Pizişgāh ʿaql u eṭibbā.

[270b]

Zemin kötrüm.

Diy dün maʿ nāsınadır.

Furū māye sifle.

Rehī yā-i ašliyye ile bende maʿ nāsınadır.

ʿÜdsüz buḥūrdān.

[271a]

Gom yāftend neyāftend maʿ nāsınadır.

Bir yerde iki nehy-i ḥāzır cemʿ olsa şānī maşdar maʿ nāsına olur.

Bergeşte baḥt bedbaḥt maʿ nāsınadır.

Bū lafzı ve ebū lafzı kendü maʿ nāsına olsa ziyāde maʿ nāsına olur.

Mekuş nehy-i ḥāzır dur.

[271b]

Gīr emr-i ḥāzır dur.

Bunda şānʿ at-ı leff ü neşr-i müretteb vardır.

Vār bunda edāt-ı teşbīhdür.

Kār-dārān ve fermān-berend vaşf-ı terkībīdür.

Mecūş nehy-i ḥāzır dur.

[272a]

Bu beytde şānʿ at-ı leff ü neşr-i müretteb vardır.

Neḥl ḥā-i ḥikmet ile zembūr maʿ nāsınadır.

Menn terengubin didükleri baldur ki hevādan yapraḫ üzre yaḡar.

Nevā bunda çekirdek maʿ nāsınadır.

Naḥlbend ʿavām taḥrīf idüp naḥlbend dir.

Zi ḥayret lafzınuñ maʿ nāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olundu sūhūlet-i maʿ nā için.

Ḥūr āfitāb.

Pervīn ülker.

Nigāşt naqş kerd ma' nāsınadır.

[272b]

Ba' zı nüsaḥda beelvān yerine beenvār vāḳi' olmuştur.

Ded ve dām sibā' u tıyūr ma' nāsınadır.

Semek māhī ma' nāsınadır.

Buşūy emr-i ḥāzırdu.

Mepūy nehy-i ḥāzırdu.

Saḥtī-keş vaşf-ı terkībīdür yā maşdar içündür.

Ḥudāvend bunda şāḥib ma' nāsınadır.

[273a]

Bupāy emr-i ḥāzırdu.

Ber pīr-i kuhun taḳdīrindedür.

Purs emr-i ḥāzırdu.

Ḳu'ūd bunda maşdardur.

Zerūd şemūd vezni üzre ism-i şaḥrādur.

Ki bīçāre bir zamān sıtmadan eridi bu vech daḥi cāyızdūr.

Ġalṭī fi' l-i muzāri' -i muḥāṭabdur.

[273b]

Bupūş emr-i ḥāzırdu.

Ḥezīd imekledi ma' nāsınadır.

Vuşāḳ uşāḳ.

[274a]

Türk bunda maḥbūb ma' nāsınadır.

Ba' zı nüsaḥda devr yerine cevr vāḳi' olmuştur.

Çüpek-zen vaşf-ı terkībīdür ki bunda hindū-yi pāsban murāddur.

Āğuş-ı şānī bir maḥbūbuñ ismidür.

Dīk çölmek.

Kārvān ḥalkı başını çölmege iletmiş bu mışrā' uñ ma' nā-yı mantūķisi budur.

Bu beytde kâfiye dīk ve rīgdür ki birisi kâf-ı 'Arabī birisi kâf-ı Fārisī iledür böyle çok vāķi' olmuşdur.

[274b]

Zevraķ küçük gemi.

Ḥudāvend muzāf degüldür.

Hevdec devenüñ ortasında ḵonur miḥfe gibi bir nesnedür.

Rimāl cem' -i remldür be Türkī ḵum.

Heyūn beserek deve.

Bune oba ve çāder.

[275a]

Buḥuft bunda emr-i ḥāzırdur.

Teng bunda muḥkem ma' nāsınadır bi ḥasebi 'l-isti' māl.

Ki bunda zīrā ma' nasına daḥi cāyızdır.

Vām ḵarz.

Ligām uyan.

Germā ḥarāret.

Ḥamūş emr-i ḥāzırdur.

Ḥām bunda ḵayd ma' nāsınadır.

[275b]

Der nezereş taḵdīrindedür.

Bīstem māzī olmaḵ üzre şerḥ olındı muzāri' olmaḵ daḥi cāyızdır.

Bīstem ve īstem cāyızdır.

Mānde 'ide hemze vaḥdet içündür.

Deşt şahrā

[276a]

Ger çi ber her ne 'i taḫḫirindedür ki hemze ḫiṭāb içündür.

Naḫvet kibr der ni' meti taḫḫirindedür.

Meḫend nehy-i ḫāzırdur.

Āsumāna isnād mecāzıdur. enbete 'r-rebī' u 'l-baḫla gibi.

Ḥeṭ bunda ḫükm ma' nāsınadır.

Kunişt kilisā.

[276b]

Muḡ āteş-perest.

Niger emr-i ḫāzırdur.

Bārıden murād bunda Allāhü Te' ālādur.

[277a]

Ber āyedüñ ma' nāsı ma' nāsı mıṣrā' -ı evvele ḫayd olundı sühūlet-i ma' nā için.

Bumāl emr-i ḫāzırdur.

Derd aḡrı.

Şandal ḫuş-būy bir nesnedür ki baş aḡrısına fā 'idesi vardır.

Tā bunda mādām ma' nāsınadır.

Mizācetdde olan tā ḫiṭāb içündür.

[277b]

Tef ḫarāret.

Dik çölmek.

Ma' nā-yı evvele göre necūşaned ma' nasına olur.

Medān nehy-i ḫāzırdur.

Gāred bıçaḫ.

[278a]

Gūy emr-i hāzırdur.

Giriften bunda farz itdüm ma' nāsınadır.

Eḳtā' rızq.

Der dil nihād taḳdīrindedür.

[278b]

Zemīsteden nūn ḥazf olınmıřdur ḳāfiye için.

Gilīd miftāh.

[279a]

řirīn muzāf degüldür.

Hācibān cem' -i hācibdür fürs ḳā' idesi üzre.

Bered lafzınıñ ma' nāsı ma' nāsı mıřrā' -ı evvele ḳayd olundı sühület-i ma' nā için.

Sumenāt Hindūsitān'da bir řehrüñ ismi ve büt ve kilisā ma' nāsına dađı gelür.

Menāt bir bütüñ ismidür.

Timřāl sūret ki anda cesāmet ola.

[279b]

Vefā zān but-i seng-dil terkībinüñ ma' nāsı ma' nāsı mıřrā' -ı evvele ḳayd olundı sühület-i ma' nā için.

Ḥeyy diri.

Cemād cānsuz ve neşv ü nemāsı olmaya.

Muğ āteř-perest ve muḳlaḳ kāfir ma' nāsına dağı gelür.

Berehmen Hind ḥakīmine dirler ki murād pāpāsdur.

[280a]

Çeřmānda olan elif ve nūn cem' içündür.

Deyr kilisā.

Gebrān āteř-perestān.

Pāzend şuhuf-i İbrāhīmdür.

[280b]

Birün bunda ğayrı ma' nasınadır bi ğasebi'l-lüzüm.

Ba'zı nüsaħda be teslīm-i dīn enderest vāķi' dūr.

Līn rıfķ u mülāyemet.

Tefsīr u zend şuhuf-i İbrāhīmdür.

Bedī' acīb ma' nāsınadır.

[281a]

Ferzīn ulu ve 'āķil ve ehl-i ħikmet.

Lisān-ı 'Arabda fānuñ kesri iledür.

Bu buķ' a şāhınuñ nāşıhı ve 'ālimisin bu vech daħi cāyızdūr.

Şāh u ferzīn ħüb vāķi' olmışdur.

Berehmen rā taķdīrindedür.

Cūyed fi'l-i muzāri' dūr.

[281b]

Dādār ħāķim ma' nāsınadır ki bunda ħüdā murāddur.

Der çāh-i belā taķdīrindedür.

Beğal ķoltuķ.

Yek dest ber dilem taķdīrindedür.

[282a]

Ba'zı nüsaħda ķazā yerine fezā vāķi' olmışdur şāhrā ma' nāsına.

Siyeh-püş vaşf-ı terkībīdūr.

Āteşüñ şubħā izāfeti izāfet-i beyāniyyedür.

Sūħte bunda ķavcar ma' nāsınadır.

Tatār tātār tatar fārisīde ekşer maħalde kāfir ma' nāsınadır. ba'zı maħalde kendü ma' nāsına daħi gelür.

Der u deşt dere tepe şahrâ ve ol yazı ma' nâsınadır.

Butkede büthâne ma' nâsınadır.

[282b]

Guft bunda guften ma' nâsınadır.

[283a]

Giryeye kâfirlerüñ göñli meyl eyledi bu vech daği câyizdür.

Sâc âbnûs ve ardıç ağacı ammâ evvel rüşendür.

Butekde olan kâf-ı taşğîr taḥkîr içündür.

Zend şuhuf-i İbrâhîm.

[283b]

Mukellel biraz altun ile toķınmış ma' nâsınadır.

Miṭrân berehmen.

Rîsmân ip.

Beḥye nigende.

[284a]

Bumânduñ ma' nâsı mışrâ' -ı evvele kayd olundu sühûlet-i ma' nâ için.

Mânî bunda nihî ma' nâsınadır.

Dest bunda kudret ma' nâsınadır.

Ḥabîşden murâd miṭrândur.

[284b]

Büm bunda memleket ma' nâsınadır.

Neyistân kamışlık.

Maḥalletde tā nefsi kelimedendür ki selâset için böyle yazılmışdur.

Rustehîz kıyâmetdür ki gavğâ-yı gaḥḥ ma' nâsına isti' mâl olunur.

[285a]

Hicîz aşlında hicâzdur ki kâfiye için elif yâya kalb olundu.

Vār bunda edāt-ı teşbīhdür.

Dār emr-i hāzırdur.

Derhurd lāyık.

Ferec ğamdan ğalāş bulmaq.

[285b]

Nırū kuvvet ma' nāsınadır.

Bāz bunda meftūh ma' nāsınadır

[286a]

Sirişt fi' l-i māzıdür.

Rāstıde olan yā ğıţāb içündür.

[286b]

Eger  ari ate gider ve  ari -i m stak ime s l k ider ise  bu vech da ı c yizd r lakin bu vech üzre vaşf-ı terk b  olmaz.

Vāşık ism-i f c ildir.

Berg bunda azık ma' n sına ve l zım olan nesne ma' n sınadır.

M n  cennet.

[287a]

Muflis de olan y  ğıţ b içündür.

Pence penc hdan mu affed r.

Şum r emr-i h zırdur.

[287b]

Me uft nehy-i h zırdur.

Şum r emr-i h zırdur.

Ni' am cem' -i ni' metd r.

Bu vech da ı c yizd r p r zeb nını sözden ba lamış idi.

Puste fıstık.

[288a]

Biçem emr-i hâzırdur.

Niger emr-i hâzırdur.

H'îd bîd vezni üzre kıasıldür ki teberrükî hâşıl.

Çemîd bunda çemîden ma' nâsınadır.

[288b]

Cürrebâz toğan yavrusı.

Çeşm bunda ümîd ma' nâsınadır.

Bâl kıanad.

Direv biçim.

Demed fi' l-i muzâri' dür.

[289a]

Niger emr-i hâzırdur.

Nâb şâfi ma' nâsınadır.

Zi şerm-i gunâhân ma' nâsı mışrâ' -ı evvele kıayd olundı sühûlet-i ma' nâ için.

Gulbe bunda dükkân ma' nâsınadır.

[289b]

Nih emr-i hâzırdur.

Cefte egilmiş ve bükülmüş.

Neşât sürür.

Cevânîde olan yâ maşdar ve nisbet için olmağ câyizdür.

[290a]

Bâş emr-i hâzırdur.

Ez seret tağdîrindedür.

Şâmdan murâd müyuñ sevâdıdur.

Sipîdeden murâd müyuñ beyâz olmasıdur.

Hākden murād bunda kabrdür.

[290b]

Rūh-perver vaşf-ı terkībīdür.

Bātilden murād maḥabbet-i māsiḩādur.

Āmūzgār üstād.

Şud bunda reft ma' nāsınadır.

Gūy top.

[291a]

Pīr muzāf i' tibār olınsa ma' nā böyle eşek koca yük altında ne sa'y ider ve neye kâdir olur.

Suvārī taḩdirindedür.

Derendāz emr-i ḩāzırdur.

Bu söz temşil tarīḩi iledür.

[291b]

Neburdīnūñ ma' nāsı mışrā' -ı evvele ḩayd olundı sühūlet-i ma' nā için.

Sen elsüz ve ayakşuz oturmaḩdan ḩalk bu vech daḩi cāyızdır.

Dār emr-i ḩāzırdur.

Hevācemde olan mīm pāy lafzına maşrūfdur.

Zimām yular.

[292a]

Ceres deve çañı.

Ender pīşest taḩdirindedür.

Neḩzīnūñ ma' nāsı mışrā' -ı evvele ḩayd olundı sühūlet-i ma' nā için.

Duhul-zen vaşf-ı terkībīdür.

[292b]

Ba' zı nüsaḩda neyefşānde vāḩi' olmışdur nefy tarīḩi ile.

Şeyb pīrlık.

Şebāb cūvānlık.

Berken emr-i hāzırđur.

Siyāhī 'em taqđirindedür.

Dārī fi' l-i muzāri' -i muhātabđur.

[293a]

Dūr qabr ma' nāsınadır.

Sūd fā'ide.

Kūş emr-i hāzırđur.

Ez seret taqđirindedür.

Bubār emr-i hāzırđur.

[293b]

Nekīredde olan tā hıtab içündür.

Şumār bunda emr-i hāzırđur.

Mekun nehy-i hāzırđur.

[294a]

Dest bunda kudret ma' nāsınadır.

Tīmār bunda ğam ma' nāsınadır.

Mepiç nehy-i hāzırđur.

Pesiç sefer ve tedārük.

Bāş emr-i hāzırđur.

Neng ār.

[294b]

Serrişteburd zidest taqđirindedür.

Pehlevānīde olan yā hıtab içündür.

Rīg qum.

Gür kabr.

Gunbed kubbe.

Girdekân ceviz.

Dî dün.

[295a]

Kirmden murād bunda ipek kırdıdır.

Değme mezār.

Harîr-i kefenüñ ma' nâ-yı terkîbîsi kefenüñ harîri dimekdür.

Püsîde çürümüş.

Deymâh evvel kış ayı târih-i celâl i' tibârî ile.

Tirmâh faşl-ı hazân şihâh-ı 'acemde vâki' olmuştur.

Erdibeğişt orta bahâr ayı.

[295b]

Hiire bunda serâsîme ma' nâsınadır.

Zi sevdâ ma' nâsı mısrâ' -ı evvele maşrûf olmağ rûşen olduğundan ötri kayd olundu.

Ziyem fi' l-i muzâri' -i nefsi-i mütekellim-i vağdedür.

Pây pest bunda temel ma' nâsına geldi.

Ruham mermer.

Hemân dostlardan ötri bir hücre binâ eyleyem bu vech daği câyizdür.

[296a]

Tef harâret.

Ba' zı nüsağda tef yerine puf vâki' olmuştur üflemek ma' nâsına.

Dîkdân ocağ.

Nemed keçe.

Sepes pes ma' nâsınadır.

'Âbkarî bir nev' kıumaştur.

Herif bunamış.

Herçenk yengeç.

[296b]

Gir emr-i hâzırdu.

Âz hırş.

Sen ey gâfil sūd u māl fikrindesün bu vech daği cāyızdır.

[297a]

Çeşm pāka muzāf olmağ da cāyızdır ma' nā böyle olur pāk çeşmünden gâflet sürmesini kıpar bu vech üzre bikendür kāfuñ fetħası ile.

Ĥāk bunda kıbr ma' nāsına ziyāde rūen olmağdur.

Remān remiden şıfat-ı müşebbedür.

Remān yerine zemān olmağ cāyızdır ki ma' nā böyle olur biribirinüñ dīdār u mülākātından vāfir zamān geçmiş idi ki ikisinüñ bile üzerine āsumān teng geldi ya' nā mülākāt vāki' olmadı.

Endüde şıvanmış.

[297b]

Ki üst terkibinüñ ma' nāsı mışrā' -ı şāniye kıyd olundu sühület-i ma' nā için.

Der āgüş muzāf olmamağ cāyızdır ki ma' nā böyle olur dilberi kıcağındadır bu vech üzre dostdan murād dilberdür.

Meğāk çukur ki bunda kıbr murāddur.

Âc fil üstüh'ānı.

[298a]

Ĥāk bunda kıbr ma' nāsınadır.

Bu vech daği cāyızdır zīrā andan şoñra dehr saña çok zamān kıalmaz sen daği helāk olursın.

Vech-i evvele göre nemāned nenehed ma' nāsınadır.

[298b]

Nîz daḥi ma' nâsınadır.

Tell yığın ve depeccük ve yumrı yer.

[299a]

Bād-gerd kaçırğa.

Der reh taḫdîrindedür.

Oturmaz ma' nâsına daḥi cāyızdır.

Mi' cer maḫrame.

Çu sutür-i serkeş taḫdîrindedür.

Nişîb iniş.

Dārîde ma' nâ-i istifhâm vardır.

[299b]

Dār emr-i ḫâzırdur.

Guzâşt fi' l-i mâzîdür.

Kârvāngehden murād dünyâdur.

[300a]

Dil-ârâma beñzer dünyāya maḫabbet itme bu vech daḥi cāyızdır.

Mebend nehy-i ḫâzırdur.

Ġaflet yaḫasından başıñı şimdi ḫaldır bu vech daḥi cāyızdır.

şîrâz zikri kendüsine göredür.

Der şîrâz taḫdîrindedür.

Buşûy emr-i ḫâzırdur.

[300b]

Ḥirîd fi' l-i mâzîdür.

Enguşterî yüzük.

Şureyyâ ülker.

Ey burāder taq̄dirindedür.

Bed ānda ān ism-i işāret olmak rüşendür. Edāt-ı cem' olup ma' nā olmak da cāyizdür.

Ey bürāder yaramazlarıñ işinden şerm tut.

[301a]

Nā-pārsā fāsıq

Be 'uzrīde olan bā-i sebebiyyet mısrā'-ı şāniye maşrūf olduğundan ötri aña kayd olundu.

Mezen nehy-i hāzırdu.

[301b]

Bu vech daḡi cāyizdür. Ne merdligi var şol kimsenüñ ki bir zenden.

Ḥuce bunda şāhib ma' nāsınadır.

Perverī fi' l-i muzāri' -i muḡātabdur.

Ṭa'ne nezed taq̄dirindedür ki hem ma' nā-yı istifhām vardur ammā murād ṭa'ne bizeddür.

Min kelāmi emria'l mü'minīn ' Ali raḡiya'l-llahu ' anh

Laḡad rabbeytü cirven tavle ' ömrī

Felemmā şār kelben ' aḡ mir celī

Min Dīvān

[302a]

Sūy cānib ma' nāsınadır.

Ḥurī fi' l-i muzāri' dūr.

Ba' zı nūsaḡda çu yerine ki vāḡi' olur ma' nā aña göre olur.

[302b]

Kemter ' adem-i şarf ma' nāsına daḡi olmak cāyizdür ki ma' nā böyle olur dost senüñ cānuña ayak ḡomaz ve senüñ ile dostlık eylemez.

Mihr bunda maḡabbet ma' nāsınadır.

' Āḡilide olan ḡiṭāb içündür.

Bir̄iz emr-i h̄azırdur.

K̄ine-t̄uz vaşf-ı terkib̄id̄ür.

[303a]

Şev emr-i h̄azırdur.

Āştī yā-i aşliyye ile şulḥ ma' nāsınadur.

[303b]

Ār emr-i h̄azırdur.

Şev emr-i h̄azırdur.

[304a]

Ḥeside olan yā ḥiṭāb içündür.

Cādde ṭarīḳ.

Merev nehy-i h̄azırdur.

Ber̄in-i şānī refī' ma' nāsınadur ki in lafzı nisbet içündür zerrinde olan in lafzı gibi.

[304b]

Germ-rev vaşf-ı terkib̄id̄ür.

Bāş emr-i h̄azırdur.

Āver emr-i h̄azırdur.

[305a]

Bir̄iz emr-i h̄azırdur.

Bir̄izendūñ ma' nāsı mışrā' -ı evvele kayd olundı sühulet-i ma' nā için.

Ār emr-i h̄azırdur.

Āşüb gavgā.

[305b]

Medār nehy-i h̄azırdur.

Rāhīde olan yā ḥiṭāb içündür.

Deryūze dilenmek.

Biyāmūz emr-i hāzırdur.

[306a]

GİR emr-i hāzırdur.

GuzİR bunda istiġnā ma' nāsınadır.

Şifet lafzı bunda teşbīh içündür.

Heyl bunda cemā' at ma' nāsınadır.

[306b]

Murdād meh bir ayuñ adıdır.

Gālīve bunda aḥmaḳ ma' nāsınadır.

Baḥt gālīveye muzāf olmaḳ cāyızdır ol vaḳt ma' nā böyle olur ol aḥmaḳ bedbaḥt.

Tİre-rüz sa' ādetsüz ve devletsüz ma' nāsınadır.

Ānīde olan yā ḥiṭāb içündür.

Fezīḥat rüsvāyılıḳ.

[307a]

Verz emr-i hāzırdur ki bunda zirā' at ma' nāsına olan verzīdenden müştāḳdur.

Ār emr-i hāzırdur.

Munkerden murād şarāb yapmadur.

Kūy maḥalle.

[307b]

Dār emr-i hāzırdur.

Ḥīş bunda ḥişım ma' nāsınadır.

Zuleyhā zānuñ zammesi ile faşīḥdür.

Şehvet-i şeyṭāna ancılayın an virmiş idi bu hem vechdür.

Bānū ḥātun.

Ruḥām mermer.

[308a]

Der neẓereş taḫdīrindedür.

Der āy emr-i ḥāzırdur.

Sindān örs.

Ber gerd emr-i ḥāzırdur.

Şerm nāyedde ma^ç nā-i istifhām-ı inkārī vardır.

[308b]

Berend fi^ç l-i muẓārī^ç -i cem^ç -i ğāyibdür.

Ḥ^çāhiş ism-i maşdardur.

Ber endiş emr-i ḥāzırdur.

[309a]

Ba^ç zı nüsaḫda neyārend yerine nedārend vāḫi^ç olmuşdur.

Guzīr būd nāguzīr lābüdd ma^ç nāsınadır ki lābüdd lāzım olan nesne büd lāzım olmiyan nesne ma^ç nāsına isti^ç māl olunur.

Menşūr ism-i mef^ç üldür.

Kerded bunda şeved ma^ç nāsınadır.

[309b]

Sevdā bunda memleket ve vilāyet ma^ç nāsınadır.

Dükke ḥabşhāne.

Besīc bā-i Fārisī ve bā-i ^ç Arabī ile ve cīm-i Fārisī ve cīm-i ^ç Arabī ile luġatdür.

Bendiyān maḥbūsān ma^ç nāsınadır.

[310a]

Bu vech daḫi cāyızdır eger cihān subaşı ile saña ne ğam.

Ġişden murād bunda ḥıyānetdür.

Vār bunda teşbīh içündür.

Ḥerbende ḫatırcı.

[310b]

Kemterīde olan yā ḥiṭāb içündür.

Mih ulu.

Ber bunda ʿ inde maʿ nāsınadır.

Nekereded neşevēd maʿ nāsınadır bunda.

Ser bunda heves maʿ nāsınadır.

Hüşmendīde olan yā ḥiṭāb içündür.

[311a]

Bende ʾide olan hemze ḥiṭāb içündür.

Şermsārī taḳdīrindedür.

ʿ Uzr-ḥ ʾāh vaşf-ı terkībīdür.

Der şanʿ ā ṭiflī ʾem taḳdīrindedür.

[311b]

Merḳad mezār.

Tārīk ḳarañu.

Teng ṭar.

[312a]

Bāş emr-i ḥāzırđur.

Furūz emr-i ḥāzırđur.

Teb sıtma.

Ṭamaʿ ümmīd.

Ber bunda mīve maʿ nāsınadır.

Fişānd fiʿ l-i māzīdür.

[312b]

Faşl bunda vaḳt ü zamān maʿ nāsınadır.

Mepindār nehy-i ḥāzırđur.

Biyā tā mışrā' ı çu şāḥ mışrā' ı ile tamām olur.

[313a]

Berg bunda yapraḡ ma' nāsınadır ki 'amel murāddur.

Kon emr-i ḥāzırdu.

Dunbāl ḥalef ma' nāsınadır.

Çeşm bunda ümīd ma' nāsınadır.

[313b]

Be 'izzetde bā ḡasem ve tā ḥiṡāb içündür ki aşlı 'izzdür bu 'izzetden ḡayrıdur ki 'izzet ma' nāsınadır.

Menīde olan yā vaḥdet içündür.

Bedīde olan yā vaḥdet içündür.

Mekun nehy-i ḥāzırdu.

Pāye mertebe ma' nāsınadır.

Şūrīde dīvāne.

[314a]

Buḡ'ān emr-i ḥāzırdu.

Dānī fi' l-i muzāri' -i muḡāṡabdur.

Neberd ceng.

Bidih emr-i ḥāzırdu.

[314b]

Yeşrib Medīne-i Münevveredür.

Veḡā ceng.

Her maḡalde ki ḡaḡḡıçün ma' nāsı ḡayd olunmuşdur anda olan bā ḡasem içündür.

[315a]

Mebend nehy-i ḥāzırdu.

Bigerdān emr-i ḥāzırdu.

Bīst fi' l-i māzīdūr.

Bedīde olan yā vaḥdet içündür.

[315b]

Merān nehy-i ḥāzırdur.

Çend rüz taḳdīrindedür.

Megīr nehy-i ḥāzırdur.

Ḥīzed fi' l-i muzāri' dūr.

[316a]

Ḥudāyīde olan yā-i şāniye nisbet için olmaḳ rüşendür.

Ben senüñ ḥükmünden başımı taşra iletmezem bu vech daḫi cāyızdır.

Şumārī fi' l-i muzāri' -i muḥāṭabdur.

Zişt-nigār ve zībā-nigār taḳdīrindedür ki vaşf-ı terkībīdür.

[316b]

Biş ziyāde ma' nāsınadır.

Resīdem ve māndem ki şīga-i māzīdūr taḥaḳḳuḳ içündür.

Cihān-āferīn vaşf-ı terkībīdür.

Kütāh-dest bunda bu ma' nāyadır ḳudretsüz ma' nāsına degüldür.

Peymān ' ahd.

Budüz emr-i ḥāzırdur.

[317a]

Bubār emr-i ḥāzırdur bunda yaḡdur ma' nāsınadır.

Zi curmemde olan zi min ecliyye ma' nāsınadır.

Nihī fi' l-i muzāri' -i muḥāṭabdur.

Muḡ bunda bütperest ma' nāsınadır.

Nigūhīde mezmūm.

Kīş fi' l ü mezheb.

[317b]

Deyr kelīsā.

Gīr emr-i ḥāzırdur.

Berāndende bunda bānuñ fetḥ u kesri cāyızdır.

Ber ār emr-i ḥāzırdur.

[318a]

Ḥire bunda mütehayyir ma' nāsınadır.

Kām murād.

Vech-i evvele göre red merdūd ma' nāsına olur.

[318b]

Best bunda besten ma' nāsınadır.

Nihī fi' l-i muzāri' dūr.

Muḥālest lafzınıñ ma' nāsı mışrā' -ı şāniye kayd olundu sühūlet-i ma' nā için.

Nebīd aşlı nebīzdür ki ḥurmadan olan şarābdur ammā 'Acem şarāb ma' nāsına isti' māl eyler.

Beremde olan ber emr-i ḥāzırdur.

Mescidden murād bunda cāmi' dūr

Maḫşūreden murād miḥrāb şofası olursa mescid kendü ma' nāsına olur.

[319a]

Mü 'ezzine ḥ'āce zıkrı ḥüb vāḫi' olmuşdur.

Dārīde ma' nā-yı istifhām vardur.

Pezīr emr-i ḥāzırdur.

Be faẓlda bā ḫasem için daḫi olmaḫ cāyızdır.

Bubaḫş emr-i ḥāzırdur.

[319b]

Zelev ḫaṭā.

Şuhre meşhūr ma' nāsınadır.

Perde-pūş vaşf-ı terkībīdür.

Perde-der vaşf-ı terkībīdür ki perde-derim taqdirindedür.

Perde-pūşī taqdirindedür.

[320a]

Firist emr-i hāzırdu.

Ger destem gīrī taqdirindedür.

Ferīk bölük.

Dest-i rāst bunda sağ taraf ma' nāsınadır.

Ger ve kec egri.

Sifid ve sipīd beyāz ma' nāsınadır.

[320b]

Geşt bunda şod ma' nāsınadır.

Negerd negerdīd ma' nāsına vāqī' olmışdu.

Bu maħalde daħi cāyızdūr līkin nekerd kendū ma' nāsına olmađ rūşendūr.

Muzcāt qalīl.

Şān anlar.

Çeşm bunda ümīd ma' nāsınadır.

Bubağş emr-i hāzırdu.

Siyeh nāmeter ziyāde günahlu ma' nāsınadır.

[321a]

Fi' āl fi' lūñ cem' idūr. Ki i' timādem taqdirindedür.

Āmurzgār gāffār ma' nāsınadır.

SONUÇ

16. yüzyılda yaşamış olan Şem’î, şerh edebiyatının en üretken şârihlerinden olup ilk Türkçe tam Mesnevi şerhiyle birlikte Sadi, Hafız ve Molla Cami’nin eserlerine yapmış olduğu şerhlerle Türk Şerh Edebiyatı’nın en önemli isimlerinden birisi olmuş, yaşadığı çağa damgasını vurmuştur.

Bu yüzyılın şerh faaliyetleri içinde yer alan ve Osmanlı medrese eğitiminde Farsça öğretimi için kullanılan kitapların başlıcalarından biri olan İranlı Sadî-i Şirazi’ye ait Bostân adlı eseri şerh eden Şem’î, Farsça beyitlerin orijinal halini harekeli olarak yazmış ve şerhinde bu beyitleri tek tek şerh etmiştir. Şem’î, beyitlerin manasına önem verdiği için birçok beyti sadece tercüme etmekle yetinmiş gerekli gördüğü yerlerde kısa açıklamalar yapmıştır. Şem’î, bazı mısralarda anlamın daha iyi anlaşılabilmesi için tercümelere küçük eklemeler de yapmıştır.

Çalışmamızda vardığımız sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

1. Şârih Şem’î Efendi şerhini oluştururken tek bir nüshayı esas almamıştır. Şerh metninde ve derkenarlarda “ba‘ zı nüshada” ifadeleriyle değişik nüshalara da değinmiş bunlar arasındaki farklılıkları ortaya koymuştur.
2. Şem’î Efendi Bostân şerhinde anlattığı kavramın doğruluğunu desteklemek veya müellifin asıl kastettiği anlamın bir ayete tekabül ettiğini vurgulamak için ayet ve hadislerden iktibaslar yapmıştır. Bu şekilde ayet ve hadisleri şahit göstermiştir.
3. Şem’î şerhte, anlatılanları beytlerle de desteklenmiş ve şerh ettiği beytlere yakın anlamlı oldukça fazla sayıda beyt örnekleri vermiştir. Bu örnekleri Beyt, Kıt’a gibi başlıklar altında sunmuştur. Bostân şerhinin incelediğimiz kısmında 58 beyt, 1 tane de kıt’a örneği vardır. Necati Bey’in bir beytini de kullanan şârih o dönem edebiyatını şerhinde kullanmıştır.
4. Beytlerde geçen kelimelerin anlamının verilmesi, şerhlerde olmazsa olmaz durumlardan biridir. Şem’î, bu şerhinde bol miktarda derkanar kullanmış ve

kelimelerin anlamlarından, gramer özelliklerine dair birçok bilgiyi derkenarlar vasıtasıyla vermiştir. Derkenârda, beyitlerdeki kelimelerin anlamlarının verilmesi ve bu kelimelerle ilgili kısa açıklamaların yapılmış olması, yine bazı kelime ve kelime gruplarının gramer yapılarının açıklanması vs. bu şerhe bir ansiklopedi, lugat ve gramer kitabı özelliği de kazandırmıştır.

5. Şem’î Mustafa Efendi’nin *Şerh-i Bostân* adlı eserinde atasözü, özellikle de deyim kullanımına önem verdiğini görüyoruz. Şârih deyim kullanımından sonra çoğunlukla “ve” bağlacı ile eşanlamlısını verir veya “yani” bağlacı ile açıklamasını yapar.
6. Şem’î Efendi’nin Bostân’ı şerh ederken Farsça kelimelere verdiği Türkçe karşılıklar 16. yüzyıl Türkçe söz varlığı hakkında ipuçları barındırmaktadır. Şem’î, Türkçe arkaik kelimelere şerhinde sıkça yer vermiştir. Şerhte bugün dilimizde kullanımdan düşmüş çok sayıda Türkçe kelime vardır. Bu durum Şem’î’nin Türkçe’yi sevmesi, sade Türkçe ile eser yazmış olması, anlaşılır olmayı amaçlaması ve Bostân eserini Türkçe ibarelerle şerhetme gayretiyle açıklanabilir. Şem’î, bu şerhinde kullandığı sade ve anlaşılır dil vasıtasıyla da o dönemin nesir dilinde sade üslubun ne ölçüde kullanıldığına dair bize kıymetli bilgiler vermiştir.
7. Şem’î’nin en önemli özelliklerden biri, beyitlere birden fazla anlam vermesidir. Klâsik şerhlerde bir beytin ya da mısranın birden fazla tercümesinin yapılması pek karşılaşılan bir durum değildir. Şem’î, yeri geldikçe beytlerin “*Bu vech dağî cāyızdır*” kalıp ifadesiyle alternatif tercümelerini yapmıştır.
8. Şem’î, şerhini yaparken hem metin içinde hem de derkenarlarda zaman zaman beyitlerdeki edebî sanatlara değinmiştir. Bazı durumlarda sanatı açıklayarak göstermiş bazılarında ise hangi sanat olduğunu söylemekle yetinmiştir. Ağırlıklı olarak *teşbih*, *kinaye*, *leff ü neşr* sanatlarına değinilmiştir.
9. Şerhde Şem’î Efendi, bazı Türkçe ve yabancı kökenli kelimeleri okuyanlar tarafından daha kolay okunması için harekelendirmiştir.
10. Katalog bilgisinde eserin yazarı olarak “Şemî Şem-Allâh Mustafâ Prizrînî” şeklinde bir kayıt mevcuttur. Bu bilgi tespitimizce yanlıştır. Bu bilginin “Şem’î Mustafa Efendi” şeklinde değiştirilmesini öneriyoruz.

11. Ayrıca katalog bilgisinde eserin yazılış tarihi ile ilgili olarak Hicri 981, Miladi olarak ise 1572 yazılmıştır. Fakat eserin sonundaki ferağ kaydına baktığımızda eserin “Hicri 981 yılının Safer ayının başlarında” yazıldığını görüyoruz. Bu tarih ay ve gün itibarıyla Miladi takvime çevrildiğinde Haziran 1573 tarihine tekabül eder. Dolayısıyla sonradan eklenen Miladi takvim kaydının da güncellenmesi önerilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler, Bildiriler, Tezler

- Avşar, Ziya (2008). “Tenkitli Metin Neşrinde İmlâ Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler” *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 3/6 Fall 2008, Ankara.
- Bolelli, Nusrettin (2011). *Farsça Dilbilgisi (Nahiv ve Sarf)*. İstanbul: İFAV.
- Ceylan, Ömür (2000). *Tasavvufî Şiir Şerhleri*. İstanbul: Kapı.
- Çelebioğlu, Âmil (1989). “Yunus’un Şiirleriyle İlgili Şerhler” *Türk Edebiyatı*, S. 193, ss. 28-38.
- Devellioğlu, Ferit (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Sami Güneçal (yay. haz.), Ankara: Aydın.
- Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. (düz.), Ankara: TDK.
- Doğan, Muhammet Nur (1995). “Metin Şerhi Üzerine” *Yedi İklim Dergisi*, S. 63.
- Erdoğan, Mustafa (1997). “Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış” *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1, ss. 286-293.
- Gülsevin Gürer ve Boz E. (2010). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi.
- Kanar, Mehmet (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say.
- Kanar, Mehmet (2009). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say.
- Kanar, Mehmet (2010). *Çözümlü Farsça Metinler*. İstanbul: Say.
- Kanar, Mehmet (2010). *Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say.
- Karavelioğlu, Murat (2004). “Klâsik Türk Edebiyatında Şem’i Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem’i” *İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S.XXXII ss. 67-68.
- Kartal, Ahmet (2001). “Sâdî-i Şirâzî’nin Bostân İsimli Eserinin Türkçe Tercüme ve Şerhler”. *MÜ Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, s. 5
- Koçoğlu, Turgut. (2009). *Şem’î Şem’ullâh Şerh-i Mesnevî (II. Cilt) (İnceleme-Tenkitleli Metin-Sözlük)*. YDT, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kortantamer, Tunca (1994). “Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi” *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.8, İzmir: ss. 1-10.
- Mengi, Mine (2000). *Divan Şiiri Yazıları, Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine*. Ankara: Akçağ.
- Mütercim Âsım Efendi. (2009). *Burhân-ı Kâti*. Mürsel Öztürk-Derya Örs (haz.), 2. Baskı, İstanbul: TDK.
- Necefzâde Yâkub Kenan (2000). *Gülîstan-Bostân Şeyh Sâdi*. İstanbul: Bedir.
- Okatan Halil İbrahim (2013). *Sudi’nin Bostân Şerhinde Uygulanan Yöntem ve Eleştiri*. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/9 Summer, Ankara: s. 1933-1968.

- Öztürk, Mürsel (2007). *Farsça Dilbilgisi*. Ankara: Murat.
- Öztürk, Şeyda (2011). *Şem 'î Efendi ve Mesnevi Şerhi*. İstanbul: İsam.
- Sa'dî (1967). *Bostân*. Hikmet İlaydın (çev.). İstanbul: MEB.
- Sa'dî Şirâzî, (2012). *Bostân*. Hicabi Kırlangıç (çev.). İstanbul: Kapı.
- Sa'dî-i Şirâzî. (2013). *Bostân*. Azmi Bilgin (haz.). İstanbul: Semerkand.
- Sa'dî-i Şirâzî. (1947). *Bostân*. Kilisli Rifat Bilge. (çev.). İstanbul: Ahmet Halit.
- Şemseddin Sami. (2007). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı.
- TDK. (1996). *İmla Kılavuzu*. Ankara: TDK.
- TDK. (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.
- Timurtaş, Faruk K. (1999). *Osmanlı Türkçesi Grameri*. İstanbul: Alfa.
- Ünver, İsmail (2008). "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" *Turkish Studies International Periodical For The Languages Literature And History Of Turkish Or Turkic* Volume 3/6 Fall 2008, Ankara.
- Yazır, Mehmet (1983). *Eski Yazıları Okuma Anahtarı*. Ankara: İdeâl.
- Yeniterzi, Emine (1999). *Metin Şerhi ile İlgili Görüşler*. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 5.
- Yılmaz, Ozan (2007). "Klâsik Şerh Edebiyatı Literatürü" *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt:5, Sayı:9, ss. 271-304.

Elektronik Kaynaklar:

- Art The Walter Museum, Erişim: 12 Şubat 2014,
<http://art.thewalters.org/files/pdf/W620.pdf>
- Art The Walter Museum, Erişim: 12 Şubat 2014,
<http://art.thewalters.org/detail/17584/two-works-of-sadi-the-rose-garden-gulistan-and-the-orchard-bustan-2/>
- Art The Walter Museum, Erişim: 12 Şubat 2014,
<http://art.thewalters.org/detail/81955/binding-from-the-orchard-bustan/>
- Hathı Turust Digital Library. Erişim: 20 Şubat 2014,
<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.32044020458071;view=1up;seq=39>
- Islamische Handschriften. Erişim: 29 Mayıs 2014, http://www.islamic-manuscripts.net/receive/IslamHSBook_islamhs_00000373
- KTB. Türkiye Yazmaları. Basit Arama, Priz. Erişim: 10 Mayıs 2014,
<https://www.yazmalar.gov.tr/tarama.php?cmd=search&genel=priz&submit=Ara>
- KTB. Türkiye Yazmaları. Basit Arama, *Şerh-i Bostân*. Erişim: 3 Şubat 2013,
<https://www.yazmalar.gov.tr/tarama.php?cmd=search&genel=%FEerhi+Bostan&submit=Ara>
- Osmanlıca Türkçe Sözlük. Erişim: 11 Kasım-29 Haziran 2014,
<http://www.osmanlicaturkce.com>
- Quizlet. Erişim: 13 Mart-20 Haziran 2014, <http://quizlet.com/4055788/persian-words-in-ottoman-3-flash-cards/>

- Tarih Çevirme Kılavuzu. Erişim: 25 Haziran 2014,
<http://193.255.138.2/takvim.asp?takvim=2&gun=&ay=2&yil=981>
- TDK. Tarama Sözlüğü. Kelime Arama. Erişim: 10 Ocak-10 Haziran 2014,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_tarama
- Turkish Studies. Erişim: 11 Eylül 2013,
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1598007360_1unver_ismail.pdf
- Turkish Studies. Erişim: 22 Eylül 2013,
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1929638857_4avsar_ziya.pdf
- Turkish Studies. Erişim: 23 Mayıs 2014,
<http://www.turkishstudies.net/English/DergiTamDetay.aspx?ID=6520&DetayOzet>
- Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi. Erişim: 11 Mart 2014,
<http://www.talid.org/downloadPDF.aspx?filename=263.pdf>
- Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi. Erişim: 11 Mart 2014,
<http://www.talid.org/downloadPDF.aspx?filename=262.pdf>
- Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi. Erişim: 14 Nisan 2014,
<http://www.talid.org/downloadPDF.aspx?filename=264.pdf>
- YÖK. Tez Merkezi, Tarama, Şem'î. Erişim: 14 Aralık 2013,
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖK. Tez Merkezi, Tarama, Şerh. Erişim: 7 Mart 2014,
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp#top2>
- YÖK. Tez Merkezi, Tarama, *Şerh-i Bostân*. Erişim: 25 Nisan 2014,
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

